په هیواد کې
د فقر ستونزه او مخنیوی یې

محصل غازي زاده

۱۳۹۹/۵/۱ لمریز

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

په هېواد کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې

لیکوال: محصل غازي زاده

نېټه: د اسد ۱/ ۱۳۹۹لمریز

ایمیل: mghazizada@gmail.com

ګرځنده: ۰۷۸۳۵۹۸۵۶۳+

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

سريزه ۱

لومړی څپرکی ۶

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه ۶

لومړی: د فقر طبيعي لاملونه ۷

دويم: د فقر بهرني لاملونه ۱۲

دريم: د فقر داخلي لاملونه ۱۶

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفايتي: ۱۶

۲– کمونستي کودتا : ۱۶

۳– خپلمنځي جنګونه: ۱۷

۵– په هېواد کې مسلسله ګډوډي: ۱۸

۶– د هجرت او جهاد په مهال خيانتونه: ۱۸

د حرامخوريو او درغليو پايلې: ۱۹

په دنياکې د خيانت اغيزه : ۲۳

۷– اوسنی يرغل: ۲۵

۸– په حکومت کې درغلۍاو فساد : ۲۶

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت يې: ۲۶

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه: ۳۵

الف– لومړي ۱۶ کلونه: ۳۵

ب– ۱۳۹۷ لمريزکال: ۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج– ۱۳۹۸ لمریز کال: ۳۹
د– ۱۳۹۹ لمریز کال: ٤۱
دویم څپرکی ٤۳
د فقر ناوړه اغیزې اوناخوالې ٤۳
لومړی: ناوړه اغیزې: ٤۳
۱– د خلکو پر عقایدو د فقر اغیزه: ٤۳
۲– پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه : ٤٥
۳– پر فکر باندې د فقر اغیزه : ٤٦
دویم: ستونزې او ناخوالې ٤۷
۱– ناپوهي: ٤۷
۲– بیکاري: ٥۱
۳– ګدایګري (سوال کول): ٥۲
د ګدایګرۍ د مخنیوي په موخه: ٥٤
۴– ناروغي او مرضونه: ٥٦
۵– خپلمنځي جنګونه : ٥۹
۶– پردیسي او هېواد پرېښودنه: ٦۰
۷–په نشه يي توکو روږدي کېدل: ٦۲
په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه: ٦٥
۸– نورو ته احتیاج: ۷۱
دریم څپرکی ۷۳
بې وزله او اړمنې طبقې ۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: بې وزله ښځې: ۷۳
۱– په اسلام کی د ښځې مقام : ۷٤
۲– په ټولنه کې د ښځو محرومتیا: ۷۸
۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه: ۷۹
دویم:بې وزله ماشومان: ۸۱
د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه: ۸٤
دریم: یتیمان: ۸۵
۱– یتیم پالنه یوه مهمه فریضه ده: ۸۵
۲– د یتیم پالنې اجر او ثواب : ۸۸
۳– د یتیم پالنې په اړه احساس: ۸۸
۴– د یتیم ښوونې او روزنې ته پاملرنه: ۹۲
۱– د عامو معیوبونو لپاره پروژې: ۹٦
۲– د نابینایانو لپاره پروژې : ۹۷
څلورم څپر کی ۹۹
د کار او کسب په وسیله د فقر مخنیوی ۹۹
۱– په اسلام کی د کار اهمیت : ۱۰۰
۲– د شتمنیو له سرچینو ګټه اخستل : ۱۰٤
۳– د ښارو څمکو آبادول: ۱۰٦
۴– مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل: ۱۱۰
۵– د ځمکو د غصب مخه نېب کول: ۱۱۱
۶– د ناروا کښت مخنیوی: ۱۱٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوکنارو د کرهنې شاليد: ۱۱۵

۷– د ناروا معاملاتو مخنيوی: ۱۲۰

۸– صنعت ته وده ورکول: ۱۲٤

۹– سوداګرۍ پاملرنه کول: ۱۲۷

پنځم څپرکی ۱۳۰

د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغيز ۱۳۰

۱– د زکات مفهوم: ۱۳۱

۲– د زکات هدف او مقصد: ۱۳۲

۳ – د زکات اهميت : ۱۳۳

۴– د زکات نه ورکولو سزا: ۱۳۵

۵– د زکات مستحقين: ۱۳۸

۶– د زکات نظام د سمون په موخه : ۱٤۲

۷– لازمو نوښتونو ته اړتيا: ۱٤۵

شپږم څپرکی ۱٤٦

د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه ۱٤٦

۱ – شتمن وګړي: ۱٤٦

۲– عام ولس: ۱٤۹

۳ – حکومت: ۱۵۵

د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه: ۱۵٦

۴– خيريه موسسې او ټولنې: ۱۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د الله تعالى محاسبه را په ياد کړئ! ۱۶۳
د کارونو د سمون په موخه: ۱۶۵
۵ – مصلح شخصيتونه: ۱۶۶
الف– د چارو واکو محاسبه کول: ۱۶۷
ب– په اسلام کې د يو مامور حيثيت: ۱۶۹
ج– د مامور وړتيا او امانتدري: ۱۷۰
د– د مامور عبادتي اړخ قوي کول: ۱۷۱
اووم څپرکی ۱۷۳
په هېواد کې د عدل او انصاف تامينول ۱۷۳
۱ – عدل او انصاف يو الهي سنت: ۱۷٤
۲ – پرته له عدالته يو نظام نه پايي: ۱۷۵
۳– پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته: ۱۸۰
۴– د ستونزو حل يوازې په اسلام کې دی: ۱۸۳
۵ –د ظلم او زياتي مخنيوی: ۱۸۶
۶– مسئوليت اداء کولو ته بلنه: ۱۸۹
الف– د مسئوليت احساس: ۱۹۰
ب– د آخرت سزا راپه يادول: ۱۹۰
ج– د خائن لپاره بده بيلګه: ۱۹۱
د– د خائن حاکم په اړه بد دعائي: ۱۹۲
هـ– د عادلو حاکمانو مقام: ۱۹۳
و– ځان خادم او اجير ګڼل : ۱۹٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷-له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه: ۱۹۶

الف– د هر ډول ظلم پر ضد ریښتینې مبارزه: ۱۹۸

ب– د رشوت هره لار بندول: ۱۹۹

۸– حقوقو سپارلو ته بلنه: ۲۰۱

۹-مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه: ۲۰۴

۱۰– د لومړنیو خلکو د اصلاح لار خپلول: ۲۰۵

۱۱– د نیکمرغه ژوندون په لور: ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

الحمد لله رب العالمین، والصلاة والسلام علی سید المرسلین، وعلی آله و أصحابه و من تبعهم بإحسان إلی یوم الدین، وبعد، ، ، ،

دغه لیکنه (په هېودا کې د فقر ستونزه او مخنیوی یې) په ټولنه او هېواد کې د عملي لیدل شوو حالاتو او د بې وزلو او فقیرو طبقو د لاس نیوي په پروژو کې د کار کولو د تجاربو له مخې یو داسې انځور دی چې همیش به مې سترګو ته ودرېد.

له نن څخه نولس کلونه مخکې (په ۱۳۸۰ لمریز کې) کله چې زه د هجرت په دِیار (پېښور) کې د یتیمانو د یو پالنځي او روزنتون (مَرکز رِعایة و خِدمة الایتام) مسئول وم، نوموړې پروژه د قطر خیریه ټولنې (جمعیة قطر الخیریة) په وسیله د قطر له دولت او د هغې ځای د وګړو لخوا تمویل کیده.کله نا کله به زه د نوموړې ټولنې- چې مرکزي دفتر یې په اسلام آباد کې وه- په استازیتوب د پېښور د اسلامي موسسو د همغږۍ په مجلس (مجلس التنسیق) او د عامو موسساتو د بیړنیو مرستو په اړونده مجالسو کې حاضرېدم، هغه مهال د دې لیکنې فکر راسره پیداشو، نو د بحث او څیړنې لپاره مې موضوعات ترتیب او تعین کړل.

د یتیمانو د پالنې او کفالت، روزنې او ښوونې، د خیریه موسساتو د بیړنیو مرستو د ویش په عملیه کې بوختیا، د هجرت په چاپیریال او بیا په داخل د هېواد کې د زیاتو اړمنو خلکو لکه یتیمان، معذور، نابینایان او د داسې نورو بې وزلو د لاس نیوي په برنامو کې له اړونده حکومتي ادارو سره په همغږۍ د برخې اخستنې په نتیجه کې د دې لیکنې لپاره راسره اړونده مهم معلومات پیداشول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کال ۱۳۸۱ لمریز کې چې کله دغه لیکنه سرته ورسیده، نو د (سهار) په ورځ پاڼه کې چې ځیني بااحساسه افغانانو وروڼو پر مخ بیوله او دفتر یې په پیښور کې ؤ، په سلسله وار ډول خپره شوه.

او کله مو چې په کال (۱۳۹۵لمریز) د عقرب میاشت په لومړیو ورځو کي خپل هېواد ته کډه راوکړه، دلته د کابل په کارته نو سیمه کې میشت او (دافغان ولس لپاره د سعودي مرستندویه کمیټې) په دفتر کې په کار باندې مشغول شوم، نو د ځینو وروڼو وړاندیز دا وه چې باید دغه لیکنه له بیا کتنې وروسته چاپ او خپرونې ته چمتو شي، همداوه چې د لیکنې په بیا کتنه مې پیل وکړ او د مطالعې په بهیر کې یې په ځینو مطالبو کې د اضافاتو اړتیا ولیدل شوه، نو هغه موضوعات چې تازه کیدل یې غوښتل تازه او نوي شول، او د الله په فضل او مرسته د خپرولو لپاره چمتو شوه.

د کتاب په لومړنیو مبحثونو او موضوعاتو کې د دې ستونزې (فقر او بیچارګۍ) عوامل او لاملونه په ګوته شوي، په وروستیو مبحثونو کې د هغې له امله راپاتې ناخوالې او مشکلات څیړل شوي، او په وروستنیو مبحثونو کې یې د حل لارې یا د ستونزې د مخنیوي چارې تر څیړنې لاندې نیول شوي دي.

لکه څرنګه چې د فقر د ستونزې په عواملو کې د مادي عواملو ترڅنګ معنوي عوامل یاد شوي، نو د مخنیوي په باب کې یې هم د دواړو (مادي او معنوي) عواملو څیړنه او وضاحت شوی دی.

همداراز که له یوه پلوه د دې څیړنې په بهیر کې د هېوادوالو او ټولنې د فقر او بیچاره ګۍ طبیعي او خارجي لاملونه په ګوته شوي، نو له بله پلوه داخلي لاملونه او اسباب هم څیړل شوي، چې په عامه توګه هغه: په هېواد کې مسلسلې ګډوډۍ، د مسئولینو او چارواکو بې کفایتي، حکومت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډلو ټپلو ته د ځينو منسوبو وګړو درغلي او خيانتونه، په ټولنه او ولس کې په پراخه پيمانه ظلمونه، بې عدالتي او بې انصافي ده.

په ليکنه کې پدې باندې تاکيد شوی چې د هېواد په بيا رغونې پروسه کې بايد لومړی د اسلامي لارښوونو په رڼا کې انسان جوړونې ته پاملرنه وشي؛ دا ځکه چې موږ په خپل هېواد کې لومړی د انسان ناجوړې ستونزه لرو، افغانستان د خامو موادو، معدنياتو او عايداتو له پلوه ښه غني دی، خو داچې د کاري ورتيا لرونکو، ريښتينو او امينو وګړو په کار باندې له ګمارنې نه بې برخې دی ؛ نو ځکه له بيلابيلو ستونزو سره لاس په ګريوان دی، چې د هغې له جملې يوه هم اقتصادي ستونزه ده.

دا يو حقيقت دی چې الله تعالی څومره انسانان او مخلوقات پيدا کړي، د هغوی لپاره يې په همغه اندازه د روزۍ خزانې او سرچينې پرانستې دي، نو هغه تصور چې وايي: بايد نسل محدود شي چې روزي کمه نه شي، په پوره توګه غلط دی. دا سهي ده چې کله ناکله د نړۍ په ځينو برخو کې انسانان له قحطۍ او لوږې سره مخ کيږي چې دا يو الهي مصيبت او هم ازمايښت وي، خو د دې دا معنی نه ده چې د ځمکې په ټولو برخو کې دغسې حالت رامنځ ته کيږي او يا د انسانانو د روزۍ وسايل لمنځه وړل کيږي.

که موږ دنړۍ زياترو هېوادونو ته وګورو، نو دا به راته جوته شي چې د انسانانو د روزۍ لپاره پکې کافي سرچينې او زخيرې شتون لري. اوکه خپل ټاټوبي افغانستان ته وګورو، نو دا حقيقت به راته زيات روښانه شي چې د موجوده نفوسو،بلکې د دې څو شمېره زيات نفوسو ته به يې طبيعي سرچينې کفايت او بسنه وکړي.

کله چې داسې ده، نو ولې له اقتصادي ستونزو سره مخ يو ؟ معلومه خبره ده چې ځينې تيل شوي حالات د دې هېواد د خود کفايي په مخه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خنډ دي، همداراز د ورتيا لرونکي او مناسبې رهبرۍ، سمې ادارې او امينو لاسونو نشتوالی، يا لږوالی د دی لامل شوی چې دا ملت دې د فقر او نيسمنۍ په لومو کې بند پاتې وي.

که موږ له يوه اړخه په خپل هېواد او ټولنه کې داسې خلک ګورو چې د ثروت او شمتنۍ په ډېروالي کې يو له بله سره سيالي اومسابقې کوي او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د دې وينا مصداق ګرځيدلي: ((**وَاللَّهِ لاَ الفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ – البخاري-** او قسم په الله دی چې پر تاسو باندې له فقر نه وېرېږم، ليکن پرتاسې باندې لدې وېره لرم چې دنيا به درته پراخه شي، لکه څرنګه چې پخوانيو خلکو ته پراخه شوې وه،او تاسې به پکې يو له بله سيالي وکړې لکه هغوی چې کوله، نو تاسې به هم داسې تباه کړي چې هغوی يې تباه کړي ؤ)). نو له بله اړخه داسې خلک هم شته چې بيچارګان د لوږې له لاسه مړه کيږي، يا د لوږې او بيچارګۍ له امله په راپاتې ناخوالو لکه: ناروغي، بيکاري، ګدايګري، جهل او ناپوهي او داسې نورو کې ژوند تيروي.

په هېواد کې د داسې ناانډوله حالاتو راتلل چې يو سړی دی د ډېر خورۍ له امله مړ کيږي او بل دې د لوږې او خوړو د نشتوالي له امله کړيږي ..دا په داسې حال کې چې د لومړۍ طبقې يو زيات شمېر د عام ملت د خَولو او زحمت په سر د ناجايزه شتمنيو په وسيله د ژوند لوړې کچې ته رسيدلي او د چارواکئ، زورواکئ، درغلئ او خيانتونو له لارې يې بې شمېره مالونه او شتمنۍ تر لاسه کړي دي.

نو ترڅو چې په هېواد کې لومړيتوب انسان جوړوني ته ورنه کړ شي،د يرغل مخنيوی ونه شي، د بهرنيانو لاس پوځي ونه شړل شي، پر منصب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وظیفې باندې ورتیا لرونکي، امین او ریښتونې وګړي ونه ګمارل شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي،د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی اسلامي نظام - چې یو مهم بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل او د فقر او بې وزلۍ ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

له الله تعالی څخه غوارم چې چې زموږ دا څیړنه په خپل دربار کې قبول او منظور وګرځوي. او هغو ورونو او ملګرو چې د دې لیکنې د ځلیدو او ورڅخه د ګټې اخستنې په موخه راته لازمې لارښوونې کړې، یا یې د دې په ډیزاین کې برخه اخستې، او هغو ورونو چې د چاپ لګښت یې په غاړه اخلي، یا یې د موجوده رسنیو له لارې خپروي..دوی ټولو ته له الله تعالی څخه د دنیا او آخرت اجرونه غوارم.

محصل غازي زاده

نیټه: د اسد ۱, کال ۱۳۹۹ لمریز

(۱ ذو الحجة / ۱۴۴۲ هـ ق، ۲۲/ ۷/ ۲۰۲۰ز)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی

زمونږ په هېواد کې د فقر لاملونه

د فقر د مفهوم په هکله دنیاوي فلسفې او فکري مذهبونه خپلې ځانګړې اراوې لري چې زیاتره یې له حقیقته لرې دي، خو اسلام چې د هغې په باره کې کوم نظر وړاندې کړی پر حقیقت او واقعیت ولاړ دی .د اسلام د سپیڅلي دین له نصوصو او ویناو دا جوته کیږي چې: فقر یوطبیعي مصیبت او انسان ته ورپیښه ستونزه ده چې باید وتنبولای شي.

پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فقر څخه په الله تعالی باندې پناه غوښتې ده او دا دعا به یې کوله ((اَللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ [1]- ای الله زه درڅخه له کفر او نیسمنۍ پنا غواړم)).

د فقر مخالفه پدیده شتمني ده کومه چې د انسان لپاره یو الهي نعمت او پیرزوینه بلل کیږي په قرآن کریم کې الله تعالی پرخپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم د دغه نعمت احسان کوي او فرمایي: ((وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَى)). [2] ته یې نیسمن موندلی وې، نو شتمن یې کړې.

الله تعالی په دنیا کی خپلو نیکو بندګانو ته مال او شتمني عاجله ورکړه ګرځولې ده په قرانکریم کی یې داسې فرمایلي: ((فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝)) [3] نوح علیه السلام خپل قوم ته وویل پس ښښنه وغواړئ له خپل پالونکي بیشکه چې هغه ښونکی دی پرتاسې به پرلپسې اورښت وکړي، او مرسته به مو وکړي په ورکړې د مالونو او اوزامنو

[1]. مسند أحمد , ابن ابي شيبه
[2]. الضحی ۲.
[3]- نوح ۱۰-۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

(اولادونو)، او وبه ګرځوي تاسې ته باغونه او ويالې.او رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي:((نِعْمَ المَالُ الصَّالِحُ للمَرءِ الصَالِحِ)).[٤] د نيك وګړي لپاره پاک او بهترين مال ښه دى.

په بشري ټولنو کې د فقر او نيسمنى لاملونه او عوامل يو تر بله سره يو څه توپير لري، ليکن ځيني يې سره شريک دي، چې هغه طبيعي پيښې دي لکه : زلزلې، وچکالي، سيلابونه او داسې نور.

ترکومه ځايه چې زمونږ ټولنې پورې اړه لري، نو په عمومي توګه د طبيعي لاملونو سربېره دوه عمده لاملونه هم شته، چې هغه عبارت دي له: خارجي تيري، او دوېيم له داخلي ګډوډيو او درغليو څخه چې په لاندې کرښو کې يې ځرګندونه او څيړنه شوې ده.

لومړى: د فقر طبيعي لاملونه

فقر او نيسمني د انسان لپاره يو ازمايښت او ستونزه ده، او په ځيني حالاتو کې د انسانانو لپاره الهي نيونه ، او عذاب وي چې د هغوى د بدو کړنو له امله رامنځ ته کيږي. زمونږ په ټولنه کې د فقر طبيعي لاملونه کوم چې تر اوسه پورې واقع شوي او يو شمېر هېوادوال يې له نيسمنۍ او نورو ناخوالو سره مخ کړي مهم يې پدې توګه دي:

۱-زلزلې: له پخوا راهسې د هېواد په بېلابېلو برخو کې زلزلې واقع شوي دي،او د ځينو خطرناکو او سختو زلزلو له امله په زرونو خلک مړه، کورونه ړنګ او ابادې او زراعتي ځمکې زيانمنې شوې.

۲- وچکالي: زموږ هېواد کې د وچ کاليو له خطرونو سره مخ دى او د انقلاب پدې ځلورو لسيزو کې يې هم څو ځلې ځپلى اوهېواد والو ته يې ډېر ځاني او

[٤] - مسند امام احمد، الأدب المفرد للبخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

مالي تلفات اړولي دي.

۳ - سيلابونه او ملخان: د هېواد په بيلابيلو برخو کې د سيلابونو راتلل چې کورونو او ابادو ځمکو ته يې ډېر تاوانونه اړولي. همدارنګه د هېواد په ځينو سيمو کې د ملخانو راپيداکيدل، چې زراعت ته زيات تاوانونه رسوي، د ولس د نيستئ او فقر له طبيعي لاملونو څخه دي.

د دې طبيعي پېښواو ناخوالو عوامل څه دي، او د هغې د مخنيوى لپاره بايد کوم اسباب وکارول شي؟

ځواب دادى چې طبيعي ناخوالې او مصيبتونه په زياترو حالاتو کې د انسانانو د بدو عملونو له امله رامنځ ته کيږي لکه څرنګه چې بې د الله تعالى او د هغه د استازي (صلى الله عليه وسلم) په ويناوو کې څرګندونه شوې ده:

الله تعالى فرمايي: ((وَمَآ أَرۡسَلۡنَا فِي قَرۡيَةٖ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّآ أَخَذۡنَآ أَهۡلَهَا بِٱلۡبَأۡسَآءِ وَٱلضَّرَّآءِ لَعَلَّهُمۡ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾))[5] او موږ هيڅ يوې سيمې ته پيغمبر نه دى ليږلى، مګر داچې د هغې اوسيدونکي مو په سختيو (لکه فقر) او تکليفونو (لکه ناروغيو) اخته کړي و، د دې لپاره چې هغوى عاجزي وکړي او ايمان راوړي.

الله تعالى فرمايي: ((وَلَقَدۡ أَخَذۡنَآ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ بِٱلسِّنِينَ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلثَّمَرَٰتِ لَعَلَّهُمۡ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾)).[6] يقينا چې موږ د فرعون قوم د وچکالئ او په نقصان د ميوو سره مواخذه کړي ؤ، د دې لپاره چې پند واخلي.

---

[5]. الاعراف ۹۴
[6]. الأعراف ۱۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله تعالی فرمايي:((فَٱرۡتَقِبۡ يَوۡمَ تَأۡتِي ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٖ مُّبِينٖ ۝ يَغۡشَى ٱلنَّاسَۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٞ ۝)).[٧] پس منتظر اوسه (ای محمده! دې قریشو ته) د هغه ورځې چې اسمان ورته لوګی ښکاره کړي ، پداسی حال کې چې هغوی به پټ کړي او دابه دردناك عذاب وي.

د دې آیت په تفسیر کې عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ويلي :((کله چې قریشو اسلام ونه مانه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دښمنۍ کې مستمر پاتې شول، نو هغه ورته داسې خیرا (بد دعائي) وکړه چې الله تعالی دې پر هغوی باندې د یوسف (علیه السلام) د وخت وچکالي راوړي ، نو همداسی وشول قریش دومره لوږې او تکلیف را واخیستل چې هډوکي او مرداري یې وخوړلې، او چې بره اسمان ته به یې کتل، نو لوګی به یې په نظر راته، لکه څرنګه چې الله تعالی پدې وینا کې ذکر کړي دي)).[٨]

د حدیثو په روایتونو کې د ځینو ګناهونو په وجه د مختلف قسمه عذابونو او مصیبتونو د راتللو خبر ورکړ شوی:

په یو روایت کې داسې ذکر شوي دي ((عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ,أَنَّهُ قَالَ: مَاظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبُ، وَلاَ فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلاَّ كَثُرَ فِيهِمُ الْمَوْتُ، وَلاَ نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلاَّ قُطِعَ عَنْهُمُ القطر، وَلاَ حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلاَّ فَشَا فِيهِمُ الدَّمُ، وَلاَ خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلاَّ سَلَّطَ عَلَيْهِمُ الْعَدُوَّ.))[٩] له عبد الله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت دی هغه وایي:((په هیڅ یو قوم کې خیانت او درغلي نه ده ښرګنده شوې، مګر داچې د هغوی په زړونو کې وېره اچولی شي، په هیڅ

٦- الدخان ١٠ - ١١

[٨]- وګوره: تفسير ابن کثير ۴ / ۱۴۹، چاپ: مکتبه حقانیه.

[٩]-- موطأ إمام مالك :كتاب الجهاد ، باب ماجاء في الغلول

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو قوم کې زنا نه ده خپریږي مګر داچې د هغوی تر منځ به مرګ ډېر شي، هیڅ یو قوم په پیمانه، او تله کې کمې نه کوي مګر داچې له هغوی څخه به روزي پرې شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه نه کوي مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کې وینه تویدنه زیاته شي، او هیڅ یو قوم تړون نه ماتوي مګر داچې الله تعالی به پرې دښمن مسلط کړي)).

یو بل روایت پدی مفهوم دی چې:((کله په یو قوم کی په ښکاره سره زنا او فاحش کارونه وشي، نو هغوی به په طاعون، اوداسې ناروغیو وازمایل شي د کومو پواسطه چې پخواني خلک نه و ازمایل شوي، او کله چې خلک په تله او پیمانه کې کمی وکړي، نو په وچکالۍ، رزق تنګۍ، او د پاچا په تیري کولو به اخته شي، او که چېرته له زکات ورکولو څخه انکار وکړي، نو له بره اسمانه به وربانديې باران بند شي، او که څاروي نه وي نو هیڅکله به پرې اورښت ونه شي، او که تړون ماتول شروع کړي، نو دښمنان به پرې مسلط شي او لدوی څخه به هغه څه هم واخلي چې ددوی په لاسونو (ملکیت) کی دي، او که چېرته د هغوی مشران او حاکمان پرهغه څه باندې پریکړه ونه کړي څه چې الله تعالی په خپل کتاب کې رانازل کړي، نو الله تعالی به ددوی ترمنځ جنګ خپلمنځي وګرځوي))[۱۰]

زلزلې چې د فقر او خوارۍ او د قومونو د تباهۍ یو مهم لامل بلل کیږي، او داسې یو عذاب دی چې الله تعالی د هغې پواسطه ځینې پخواني قومونه د مکملې تباهۍ سره مخ کړي دي او د دې امت په بدو خلکو چې راځي دهغوی لپاره به عذاب ، او د نیکانو خلکو لپاره به یو ازمایښت وي، ترڅو توبه وباسي او دالله تعالی طاعت او بندګۍ ته سهي رجوع وکړي.

[۱۰]- سنن ابن ماجه: کتاب الفتن باب ۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

په يو روايت کی راغلي چې: ((کله چې د مؤمنانو مور عائشه رضي الله عنها د زلزلې اړوند وپوښتل شوه، نو هغې وويل:کله چې خلک زنا روا وګڼي، شراب وڅښل شي، د موسيقي الات (په زياته اندازه) وغږول شي الله تعالی به غيرت ونيسي (په غصه شي) ځمکې ته به ووايي پدوې باندې وخوځيږه (زلزله شه) نو پرې وبه وخوځيږي)). په يو بل روايت کې راغلي چې :((د عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ځمکه وخوځيدله، نو هغه وويل :ای خلکو داڅه وشول؟ څومره په جلتۍ سره مو نوي کارونه (ګناهونه) وکړل .که چېرته دا (ځمکه) دې حالت ته بيا راوګرځيدله، نو له تاسې سره به بيا ونه اوسم)). او کعب الاحبار رحمه الله ويلي: ((کله چې په ځمکه کې ګناهونه وشي، نو د الله تعالی له ويرې ځمکه په خوځيدو شي)).[11]

د طبيعو پيښو څخه د ژغورنې او له آفتونو څخه د خلاصون لارې چارې دادي چې خلک په انفرادي او ټولنيز شکل سره د الله تعالی طاعت او بندګۍ ته وروګرځي، په اخلاص سره توبه وباسي،خپل عملونه سم کړي، چې همدا يې لومړی او اساسي حل بلل کيږي، همدارنګه له الله تعالی نه ښښنه و غواړي لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ((**فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا، يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا، وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَارًا** ().[12]ما (نوح عليه السلام) وويل (خپل قوم ته): له خپل رب نه ښښنه وغواړئ، بيشکه چې هغه خورا ډېر ښښونکی دی، هغه به پرتاسې له آسمان څخه ښه ورښتونه وکړي، مال به درکړي، اولادونه به درپه برخه کړي، ستاسې لپاره به باغونه پيدا کړي، او ستاسې لپاره به ويالې وبهوي.

---

[11] -- دغه روايتونه د امام ابن قيم الجوزيه په کتاب: الجواب الکافي لمن سأل عن الدواء الشافي) کې ذکر شوي دي.

[12]. نوح ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: د فقر بهرني لاملونه

زمونږ د ټولنې د فقر او بې وزلۍ خارجي عوامل پر هېواد باندې د خارجیانو تیری، او یرغل دی، په ځانګړې توګه د روسانو یرغل او تیری کومو چې غوښتل افغانستان د خپلې امپراطورۍ تابع کړي، د هېوادوالو دین او کلتور بدل او پکې د الحاد، سوسیالستۍ او بې دینۍ پر بنسټ رامنځ ته شوي رژیم ته پایښت ورکړي.

دا هم د ولس په وړاندې د لمر په څیر روښانه ده چې له روسانو پرته نورو پردیو خاصتاً ځینې ګاونډیو زمونږ د هېواد د کمزورتیا چې پکې اقتصادي کمزورتیا او د افغانانو نورو ته محتاج کول هم شامل دي پوره هڅې کړي دي.او د امریکا او ناټو په مشرۍ برید او یرغل چې لا تر اوسه پورې د خپلو لاس پوڅو په مرسته د هېواد په پرمختیا او پیاوړتیا کې مهم خنډ دی؟

پدې ځای کې یوه پوښتنه مطرح کوو چې بهرنیانو ته دغه لاره چا هواره کړې او د هېواد په بربادۍ او تباهۍ کې لومړني مسئولین څوك دي ؟

ددې ځواب د لمر په څیر روښانه دی، هغه دا چې په خپله ددې خاورې ځینې بچیان ؤ چې پردیو ته یې د یرغلونو لارې هوارې کړې دي، او متاسفانه چې دغه لړۍ لا تر اوسه روانه ده. نو لومړی باید همدغه خاین او غدار وګړي ملامت کړی شي، او پدې لړۍ کې له ټولو ترمخه لومړی خلقیانو او پرچمیانو غداري کړې، همدوی ؤ چې د روسانو پر مټ باندې یې کودتا وکړه او د هغوی یرغل لپاره پول وګرځیدل.

روسانو چې زمونږ په هېواد کې هر اخیزه جنایتونه وکړل، د اقتصادي جنایت په برخه کې هغوی مخکې له راتګه د تجارت او سوداګرۍ له لارې دا هڅې کړې وې څو زمونږ د هېواد سوداګریز او اقتصادي چارې انحصار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د خپلو ګټو لپاره مهار کړي، هغوی زموږ د ملت ترټولو لویه شتمني او طبیعي منابع په خپل واک کې کړې ؤ؛ د دې لپاره چې له یوې خوا زموږ هېواد فقیر او نورو ته اړمن پاتې شي او له بلې خوا هغه طبیعي منابع او زخایر د خپلو ګټو لپاره وکاري.

له دویم نړیوال جنګ نه مخکې زموږ د هېواد په شمال کې د نفتو تر ټولو سترې منابع د یوې کمپنۍ په نوم د (انلاند اکسپلوریشن) لخوا کشف او د راویستلو ټولې چارې یې سر ته ورسیدې، لیکن د روسانو د مزاحمتونو له مله هغه کمپنۍ له ساحې وویستل شوه، ټول اوراق او معلومات یې د کمونستي بوډاګیانو په لاس کې ولویدل او بیا چې کله عملا پدې هېواد باندې روسانو یرغل وکړ او تر خپلې ولکې لاندې یې راوړ، نو زموږ له هېواده یې زیات نفت او ګاز خپلو مستعمرو ته نقل کړل.

روسانو چې د ګازو د پیمایش او اندازه ګیرۍ لپاره کوم مایشینونه د آمو د سیند پر غاړه ځای پر ځای کړي و د همغوی په اختیار کې و، بل چا دا حق نه درلود چې وپوښتي هره ورځ څومره اندازه ګاز تولید او انتقال مومي. هغو نفت خام نقلول او هلته په شوروي کې به تصفیه کیدل او له همغه ځایه به بیرته پر افغانستان باندې د پیسو په بدل کې خرڅیدل، په دې معنې چې زموږ له زخایرو به پر موږ باندې پلورل کیدل او پیسې به یې د روسانو لاسونو ته ورتللې.[۱۳]

زموږ پر هېواد باندې د روسانو د مستقیم یرغل او استعمار په موده کې هېوادوالو ته خورا زیات هر اړخیز تاوانونه واړول. د اقتصاد په ډګر کې د هغوی د نهو کلونو د تیري د لګښت اندازه ۷۰ بلیونه ډالر ښودل شوې، چې دغه ټول لګښتونه یې زمونږ د هېواد له اقتصادي سرچینو

---

[۱۳] .وګوره: جنایات روسیه در افغانستان، دکتور حق شناس، ص ۶۲- ۸۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه پوره کړي دي؛ ځکه چې روسان په خپله د اقتصادي بحران سره مخ ؤ او دې ته اماده نه ؤ چې د جنګ مصارف پر ځانونو ومني .

هغو چې د افغانستان د ویجاړولو لپاره کوم ټانکونه ، الوتکې ، عراده جات او ماشینونه راوړي ؤ په بدل کې یې د دې هېواد طبیعي موارد لکه: معدنونه، طبیعي ګاز او داسې نور په زیات ښکته او ارزان نرخ سره ځانونه ته حساب کړل او یوړل .

د ځینو څېړنو له مخې د روسانو او کمونستي رژیم په وخت کې تر ۱۹۹۰ زیږدیز کال پورې د افغانستان د اقتصادي مواردو بنسټیزو سرچینو ته د تاوان کچه په لاندې شکل سره ښودل شوې:

۱ - له ۲۳٪ څخه تر ۸۵٪ پورې د هېواد په اطرافي سیمو او زراعتي ځمکو کې د دهقانانو کموالی.

۲ - له ۵۵٪ څخه تر ۷۷٪ پورې د زراعتي پیداوار او وسایلو ویجاړیدل او لمنځه تلل.

۳ - ۴۷٪ په زراعتي پیداوار کې کموالی .

۴ - ۷۵٪ د صنعتي پروژو په توانایي کې کموالی .

۵ - ۷۰٪ د پخو (قیر شوو) لویو سرکونو خرابیدل او لمنځه تلل.

۷ - ۲۵٪ د فرعي او خامو سرکونو لمنځه تلل.

۸ - ۵۰٪ د زراعتي ځمکو کموالی .

۹ - ۶۰٪ د اوبو او ابیارۍ د سیستم لمنځه تلل .

۱۰ - ۵۴، ۵٪ په مکمل ډول د قریه جاتو او کورونو ورانول او بربادول.

۱۱ - ۴۷، ۵٪ د سترو ښارویو (غوایان ، اوښان اونور) لمنځه تلل.

۱۲ - ۶۸٪ د کوچنیو ښارویو (وزو او میږو) تلف کیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲ - ۵۹٪ د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو ړنګیدل او لمنځه تلل.

۱۳ - نژدې د (۲۰۰۰) ښونځیو د ودانیو (تعمیرونو) ړنګیدل.

۱۴- ۵۰٪ د بریښنا د لیږد (انتقال) د تاروانو پرې کیدل او لمنځه تلل.

۱۵ - ۷۹٪ د ساتل شوي (زخیره شوي) طبیعي ګاز کموالی.

۱۲- ۵۰٪ د ولسي پیداوارکموالی.[۱۴]

او داسې نور هغه تاوانونه چې د روسانو او کمونستانو د تیري په نتیجه کې زموږ ولس او ملت ته ورسیدل.

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د یرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان و چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې یې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه

روسانو د مرغومي(جدي) په شپږم د یو نیم لک وحشي سرو لښکرو په بدرګه پر افغانستان د بمونو باران او سور سیلاب جوړ او پوځي یرغل وکړ او ببرک کارمل یې په ټانګ سپور تر ارګه را ورساوه. د ۱۳۵۸ کال د جدی شپږم تور مابنام د افغانستان په تاریخ کې هغه کرغیړن مابنام دی چې هیڅکله به د هغه د وحشت صحنې د افغانانو له ذهن څخه ونه وځي.

د روسي یرغلګرو په افغانستان کې د اشغال ټوله موده لس کلونه وه, په یاده موده کې دوه میلونه افغانان شهیدان او په همدومره شمیر ئې معیوب او یتیمان کړل ، ترلسو میلونو زیات افغانان یې دخپلو وحشتونو په دوام د خپل وطن ، کلیو او کورونو پریښودلو ته اړ کړل.

۱۴- وګوره: اقتصاد افغانستان و ۱۲ عاما من الحرب ، د توفیق غانم، ص ۲۰۶ - ۲۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریم: د فقر داخلي لاملونه

لدې لاملونو څخه زموږ مراد هغه عوامل دي چې د هېواد له دننه څخه د ولس د بچیانو او په ځانګړي ډول د چارواکو او حاکمانو له پلوه د رعیت په هکله د مسئولیت په سمه او سهي توګه نه ادا کولو، او د هغوي د بې کفایتۍ له امله منځ ته راغلي، همدارانګه کمونستي کودتاه، له هغې وروسته د چوکۍ او منصب لاس ته کولو په خاطر د کشمکشونو او پرلپسې خپلمنځي جګړو له امله منځ ته راغلي دي، په لاندې نقاطو کې د دې لاملونو وضاحت شوی دی:

۱– د چارواکو او حاکمانو بې کفایتي:

زموږ د هېواد د فقر او نیستمنۍ پدیده له کمونستیي کرغېړنې کودتا نه ترمخه هم شتون درلود، د ظاهر شاه د حکومت په دوران کې افغانستان د نړۍ له غریبو او نیستمنو هېوادونو له جملې شمېرل کیده، سره لدې چې په شلمې میلادي پیړۍ کې د ټیکنالوژۍ د پرمختګ له لارې کیدای شو د هېواد د خامو موادو، معادنو او صادراتو له لارې دا هېواد خود کفاء شي، خو د حاکمانو د بې کفایتۍ له امله داسې ونه شو، نو هغه مهال د هېوادوالو د فقر او نیسمتنۍ زیاتره پړه پر چارواکو او حکومتي اداري باندې اچول کیږي.

۲– کمونستي کودتا:

په کال ۱۳۵۷ المریز د ثور د میاشتې په ۷ مه نیټه چې کمونستانو کودتا وکړه او د ښاغلي سرداداود حکومت یې د زور له لارې نسکور کړ، د دې کرغېړنې کودتا موخه او هدف معلوم ؤ، ملت او ولس د هغې عاملین او پیروان هم پیژندل چې څه غواړي او څه کوي...

له نوموړې کودتا وروسته د مرغومي په شپږمه نیټه (کال ۱۳۵۸ المریز) په افغانستان باندې د داخلي کمونستانو په پلوۍ د روسانو مستقیم یرغل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيری د افغان مسلمان ولس د دين، هېواد او هويت لمنځه وړنې په موخه پيل کيدل، د افغانستان په تاريخ کې يوه لويه پيښه وه چې د الله تعالی په مرسته او د سپيڅلي جهاد په برکت باندې په شاه وتمبول شو..

د مرغومي تر شپږمې وړاندې افغانستان د سرو لښکرو د يرغل لپاره د بشپړېدو پړاوونه وهل د دې پړاوونو لوبغاړي کمونستان ؤ چې د ظاهرشاه او داودخان په دورو کښې يې پالنه د وخت د حکومتونو په غاړه وه.

د هېواد د فقر او بې وزلئ د مخنيوي او د اقتصادي پرمختګ په ميدان کې د کمونستانو د اشعار (کور کالي او ډوډۍ) په حقيقت کې يوه تير ايستنه او دوکه وه، هغوی پر ځای د دې چې دغه ژمنه او شعار پوره کړي، زياتره هېوادوال يې له کور کاليو او ډوډۍ څخه بې برخې کړل.

دکمونستي سپيره نظام له امله زموږ په هېواد کې فقر او بيچاره ګي لا پسې زياته شوه او هغه مخکې ذکر شوې تاوانونه چې روسانو زموږ هېواد ته اړولي دي د هغې اصلي علت او لامل همدغه بدبخته کمونستان ؤ؛ ځکه همدوی د روسانو مداخلې لپاره لار هواره کړه او زموږ د مسلمان ملت دين، ابرو، وطن او شتمني يې له خطر سره مخ کړه..

۳- خپلمنځي جنګونه:

کله چې له افغانستان څخه د کمونستانو د رژيم ټغر ټول شو او په کال ۱۳۷۱ لمريز د ثور په اتمه مجاهدين کابل ته رانوتل، په هېواد کې د آزادۍ شعارونه ورکړل شول.. نو د مجاهدينو د تش په نامه حکومت رامنځ ته کيدو سره يوه نوې مرحله پيل شوه. هغه مهال د دې تمه کيده چې هېوادوال به له هوسايي، آرامي او په خپل وطن کې د ابرو او عزت ژوند کولو څخه برخمن شي او فقر او بې وزلي به د صفر په لور حرکت وکړي، خو متاسفانه داسې ونه شول، بلکې د هيلو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

توقع خلاف ولس او ملت د سترو ګډوډیو، ستونزو او ناورینونو ښکار وګرځید چې دغه لړۍ لا تراوسه پای ته نه ده رسیدلې. الله تعالی دې بې په خپل فضل او کرم سره ختمه کړي!

۴– په هېواد کې مسلسله ګډوډي:

د هېواد د پرلپسې جنګونو، نا امنیو او ګډوډیو په نتیجه کې د دولت ځینې مالونه او شتمني (بیت المال) شخصي جیبونو ته ولاړ، او ددې زمینه برابره شوه چې ځینې خاین عناصر، ګوندونه او بانډونه حکومتي بانکونه او مؤسسې چور کړي، بیت المال او حکومتي عایدات لوټ کړي، همداراز د ملت په عامه ملکیتونو او پانګو کې د ناوړه تصرفاتو لپاره لارې هوارې شي.

۵– د هجرت او جهاد په مهال خیانتونه:

د یادولو وړ ده چې د روسانو او کمونستانو په مقابل کې د جهاد او سپیڅلي مقاومت پر مهال زموږ یو زیات شمېر هېوادوال مهاجرین شول، او هلته د هجرت په دیار کې د مهاجرینو په سر باندې په پیسو راټولولو کې هم پوره درغلۍ، اوخیانتونه وشول.د ځینې جهادي تنظیمونو یا ډلو ټپلو د مشرانو او لوړ پوړو مامورینو لخوا هغه مالونه چې د بې وزله مهاجرینو، کونډو او یتیمانو او یا په سنګر کې د پاتې کیدونکو مجاهدینو کورنیو لپاره رالیږل شوي وه، د هغوی شخصي جیبونو ته ولاړل، او د دې ستر مسئولیت په اداء کولو او د دغسې امانت خپلو حقدارانو ته په سپارلو کې پاتې راغلل. همدارنګه یو تعداد داسې وګړي هم وه، چې د جهاد او جنګ په اسلحو او وسایلو کې یې درغلۍ وکړې او یو زیات شمېر نورو بیا د غنیمت په مالونو کې خیانت وکړ..

نو د مهاجرینو او یا هېوادوالو په حقونو کې دغسې ناوړه تصرفات د دې لامل شول چې ځینې هېوادوال په فقر او بې چارګې کې شپې او ورځې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا کړي، او يا د فقر له ناوړه ستونزو او ناخوالو سره مخ شي.

د حرامخوريو او درغليو پايلې:

پدې شک نشته او مسلمان پدې باندې کلک باور لري چې حرام کار ناوړه انجام او بدې پايلې لري. د آخرت ترڅنګ په دنيا کې هم ګناه بد اثر لري، نو بايد چې يو مسلمان له هر راز ګناه څخه ډډه وکړي.

د حرامخور مسلمان دعاء نه قبليږي، همداراز د حرامو له امله يې په کور کې بې برکتي رامنځ ته کيږي، له پريشانيو او ستونزو سره مخ کيږي، او هر چې د آخرت سزا ده، نو هغه ډېره خطرناکه او سخته ده، رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۵] او د چا غوښه چې پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

نو هغه وګړي چې بيت المال يې لوټ کړی وي، د ولس په عامو ملکيتونو کې يې لاس وهنې کړي وي، د بې وزلو، يتيمانو او کونډو، مجاهدينو او مهاجرينو مالونه يې په ناجايزه طريقه اخستې وي د جهاد په غنيمتونو کې يې خيانتونه کړي وي.. لدې حقونو څخه دې په ديناکې ځانونه خلاص کړي٠، او که داسې ونه کړي، نو د آخرت د محاسبې او مواخذې انتظار دې باسي.

بايد چې يو مسلمان د حرامخورۍ، درغلۍ او په بيت المال کې د ناوړه استفادو په وړاندې هغه سخت وعيدات را په يا د کړي، توبه وباسي، هغه غلاء کړي مالونه د مسلمانانو په عامو مصالحو کې ولګوي او يا يې بيت المال ته وسپاري.

علماء وايي: هغه ګناه چې د بنده حق سره تړاو لري، نو دتوبې يو شرط يې دادی چې حقدار ته يې حق ورو ګرځول شي او که د ټاکلي شخص حق نه وي، بلکې د بيت المال پورې اړه لري، نو که بيت المال وي هغې ته يې ورګرځوي او

---

[۱۵]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وي، نو د مسلمانانو په عامه کارونو کې یې مصرف کړي.

د خیانت د بدوالي په هلکه الله تعالی فرمايي: ((وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ)).[16] پیغمبر هیڅ شی نه پټوي او هر څوک چې کوم شی پټ کړي، نو د قیامت په ورځ به یې راوړي او بیا به هر چا ته د هغه د عمل بدل پوره ورکړ شي او هیڅ ظلم به پرې ونه کړای شي)). پدې آیت کریمه کې دغسې وعید د هر خائن لپاره دی برابره خبره ده چې له غنیمت او یا بیت المال څخه یې لږ څه غلاء کړي وي او یا ډېر.

له ابو هریره رضي الله عنه نه روایت دی هغه وايي: ((یوه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منځ کې ودرید او د خیانت په باره کې یې خبرې اترې وکړې، خیانت یې ډېره لویه او بده ګناه وګڼله تر دې یې وفرمایل: له تاسو نه دې څوک داسې ونه ګورم چې د قیامت په ورځ په داسې حال کې راشي چې پر څټ باندې یې اوښ وي او هغه برېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله ما خلاص کړئ، زه به ورته وایم: تا ته هیڅ ګټه نه شم رسولی، ما خو په دنیا کې د الله حکم درسولی و. زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قیامت په ورځ پداسې حال کې راشي چې پر څټ باندې یې آس وي او هغه خنېږي. هغه سړی به ما ته وايي ای د الله رسوله له ما سره مدد او مرسته وکړئ! زه به ورته وایم زه هیڅ واک او اختیار نه لرم چې له تاسره مرسته وکړم.ما د الله حکم در رسولی و.

زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه ګورم چې د قیامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې پر څټ باندې یې ګډه(یا چیلۍ) وي او هغه باء باء آواز کوي، دای به وايي ای د الله رسوله له ماسره مرسته وکړه، زه به ورته وایم زه هیڅ ډول اختیار نه لرم په دنیا کې مې د الله حکمونه درته بیان کړي و.

---

[16]. آل عمران۱۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ پداسې حالت کې راشي چې په څټ يې يو انساني نفس (غلام يا وينځه) وي او هغه چيغې وهي. ما ته به ووايي ای د الله رسوله مرسته راسره وکړه او لدې حالت نه مې خلاص کړه، زه به ورته ووايم: زه هيڅ واک او اختيار نه لرم، ما په دنيا کې د الله پيغام درسولی وه.

او زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه وينم چې د قيامت په ورځ راشي او پر څټ باندې يې هغه پانې وي چې د خلکو حقوق پکې ليکل کيږي (يا جامې وي) هغه به حرکت کوي او خوځيږي به، دای به ما ته وايي ای د الله رسوله مدد راسره وکړه! زه به ورته ووايم: زه له تاسره هيڅ نه شم کولی، ما تا ته په دنيا کې د الله حکم درسولی و.

همدارنګه زه دې په تاسو کې داسې څوک ونه مومم چې په قيامت کې راشي پر څټ باندې يې سره زر او سپين زر (يا بې روحه مال) وي، ما ته به وايي يا رسول الله! له ما سره مرسته وکړه، زه به ورته وايم چې له تا سره هيڅ نشم کولی ما تا ته د الله دين بيان کړی و)).[۱۷]

د حديثو شارحين وايي: د ځناورو په آوازونو او د کاغذونو د پاڼو په حرکت او خوځيدو کې دا حکمت دی چې کوم شيز يې پټ کړی وي هغه به په خپل آواز او په خپله ژبه سره شور کوي. چې په دې سره به دغه خائن انسان له ويرې سره مخ شي او د خلکو ترمنځ به رسوا شي. ټول خلک به د هغه خيانت په خپلو سترګو ويني او د هغو شيزونو په بارولو به ورته ډېر سخت تکليف رسيږي.

په يو روايت کې ذکر شوي: د خيبر له غزا څخه دراګرځيدو په مهال کله چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وادي القُری ځای ته روان و يو مريې صحابي په غشي باندې ولګيداو مړ شو، اصحابو وويل: شهيد شو او جنت دې يې مبارک

---

[۱۷]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: داسې هیڅکله نه ده، زما دې قسم وي په هغه ذات چې د محمدنفس یې په لاس کې دی یقینا هغه څادر چې د خیبر په ورځ یې د غنیمت له تقسیم څخه مخکې اخستی اور ورباندې بلوي.پدې وینا اوریدو سره خلک ووېریدل، یوسړي د بوټ (یا موزې) یو مزی یا دوه مزي راوړل، وې ویل: دا مې د خیبر په ورځ (په جنګ) کې ترلاسه کړي دي، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: دا د اور یو مزی او یا دوه مزي دي.[18]

امام نووي رحمه الله وايي: پدې حدیث کې د غنیمت په مال کې د خیانت کولو زیات قباحت ذکر شوی دی چې هغه لویه ګناه ده او کوونکی یې د اور مستحق ګرځي. همداراز که غلا شوی څیز لږ وي او یا ډېر وي دغسې وعید وربا ندې مرتب کیږي.[19]

شهید عبدالله عزام رحمه الله د دې حدیث له ذکر کولو وروسته د هغې په تعقیب سره وايي: (کله چې یو څوک د غنیمت له ویش څخه مخکې د هغې په غلا کولو باندې اور ته داخلیږي، نو د هغه چا به څه حال وي چې د جهاد هغه مالونه او روپۍ خوري چې یوه او دوه دوه یتیمانو کونډو او د مجاهدینو میرمنو ته راټولیږي چې پرې خپلې ملاګانې نیغې وساتي او د ژوند له نا آرامیو څخه پرې بچ شي؟ او د هغه چا به څه حال وي چې دلته او هلته د مجاهدینو مالونه په اسراف سره لګوي او د هغې په لګولو کې د الله تعالی حکم ته نه ګوري؟..له الله تعالی څخه غواړو چې د مجاهدینو په مالونو کې مو له بې ځایه تصرف څخه وساتي، معاف مو کړي او ګناهونه مو وبښي. یا الله له هېرې او خطا څخه مو هم وساتې![20]

---

[18]. متفق علیه

[19].وګوره: شرح مسلم، نووي ۱/ ۲۲۹. چاپ: دار الکتب العلمیة بیروت

[20]. وګوره: في الجهاد آداب واحکام، شهید عبد الله عزام، ص ۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دنیاکې د خیانت اغیزه:

په دنیاکې دخیانت پایله او اثر دادی چې کله په یو قوم کې دا کړنلاره پیداشي، نو الله تعالی د هغوی په زړونو کې رعب اچوي او خپله مرسته ورڅخه بندوي لکه څرنګه چې د حدیثو په یو روایت کې ذکر شوي عبد الله بن عباس رضي الله عنهما وایي: ((مَا ظَهَرَ الْغُلُولُ فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا أُلْقِيَ فِي قُلُوبِهِمْ الرُّعْبُ، وَلَا فَشَا الزِّنَا فِي قَوْمٍ قَطُّ إِلَّا كَثُرَ فِيهِمْ الْمَوْتُ، وَلَا نَقَصَ قَوْمٌ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِلَّا قُطِعَ عَنْهُمْ الرِّزْقُ، وَلَا حَكَمَ قَوْمٌ بِغَيْرِ الْحَقِّ إِلَّا فَشَا فِيهِمْ الدَّمُ، وَلَا خَتَرَ قَوْمٌ بِالْعَهْدِ إِلَّا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ الْعَدُوّ)).[۲۱] په هیڅ یو قوم کی خیانت او درغلي نه ده څرګنده شوې مګر داچې د هغوي په زړونو کی به وېره واچول شي، په هیڅ یو ولس کی زنا نه ده خپره شوې مګر داچې د هغوي تر منځ به مرګ ډېر شي، یو قوم په پیمانه او تله کې کمی نه دی کړی مګر داچې له هغوی څخه به روزي قطعه شي او هیڅ یو قوم په ناحقه سره پریکړه نه ده کړې مګر داچې د هغوی ترمنځ به په خپلو کی وینه توید نه خپره شي او هیڅ یو قوم تړون نه دی مات کړی مګر داچې الله تعالی به وربانديې دښمن مسلط کړي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي ((**إن لم تغل أمتي لم يقم لهم عدو أبدا**)).[۲۲]- که چیرې زما امت په مال غنیمت کې خیانت ونه کړي، نو دښمن به د همیش لپاره د هغوی مخې ته ونه شي دریدلی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ)).[۲۳] ځیني سړي د مسلمانانو په مالونو (بیت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوهه دې شي چې په قیامت کی به د دوی لپاره اور وي.

۲۱-- موطأ إمام مالك:كتاب الجهاد، باب ماجاء في الغلول
۲۲. المعجم الاوسط للطبراني (وفي مجمع الزوائد رجاله ثقات).
۲۳. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حديثو په يو روايت کې ذکر شوي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ» [۲٤] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات ور دی.

نو هغو وګړو چې د مسلمانانو عامه مالونه يې په خپلو جيبونو کې اچولي، په خپلو لګښتونو کې يې لګولي او يا د خپلو کورنيو او اولادونو دخوشحالولو او عيش کولو لپاره يې له ځانونو سره ساتلي دي، دا مخکې وعيدونه دې را په يا د کړې او د آخرت له مواخذې څخه دې وډار شي.

همداراز هغه خلک چې حرام مالونه يې خپلو اولادونو ته جمع کړي، لدې وېرې چې هغوی فقيران نه شي، پدې دې کلک باور ولري چې د بل چا دنيا ښه کولو لپاره خپل آخرت بربادول او ځان د عذاب مستحق ګرځول لوی حماقت دی. يو مسلمان بايد پدې مورد کې د اسلام د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز-رحمه الله - دغه موقف را په ياد کړي چې کله د مرګ په مهال يو مشاور يې ورته وويل: خپلو زامنو – چې شمېر يې دولس ؤ- ته له بيت المال څخه د څه مال وصيت وکړه ؛ځکه چې دوی نيستمن دي، نو هغه په ځواب کې دا آيت ولوست: ((إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩٦﴾)).[۲۵] بيشکه زمادوست او ساتونکی الله دی، هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی او د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی مددګار او کارجوړونکی دی)). بيايي وويل : زما زامن له دوو حالاتو خالي نه دي ، که چېرې نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او نافرمانۍ کې له هغوی

---

۲٤. المعجم الاوسط للطبراني
۲۵- الأعراف۱۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره مرسته وکړم.[۲۶]

۷– اوسنی یرغل:

باید وویل شي چې د لومړي یرغل (روسي ښکیلاک) په څیر دا اوسنی یرغل هم زموږ د هېواد د بې وزلۍ، بربادۍ لامل وګرځید.

د روسي لښکرو لس کلن یرغل په میلیونونو افغانان شهیدان کړل او هیواد یې په بشپړه کنډواله بدل کړ او یو تعلیمي نسل چې روسانو او کمونستانو په بشپړه توګه په شهادت ورسولو هېواد له یوه ستر بحران سره مخ کړ او مونږ د هېواد زیاتره وتلی او د کار خلک له کمونیزم او روسی یرغل سره د مقابلی په ترخ کښې له لاسه ورکړل د جدي د همدی نادودو او ناخوالو په پایله کښې امریکایي یرغل ته لاره جوړه شوه او امریکایانو د روسانو تر وتلو مخکې دلته خپل لاسونه راغځولي وُ،

د روسي یرغلګرو پوځونو خونړۍ جګړې دوهم پړاو امریکایي یرغلګرو ته ورپه غاړه شو هغوی د افغانستان د ورانولو لپاره تر شلو کلونو پورې پر افغانستان بمونه وورل په لکونو افغانان ووژل شول، خو لا هم د هغو ماتې بهیر تغیر ونه خوړلو کوم چې روسان ورسره مخ شول، تر شلو کلونو وروسته اوس امریکایي یرغلګر د خپلې ماتې په اړه هلته دلته څرګندونې لري.[۲۷]

۲۶- وګوره: البداية والنهاية،ابن كثير ۲۲۵/۹ (المكتبة الشاملة).

۲۷. وګوره: د جدي شپېرمه د میزان د پنځلسمی په سیوري کې! | اصلاح انلاین https://www.eslahonline.net/۲۰۱۹/۱۲/۲۹/jadi-and-mizan/

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸– په حکومت کې درغلۍ او فساد:

ايا د امريکا او ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي وضعيت ښه شو؟

ځواب دادی چې د امريکا او د ناټو په راتګ سره زموږ د هېواد اقتصادي حالت که له يوه پلوه په نسبي شکل د هغوی د يرغل په لومړۍ موده کې يو څه ښه شو، نو له بله پلوه بيا له بدو بدتر وګرځيد؛ دا ځکه چې هغو دلته د جنګ لپاره راغلل او زموږ هېواد يې د جنګ او يرغل له لارې ونيوه او دا طبيعي خبره ده چې په کوم ځای کې جنګ او جګړې وشي، هغه ځای د ځانې تلفاتو ترڅنګ مالي او اقتصادي تلفات هم لري.

او که وويل شي چې د دې نوي استعمار په راتللو سره خو دې هېواد ته بې شمېره مرستې ورکړل شوې، نو ايا دې مرستو د هېواد اقتصادي وضعيت ښه نه کړ کړ او ايا کوم مثبت بدلون يې په رامنځ ته نکړ؟

ځواب يې دادی چې هغه مرستې لومړی په همدې جنګي لګښتونو کې حساب شوې او کومو بهرنيانو چې دلته مرستې راوړې همغوی ورڅخه زياته برخه په يو نامه او بل نامه واخيسته.

دويم داچې دا مرستې د داسې يو نظام په واک کې ورکړل شوې چې له سر نه تر پښو پورې په درغلۍ، فساد او خيانت کې ډوب ؤ.

راځئ چې دغه واقعيت او حققيت په اړونده راپورونو کې وګورو:

هېواد ته راغلې مرستې او لګښت يې:

په ۱۳۹۳ لمريز کال، د زمري مياشت په ۹ نېټه [۲۸] د افغانستان د بيا رغونې په برخه کې د امريکا ځانګړې څېړونکې ادارې (SIGAR) لخوا په خپور شوي راپور کې راغلي ؤ: افغانستان ته يوازې د امريکا د متحده ايالاتو لخوا له

[۲۸]. د ۲۰۱۴زيږديز کال د جولای په ۳۰ مه نېټه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰۴) مليارده ډالرو نه زياتې مرستې ورکړ شوي، او لدې سربېره نورو هېوادونو هم ورسره مرستې کړي. چې دا مرسته د پيسو د تورم (انفلاسيون) په پام کې نيونې سره له هغو مرستو زياتې دي چې د دويمې نړيوالې جګړې وروسته د مارشال پلان د پلي کولو لپاره په اروپا کې مصرف شوي.[۲۹]

خيړونکي وايي: افغانستان ډېر فرصتونه له لاسه ورکړل او دا فرصتونه د غوره مديريت د نشتون له امله. که چيرې دا مرستې په سمه توګه کارول شوې واى، نو افغانستان به کم تر کمه د سيمې د هېوادونو سره د پرتله کيدو وړ ؤ، هم د بيارغونې له پلوه او هم د اقتصاد له پلوه.

د افغانستان د بيا رغونې د لګښتونو په خلاف د اروپا مارشال پلان دامنيتي ځواکونو (پر پوځ او پوليسو باندې) متمرکزه نه و، خو له افغانستان سره د ۱۰۴) مليارد ډالره مرستو له جملې (۶۲) مليارده ډالره د پوځ او پوليسو په جوړېښت کې مصرف، او (۶، ۷) مليارده ډالره د مخدره توکو سره د جګړې په برخه کې لګول شوي چې د سيګار په وينا له دې سره هم په افغانستان کې د مخدره توکو سره د جګړې تګلاره په جدي توګه پوښتنې راپارونکې ده.

په دې لړ کې د افغانستان د حکومت مديريت ځو ځو ځلې تر نيوکو لاندې راغلى، او له همدې سره سره د حساب ورکوونې په برخه کې د روڼتيا نشتون د مرستو په ناسمه توګه د لګيدو يو بل لامل ښودل شوى ؤ.[۳۰]

په کال ۱۳۹۵ لمريز کې افغانستان ته د راغلو مرستو اندازه ۱۱۷ مليارده ډالره ښودل شوې وه، پدغه کال کې د سيګار مشر (جان سوپکو) ويلي ؤ چې دا د امريکا نوې ادارې ته (د ټرمپ په مشرۍ) ښه فرصت دى چې په افغانستان

---

[۲۹]. وګوره:... July ۳۰, ۲۰۱٤ Quarterly Report to Congress - Special

[۳۰]. بي بي سي پښتو (۱۰/۵/ ۱۳۹۳، لمريز) او طلوع نيوز خبر ويب سايت.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له ۲۰۰۲ څخه تر اوسه پورې ۱۱۷ میلیارد ډالره لګولې پیسې وارزوي.

خو د اقتصاد کارپوهانو په اند: اداري فساد، د انجوګانو له لارې د پیسو لګول او په دولتي بنسټونو کې د لازمې وړتیا نشتون؛ ددې لامل شوی چې دا مرستې په سمه توګه و نه لګول شي. څېړونکي وايي چې په تیرو څو کلونو کې دولت نه دی توانیدلی چې د بودیجې کسر - چې په بهرنیو مرستو ولاړ و- کم کړي، په تیرو څو کلونو کې ډېر فرصتونه رامنځته شوي و څو دغه مرستې د هېواد په بیارغونې او زیربناوو کې مصرف شوی وای، خو داسې و نشو.[31]

په حکومتي بودیجو کې د لاس وهنو له امله زموږ هېواد دملل متحد سازمان د ۲۰۱۳ م کلن راپور پر بنسټ د نړۍ په کچه د کوریای شمالي او صومال ترڅنګ په فاسدترین دولتونو کې وشمېرل شو.

او په کال ۱۳۹۵ لمریز کې افغانستان او نایجریا ډېر فاسد هېوادونه ګرځول شوي ؤ، چې بیا د هېواد جمهور رئیس (اشرف غني) په لندن کې د فساد په وړاندې نړیواله سرمشریزه کې د ګډون پر مهال وویل چې افغانستان د فساد ورکولو په برخه کې هڅو ته ژمن دی، خو په تړاو د نړیوالې ټولنې همکارۍ ته اړتیا لري. او په همدغه کال کې دافغانستان پر بیا رغونه د څار امریکایي اداره(سیګار) ویلي ؤ چې په دغه هېواد کې د اداري فساد د پراختیا یو مهم لامل د امریکا بې غوري او د سم څار نشتوالی و.

نومورې ادارې په خپل یو نوي رپوټ کې ویلي ؤ: امریکا افغانستان ته په تېره یوه نیمه لسیزه کې لسګونه میلیارده ډالر استولي خو دا پیسې په داسې ډول لګول شوي چې د اداري فساد له لارې د تاوتریخوالي د زیاتولو لامل شوي دي. راپور وايي: متحده ایالتونو له نومبدو څواکمنو کسانو سره د

[31]. تلویزون یک (خبر روز دوشنبه ۱۵/ ۳/ ۱۳۹۶ ه ش، (۵/ ۶/ ۲۰۱۷م)..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیا او هغوی ته د قراردادونو د ورکړې له امله هغوی هم هغسې معاف پاتې او فساد ته لار اواره شوې.

افغان ولسمشر اشرف غني هم په دې باور دی چې مختلف لاملونه په افغانستان کې د اداري فساد زیاتېدلو او پراخېدو ته لار برابره کړې چې یو هم په لوېدیځو هېوادونو کې د نشه یي توکو ناقانونه غوښتنه ده.

د امریکایي قراردادونو د کمزوري څار له امله سیګار په خپل راپور کې اشاره کوي چې د امریکا د متحده ایالتونو د تګلارو یوه برخه د افغان چارواکو په مفسدولو لګیا وه او بله یې په دې چې څرنګه وکړی شي د فساد ربښې وباسي. دې راپور په ښکاره هغه مسئلې راسپړلې چې له کلونو راهیسې افغانان ترې سر ټکوي او رسنۍ یې وخت نا وخته راسپړي.

په یاد شوي راپور کې دا هم ویل شوي ؤ: د افغانستان اوسنۍ ستونزې چې فساد، بې ثباتي، د وسله والو او قدرت کې ښکېلو ډلو ناقانونه کړنې دي، دا ټول له یوه بل سره داسې تړلي چې له منځه وړل یې ټول نظام ګوابنولی شي.[۳۲]

د امریکایې سرچینو د یوه راپور له مخې (د جدي ۲۷مه، کال ۱۳۹۷ لمریز (۱۷/ ۱/ ۲۰۱۹م پورې د افغانستان د بیا رغونې په خاطر د امریکا متحده آیالتونو ۱۳۲ ملیارده ډالر ورکړي دي.[۳۳] دا مبلغ چې دعوه یې کیږي غیر نظامي برخو لپاره ورکړ شوی دی، او د (الجزیرة) خبر له مخې د افغان دولت دنظامي برخې

---

[۳۲]. بي بي سي پشتو، نیټه: ۲۵/ ۶/ ۱۳۹۵ لمریز

[۳۳]. وګوره: Prepared Remarks of John F. Sopko Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction، ۲۰۰۱- "Lessons from Afghanistan's Reconstruction: ۲۰۱۹" United States Naval Academy، Annapolis, Maryland ۲۰۱۹، January ۱۷,

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره متحده ايالاتو له (۲۰۰۱م) څخه تر (۲۰۱۹م) پورې (۹۷۵) مليارده ډالر تخصيص او مصرف کړي دي.[٣٤]

په لنډه توګه ويلای شو چې او سني حکومت ته د امريکا متحده آيالاتو او نورو هېوادونو لخوا د افغانستان د دولت د نظامي اړخ په شمول د بيلابيلو برخو او د ټولنې د عام شموله اړتياو لپاره کومې پيسې ورکړ شوي دي هغه د تريلونو په اندازه سره وې، ليکن د هغې ۳۰٪ اثر او نتيجه هم ونه ليدل شوه.او نه د عام ملت په درد باندې دغسې مرستې دواء شوې..

د فساد انديښنې او ښکاره بيلګې:

د موجوده (اسلامي جمهوري) حکومت له پيل څخه تر دې وخته په دولت کې د فساد او درغليو لپاره ډېرې ښکاره بيلګې شته دی چې د هغې له جملې څخه يې تازه دم[۳۵] د کورونا په بوديجه کې لاس وهنې او د تداوئ اړونده ماشين آلاتو غلا کول او پلورل دي:

د راپورنو له مخې په بېلابېلو ولايتونو کې د کورونا د ناروغانو لپاره په ورته چمتوالي بېلابېل لګښتونه راغلي دي. دغه لګوښتونه په يوه بستر باندې د ۳۵۰ زرو او ۱۴۲ زرو افغانيو ترمنځ دي. خلک شکايت کوي چې د يوې اونۍ په تېرېدو سره يې د کورونا د ټېسټ پايلې نه دي راوتلې. د مشرانو جرګې د شکايتونو کمېسيون هم په ولايتونو کې د کورونا بودجې په لګښت نيوکه کوي او وايي چې د يادو پيسو په مصرف کې فساد کيږي.

د شکايتونو اورېدو کمېسيون هم په ولايتونو کې له کورونا سره د

٣٤. وګوره: الجزيرة، تمويل حروب أميركا بالخارج.. أرقام فلكية ونتائج غير محسومة، ٤/١٢/٢٠١٨

[٣٥]. دتير کال ۱۳۸۹ل، په وروستيو او د روان ۱۳۹۹ل کال په لومړيو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مبارزې بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي چې په ولايتونو کې د يادو پيسو په لګولو کې پراخ فساد موجود دی. د دغه کمېسيون مشر وايي، په ولايتونو کې له کورونا سره د مبارزې په موخه چې کومه بودجه لګول کيږي پر هغه څارنه کمزورې ده او فساد پکې موجود دی، په هغه پيسو کې چې د حکومت له خوا ولايتونو ته ورکړل شوې، په هغه کې پراخ فساد دی او په ښه توګه څارنه ترې نه کيږي، ورته اسناد او ليستونه له نورو ولايتونو هم څېړيږي چې ځينې جنسونه په ډېرو لوړو بيو اخيستل شوي دي.

په همدې حال کې د ولسي جرګې يو شمير غړي هم په ولايتونو کې د کورونا بودجې د لګښت په اړه اندېښنې لري او وايي، چې په ولايتونو کې د کورونا سره د مبارزې په بودجه کې فساد کيږي. د دغه جرګې يو غړی وايي: له افغانستان سره شاوخوا يو ميليارد ډالر نقدي مرستې وشوې خو اوس حکومت له نړيوالو پور هم اخلي، نو په دغو پيسو کې فساد کيږي او په وينا يې، د کابل ښاروالي له ماليې وزارت څخه دوه ميليوونه ډالر اخلي او په بدل کې يې ۲۵ زره کورنيو ته د ورځې لس ډوډۍ ورکوي چې په خبره يې يوه ډوډۍ په نوي افغانۍ تماميږي،څه کم يو ميليارد ډالر له افغانستان سره نقدي مرسته وشوه او حکومت د بودجې تعديل هم غوښتی او اوس له نړيوالو پور هم اخلي، نو دا پيسې چېرته ځي ..[36]

په هېواد کې د کورنايي حالاتو په بهير کې پاکستان ته د ۳۲ وينټلاټورونو قاچاق کيدل د حکومت لپاره يو ستره د رسوايي قضيه او دولت کې د فساد شتون لپاره يوه زياته روښانه بېلګ ده. د چنګاښ په دويمه نيټه (۱۳۹۹المريز) د پژواک موندنې ښيي، په داسې حال چې هېواد کې د کرونا

[36] وګوره: کورونا ويروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغان د اکسیجن د کمښت له امله مري، خو له افغانستان سره د کرونا ویروس مقابلې لپاره د مصنوعي تنفس له مرسته شویو الو ۳۲ پاکستان ته قاچاق شوي او روغتیا وزارت یې پلټنه کوي.

یو افغان سوداګر هڅه کوي چې دغه د مصنوعي تنفس مرسته شوې الې چې د بېلابېلو سرچینو د معلوماتو له مخې یې په منځنۍ کچه ټولیز ارزښت نږدې شپږ سوه زره امریکایي ډالره دی، پېښور کې بیرته له «قاچاق کوونکو» وپیري او د افغانستان حکومت ته یې وسپاري.

پژواک هغه غړونه او انځورونه ترلاسه کړي چې ښیي له عامې روغتیا وزارت څخه ۳۲ د مصنوعي تنفس الې پېښور ته قاچاق شوي، دا معامله د وتس آپ له لاري مخ ته تللې او قاچاق کوونکي له یو بل سره د دغو الو د قیمت او ځای په اړه معلومات تبادله کوي. دغه غږونه ښیي چې یو تن وايي: ۳۲ دانې وینټلاټورې شته، ایس۱۱۰۰ماډل؛ خو ګوره دا شی د افغانستان له روغتیا وزارت څخه په صفا الفاظو کې دا چې را پټ شوي دي." دغه کس خپل مخاطب ته په دې خبرو کې وایي:" چا چې دا را لیږدولي هغه په دې ټینګار لري چې د روغتیا وزارت هېڅوک باید په دې پوه نه شي او دا ماډل وینټلاټورونه له ۱۸زرو تر ۲۵ زرو ډالرو پورې بیې لري، نووګوره که دا یې لګېږي نو بیا به ورسره خبره جوړه کړو."[۳۷]

په هېواد کې له نړیوال پیسو صندوق (International Monetary Fund) څخه د(۲۲۰ میلیونه ډالر) پور اخستنې قضیه چې مطرح شوې او د هېواد زیاتره سیاسیون او عام ولس یې مخالفت کوي- الله تعالی دې نه کړي – که دا کار وشي، نو ولس او هېواد ته به یې له ګټې څخه تاوان خورا زیات ، بلکې درغلۍ کوونکي عناصر به ورڅخه ګټه واخلي..

---

۳۷. وګوره: dlvr.it/rzhdr

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځینو اقتصاد پوهانو د نظر او شننې له مخې:اوسني سیاسي او اقتصادي وضعیت ته په کتو یاد قرض له آی ایم ایف څخه اخیستل د ملت سره ظلم او جفا ده، د لاندې عواملو په اساس:ا- د نا امنۍ له وجهې
٢- سیاسي ثبات نشتون.٣- په دولت کې د فساد شتون.
۴- عموما دغه رنګه قرضونه (که څه هم سودي نه دي) باید په عایداتي منابعو کې په مصرف ورسیږي څو بیرته مصرف کړل شوی رقم پوره او تادیه کړلی شي. ولې متاسفانه مونږ لا تر اوسه د دې جوګه شوي نه یو چې داسې سرمایه ګزاري ولرو کوم چې وکولی شو بیرته ترې یاد مبلغ ترلاسه کړو.
د ١٣٩٨ هـ ش کال د مالیې وزارت د راپور په اساس افغانستان د ٨.٢۶۵ میلیارده افغانیو په اندازه له مختلفو جهتونو قرضدار دی، په کوم کې چې International Monetary Fund) IMF)، Asian Development Bank (ADB)، Organization of the Petroleum Exporting Countries (OPEC)، Islamic Development Bank (IDB) او نورو نړیوالو ادارو قرضونه هم شامل دي او په ځینو یې د سود په ورکړې مجبور او مکلف یو.
دولت په ١٣٩٨ م کال کې ١.١ میلیارده افغانیو په اندازه د قرض قسطونه تادیه کړي او ٩.۴٢ میلیونو په اندازه یې سودیا هم ربحه تادیه کړې. که چیرته دې ارقامو ته وکتل شي نو پوه به شو چې واقعا هم له آی ایم ایف د پور اخیستلو زیان نسبت ګټې ته زیات دی. له آي ایم ایف څخه پور اخیستل مونږ ته هغه وخت په ګټه و چې سیاسي ثبات، امنیت، عدالت، شفافیت او د سرمایه ګذارۍ چانسونه مو له ځآنه سره لرل.متاسفانه که پدې وضعیت کې پور واخیستل شي نو د یو څو مشخصو کړیو تر منځ به

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویشل شي او هیڅ کومه بله نتیجه به پرې مرتبه نشي او دا به د راتلونکي نسل سره ستره جفا وي.[۳۸]

همدا اوس د تازه راپورونو له مخې په افغانستان کې د فساد ضد سفیرانو ډلې د هغه څه په اړه اندېښنه ښودلې چې دوی یې د فساد ضد هڅو پیکه کیدل بولي. دغې ډلې له حکومت غوښتي چې د فساد ضد هڅې د سمونونو د اجنډا سر ته راولي. دا اندېښنې د یوناما له کلني راپور وروسته څرګندې شوې چې پکې په افغانستان کې د فساد ضد اوږدمهالو تګلارو پلي کېدو او د د دغه هدف لپاره د بنسټونو په رغېدو کې په بیا بیا څنډ اندېښنه ښودل شوې.

د یوناما راپور او د سفیرانو ډلې دواړو د فساد پر ضد د مبارزې د پخوالي پایلې د سولې را روان بهیر او په جینوا کې له افغانستان سره د مرستو را روان کنفرانس ته زیان اړوونکې بللې. دغې ډلې په افغانستان کې د پراخ فساد له منځه وړل او د سولې او پرمختګ لپاره مهم بللی او ویلي یې دي چې د سولې را روانې خبرې له ټولو لورو غواړي چې پر یوه او بل د پړې اچولو پر ځای د روڼتیا ، حساب ورکولو او د قانون واکمنۍ لپاره بنسټیزو ګامونو ته ژمن پاتې شي.

د برېتانیا او اروپايي ټولنې په پراویزه مشرۍ د یوناما،ډنمارک، جرمني،جاپان،امریکا،استرالیا،کاناډا،ایټالیا، ناروې، نړیوال بانک، ناټو ملکي استازولۍ،برېتانیا او اروپايي ټولنې د استازولیو د مشرانو ګډ فساد ضد ګروپ په افغانستان کې له فساد سره د مبارزې د هڅو پخوالی د سولې د روانو هڅو لپاره زیان اړوونکی بللی.

---

[۳۸]. وګوره: له **IMF ځخه پور** اخیستل په ګټه دی او که په تاوان؟ | اصلاح انلاین

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېره مياشت په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د استازۍ دفتر يا يوناما په خپل تازه راپور کې ويلي له فساد سره د مبارزې لپاره د اوږدمهالو او بنسټيزو جوړښتونو رامنځته کېدل بيا بيا ځنډېدلي او په تېره بيا د فساد د لويو مواردو په برخه کې د مؤثرو څېړنو او څارنو په نشتون يې اند ېښنه ښودلې وه.[۳۹]

په هېواد کې د بې وزلۍ کچه:

الف– لومړي ۱۶ کلونه:

د افغانستان د اقتصاد وزارت او نړيوال بانک د څېړنو له مخې په هېواد کې له ۲۰۰۱ کال څخه تر ۲۰۱۶زېږديز پورې[۴۰] د خلکو بې وزلي او اقتصادي وضعيت پدې توګه ښودل شوی دی:

لومړی: په افغانستان کې اوسمهال د ټول نفوس ۳۶ سلنه خلک د بې‌وزلۍ له کرښې ټيټ ژوند تېروي او په خپله د افغان ولسمشر اشرف غنی په وينا: هره شپه د هېواد ۱۵ سلنه وګړی وږی ويده کېږي.

له ۲۰۰۱ز وروسته په افغانستان کې تر يو څو کلونو پورې امنيت ټينګ شو، د بهرنيانو مرستې زياتې شوې او له همدې کبله په يو شمېر ټولنيزو او اقتصادی سکتورونو او برخو کې پرمختګونه وليدل شول؛ خو بيا هم د نړيوال بانک د ارقامو له مخې، په نړۍ کې د فقر د کچې په پرتله، په افغانستان کې د فقر کچه تقريباً ثابته پاتې ده او تر اوسه پورې د فقر کچه کمه شوې نه ده .له ۲۰۰۱ ز کال وروسته، په هېواد کې د آزاد بازار او

---

[۳۹]. وګوره: د' فساد ضد سفيران 'افغانستان کې فساد ضد مبارزه پخه بولي...
https://www.bbc.com/pashto/afghanistan-۵۳۳۵۹۰۷۶

[۴۰].وګوره: د ستراتيژيکو او سيمه ييزو څېړنو مرکز (۱۶- ۲۳ ثور کال ۱۳۹۶ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمایه دارۍ نظام یوه نیمګړتیا دا هم وه چې شتمنی یې د محدودو کسانو په ولکه کې ورکړه.

دویم: په ۲۰۰۷ز او ۲۰۰۸ز کلونو کې د افغانستان د ټول نفوس ۳.۳۶ سلنه خلک د غربت له کرښې لاندې وو. که څه هم په ۲۰۱۱ز او ۲۰۱۲زکال کې د غربت سلنه تر یوه بریده کمه شوه، خو په ټوله کې بیا هم تر ډېره ثابته بلل کېدای شي. په ۲۰۱۱ز کې دا کچه ۸.۳۵ سلنه شوه او معنا یې دا وه چې د افغانستان ۹ میلیونه وګړي بې‌وزله وو (له هرو ۸ کسانو څخه ۳ تنو یې په غربت کې ژوند تېراوه.

دریېم: د افغانستان ډېری نفوس په لرې پرتو سیمو کې مېشت دي او د فقر کچه هم په همدغو لرې پرتو او کلیوالو سیمو کې تر ټولو زیاته ده.د نړیوال بانک او د افغانستان د اقتصاد وزارت د ګډې څېړنې او سروې له مخې په دغو لرې پرتو سیمو کې له هرو پنځو تنو څخه څلور تنه د فقر ژوند تېروي. د دې ترڅنګ د کوچیانو له نیم څخه زیات (۸.۵۱ سلنه) هم د غربت له کچې ټیټ ژوند تېروي.

څلورم: د فقر کچه تر ټولو زیاته په شمال ختیزو، مرکزي لوېدیزو، ختیزو او سوېلي ولایتونو کې ده او تر ټولو کمه بیا مرکزي او سوېل لویدیزو ولایتونو کې ده. سره له دې چې په مجموعی ډول په ټولو زونونو کې له شمال ختیزې حوزې پرته، د ۲۰۰۷ز په پرتله په ۲۰۱۱ز کې د غربت کچه ټیټه شوه

پنځم: په (۲۰۰۷ز-۲۰۱۲ز کلونو کې د افغانستان په بېلابېلو حوزو کې د فقر کچه، چې د حوزو ویش یې په دا ډول دی :سوېل لوېدیځ :نیمروز، هلمند، کندهار، زابل، ارزګان. مرکز: کابل، کاپیسا، پروان، وردګ، لوګر، پنجشیر.

لوېدیځ :بادغیس، هرات، فراه؛ شمال :سمنګان، بلخ، جوزجان، سرپل، فریاب؛ سوېل :غزنی، پکتیکا، پکتیا، خوست. ختیځ :ننګرهار، کنړ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لغمان، نورستان؛ مرکزی لوېديز :غور، باميان، ډايکونډی؛ شمال ختيز :بدخشان، تخار، بغلان، کندز.

د ولايتونو په کچه تر ټولو زياته بې‌وزلي په کابل کې ده او دغه شمېره له يو ميليون څخه زياته ده، ورپسې په نورو ولايتونو کې.

د غربت دغه کچه په لاندي جدول کې کتلی شئ.

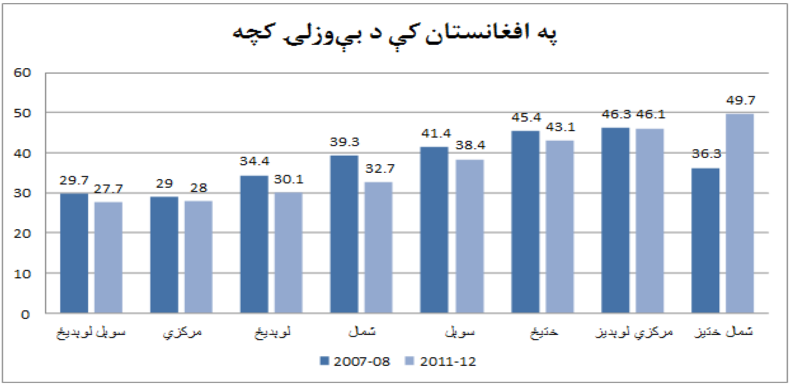

شېرېم: په کال ۲۰۱۱ز کې افغانستان اقتصاد وزارت او د نړيوال بانک د ګډې څېړنې او سروې له مخې د افغانستان په څينو ولايتونو کې د غربت کچه په لاندې جدول کې ښودل شوې ده:

ولايت	د بې‌وزله کسانو شمېره	د افغانستان په کچه سلنه	د ولايت په کچه سلنه
کابل	1033730	11.37	24.4
ننګرهار	663455	7.3	38.2
هرات	660397	7.26	35.3
تخار	610028	6.71	65.4
بدخشان	588060	6.47	62.7
غزني	582792	6.41	45.8
کندز	398554	4.38	40.2
غور	378068	4.16	53.0
لغمان	310730	3.42	63.8
سرپل	308048	3.39	59.1

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم: په افغانستان کې د فقر راتلونکي وضعیت: په افغانستان کې له ۱۵ کلونو څخه د کم عمر لرونکو ماشومانو ۵۳ سلنه هم په فقر کې شپې ورځې تېروي، چې د خورا بد وضعیت ښودنه کوي. که افغان حکومت دوی ته د زده کړو او له ځوانۍ وروسته د کار زمینې برابرې کړي، نو په هېواد کې به د غربت کچه ډېره راښکته شي؛ ځکه د هغو غریبو کورنیو ماشومانو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو پورته وي، ۶.۷۵ سلنه یې بې سواده دي. او د هغو غریبو کورنیو اولادونو چې عمرونه یې له ۱۵ کلونو څخه پورته وي، یوازې ۱.۷ سلنه یې ابتدایي ښوونځي بشپړ کړي دي. همدارنګه په بې وزله او غریب پاړکي کې د بې کارۍ شرحه هم ۴.۸ سلنه او د نسبي بې کارۍ شرحه ۱.۴۱ سلنه ده.

په بل اړخ کې له هرو ۱۰۰۰ نویو زیږېدلو ماشومانو څخه ۶۶ یې له زیږېدو لږه موده وروسته مړه کېږي او د کرنې او مالدارۍ وزارت په اند ۴۰ سلنه افغانان غذایي مصؤنیت نه لري. له همدې کبله د فقر کچه د اقتصادي پرمختګ، د زده کړو له زیاتېدو، د بې کارۍ له کمېدو او زراعت سکتور ته په ځانګړې پاملرنې سره کمېدلای شي.

ب– ۱۳۹۷ لمریز کال:

په کال (۱۳۹۷ لمریز) د غوائي په میاشت کې د یو خبر له مخې ولسمشر غني د بې وزله هېوادوالو د شمېر زیاتوالی د شرم وړ وباله. ده وویل چې هېواد کې د بې وزلۍ کچې زیاتوالی لامل شوی چې ټیکاو رامنځته نه شي. دې وړاندې ویلي و: «کله چې بې وزلي له پنځوس سلنې زیاته شي، ټولنه به څنګه ټیکاو ته ورسیږي؟ فقر د ټیکاو دښمن دی».

دا په داسې حال کې چې د غويي میاشت په ۱۶ مه نیټه د احصاییې ادارې افغانستان کې د بې وزلۍ کچې په اړه د خپلې څېړنې پایلې اعلان کړې.

د دې څېړنې له مخې تیر کال (۱۳۹۶ ل) د افغانستان ۵۴ سلنه وګړي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې وزلۍ تر کرښې لاندې ژوند کاوه.

د ځېړنې له مخې هغه کسان چې د ورځې له سلو افغانیو لږ عاید ولري ژوند یې د بې وزلې له کرښې لاندې دی. دې بنسټ دا ځېړنې دوه کاله مخکې کړې او ښايي د هغو کسانو شمېر زيات شي چې د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي.که څه هم ولسمشر په دې وروستيو کې ويلي وو چې ۳ ميليونه هېوادوالو ته به کار پيدا کوي، خو بيا هم د بې وزله کسانو تازه راوتلې شمېرې يې د شرم وړ بللې وي.له دې سره ځينې بې وزله کورنۍ وايي د ملي يووالي حکومت له رامنځته کېدو وروسته يې اقتصادي حالت خراب شوی.[٤١]

ج- ۱۳۹۸ لمريز کال:

د چنګاښ په۳۰مه، کال ۱۳۹۸ لمريز (۲۰۱۹ /۷/۲۱) د نړيوال بانک لخوا د افغانستان پر اقتصادی حالت نوی خپور شوی راپور ښيي چې د افغانستان اقتصاد په ۲۰۱۸ ز کال کې په اقتصادي پاليسيو کې پر اصلاحاتو سربېره، نږدې دوه سلنه وده لرله، چې له دې سره به بېوزلي لاپسې زياته شي او د ژوند شرايط به نور هم ستونزمن شي. دغه شپږمياشتنی راپور چې نن خپور شو د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سياسي وضعيت ګډې اغېزې، چې له کبله يې افغانستان په سويلي اسيا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده موندلې، په ډاګه کوي.

په افغانستان کې د نړيوال بانک رييس هينري کرالی وايي:" افغانستان د وچکالۍ سربېره ډېربدونکې ناامنۍ، ټاکنو پورې تړلې مبهم سياسي وضعيت او په امنيتي مرستو کې احتمالي کموالي جدي ننګونې سره مخ

[٤١]. طلوع نيوز ، ۱۸ غوايي، کال ۱۳۹۷ لمريز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له دغو جټکو هره یوه د ودې پر وړاندې قوي خنډونه جوړوي، او افغانستان له دې ټولو جټکو سره په یو وار مخ دی". دغه راپور وايي چې په افغانستان کې لا اقتصادي مدیریت پیاوړی دی. د دولت پالیسیو په انفلاسیون کمولو، عوایدو راټولولو او خورا کم بودیجوي کسر په ساتنه کې مرسته کړې.

د نړې وال بانک د کال (۱۳۹۸المریز) راپور له مخې د افغانستان اقتصاد د ۲۰۱۸ م کال په لومړیو شپږو میاشتو کې، نږدې دوه سلنه وده لرله. دغه شپږ میاشتنی راپور چې د چنگاښ میاشتې په ۳۰ مه نېټه باندې خپور شوی، د افغانستان پر اقتصادي ودې د جګړې، وچکالۍ او ناڅرګند سیاسي وضعیت ګډې اغېزې، هغه عوامل په کې ګوته شوي دي چې له کبله یې افغانستان په سویلي اسیا کې تر هر بل هېواد لږه اقتصادي وده کړې. د دې عواملو سر بېره د ټاکنو مبهم وضعیت، سیاسي بې‌ثباتي، اداري فساد، بیکاري، له هېواد نه د شخصي پانګې تېښته او په امنیتي مرستو کې احتمالي کموالی هغه څه دي چې د اقتصاد وده یې دې حالت ته رسولې ده.

اوس‌مهال افغانستان نه یوازې دا چې له امنیتي او سیاسي بې‌ثباتۍ سره مخ دی، بلکې له یوه بد اقتصادي وضعیت سره هم مخ دی. اقتصادي وده کمه ده، بې‌کاري ورځ تر بلې زیاتېږي، مالي بحران روان دی، شخصي پانګونه له نشت سره برابره ده او افغانۍ هم ورځ تر بلې خپل ارزښت بایلي.

که چېرې په تېره یوه میاشت کې د افغانۍ د ارزښت ټیټېدو ته ځېر شو، نو په تېرو ۱۸ کلونو کې لومړی ځل دی، چې افغانۍ د ډالر په مقابل کې په دومره لویه کچه خپل ارزښت بایلي...په اوږده مهال کې ډېرې چټکې ودې ته اړتیا ده چې د بېوزلۍ په اوسنۍ لوړه کچه کې د پام وړ ټیټوالی راولي. د دې راپور له مخې، د ډېرې چټکې ودې امکانات شتون لري، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځته کېدل یې ځانګړو شرایطو ته اړتیا لري.

ښاغلي کرالی وویل: "دولت باید ډېر کار وکړي چې د سوداګرۍ چاپېریال ښه کړي، د ټاکنو پروسه پرته له خنډه پلې کړي او په راروانو سختو میاشتو کې د اداري فساد او کمو شویو مالي منابعو د خراب مدیریت مخنیوی وکړي. نړیواله ټولنه هم د خصوصي سکتور او ودې د تقویې په برخه کې یو حیاتي نقش لوبولای شي، هغه داسې چې د امنیت او پراختیایي چارو لپاره خپلو مرستو ته دوام ورکړي او یقیني کړي چې دا مرستې د دولت له پلانونو سره ډېرې همغږې او تړلې دي".

دغه راپور څرګندوي چې له طالبانو سره هر راز سیاسي جوړجاړی به مهمې اقتصادي ګټې ولري ځکه چې له دې سره به د باور فضا رامنځته شي او په بهر کې مېشت افغانان به وهڅوي چې له خپلو پانګو او تخصصي مهارتونو سره افغانستان ته راستانه شي. د دې ګټو ترلاسې په امنیتي حالاتو کې له پایدار او ژور ښه والي وروسته رامنځته کېدای شي.

ښاغلي کرالی زیاته کړه: "که هر څه پېښ شي، چټکه وده به یوازې هغه وخت شونې وي چې امنیت ښه شي او دولت د خصوصي سکتور ودې ته ژمن وي، داسې چې د پانګوالو حقونو ته درناوی ولري او د افغانستان هغه لاسته راوړنې، چې په تېرو شاوخوا دوو لسیزو کې یې د پیاوړو او بې پرې دولتي بنسټونو د رامنځته کېدو لپاره کړي، وساتي.[۴۲]

د- ۱۳۹۹ لمریز کال:

د تیر کال (۱۳۹۸) په وروستیو او د سږ کال (۱۳۹۹لمریز) په لومړیو کې زموږ هېواد د نړۍ د ځینې نورو هېوادونو په څیر د کورونا (کوید ۱۹) وبائي

---

[۴۲]. نړیوال بانک: د افغانستان اقتصادی وده له جدی ننګونو سره مخ ده د مطبوعاتي خپرونې شمېره۲۰۱۹/SAR::۲۰۱۹/۰۷/۲۱ › https://www.worldbank.org › press-release

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ تر پوښښ لاندې راتلل، د يو شمېر هېوادوالو پدې ناروغۍ اخته کېدل، دحکومت لخوا په بېلابېلو ښارونوکې د محدوديتونو او ګرځبنديز اعلانيدل، د وضعې له امله د بيکارئ زياتيدل او د زياتو هېوادوالو پر اقتصادي ژوند باندې ستره اغيزه کيدل، دا ټول په هېواد کې يو غير مترقبه حالات وه چې د زياترو هېوادوالو بې وزلي ورسره زياته شوه.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نيم نفوذ څخه زيات خلک د بې وزلۍ له کربښې لاندې ژوند کوي.[43] کرونا ويروس او ګرځبنديز نړيوال اقتصاد ته سخته ضربه رسولې ده. پر افغانستان يې اغيزې ډيرې دي، ځکه چې زيات شمېر خلک په ورځني مزد ګوزاره کوي..[44]

په ځای د دې چې حکومت د ناروغۍ او د اقتصادي بد وضعيت په وړاندې صادقانه چلند کړای وای، متاسفانه پدې سختو حالاتو او بوګنونکو شرائطو کې حکومتي چارواکو پر ځای د دې چې ځان پالنه او ځان څرونه پرېږدي، د شته امکاناتو په رڼا کې د ولس خدمت وکړي او آن که اړتيا شي خپل شخصي امکانات هم د بې وزلو په خدمت کې ولګوي، ددې توقع برخلاف هغوی ستر خيانتونه وکړل لکه څرنګه چې يې مخکې يادونه وشوه.[45]

او د موجوده نظام په لمنه کې د عام ولس د فقر او بې وزلئ کچه راکمول به څومره امکان ولري؛ ځکه چې دا نظام وازمايل شو، سره د هغو زياتو امکاناتو چې نړيوالو ورته برابر کړل دغه موخه ترلاسه نه شوه، نو لدې وروسته به څنګه امکان ولري!؟ مګر داچې د الله تعالی په فضل او مرسته لومړی په ولس او بيا په دولت کې جزري بدلون رامنځ ته شي.

[43]. وګوره: د کورونا ويروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداری زياتوالی...

[44]. وګوره: د کرونا ويروس پر مهال روږه او د بې وزلۍ زياتيدلDW - ... All media |

[45]. وګوره: صفحه ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم څپرکی

د فقر ناوړه اغيزې اوناخوالې

داچې نيستمني او فقر مصيبت او ستونزې دی، نوطبيعي ده چې په ټولنه کې ناوړه اغيزې پرېږدي او د خلکو عقايد، افکار او سلوک اغيزمن کړي، همدارنګه بيلابيلې ناخوالې رامنځ ته کوي لکه: کفر، ناپوهي، جنګونه، رنځونه، بيکاري او داسې نور، چې په لاندې توګه د دې ټولو يادونه شوې:

لومړی: ناوړه اغيزې:

۱– د خلکو پر عقايدو د فقر اغيزه:

فقر او خواري د انسان په عقيده باندی منفي اغيز او تاثير لري، او دا تاثير بې په هغه چاپيريال کې خورا زيات وي چېرته چې طبقاتي نظام، طغيان او سرکشی خپل او ج ته رسيدلی وي او نيستمن وګړي د مغرورو شتمنو تر څنګ ژوند کوي. دغوره پيړيو لويانو (سلف صالحينو) ترمنځ دا خبره مشهوره وه چې: ((**إذا ذهب الفقر إلى بلد قال له الكفر خذني معك** –کله چې فقر کوم وطن ته د تللو اراده وکړي، نو کفر ورته واي چې ماهم له ځان سره يوسه)). او په يوې ماثوره وينا کې راغلي چې: ((كاد االفقر أن يكون كفرا - نژدې ده چې فقيري کفر وګرځي)). [۴۶]

نو داچې د فقر او نيستمنۍ اغيزه زياته ده، آن تر دې چې کله نا کله د يو مسلمان د کفر لا مل هم ګرځي، بايد چې يو مسلمان لدغسې مصيبت او بلا څخه په الله تعالی باندې پناه وغواړي لکه څرنګه چې په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغسې دعاء کوله: ((اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ

[٤٦] - وګوره: مشكله الفقر وكيف عالجها الاسلام، د استاذ القرضاوي ليکنه ١٥ مخ ، چاپ : مطبعة النهضة الجديدة .

٢٠- - صحيح البخاري : كتاب الزكاة باب (١۴) إذا تصدق على غني و هو لايعلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَالْفَقْرِ [۴۷] - ای الله زه له کفر او فقر نه پر تا باندې پناه نيسم)).

بايد چې يو مسلمان د دغسې دعاء ګانو سره سره د فقر د مخنيوي لپاره هم زياتې هلې ځلې وکړي، پدې باب کې د ځان او خپلې ټولنې په وړاندې مسئوليت ادا کړي، او پرينږدي چې يرغلګر او کفري ځواکونه د اړتياوو پوره کولو او نيستمنۍ لمنځه وړلو په بهانه مسلمانانو ته په شهدو کې زهر ورکړي، لکه څرنګه چې په ځينې مسلمانو ټولنې کې داسې عملا وشول، او زموږ د هېواد د دې نژدې تاريخ په اوږدو کې دکمونستې نظريه خپريدل او د کمونستانو هغه شعار زمزمه کيدل چې (کور، کالي او ډوډۍ)، د نومړې پدې لپاره يو ښکاره بيلګه ده، خو الحمد لله چې پدې اسلامي هېواد کې پدغسې شعارونو او ژمنو ورکولو کمونستان او بوډاګيان يې کامياب نه شول، او د نومړي مفکورې علمبردارانو ته په دې ټاټوبي کې د کور په مقابل کې ګور، د کالو په بدل کې کفن، او د ډوډۍ په مقابل کې خاورې ورپه برخه شوې.

او داچې له کمونستې تيري وروسته په هېواد کې د پرلپسې ګډوډيو په نتيجه کې غربي موسساتو، مسيحي تبشيريانو او نورو بې لاره کوونکو ځواکونو د ځينې افغانانو د بې لارې کولو لپاره کومې هلې ځلې کړي[۴۸] او په ځينې کمو حالاتو کې خپلو شومو اهدافو ته رسيدلي دي، دا هم يو واقعيت دی چې بايد سترګې ورڅخه پټې نه شي، بلکې د دې او دېته ورته د نورو پېښو او حالاتو د مخنيوي لپاره بايد با احساسه مومن هوډمن افغانان متې را بډوهي،همدارنګه پدې اړه دعوتګران او علماء کرام خپل مسئوليت او فريضه تر سره کړي..

---

[۴۷]. صحيح ابن خزيمة

[۴۸]. پدې اړه زموږ ليکنه (د افغانانو ترمنځ د مسيحيت په نامه فتنه او مخنيوی يې) کې يو څه تفصيلات شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې مسیحي محرف دین ته د بلنې په وسایلو کې یو هم غریبو او بیچاره وګړو ته د معیشیت وسایل برابرول او یا مادیات ورکول دي، نو باید چې مسلمانان د هغو خلکو لاس نیوي ته زیاته پاملرنه وکړي چې د فقر او یا لوږې له مصیبتونو سره لاس په ګریوان وي، همدارنګه په اسلامي ټولنو کې د اسلامي عقیدې د اسلامي دین د حقانیت او د نورو دینونو د بطلان شرحه کولو لپاره په امت کې د یوې د عامې بیدارۍ رامنځ ته کولو هلې ځلې ډېرې شي.

۲- پر اخلاقو او تګلارو د فقر اغیزه:

په یو حدیث شریف کې ذکر شوي :"یو سړي د شپې زکات ورکاوه، نو داسې چا ته یې لاس وراوږد کړ چې هغه غل و، سبا مهال چې خلک خبر شول ورته یې وویل تا خو نن شپه غل ته زکات ورکړی، بیایې بل وارچې زکات ویشه، نو په تصادفي ډول زناکارۍ ښځې ته یې ورکړ، کله چې سبا شو خلکو خبرې کولې چې فلانکي نن شپه هغسې ښځې ته زکات ورکړی دی ، نو په خوب کې ورته ځوك راغی ورته یې وویل : ستا زکات ورکول غل ته کیدای شي هغه له غلا نه منع کړي او زناکارۍ ته ورکول کیدای شي هغه له زنا څخه منع کړي.[۴۹]

په یو حدیث کې ذکر شوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم به له قرض نه پر الله باندې زیاته پناه غوښتله، نو یو چا ورته وویل: ای د الله پیغمبره څه وجه ده چې له قرض څخه پر الله باندې زیاته پناه غواړې؟ نو هغه وفرمایل: ((إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ)).[۵۰] کله چې یو سړی قرض واخلي او (احیانا) دهغې متعلق خبره کوي، نو دروغ وایي او که وعده کیږدي، نو نه یې پرځای کوي.[۵۱]

---

[۴۹]. صحیح البخاري ، کتاب الاستقراض و الحجر ، باب (۱) من استعاذ من الدين

[۵۰]. متفق علیه

[۵۱]. وګوره: مشكلة الفقر، د یوسف القرضاوي ،ص ۱۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو معلومه شوه چې د قرض له وجې د يو سړي اخلاق منفي لور ته روانيږي او قرض او پور ته زياتره هغه خلک اړ کيږي چې بې وزله وي. او که مونږ د خپلې ټولنې ځينې هغو بدو وګړو ته وګورو چې په بيلابيلو بداخلاقيو کې اخته دي، نو وبه وينو چې د هغوی د بدعملۍ او بد سلوکۍ يو ستر لامل فقر او بې وزلي ده.

۳- پر فکر باندې د فقر اغيزه:

فکر ته هم نيستمني يو ګوابښ او خطر دی، د امام ابوحنيفه رحمه الله شاګرد امام محمد بن الحسن الشيباني رحمه الله په هکله نقل شوي: يوه ورځ هغه په مجلس کې ناست و، وينځه يې ورته راغله خبر يې ورکړ چې وړه ختم شوي، نوهغه ورته وويل: خوا ره شئ زما له ذهن څخه دې د فقهې څلويښت مسئلې وويستلې. او په خپله د امام صاحب په هکله ويل شوي چې هغه به ويل: ((له هغه چا نه مشوره مه اخلئ د چا په کور کې چې وړه موجود نه وي)).

دا ځکه چې د دغسې شخص فکر به پرګنده او متشتت وي .

رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمايي: ((**لا يَقْضِي الْقَاضِي بَيْنَ اثْنَيْنِ وَهُوَ غَضْبَانُ**[٥٢]- د غصې په حالت کې دې قاضي د دوو کسانو ترمنځ فيصله نه کوي)).او فقهاو په غصه او غضب باندی د قاضي سخته لوړه، تنده او نور اغيزناك انفعالات هم قياس کړي دي.[٥٣]

پر وګړو باندې د فقر د دې ذکر شوو منفي اغيزو سربېره پر ولسونو او ټولنو باندې هم بيلابيلې اغيزې لري، همداراز د غه پديده د بيلابيلو ناخوالو او ستونزو زيږوونکی ده. په راتلونکې موضوع کې زموږ په ټولنه کې د موضوع اړونده مهمو ستونزو او ناخوالو څيړنه او څرګندونه شوې ده.

---

[٥٢]. متفق عليه

[٥٣]. وګوره: مشکلة الفقر، د يوسف القرضاوي ،ص ١٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم: ستونزې او ناخوالې

هغه ناخوالې او ستونزې چې زمونږ په هېواد کې د فقر او بې وزلۍ له امله را پاتې دي او پر ټولنه باندې يې ناوړه اغيزه کړې مهم يې: ناپوهي ، بيکاري، ګدايګري، رنځوري، خپلمنځي جنګونه، پرديسي او هېواد پرېښودنه، او نورو ته احتياج دی، چې وضاحت او څرګندونه يې پدې توګه ده:

۱- ناپوهي:

د روسانو د تجاوز او تيري له امله زمونږ د هېواد يو زيات شمېر ښونځي ړنګ شول. او هغه کوم ښونځي چې د کمونستانو په وخت کی موجود وه، ډېرو يې خپل د نصاب او زدکړې معيار له لاسه ورکړی ؤ..همداراز پر کمونستي نظام باندې د خلکو د بې اعتمادئ او د هغوی د مفکورې د نه منلو له امله زيات شمېر زدکوونکو درسونه پرېښودل. د ثانوي مرحلې څخه پورته د دار المعلمينو په شاګردانو کې هم کافي کموالی راغی او يو زيات شمېر د لوړو زده کړو محصلين د بندي کيدو، جهاد کې د برخه اخستو او يا له هېواد څخه د هجرت کولو په سبب له لوړو زدکړو پاتې شول.

متاسفانه چې د کمونستي رژيم له سقوط څخه وروسته زمونږ د هېواد تعليمي وضعه څرنګه چې لازم وه هغسې ښه نه شوه، بلکې په ځينو هغو سيمو کې چې داخلي جنګونو په کې زور واخيست د زدکړې بهير ته يکې زيات تاوانونه ورسيدل.

د روسانو او کمونستانو د يرغل له امله چې زمونږ ولس له بيلابيلو ستونزو او کړاوونو سره مخ شو د هغه مهال په انقلابي شرائطو کې دځينو احصائيو له مخې په هېواد کې د بې سوادئ کچه ۹۰ سلنې ته رسيدلې وه،چې لدې امله زمونږ هېواد په تعليم او فرهنګ کې له ډېرو غريبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد ونو څخه شمېرل کیده.[٥٤]

که له یوه پلوه د روسانو تیري او په هېواد کې جنګونو زمونږ د ولس په تعلیم او تربیې باندې اغیزه وکړه، نو له بله پلوه فقر او بې وزلي هم د وطن د بچیانو د بې سوادئ او له تعلیم څخه د محروم کیدولامل شو. زمونږ د ولس هغه زده کوونکي چې تعلیم یې نه ؤ پوره کړی د فقر له امله ونتوانیدل چې خپلو زده کړو ته ادامه ورکړي. د هجرت د چاپېریال په هغو شرائطو کې چې یو څه ناڅه د نوي نسل لپاره د زدکړې زمینه برابره وه ځینو بې وزله کورنیو خپل ماشومان د یو کپ مړئ تر لاسه کولو لپاره په کارونو کې مصروف کړل چې پدې طریقه د زده کړو له نعمت څخه بې برخې پاتې شول.

د کمونستي رژیم له سقوط نه وروسته خپل هېواد ته د یو شمېر مهاجرینو د راستنیدو او په هېواد کې د شته هېوادوالو د ښوونې او روزنې په خاطر باید چې جدي اقدامات شوي وای، ترڅو په هېواد کې د زده کړې یو مناسب چاپیریال برابر او په دې برخه کې لازم پرمختګ رامینځ ته شوی وای، خو هسې ونه شول؛ ځکه چې داخلي مسلسلو جنګونو او ګډوډیو د دې کار مخنیوی کړ.

د طالبانو د اسلامي امارت په مهال هم د ښوونې او روزنې په بهیر کې کوم پرمختګ ونه شو؛ځکه چې د هېواد شرایط جنګي او له سترو ګواښونو سره مخ ؤ..

د اسلامي امارت له سقوط نه وروسته او په اوسنۍ مرحلې کې چې زمونږ هېواد ته بې شمېره پیسې هم راغلې خو دادی پدې برخه کې لازم انکشاف رامنځ ته نه شو، لکه څرنګه چې په کال ۱۳۹۵ المریز د سنبلې میاشت په ۱۵مه

---

٥٤. وګوره: افغانستان در سایه سیاست ،اقتصاد و فرهنك محمد حلیم تنویر، ص ۱۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نيټه د يونسکو د سازمان په يو راپور کې ويل شوي ؤ: ((لږ تر لږه يوولس ميليونه افغانان چې عمرونه يې له ۱۵ کالو لوړ دي د بيسوادۍ له کبله زورېږي، د سواد زده کړې د ملی پروګرام له مخې هغه کسان چې عمرونه يې له ۱۵ کلونو پورته دي څلور ديرش سلنه چې اتلس سلنه يې مېرمنې د سواد له زده کړې بې برخې دي)).

په کال (۱۳۹۶ لمريز) کې په همدې مناسبت د پوهنې وزارت په جوړې شوې غونډه کې وويل شول چې لس ميليونه افغانان بې سواده دي، خو (په کال ۱۳۹۷ل) د يو نسکو د موندونو له مخې د بې سوادو په شمېر کې يو ميليون زياتوالی راغلی ؤ او د پوهنې وزارت په ټول هېواد کې د بې سوادۍ کچه ۶۳ سلنه ياده کړې وه.[۵۵]

په کال (۱۳۹۸لمريز) کې د ملګرو ملتونو د سواد زده کړې د نړيوالې ورځې 'سېپټمبر اتمه (۲۰۱۹ز) لپاره شعار دا ؤ چې هرچاته بايد په خپله ژبه د سواد زده کړې زمينه برابره شي. دغه نړېوال بنسټ د دغه ورځې لمانځنه د حکومتونو، ولسي ټولنو او نړيوالو مرسته کوونکو ته يو فرصت وګاڼه چې په وينا يې کولی شي په نړۍ کې د سواد زده کړې کچه لوړه کړي .افغان حکومت هغه مهال وويل تر ۲۰۳۰ پورې به، دغه هېواد کې شته لس ميليونه بې لوستو، له ډلې ۷۰ سلنه د زده کړو خاوندان کړي .

د پوهنې وزارت وايي، دغې موخې ته د رسېدو لپاره يې د سواد زده کړې او سنۍ عملي کېدونکې پاليسي باندې له سره کتنه کړې او د لا ډېرو مرستو او امکاناتو جلبولو په پار يې له لوړو افغان چارواکو او بهرنيو موسسو سره ليدنې، کتنې هم پيل کړې او هغوی ورسره د مرستو او امکاناتو ژمنې کړې دي .

دې وزارت په ۲۰۱۳ کې ژمنه کړې وه چې تر ۲۰۲۰ ميلادي کاله پورې به په

[۵۵]. روزنامه صبح افغانستان,۲۳ جوزا، ۱۳۹۶ هـ ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې د لوستو کسانو شمېر له ۳۱سلنې څخه ۴۶ سلنې ته لوړوي، خو اوس چې ۲۰۲۰ ميلادي کال ته چې يوازې څلور مياشتې وخت پاتې د دغه وزارت چارواکي مني چې تاکلي موخې ته نه دي رسېدلي خو په وينا يې د لوستو وګړو کچه يې ۴۲ سلنې ته لوړه کړې ده.

دغه مهال يو ځل بيا د ياد وزارت د سواد زده کړې معينت سلاکار ژمنه وکړه چې تر ۲۰۳۰ پورې به په افغانستان کې د هغو شته لس ميليونو نالوستو له شمېره ۷۰سلنه به يې د ليک او لوست خاوندان کړي. د هغه په وينا هرکال په افغانستان کې سل زره هغو کسانو ته چې عمر يې لوړ وي د سواد زده کړې معينت ورته د لوړو زده کړو زمينه برابروي.

د ۱۳۸۸ لمريز کال د يو راپور له مخې د پوهنې وزارت د يو شمېر نادولتي بنسټونو په مرسته پدې کال په هېواد کې د سواد زده کړې ۱۵ زره کورسونه لرل چې شاوخو ۴۵۰۰زده کوونکي پکې په زده کړو بوخت ؤ. د پوهنې وزارت د معلوماتو له مخې هغه وخت د هېواد شاوخوا ۶۰ سلنه خلک نالوستي ؤ، او په ځانګړې سره د نفوس زياتېدا، بې وزلي، ناسم دودونه او جګړه هغه لوی لاملونه دي چې په افغانستان کې د شته لس ميليونه بې سوادو پر شمېر درې اعشاريه اووه ميليونه نور هم ور زيات شوي ؤ.[٥٦]

---

[٥٦]. د سواد نړيواله ورځ: هرچاته په مورنۍ ژبه زده کړه غواړو- بي بي سي پښتو ۸ سپتمبر ۲۰۱۹ -(۱۷ وږی ۱۳۹۸ل).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- بیکاري:

بیکاري هم زمونږ د ولس هغه ستونزه ده چې فقر پکې زیات رول اداء کوي؛ د ا ځکه چې کله د یو هېواد یا د ټولنې اداري نظام- چې حکومت دی- فلج شي او له کاره ولوېږي، نو بیا به هلته څنګه خلکو ته د کار زمینې او د روزۍ ګټلو فرصتونه برابر شي؟

افغانستان یو له هغو مملکتونو څخه دی چې د پرمختیایې هېوادونو په ډله کې راځي او نظر د نورو پرمختیایې هېوادونو په پرتله باندي پدې هېواد کې بیکاري په زیاته اندازه سره شتون لري.

بیکاري یوه داسې پدیده ده چې د یو مملکت په اقتصاد باندې ناوړه اغیزه او منفي اثرات لري او ددې په وسیله پر نورو اقتصادي تحولاتو باندې اغیزه کوي یعنې که چیرې په یو مملکت کې بیکاري شتون ولری، نو یقینا هلته د خلکو تقاضا نظر اجناسو ته نه وي؛ ځکه چې عاید شتون نه لري او چې عاید شتون ونه لری، نو خلک د اجناسو د اخیستلو توان نه لري او کله چې تقاضا شتون ونه لري نو عرضه هم نه وي یعنې تولید صورت نه نیسي او ددې باعث ګرځي چې د مملکت کورني ناخالص تولیدات او ملي عاید کمېږي چې د یو مملکت اقتصاد د رکود حالت سره مخامخ کوي، نو کله چې اقتصادي رکود رامنځ ته شي دغه مملکت د بودیجوي کسر سره مخامخ کیږی بیا په دغه حالت کې د دې مملکت حکومت کچکول په لاس د نورو مملکتونو څخه کومک غواړي او یا هم له نړیوالو موسسو نه قرضه غواړي، دا هم په هغه صورت کې د امکان وړ ده چې نړیوالو سره رجسټر وي چې دا هم ځانګړی شرایط لري.[57]

---

[57]. ټول افغان،درې نی د ۱۳۹۲ لمریز کال د غبرګولي ۲۳ ،په افغانستان کی بیکاري او د هغه څخه د خلاصون لاري چارې،محمد اعظم (زکریا ۳۰/ ۶/ ۲۰۱۶م

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هېواد کې د ظالمانه طبقاتي وضعیت له امله ډېر وړتیا لرونکي وګړي له کارونو او وظیفو محروم دي، په حکومتي ادارو کې پوستونه او ماموریتونه په زیاترو حالاتو کې د خپلوۍ، رشوت او ډله بازۍ پر بنسټ ترلاسه کیږي، همداراز ځینې هغه کارونه او قراردادونه چې د حکومتي ادارو له پلوه اعلانیږي یوازې زور واکي او زرلرونکي ورته رسیدګي کولای شي، نه عام خلک.

او که له حکومت نه اخوا خصوصي سکتور ته راشو، نو دا به راته جوته شي چې پدې میدان کې هم په ماموړینو، اجیرانو او مزدورانو باندې ظلم کیږي، یا خو هغوی ته د کار برابر اجرت نه ورکول کیږي، او یا د کار له ټاکل شوي وخت نه په زیات وخت کار کولو باندې مکلف کیږي...

زموږ په اند ضرور نه ده چې هر تعلیم یافته شخص دې په دولت کې پر وظیفه باندې وګمارل شي. د اسلامي لاربښوونو په رڼا کې خلک باید دحکومتي وظیفو ترلاسه کولو هڅه ونه کړي؛ ځکه چې هغه یو مسئولیت دی او سبا د قیامت په ورځ د هغې په اړه پوښتنه کیږي. بلکې په ټولنه کې باید د کارونو لپاره لارې هوارې شي، ترڅو هر وګړی په آسانۍ سره د خپل مسلک برابر ځان ته کار انتخاب کړي او دهغې له لارې ځان او خپلې کورنۍ ته حلاله روزي وګټي.

۳– ګدایګري (سوال کول):

زموږ د هېواد په داخل او بهر کې بیلابیل وګړي لکه:سپینږیري، ځوانان، ماشومان، معیوب او ښځې نورو د سوال لپاره لاسونه اوږدوي ترڅو یو کپ ډوډۍ لاس ته راوړي او ګدایګري کوي. یو زیات شمېر کدایګر داسې هم دي چې اړمن او محتاج نه دي یا د کار کولو توانایي لري، خو ګدایګري یې یو عادت او پیشه ګرځیدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ددغسې وګړو حالاتو ته وکتل شي، نو وبه لیدل شي چې ځینې یې د خلکو د خواخوږۍ د راجلبولو په خاطر دروغ وایي، ځینې یې ځانونه داسې ښیې چې ګویا رنځوران او یا ټپیان دي، یا خپل ماشومان د ناروغۍ او یا ټپ په حالت کې د سرک یا د لارې پر غاړه تم اچوي، او پدې طریقه هغوی د بیمارۍ او صحت خرابۍ له ګواښ سره مخ کوي..

د ګدایګرۍ له لامله زموږ د ټولنې یو شمېر خلک چې بېلابېلې طبقې دي په بېکارۍ ، تنبلۍ ، ځان بې اعتمادۍ، بد سلوکۍ، د نفس په بې عزتۍ او داسې نورو تباه کوونکو معنوي او مادي ناروغیو کې اخته شول.

نو ایا زموږ د ټولنې حاکمه طبقه او توانمند خلک به د دغسې ناجایزه ګدایګرۍ په مخنیوي کې خپل مسئولیت اداء کړي او یا به زموږ ولس د هغو ګدایګرو په مخنیوي او معالجې کې څه وکړای شي کوم چې پر ځانونو یا خپلو ماشومانو.. باندې ظلم کوي او د یو کپ مړۍ په خاطر د خپلو ماشومانو ژوند په نیشه کولو.. او دې ته په ورته چارو سره ځانونه په خطر کې اچوي؟ یقینا چې د دغسې ناروا کار منع کول نه یوازې چې د حاکمانو مسئولیت دی، بلکې د ټولنې ټول وګړي پکې شریک دي.

موږ مسلمانان داسې یو دین ته منسوب یو چې د کار و کسب، همت راپیدا کولو، پر ځان اعتماد کولو او ځان په عزت کې ساتلو باندې راته امر کوي، زموږ سپېڅلی دین په دې باندې امر کوي چې مسلمان باید غښتلی او قوي وي، یو مسلمان بې له سختۍ اړتیا سوال ونه کړي داسې نه چې د قیامت له شرمندګۍ او سزا سره مخ نه شي.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَىُ، وَالسُّفْلَى السَّائِلَىُ)).[۵۸] د پاسه لاس له لاندې لاس نه بهتر دی او د پاسه

۵۸- صحیح مسلم ، کتاب الزکات

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاس ورکونکی دی او لاندې لاس سوال کوونکی دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّرًا، فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْرًا فَلْيَسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ)). [٥٩] څوك چې له خلكو څخه د هغوي مالونه د خپل مال زياتوالي په خاطر وغواړي، نو په حقيقت كې دا د اور يوه سكروټه غواړي، نو خپله خوښه يې ده چې ډېره غواړي او كه لږه.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**لَا تَزَالُ الْمَسْأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتَّى يَلْقَى اللَّهَ، وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُزْعَةُ لَحْمٍ**)). [٦٠] له تاسې به د يو چا (ګدايګر) باندې د سوال كولو حالت هميش تر دې پورې وي چې (په قيامت كې) له الله تعالی سره داسې مخ شي چې پر مخ باندې به يې د غوښې كومه ټكړه نه وي پاتې.

د ګدايګرۍ د مخنيوي په موخه:

انس بن مالك رضي الله عنه ويلي: له انصارو نه يو سړی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغی او د يو څه غوښتنه يې ورڅخه وكړه، نو هغه ورته وفرمايل: ايا په كور كې څه نه لرې؟ هغه وويل د خره يوه كټه شته چې يې اغوندو، او څه يې له ځان لاندې اچوو، همداراز د اوبو لوښی لرو چې اوبه پكې څښو. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وفرمايل: هغه دواړه راوړه! نو هغه سړي دواړه شيان راوړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم دواړه په لاس كې ونيول او اعلان يې وكړ چې: څوك دا دواړه اخلي؟ يو سړي وويل زه دواړه په يو دِرهَم اخلم، هغه بيا اواز وكړ چې څوک يې له يو درهم نه په زياتو پيسو اخلي؟ نو يو بل سړي وويل زه يې په دوه درهمو اخلم. رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته هغه شيان وركړل دوه درهمه يې ورڅخه واخستل هغه انصاري ته يې وركړل او ورته يې وفرمايل: پدې يو درهم خواړه واخله او كورته يې يوسه

[٥٩] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة

[٦٠] - صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب النهى عن المسئلة

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پدې بل باندې تر خځ واخله او ماته يې راوړه . . نو چې کله يې ترخځ راوسته ورته يې وفرمايل ولاړ شه خس راوړه او خرڅوه يې او بايد چې پنځلس ورځې دې ونه گورم! هغه سړي همداسې وکړل. بيا وروسته له هغه مودې رسول الله صلى الله عليه وسلم ته پداسې حال کې راغی چې لس درهمه يې لاس ته راوړي و چې په ځينو يې جامې واخستې او په ځينو خواړه.

نو رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل: دا کار تاته لدې بهتر دی چې سئوال کول ستا پر مخ باندی په قيامت کې داغ وي؛ دا ځکه چې سئوال کول پرته له دريو کسانو بل چا ته روا نه دي : هغه څوک چې ډېر محتاج وي او هيڅ نه لري، بل هغه څوک چې د بل چا (د سولې) په خاطر يې مال لگولی وي او بل هغه څوک چې د وينې او قتل په بدل کې ديت ورباندې لازم شوی وي او هغه يې له پوره کولو نه بې وسې وي .[٦١]

علامه يوسف قرضاوي صاحب وايي: په پورتني حديث کی مونږ گورو چې :

الف- د الله تعالی استازي صلى الله عليه وسلم هغه سړي ته له زکات يا صدقاتو له مال نه څه ورنه کړل؛ ځکه چې هغه قوي او پر کسب باندې قادر و.

ب- حديث شريف د بيکارئ د منځه وړلو پداسې يو گام باندې مشتمل دی چې انساني نظامونو د اسلام له ظهور څخه وروسته له اوږدو پيړيو وپېژاند.

ت- د الله تعالی استازي صلى الله عليه وسلم گدايگر په مادي موقتي مرستې ځواب نه کړ او نه يې يوازې د گدايگرئ نه د منع کيدو وعظ ورته وکړ، بلکې د ستونزي د حل طريقه يې ورته وښوده او هغه مشکل يې ورته په کاميابه طريقه حل کړ.

ث- ددې ښودنه يې ورته وکړه چې څرنگه کولای شي د خپل توان برابر وسايل -

---

[٦١]- حديث په: (سنن أبي داود ، كتاب الزكاة، باب ٢٥) کې ذکر شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لږ وي او که زیات وي- په کار واچوي، ترڅو له ګدایګرۍ منع شي او خپله اړتیا په هغه څه رفعه کړي چې ورسره شتون لري .

ج- ددې ښودانه یې ورته وکړه چې دکوم کار په واسطه حلاله روزي لاس ته راوړل کیږي هغه عزتمند کسب دی، که څه هم د خسو ګیډیو راوړل او خرڅول وي، ترڅو په سوال کولو سره د مخ د اوبو له تویولو څخه انسان بچ شي.

ح- داسې کار ته یې وهڅاوه چې دهغه دشخصیت، توان، شرایطو او چاپېریال سره مناسب و او د کار آله یې ورته په ګوته کړه چې په تردد او حیرانتیا کې پاتې نه شي.

خ- پنځلس ورځې فرصت یې ورته ورکړ تر څو له هغې نه وروسته د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم ته معلومه شي چې نوموړی کار ورته مناسب دی او که نه او غوښتنه یې وربانديې پوره کیږي او که نه؟ نو که چیرته مناسب نه وي او یایې غوښتنه نه پوره کوي بله طریقه ورته وښایې.[٦٢]

نو د ګدایګرې د مخنیوي په میدان کې دا هم اړینه ده چې اړونده ګدایګرو لپاره د حکومتي او موسساتي ارګانونو له لورې د هغوی د وضعیت برابر کارونه مهیه کړل شي، ترڅو یو له یوې خوا د هغوي اقتصاد ښه شي او له بلې خوایې د کار او زحمت انتاج ټولنې ته ګټه ورسوي.

همدارنګه د ګدایګرو او فقیرو وګړو د پالنې او تعلیم لپاره ځانګړې تعلیمي پروژې په کار واچول شي..

۴- ناروغي او مرضونه:

په دې کې شک نشته چې زمونږ په هېواد کې د پردیو ګټو او پر موږ باندې تپل شوو جنګونو له د ژوند د نورو برخو په څیر پر صحت او

٣٠- وګوره: فقه الزکات، د یوسف القرضاوي ٢/٨٩۴- ٨٩٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

روغتیا باندې هم ناوړه اغیزې پریباسلې دي.

دا څرګنده ده چې زمونږ د ولس د فقر او خوارئ له وجې له پخوا راهسې هېواد د رنځونو او بیماریانو پر ضد مقاومت کې پاتې راغلی او له پخوا راهسې مو ټولنه د ډاکټرانو او د طبي وسایلو له نشتوالی او یا کمبود سره مخ وه.

په ډېر تاسف سره باید ووایو چې د هېواد د بیارغاونې په ډګر کې لکه د نورو برخو په څېر په صحي برخه کې هم ډېرې بودیجې مصرف شوي او مصرفیږي، خو هغه مطلوبه نتیجهورباندې مرتب نه شوه او په هېواد کې د بیا رغاونې په پروسې پیل کیدو باندې د کافي وخت په تیریدو اوس لا هم زموږ هېواد وال د ډېرو عادي ناروغیو لکه د معدې، ګردې، توبرکلوز، محرقې او داسې نورو ناروغیو د درملنې په موخه له هېواد نه بهر سفرونه کوي.

ایا موږ د دې ناروغیو متخصصین ډاکټران نه لرو؟ او که ستونزه په دویانو کې ده؟ که هر څه وي، خو بیا هم ملامتیا مو حکومت او چارواکو ته ورګرځي، چې ولې د موجوده ستونزو حلولو ته پوره پاملرنه نه کوي؟ او ولې د شخصي ګټو په نظر کې نیولو سره د خلکو په حیاتي مسایلو باندې لوبې کوي.

باید ووایو چې که له یوه اړخه د هېواد د ورانې او ویجاړېدو د راپاتې اثراتو له امله مو ټولنه د ناروغیو په مهار کولو کې پاتې راغلې، نو له بله اړه د عامو هېواد والو فقر او بې وزلي هم د ناروغیو په زیاتیدو او خپریدو کې له پوره زوره کار اخلي. او دغه پدېده د فقر او نیستئ یوه ناخواله او بده اغیزه ګڼل کیږي، د دې حقیقت له ډېرو بیلګو څخه یوه بیلګه (په ۱۱/ ۸/ ۱۳۹۶ لمریز کې) د صحت عامې هغه راپور دی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایي: له (۱۵۰۰۰۰) هېواد ولو څخه زیات د هیپیتات په ویروس اخته دي، چې دا شمېره د وخت په تیریدو سره زیاتیږي؛ ځکه چې په هېواد کې د دې ناروغۍ (او دې ته ورته) په هکله دخلکو د آګاهۍ کموالی، د تعلیم کموالی، او د ټولنې فقر دی.

د ناروغیو او صحت په برخه کې چې په کال ۱۳۹۷ل د سرطان د ناروغانو په اړه کوم شمېر ښودل شوی چې (۲۰،۰۰۰) وګړې پرې اخته دي او هر کال (۱۶۰۰۰) هېواد وال د دې ناروغۍ له امله مړه کیږي دا هم د ځانګړې اندیښنې وړ خبر دی.[٦٣]

د یوې څېړنې له مخې په افغانستان کې ۲۱ سلنه مړینه د زړه د ناروغۍ له امله ده. د روغتیا د نړیوال سازمان له خوا د افغانستان د عامې روغتیا وزارت له لارې د هېواد په ۲۲ ولایتونو کې د زړه د ناروغۍ په اړه څېړنه شوې، وروستي معلومات ښیې چې په افغانستان کې ۴۴ سلنه مړینه د غیر ساري ناروغۍ له امله چې په هغې کې شکر، تنفسي ناروغۍ، د زړه ناروغي او سرطاني ناروغۍ دي چې ۲۱ سلنه مړګونه یې بیا د زړه د ناروغۍ له امله دي.[٦٤]

د کال ۱۳۹۸لمریز په وروستیو کې چې کله زموږ هېواد ته د کورونا ناروغي (کوید ۱۹)[٦٥] راداخل شوه، نو د دې وبائي ناروغۍ په مخنیوي او درملنه کې حکومت لازم ګامونه وانه خستل،او له بهر نه چې د دې

---

[٦٣]. وګوره: MoPH reports ۱۲,۰۰۰ cancer deaths per year – Afghanistan

[٦٤]. بي بي سي پښتو، ۱۳۹۸/۷/۱۴ لمریز (څېړنه: هرو سلو کې ۲۱ افغانان د زړه له ناروغۍ مري).

[٦٥]. د کرونا یا کوید ۱۹ ناروغي د ۲۰۱۹ زیږدیز کال په وروستیو کې د چین هېواد په اوهان ښار کې پیدا شوه او په ډېرې چټکۍ سره په ټوله نړۍ کې خپره شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناروغۍ د مخنیوي او درملنې لپاره کومې پیسئ او وسایل راغلي ؤ،دا هر څه د خاینو وګړو د خیانت ښکار وګرځیدل. بلکې د ځینو شنونکو په اند دکرونا ویرس زموږ په هېواد کې د فساد لپاره لاره هواره کړه.[٦٦]

د الله تعالی په فضل پرته له دولتي او حکومتي مرستې د عام ولس بې شمېره ناروغان په خپلو شخصي امکاناتو سره روغ او جوړ شول.

۵– خپلمنځي جنګونه :

د روسانو له شکست او کمونستي رژیم له سقوط څخه وروسته په هېواد کې د جنګ او جګړو لپاره کوم شرعي مبرر او دلیل موجود نه و چې یو مسلمان دې د بل مسلمان وینه توی کړي. لکن د قوم او ولس د ځینو وګړو د بدو تصرفاتو او شخصي مصلحتونو مخکې کولو پر بنسټ هېواد یو ځل بیا د داسې مصیبت او عذاب سره مخ شو چې له هغه ړومبني څخه څو ځله ستر او خطرناك و او پدغو جنګونو کې زیاتره د ولس د عامو وګړو برخه اخستل د فقر او نیستئ په وجه و، چې لدې لارې ځان ته مال او پیسې پیداکړي او خپل اقتصادي مشکل پرې حل کړي.

هغو وګړو چې په ناحقه سره یې د یو مسلمان په قتل کې برخه اخستې وي باید چې په خپلو کړو وړو پښیمانتیا ښکاره کړي، الله تعالی ته توبه وباسي او که داسې ونکړي، نو له الهي ګرفت او عذاب نه به خلاص نه شي.

او د هغه وګړو کار هم الله تعالی ته سپارو کومو چې جنګونو ته د ثواب ترلاسه کولو یا د وضعې د سمون په بنیاد وردانګلي وي الله تعالی به د

---

[٦٦]. وګوره: رادیو آزادي، ثور ۰۱, ۱۳۹۹،

او وګوره: کورونا ویروس ته په ځانګړې شوې بودجه کې د فساد په اړه اندېښنې

https://tkg.af/pashto/۲۰۲۰/۰۵/۱٤/%DA%A۹٪D۹٪۸۸٪D۸٪B۱٪D۹٪۸۸٪D۹٪۸٦٪D

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی فيصله کوي او نژدې ده تاريخ او راروان شرايط او حالات داهم راپه ګوته کړي چې څوک پر حق او څوک پر ناحقه ؤ.

۶– پرديسي او هېواد پرېښودنه:

له پخوا راهسې زموږ د وطن ډېر ځوانان به د غريبۍ او بد اقتصادي وضعيت له کبله زياتره دوو ګاونډيو هېوادونو پاکستان او ايران ته تلل، چې ايران ته به په تګ کې ډېر ستونزي موجود ؤ. او تر اوسه پورې دغه مشکل لا نه دی حل شوی..

بلکې يادو دواړو ګاونډيو هېوادونو ته زموږ د ولس يو زيات شمېر وطنوال ځانګړې اړتيا لري، او هلته د ورتللو لپاره بيلابيل ستونزي او کړاوونه ګالي، چې پدې نژدې وخت کې ايران ته نن ټکی اسۍا (شنبه، ۱۳ دغوايي په ۱۳ مه، ۱۳۹۹ل): د ايران سرحدي پوليسو د هغو پنځوسو تنو افغان کارګرانو په سيند لاهو کول،کومو چې غوښتل د ذوالفقار سيمې له لارې ايران ته په قاچاقي ډول واوړي،[٦٧] همدارنګه له يادې پېښې وروسته د نوموړي هېواد په يزد ولايت کې دګډوالو په ګاډي باندې د پوليسو ډزې کول، د هغې اور اخستل، او د افغانانو تېپې کيدل يا سوځيدل دا هم يوه خورا زياته بوګنونکې پېښه ده.[٦٨]

حقيقت دادی چې موجوده حکومت د هېوادوالو په غم کې نه دی، او نه داسې مطلوب ګامونه اخلي چې په وسيله يې په داخل او بهر کې هېوادوالو ته هوسايي ورسيږي. دا په بې شمېره پيسئ او بودجې او امکانات چې حکومت ته ورکړل شول ايا نه شو کيدای د يو معقول او ګټور پلان له مخې يې په ايران او

[٦٧]. وګوره: د ايران سرحدي پوليسو ۵۰ افغان کارګران په سيند لاهو کړي – نن...

[٦٨]. وګوره: ايران کې د سوځېدلي افغان فرياد؛ "لږ اوبه راوړه، وسوځېدم... BBC - "

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان کې مهاجرین په خپل هېواد کې میشته کړي وای؟
اصلا موږ له خواخوږو او وړتیا لرونکو چارواکو څخه بې برخه یو، هغه چارواکي چې د رعیت په وړاندې د خپل مسئولیت احساس وکړي، او خپل ماموریت په سمه توګه اداء کړي، او مخکې لدې چې د خپل کور د آبادئ په فکر کې شي، د رعیت د آبادی لپاره هلې ځلې کوي..
کله چې په ۱۳۹۵ لمریز کې د حکومت لخوا په پاکستان کې د مهاجرینو د راستنیدو غوښتنه وشوه، او هلته پر مهاجرینو باندې د هغه ځای حکومت لخوا ډېرې بدې ورځې راغلې، نو یو زیات شمېر مهاجر وطنوال خپل هېواد ته راستانه شول، حکومت او اړونده مئوسساتو چې د راستنو شوو هېوادوالو لپاره یو څه مرستې په نظر کې نیولې وې څه یې ورکړ شوې، خو بیا وروسته هغه مرستې هم د درغلیو ښکار وګرځیدې، او له هغوی سره چې د حکومت لخوا د ځمکو او نمرو و کومې وعدې شوې وې، هغه تش پر کاغذ او یا په خوله باندې وینا پاتې شوه.
له بده مرغه چې پدغسې او هغسې وعدو او برنامو کې په خپله ځینې حکومتي جهاګیرداران، غصب کوونکي او درغلي کوونکي لاسونه داخلیږي چې په یو نامه او بل نامه د خپلو ځانونو لپاره وهنې او جهاګیرداری کوي، الله تعالی دې دغسې خاین، غاصب او درغلي کوونکي لاسونه لنډ کړي!
له ذکر شوي کال راهسې ډېرراستانه شوي هېوادوال ولیدل شول چې لدې بدې ورځې - چې په خپل ټاټوبي کې له لوږې، بیچارګۍ او بیکارئ سره مخ شول- بیرته د پاسپورټونو په وسیله پاکستان ته ولاړل..!
پدې کې شک نشته چې هېوادول مو له له هر بله ځایه زیات دوو رقیبو ګاونډیو هېواد ونو (ایران او پاکستان) ته زیاته اړتیا لري، ترڅو پکې واوسیږي او یوکپ مړۍ پکې پیداکړي او هغه وګړي چې غربي او کفري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو ته ورځي، که څه هم ځیني یې له شتمنو کورنیو څخه دي، خو بیا هم د هغوی وطن پرېښودنه او هلته ځای پر ځای کېدل یا اقامت غوره کول زموږ د ټولنې او هېواد په ګټه نه دي، او د نوو او تنکیو ځوانانو د انحراف او بد اخلاقه کېدو حقیقت خو له هیڅا پټ نه دی.

له رب العالمین څخه سوال کوو چې: زموږ په هېواد کې داسې یو اسلامي عادلانه او پیاوړی نظام رامینځ ته کړی، څو د نورو ستونزو د مخنیوي سربېره د مهاجرینو بېرته راستنېدو او په هېواد کې یې میشته کولو ته پاملرنه وکړي او هم د وطن او هېواد پرېښودنې مشکل ته د پای ټکی کېږدي!

۷–په نشه یي توکو روږدي کېدل:

د افغانستان په ګڼ مېشتو ښارونو په ځانګړې توګه کابل ښار- د هېواد پایتخت دی- په چوکونو، کوڅو او کنډوالو کې هغه ځوانان تر سترګو کېږي چې لویه بهانه یې بیکاري او غریبي ده، او یا هغه ځوانان چې د سیاسي یا هم اقتصادي مشکلاتو له امله له افغانستان نه همسایه او یا هم د نړۍ نورو هېوادونو ته ګډوال شوي ؤ. چې اوس یې زیاتره بېرته له بهرنیو هېوادونو په زور یا هم په خوښه افغانستان ته راستانه شوي ي. زیاته برخه یې په مخدره توکو روږدي شوي ؛ نه سرپناه لري او نه هم د روزمره ژوند د پر مخ بېولو لپاره اړین توکي. نه د افغان حکومت او نړیوالې ټولنې له لوري د دوی ژوند ته کومه توجه شوې.

که څه هم هر کال د نشه یي توکو پر وړاندې د مبارزې په برخه کې په میلیونونو ډالره لګول کېږي، خو پر دې سربېره هر کال د نشه یي توکو کاروبار زور اخلي او په نشه یي توکو د روږدو کسانو شمېر زیاتېږي. وروستي راپورونه ښیي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس مهال د لویانو تر څنګ په دغه ناوړه پدیده ماشومان او مېرمنې هم روږدې شوې دي.[٦٩]

همدارنګه په زندانونو کې پر نشه يې توکو باندې د بندیانو اخته کېدل، او هغوی ته نشه يې توکې په آسانۍ باندې رسیدل داسې یوه پدیده چې سل په سلو کې یې حکومتي اړونده چارواکي مسوول ګڼل کیږي، پدې اړه د افغانستان د مشرانو جرګې د شکایتونو اوریدو کمیسون د افغانستان د زندانونو مشر د یو لړ پوښتنو لپاره د ملي شورا ودانۍ ته بللې و. د سناتورانو لومړی نیوکه دا وه،چې ګواکې د افغانستان زندانونه د روږدو کسانو پر استوګن ځایونو بدل شوې دي.

د مشرانو جرګې د شکایتونو اورېدو د کمیسیون مرستیال وویل چې زندانونه روزنځي وي، خو په افغانستان چې څوک زندان ته ولویږي ددې پر ځای چې وروزل شي، په نشو ککړیږي: زندانونه روزنځي دي، سمه ده کنه، خو کوم کسان چې د افغانستان زندانونو ته ځي نه یوازې دا چې روزل کیږي نه، بلکې ډیری یې پر نشو روږدي کېږي..[٧٠]

یو شمېر خلک وایي له یوه پلوه که زندان د کړاو ځای دی، نو بل پلو یو روزنځی هم دی چې زندانیان په کې د نشیي توکیو او نورو ناوړو بوختیاوو څخه ژغورل کیږي. خو د افغانستان په څرخي پله زندان کې حالت بل راز دی. نه یوازې دا چې روږدي کسان په کې له روږدیتوبه نه ژغورل کیږي، بلکې روغ رمټ ورغلي زندانیان هم په کې په هیروینو، اپینو، چرسو او نورو نشو روږدي

---

[٦٩]. .وګوره: په نشه يي توکو روږدي ماشومان ډېر شويpashto -

[٧٠]. وګوره: ګڼ افغان بندیان په نشو روږدي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. د کابل د ځرخي پله زندان روغتیایي څانګې ته ورغلیو یو شمېر روږد زندانیانو و ویل چې دوی دننه په زندان کې په نشو روږدي شوي دي.

له دوی نه یوۀ تن داسې وویل: "خراب شو نو، په زندان کې خراب شو، زندان له نشیي توکیو ډک دی په کیلو کیلو موندل کېږي څومره دې چې په کار وي پیدا کېږي، خو چې پیسې درسره وي، زه هم په زندان کې په هیروینو روږدی شوی یم،دا نشیي توکي ملاقاتیان او پولیس راوړي ، که خپله پولیس په کې ښکیل نه وي، څوک یې راوړي، اوه ترلې دروازې دي، پر کومه لاره راځي که پیسې ورکړي د نشیي توکیو ډکه لاری، هم رالیږدولای شې".د ځرخي پله په روغتیایي مرکز کې پر دنده بوخت ډاکټر چې د خپل نوم له خپرولو یې ډډه کوله ومنله چې لږ شمیر روږدي کسان له بهر چاپیریاله روږدي رالیږدیدلي او ډیر شمیر په زندان کې دننه روږدي شوي دي.[71]

دعامې روغتیا وزارت د راپور له مخې په کال (۱۳۹۷المریز د غوایي په میاشت کې) په هېواد کې د نه شیانو شمېر دریو ملیونو ته رسیدلې دی. او په یو بل راپور کې- چې د همدې کال د جدي په ۲۹ مه نیټه خپور شوی ؤ - د نوموړي وزارت د سروې له مخې تازه شمېرې ښودلې وه چې د هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معایناتو کې د نشه یي موادو د استعمال نښې نښانې لیدل شوي دي، دا کسان په مستقیم او غیر مستقیم ډول د نشه یي موادو له زیان سره مخ دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه یي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه داده چې ځیني معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه یي موادو په ډول استعمالوي.[72]

---

[71]. وګوره: BBC Pashto - افغانستان - په ځرخي پله زندان کې نشیي توکي...

[72]. ازادي راديو جدي ۲۹, ۱۳۹۷ لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اړونده مبارزه کې مهم ګامونه:

دموجوده حکومت له پیله تر اوسه پورې د مخدره موادو پر ضد مبارزې په نتیجه کې څه ځانګړې لاس ته راوړنه نه ده شوې. د ځینې راپورونو پر اساس ویل کیږي چې له هغه راهسې چې دامریکا په مشرۍ بهرنیو عسکرو پر افغانستان لښکر کشي کړې ده په دغه هېواد کښې د کوکنارو کر او تولید زیات شوی دی. سره لدې چې په تیرو کلونو کښې دنشه ایزو موادو د جرړې د ایستلو لپاره زیاتې ژمنې شوی وې او پر افغانستان باندې د برید پر مهال د امریکا یو شعار دا وو چې په افغانستان کښې به دنشه ایزو موادو تولید له مینځه یوسي، خو څرنګه چې دامریکا لخوا دافغانستان د جنګ د ختمیدا شعار متحقق نشو، نو هغه شعار هم تحقق ونه موند، بلکې په دغه هېواد کښې دنشه ایزو موادو تولید څو برابره زیات او لا په زیاتیدو دی..[٧٣]

پدې ځای کې د مخدره او نشه یزو توکو د مخنیوي په موخه دا لاندې وړاندیزونه د پام وړ ګڼو:

١. د الله تعالی د رضاء لپاره او د د ینې وجیبې او مسئولیت له مخې باید چې هر مسلمان د دې ناروا کار په مخنیوي کې هلې ځلې وکړي.

د ایماني وجدان او احساس له مخې یو مسلما باید پرانسان باندې ترحم او مهرباني ولري، همدارنګه یومسلمان یوازې د بل مسلمان د نجات او ژغورنې لپاره نه بلکې د ټول انسانیت د لارښوونې او هوساینې لپاره هلې ځلې او کوښښونه وکړي.

موږ د داسې یو پیغمبر صلی الله علیه وسلم امتیان یو چې الله تعالی د ټولو عالمینو لپاره رحمت رالیږلی او پر لارښوونو کې یې یوازې پر

---

[٧٣]. وګوره: Pars Today ویبپاڼه ١٧/ ٥ / ٢٠١٧م

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسانيت نه بلکې پر حيوانيت باندې هم د رحم کولو تاکيد شوې دی. نو مسلمان ته د هغه په پيروۍ کې دا مسئوليت هم سپارل شوې چې د خلکو لپاره د رحمت او مهربانۍ پيغام ولري.

ايا دا به مناسبه وي چې يو مسلمان دې په خپل شاوخوا کې روږدي کسان (لکه شرابيان، پوډريان او چرسيان) ګوري او د هغوی په وړاندې دې خپل مسئوليت ته پاملرنه نه کوي؟

همدارنګه يو مسلمان دې ځينې داسې د پوډرو معتادين ګوري چې له حيواناتو څخه هم زيات ذليله ګرځي او بيا دې ورته فکر من کيږي نه، د هغه پر حالت دې د ده په زړه کې پر انسانيت باندې د ترحم ولوله او جذبه نه راپيداکيږي، د داسې پريوتو او ځپل شوو وګړو د ژغورنې لپاره دې کوښښ نه کوي، يا لدې تباهۍ څخه د نورو مسلمانانو او انسانانو د ژغورنې او ساتنې لپاره دې کوښښ نه کوي؟

٢ – د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولۍ سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د شرعي قوانينو د نافذولو د ژمنې له مخې د نورو جنايتونو او جرمونو ترڅنګ د نشه يي او مخدره موادو د استعمال، پير او پلور او پر هر ډول معاملاتو باندې په صدق سره بنديز ولګوي، نه داچې د حکومتي دوايرو له لارې د داسې جرايمو د ترسره کولو لپاره لارې هوارې شي..

ايا زموږ حکومت به د ځينو هغو اسلامي هېوادونو غوندې - لکه د سعودي شاهي حکومت- داسې يو اقدام وکړي چې له مخې يې د مخدره موادو معامله کونکو ته سخته سزا ورکړل شي؟

د نوموړي حکومت د علماو مجلس او اړونده ديني سرچينې دمخدره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موادو سوداګرۍ، ترويج او بيلابيلو معاملاتو په وړاندې د شرعي دلايلو په رڼا کې دې لاندې نتايجو ته رسيدلي دي:

الف. هغه څوک چې مخدره مواد قاچاق کوي د هغه سزا وژنه ده؛دا ځکه چې د دې توکو په ليږد او قاچاق کولو باندې پر هدفي سيمو کې ستر زيانونه او تاوانونه رامنځ ته کيږي.

ب. هغه څوک چې مخدره شيان ترويج کوي، برابره خبره ده چې د روږدو د استعمال لپاره يې مهيه کوي، يا يې راواردوي، يا يې ډالۍ کوي، که يو څوک داسې کار د لومړي ځل لپاره وکړي، نو پر بند، درو وهلو، مالي تاوان او يا پر بدني سزا (درو وهلو) او مالي تاوان ورکولو دواړو باندې به مجازات کيږي. او که چيرې دا کار بيا هم تکرار کړي، د هغې تعزير او سزا زياتيږي او کيدای شي د هغه پر وژنه باندې تمامه شي.

دغسې سخته سزا چې بالآخره پر وژنه باندې تماميږي دا د دې لپاره چې د مخدره موادو کارو بار او ترويجول په ځمکه کې له هغه فساد او تخريب څخه کم نه دی چې له امله يې خلک لوټلی او وژلی شي.

د فقهې په کتابونو کې ذکر شوي دي هغه بريد کونکی (لوټمار) چې له خپل کار (لوټماری جرم) لاس وانخلي، نو هغه دې وتمبول شي که څه هم پر وژنه سره وي.[٧٤]

او دکتور دوهبه الزحيلي صاحب وايي: فقهاء پدې متفق دي چې څوک بې له عذره (د درملنې له اړتيا څخه پرته) کوم مخدر شی استعمال کړي، د هغې لپاره تعزير (اړونده لازمه سزا) ده، که هغه يې پر رټلو، وهلو، بندي کولو، د خلکو پر وړاندې اعلانولو، مالي غرامت او داسې نورو سره وي، هره کومه سزا چې قاضي او يا حاکم يې ورته تجويز کوي؛ د دې

[٧٤]. وګوره: فتاوی إسلامية:٣٧٩/٣ (الإسلام سؤال و جواب (www.islamQA.ifor).

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره چې نور خلک ورڅخه عبرت واخلي او څوک هم د جرم او ناروا شيانو په کولو سره جرات ونه کړي. حنفي او مالکي فقهاوو دا روا ګڼلې چې دغسې تعزير کيداى شي وژنه هم وي، چې هغې ته سياسي وژنه ويل کيږي، کله چې حاکم پکې مصلحت وګوري او د جرم نوعيت د وژنې موجب وي لکه داچې يو څوک په تکرار سره د نشه يې يا مخدره موادو کار ترسره کوي (او خپل عادت يې ګرځولى وي) يا داچې د هغې له امله په جرمونو کې اخته وي، يا د لواطت او يا قتل په کارونو کې ملوث وي.. نو پدغسې حالاتو کې د روږدي کس وژنه د ځينې معاصرو هغو مفتيانو لپاره دليل دى کومو چې د داسې يو قانون مشروع ګرځولو وړانديز کړى چې د هغې پر بنسټ د مخدره موادو استعمالونکي او يا معامله کوونکي په دار ځړولو سره اعدام شي، چې پدغسې کړنلاره کې به د مخدره موادو سوداګرو، قاچاق کبرو او د هغې استعمالونکو لپاره پوره عبرت او درس اختسنه وي.[٧٥]

٣ – د روږدو د درملنې او د هغوى د مشغولولو لپاره خاص بنسټونه او مزکزونه جوړول:

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو ددرملنې لپاره چې کومې هڅې روانې دي هغه کمې دي، نو بايد چې حکومت او اړونده ارګانونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيداى شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي او د يو ځانګړې برنامې له لارې له يوه اړخه د روږدو د تداوې لپاره روغتونونه زيات شي او له بله اړخه داسې بنسټونه جوړ شي چې په هغې کې روږدې کسان تر هغه وخته وساتل شي چې د اعتياد له حالته ووځي او پدې اثناء کې د هغوى د جسمي ظروفو

[٧٥]. وګوره: الفقه الإسلامي وأدلته, وهبة الزحيلي ٧/ ٤٥٠-٤٥١

(c) ketabton.com: The Digital Library

برابر د مناسبو کسبونو په زده کولو باندې هم بوخت شي..

۴- د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته شو، همداراز له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزې حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

۵- د اسلامي سپېڅلي دين له مخې قانون د حاکم او رعيت ټولو لپاره دی، نو پدې اساس هغه چارواکي چې د شرابو په کارو بار يا د هغې په ښنبلو کې ملوث دي هغوی هم د مجازاتو لپاره د قانون منګلو ته وسپارل شي، همداراز لکه څرنګه چې د رعيت عام وګړي د نشه يي او مخدره توکو پر کاروبار باندې مجازات کيږي، بايد چې چارواکي او يا زورواکي هم ورباندې مجازات شي.

۶- د مخدره او نشه يي توکو پر ضد مبارزه کې بايد چې د شرابو پر معاملاتو باندې هم سخت بنديزونه ولګول شي او د اسلامي سپېڅلي شريعت له مخې پر شرابيانو باندې حد جاري کړای شي، څو د دې ستر جرم پر مخنيوی کې لازم پرمختګ وشي.

۷- د چرسو په کارو بار باندې سخت بنديزونه ولګول شي، د چرسو معتادينو ته هم د اسلامي شريعت له مخې اړونده سزا ګانې اعلان او ورباندې تطبيق شي، همدرانګه چرسيانو ته د درملنې پر موخه مناسبې لارې چارې ولټول شي، توبه ويستلو ته اړ شي او دهغوی له ځواک څخه دهېواد او ټولنې په ديني او دنياوي پرمختګ کې لازمي ګټې واخستل شي.

۸- که زموږ په هېواد کې شرعي حدود نافذ شي مثلا د غل لاس پرې شي، شرابخور په درو ووهل شي، زناکار ته هم خپل ټاکلې سزا ورکړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خائنان او رشوت خواره د تعزيري سزا له مخې په مجازات شي، د شرعي لارښوونو په رڼا کې د غاصبانو، لوټمارانو او دوکه مارانو.. مخنيوی وشي، د مخدره موادو قاچاق بران محاکمه شي، نو تاسې څه فکر کوئ، په ټولنه کې به دا موجوده ناخوالې لمنځه ولاړې نه شي او يا لږ ترلږه کمې به نه شي؟

زموږ د هېواد د قانون او دستور په ځينې مادو کې پر اسلامي شريعت باندې د عمل او دهغې د پلې کېدو ژمنه شوې، لېکن هغې ته د عمل جامې نه وراغوستل کيږي او ځينې هغه موارد چې د بشر حقوقو سره په ټکر کې راځي او د غير سياسي جرمونو پورې اړه لري لکه په ناحقه سره وژنه، زنا، شرابخوري، نو د هغې پر تنفيذ کې اړونده ارګانونه او محاکم ناغيږي کوي، کله چې په هېواد کې داسې وضعيت دی چې قانون تش د کاغذ پرمخ شتون لري او عملي بڼه يې نه ليدل کيږي، نو څرنګه به مو هېواد او ټولنه لداسې سختو او سترو جرمونو څخه پاکه شي او څنګه کېدای شي د ناکراريو، جګړو او بې اتفاقيو له ناخوالو او ستونزو څخه وژغورل شوو؟

۹- هېوادوال پدې پوخ باور ولري چې زموږ د ټولو مشکلاتو او ستونزو حَل يوازې د خپل سپيڅلي دين د لارښوونو په پيروۍ کې دی او له کومو ناخوالو او نامناسبو حالتونو سره چې مخ يو اساسي علت يې د خپل دين له ښوونو څخه وروسته والی دی. او په هېواد کې مو چې کومې ناکرارۍ، ناآمنۍ او بيلابيل مشکلات دي لومړی لامل يې دانسان جوړيدنې ته نه پاملرنه او د مطلوب نظام نشتوالی دی، نو ترڅو چې په هېواد کې لومړيتوب انسان جوړونې ته ورنکړ شي، سم نظام جوړ نه شي، پر منصب او وظيفې باندې ور، امين او ريښتونې وګړي ونه ګمارل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، مافیایي کړی ماتې او ختمې نه شي، د زوراکیو، درغلیو، خیانتونو او غصبونو مخه ډب نه شي، بیت المال د ټولو هېوادوالو حق ونه ګڼل شي، د ظالمانه طبقاتي نظام جرړې ونه ویستل شي او په هېواد کې په واقعي معنی سره اسلامي نظام - چې بنسټ یې عدالت او انصاف دی- قایم نه شي، نو بیا پدې هېواد کې امن، د نظام پایښت، آرامي، سوکالي، اقتصادي پرمختیا رامنځ ته کیدل ، د فقر او بیچاره ګۍ، د نشه یې توکو او نورو ناخوالو او ستونزو ختمیدل نا شوني او مستحیل دي.

نو راځئ چې د هېواد او ټولنې د ستونزو او ناخوالو لمنځه وړلو، ثبات او استقرار راوستلو، امن، هوسایني او ژغورنې په خاطر د خپل سپیڅلي دین د اقامې او د هغې د شریعت او قانون د پلي کولو لپاره یو بل ته په اخلاص سره لاسونه ورکړو او پدې لار کې رغنده هلې ځلې او کوښښونه وکړو.

۸– نورو ته احتیاج:

د یوانسان بل داسې یو انسان ته اړتیا چې هغه یې له مجبوریت نه بده استفاده وکړي، یا یې مرسته او تعاون مشروط کړي، همداراز د یوې ټولنې یا یو هېواد بل هېواد دغه ډول احتیاج ځینې وخت له ستونزو او مشکلاتو سره مخ کوي، لکه عملا ولیدل شول چې ځینې ګاونډي هېوادونه – په ځانګړې توګه رقیبان هېوادونه – د خپلو ګاونډیانو له مجبوریت او اړتیا نه بده استفاده کوي. زموږ په هېواد کې د کمونستي کودتا نه وروسته کله چې اسلامي مقاومت او د کفر او الحاد پر ضد باندې مبارزې ته سخته اړتیا وه او پدې مورد کې د ځینې ګاونډي هېوادونو مرستې او کومک ته اشد ضرورت راپیداشو، نو بیا ولیدل شول چې له مقاومت او جهادي بهیر سره د مرسته کوکلو په بدله کې یې خپلې ځینې داسې ګټې په نظر کې نیولې وې کومې چې زموږ د ملت او هېواد په تاوان او ضرر تمامیدې..

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د فقر او نيستمنئ يوه ناخواله او منفي اغيز په انفرادي کچه او د هېواد په کچه نورو ته احتياج او اړتيا ده، الله تعالی دې زموږ د هېواوالو اړتياوې له خپلو لا محدودو خزانو څخه پوره کړي!

بايد چې يو مسلمان د حاجتونو د رفع کولو او د استغناء په نيت سره چې الله تعالی يې مستغني او له خلکو بې پروا کړي دغه دعاء ووايي: «**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى**.[۷۶] ای الله زه له تا څخه د هدايت، پرهيزګارئ، پاکدامنئ، موړوالي او بې حاجتئ سوال کوم». په حديث کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به دغه دعاء کوله.

د دې لپاره چې له پورتنيو ناخوالو – چې يو عمده سبب يې فقر او نيستي ده او له بله پلوه د يرغل دوام دی- زموږ ټولنه وژغورل شي پکار ده چې قوم او ولس ته يو ښه بديل وړاندې کړو چې هغه اسلامي حکومت قايمول او شرعي نظام نافذول دي، داسې حکومت چې په ټولنه کې عدل او انصاف رامنځ کول ته لومړيتوب ورکړي، د رعيت هوساينه او آرامي يې له مهمو موخو څخه وي ، د هېواد د بيارغاونې لپاره پداسې يو اقتصادي شامل پلان باندې کار وکړي چې چې له يوه اړخه هېواد آباد شي او له بله اړه بيکاره هېواد والو ته د روزۍ دلاس ته راوړلو لارې هوارې شي، په هېواد کې د طبقاتي نظام جرړې وباسي د ظلم درغليو او شخصي ګټو پاللو پرمخ کلک ديوالونه ودروي.

---

[۷۶] صحيح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی

بې وزله او اړمنې طبقې

قرآن کريم د ټولنې هغه وګړو ته چې مالي توانايي ونه لري، اړمن او محتاج وي د فقير او مسکين اصطلاح کارولې ده، همدارنګه ځينې اړمنې طبيقې يې هم په ګوته کړي چې هغه يتيمان او معيوبين دي. نو محتاج او اړمن خلک بيلابيلې ډلونه دي: برابر خبره ده که هغه سوالګر وي يا سوال نه کوي ، په بدن روغ وي ، ناروغ او معذور وي، سړی وي او که ښځه وي.

داچې زموږ په هېواد کې له څلورو لسيزو زيات دوامداره جنګونه وشول، دوو لويو يرغلګرو (روسانو، امريکايانو او متحدينو يې) پدې بې چاره اوبې دفاع ولس باندې بيلابيلې اسلحې وازمايلې.. چې له امله يې بشري ناورينونو رامنځ ته شول، افغان ولس ته يې د ځاني تاوانونو ترڅنګ زيات مالي تاوانونه هم واړول، او يو زيات شمېر هېواد ول يې له له بيچاره ګۍ او فقيرۍ سره مخ کړل.

په لاندې نقاطو کې د هېواد د زياتو بيچاره طبقو د احتياج څرګندونه او د هغوی د لاس نيوي او مرستې کولو لارې چارې ذکر شوي دي:

لومړی: بې وزله ښځې:

داچې د اسلامي دين او د وطن د ساتنې په خاطر د يرغلګرو په دفعه کولو کې زياته ونډه د ځوانانو وه، نو د ځوان نسل د شهادتونو او مړينو له امله په هېواد کې يو زيات شمېر ځوانې کونډې پاتې شوې چې د محتاجو خلکو په کتار کې لومړی همدغه طبقه ښځې راځي، بيا ورپسې هغه ښځې د ميړونو په شتون کې هم په کار او کسب باندې مکلفې دي يا سوال او ګدايګري کوي. پدې لاندې نقاطو کې د دې موضوع وضاحت شوی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د ښځې مقام:

د طبیعت او واقعیت په بنا سره ښځه نیمه ټولنه، نیم ولس او د ماشوم لومړی مدرسه او ښونځی دی. د اسلام سپیڅلی دین چې د بشریت د لارښوونې او د ژوند مکمل نظام دی، د ژوند د نورو اړخونو او برخو په څیر یې د ښځې په هکله هم پوره لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې په جاهلي ټولنه کې ښځې ته د حیوان په څیر هم نه کتل کیدل .کفارو مشرکانو د ښځو وجود نه منلو او نه ورته په کوم حیثیت باندې قایل ؤ، نو الله تعالی په خپل کتاب کې دغه کار وغنده او ویې وفرمایل: ((وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِٱلۡأُنثَىٰ ظَلَّ وَجۡهُهُۥ مُسۡوَدّٗا وَهُوَ كَظِيمٞ ﴿٥٨﴾ يَتَوَٰرَىٰ مِنَ ٱلۡقَوۡمِ مِن سُوٓءِ مَا بُشِّرَ بِهِۦٓۚ أَيُمۡسِكُهُۥ عَلَىٰ هُونٍ أَمۡ يَدُسُّهُۥ فِي ٱلتُّرَابِۗ أَلَا سَآءَ مَا يَحۡكُمُونَ ﴿٥٩﴾)).[۷۷] او کله به چې لدوی نه یو چا ته د لور (زیږیدو) زیری ورکړ شو، نو مخ به یې (له خفګانه) تک تور واوخت او له غصې به ډ شو. له خلکو به پټ شو د هغه څه د ناخوښئ له امله چې خبر یې ورکړ شوی (بیا به یې پدې فکر کولو چې دغه لور) سره د سپکاوي (د خلکو له پیغور سره سره) وساتي او که په خاوروکې یې (ژوندې) ښښنه کړي؟ خبردار! بد دي هغه څه چې دوی یې پریکړه کوي.

د ښځې د مقام اوچتولو او پر هغوی باندې د ناخوښئ د منځه وړلو لپاره د اسلام دین هغه حقیقت رابرسیره کړ چې په ټولنه کې نر او ښځه یو له بله څخه دي چې پر همدې دواړو باندې دنیا آباده ده، الله تعالی فرمایي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ

---

[۷۷]- النحل ۵۸ ـ ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالاً كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبًا ﴿١﴾)). [۷۸] اې خلکو! له خپل هغه رب څخه ووېرېږئ چې له يوه نفس يې راپيدا کړئ او له هغه يې د ده جوړه راپيدا کړه او له دواړو يې ډېر نارينه او ښځې خواره کړل، هم د هغه الله په نسبت تقوی ولرئ چې په خپلو کې غوښتنې پرې کوئ او هم د خپلوۍ په اړه، بې شکه چې الله ستاسو څارونکی دی.

د هغه بدې انګېرنې د منځه وړلو لپاره چې ناپوهه خلک د لوڼو په زېږېدو خفه کېږي، الله تعالی هغه حقيقت رابرسېره کړ چې دا زما کار دی چې چا ته زوی ورکوم او که لور ((لِّلَّهِ مُلۡكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ ۚ يَخۡلُقُ مَا يَشَآءُ ۚ يَهَبُ لِمَن يَشَآءُ إِنَٰثًا وَيَهَبُ لِمَن يَشَآءُ ٱلذُّكُورَ ﴿٤٩﴾)). [۷۹] باچاهي خاص الله تعالی لره ده، هر څه ته چې يې اراده وشي پيدا کوي يې، چا ته چې يې خوښه شي لوڼې ورکوي او چا ته چې يې خوښه شي زامن ورکوي.

لکه څرنګه چې الله تعالی په دنيا کې ښځه له سړي سره د هغه د حيثيت او مقام برابر د خپلو حقوقو خاونده کړې، د آخرت په لحاظ هم الله تعالی ورته د عمل برابر ثواب او پاداش ورکوي، پدې معنی چې څرنګه ښځه له سړي سره په دنيا کې د خپل حيثيت برابر حقوق لري په آخرت کې هم دخپل عمل برابر حقوق (ثواب او پاداش) ورکول کېږي الله تعالی فرمايلي:((وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ

[۷۸]. النساء ۱
[۷۹]- الشورى ۴۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ وَلَا يُظۡلَمُونَ نَقِيرٗا ﴿١٢٤﴾». [۸۰] او څوک چې نيک عمل وکړي له نارينو او ښځينو، پداسې حال کې چې ايمان لرونکی وي، نو دا کسان جنت ته بوځم، چې د نقير (خرما د زړي شا داغ) په اندازه تيری به ورباندې ونه شي.

له اسلام نه مخکې په عربي جاهلي ټولنه کې ښځه له مدني او مالي حقوقو څخه بې برخې او محرومه وه او هغې ته به د يو حيوان په څير کتل کيدل، همداوه چې د اسلام د لمر په راختلو سره هغه له خپلو ټولو حقوقو برخورداره شوه او په قران عظيم الشان کې د ښځو په نامه يو سوت (النساء سورت) رانازل شو په کوم کې چې د ښځو زياتره هغه حقونه په ګوته شوي چې دوی ورڅخه محرومې وې لکه مهر، ميراث او د اسې نور مالي او مدني حقونه.

او داچې په سړو کې د ښځو په وړاندې د ترحم عاطفه پيدا او لاپسې قوي شي، د اسلام د ستر پيشوا او د الله تعالی د استازي صلی الله عليه وسلم په عمل او ويناو سره ډېر داسې څه بيان او څرګند شو چې د دې محروم مخلوق د حقوقو پر ساتنې باندې تاکيد کوي، د حديثو په يو راويت کې راغلي چې رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: «اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ». [۸۱] ای الله زه ډاروم او ملامتوم هغه څوک چې د دوه کمزورو: يتيم او ښځې حق اخلي.

له عايشې رضي الله عنها نه پوښتنه وشوه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم به په کورکې څه کول هغه وويل د خپل کوروالو (بيبيانو) په خدمت (او دهغوي سره په کارکې مرسته کولو) کې به مشغول ؤ او کله به چې د لمانځه وخت داخل

---

[۸۰] - النساء ۱۲۳

۳۸ - سنن ابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو اودس به یې وکړ (مسجد ته) دلمانځه لپاره به ولاړ.[۸۲]

دا چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم بیبیانی له ځلورو څخه زیاتې وې پدې کې د نورو حکمتونو ترڅنګ یو حکمت دا هم ؤ چې په عملي زندګۍ کې د هغوی مالي سرپرستي له هغوی سره مرسته، تعاون، ښه چلند او اخلاق د هغوی له لارې امت ته انتقال شي، څو هغوی هم ورپسې اقتدا وکړي.

د مومنانو مور عایشه رضي الله عنها فرمایي ((یوه ورځ یوه ښځه چې دوه لونړۍ ورسره وې زموږ کورته راننوتله او څه خوراک یې وغوښت، نو ما په خپل کور کې پرته له یوې کجورې بل څه ونه موندل. هغه کجوره مې ورته ورکړه، هغې دوه ټوټې کړه یوه ټوټه یې خپلې یوې لور ته ورکړه او بله یې بلې ته او پر خپله مخه ولاړه .کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم راغی ما د غه کیسه ورته وکړه، نو هغه وفرمایل: چا ته چې الله تعالی لونړۍ په برخه کړي او بیا د هغوی ښه پالنه وکړي، هغه لونړۍ به ورته په آخرت کې له اور نه نجات او پرده وګرځي)).[۸۳]

د حدیثو په یو راویت کې راغلي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي: ((څوک چې درې لونړۍ، یا درې خویندې، او یا دوه لونړۍ ولري او پر هغوی لګښت (خرچه) کوي، هغوی ته ادب ورزده کړي، د هغوی ښه سرپرستي او پالنه وکړي، تر هغه وخت پورې د هغوی پالنه وکړي چې د واده مهال ته ورسیږي او بیا یې د واده انتظام وکړي، نو هغه ته جنت لازم شو)).[۸۴]

۳۹- صحیح البخاري ، کتاب النفقات ، باب (۸) خدمة الرجل في أهله
۴۰-- صحیح البخاري ، کتاب الزکاة ، باب (۱۰)
۴۱- - سنن أبي داود : کتاب الأدب ، باب (۱۳)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- په ټولنه کې د ښځو محرومتيا:

دا په ډاګه ده چې زموږ د ټولنې د تيري يوه زياته برخه پر ښځو باندې تحميل شوې، موږ په خپله ټولنه کې ګورو چې زياتره ښځې له ميراث نه بې برخې دي، او ځينې ښځې له مهر څخه محرومې دي، همدارنګه د هېواد په ځينې قبايلي سيمو کې ښځې د يو سامان او يا ځاروي په څير پلورل کيږي، چې لدې امله دغسې خلک د پيغمبر صلى الله عليه وسلم د هغه وعيد مصداق ګرځيدلي چې فرمايي: ((قالَ الله: ثلاثةٌ أنا خَصْمُهُمْ يَوْمَ القِيامَةِ: رجُلٌ أعطى بي ثم غدر، ورجلٌ باعَ حُرّاً، فأكَلَ ثَمَنَهُ، ورجُلٌ استأْجَرَ أجيراً، فاستوفى منهُ، ولم يُعْطِهِ أجْرَهُ.[۸۵] الله تعالى داسې فرمايلي: درې کسان داسې دي چې زه به ورسره د قيامت په ورځ جنګ کوم: يو هغه سړی چې زما په نامه عهد (ترون) وکړي او بيايې مات کړي، بل هغه سړی چې ازاد انسان د پيسو په مقابل کې وپلوري او (هغه پيسې) مصرف کړي، او بل هغه چې په مزدور باندې کار وکړي او د کار بدله او مزدوري ورنکړي)).

نو راځئ چې د خپل دين د تعليماتو سره سم خپلو خويندو ته د هغوی حقوق ورکړو، ترڅو مو د الله په وړاندې مسئوليت اداء شي او د دښمنانو له نيوکو هم خلاص شو. زموږ دښمنان چې کله دغه ظالمانه چلند ګوري، نو بيا د اسلام پر دين باندې نيوکې کوي، د هغوی اکثريت د اسلام د سپيڅلي دين حقانيت د مسلمان په عمل باندې پيژني او دې ته نه ګوري چې د اسلام دين د وګړو په کردار نه پيژندل کيږي، بلکه لومړی بايد حق وپيژندل شي او بيا پر هغې باندې د خلکو عملونه وتلل شي.

۴۲- صحيح البخاري، کتاب البيوع ، باب (۱۰٦) اثم من باع حرا

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د ښځو حقوقو ته پاملرنه:

الله تعالی فرمايي: ((وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ)).[۸۶] د ښځو هم (پرنارينه و) څه حقونه دي چې په غوره توګه يې اداء کړي لکه دنارينه وو چې پر هغوي دي.

په حِجّة الوِداع (د وداعئ او رخصتيدو حج) کې چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د عرفات او لوی اختر په ورځ کومه خطبه ولوستله، په هغې کې يې اسلامي امت ته ډېرې مهمې توصيې او سپارښتنې وکړې چې يو ه توصيه له ښځو سره د ښه چلند کولو او هغوی ته د حقوقو ورکولو په هکله وه، رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل: ((**فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ، وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ، فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ**)).[۸۷]

نو له الله څخه د ښځو په حق کې وډار شئ، يقينا چې تاسې هغوی د شريعت د پيروۍ د امانت په اساس اخستې دي (نکاح مو ورسره کړې ده) او د هغوی عورتونه مو د الله تعالی د حکم پر بنسټ ځانونو ته روا کړي دي، پر هغوی ستاسو دا حق دی چې په خپلو کورونوکې داسې چا ته اجازه ورنکړي چې تاسې يې بد ګڼئ، نو که داسې يې وکړل بيا يې داسې ووهئ چې ډېر سخت نه وي، او پر تاسې د هغوی حق خوراک او په ښه طريقې سره جامه ورکول دي.

زمونږ په ټولنه کې دې ته ډېره اړتيا ده چې ښځو ته خپل حقوق ورکړل شي او هغه ښځې چې له خوارئ او غريبئ سره مخ دي په سهي توګه د هغوی پالنه او کفالت وشي په ځانګړې توګه بې وزله کونډې، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**السَّاعِي عَلَى الأَرْمَلَةِ وَالمِسكِينِ كَالمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ الله، أَو كَالَّذِي**

---

۸۶ . البقرة ۲۲۸.

[۸۷] صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

يَصُومُ النَّهارَ، ويَقُومُ اللَّيْلَ».[44] کونډې او بې وزله ته پاملرونکی (په اجر کې) د الله تعالی په لار کې د جهاد کوونکی سره یو برابر دی او یا د هغه چا په څیر دی چې ورځ یې په روژې او شپه یې په لمانځه تیرېږي.

په هېواد کې باید د دې هڅه وشي چې بې وسه او بې وزلو ښځو لپاره د یو منظم پلان له لارې د کفالت لړۍ پیل شي، ترڅو وکولاشو له یوه پلوه د ښځو د ګدایګرۍ – چې خورا زیات ناوړه نتایج پرې مرتب کیږي – مخنیوی وشي او له بله پلوه شرعي مکلفیت او مسئولیت اداء شي.

د حکومت اونظام لخوا د کفالت او مالي مرستو ترڅنګ باید په ټولنه کې دعامو خلکو آګاهۍ ته هم پاملرنه وشي، په کلو، قریو او د ښارګوټو په داخل کې د بې وزلو ښځو د مرستې لپاره صندقونه کیښودل شي، همداراز د بې وزلو ښځو خپلوان د هغوی لازمې سرپرستۍ او کفالت ته وهڅول شي.

د ښځو د بې وزله پاتې کیدو د مخنیوي په برنامه کې باید دا انګیزه هم راپیدا شي چې د ښځو ګدایګري کول او د بې وزله ښځو مرسته نه کول یو ټولنیز ظلم دی چې توانمند خلک ورباندې ماخوذ دي، باید دغه ظلم او تیري ته نور د پای ټکی کیښودل شي. او هغه ښځې چې دکار او کسب توان لري، نو باید چې حکومت هغوی ته مناسبې پروژې په کار واچوي لکه: د لاسي ګنډنې، ماشیني ګنډنې، اوبدل او داسې نور، چې لدې لارې له یوه اړخه د هغوی اقتصادي ستونزې د کار او کسب کولو له په وسیله حل شي او له بله اړخه د هغوی د کار او کسب انتاج د ټولنې په پرمختیا او ترقۍ کې ولګول شي.

باید د اسلامي مکلفیت پر بنسټ د حکومت له پلوه د ښځو د شان برابر او د شرعي لارښوونو سره سم داسې پروژې په کار واچول شي چې اساسي هدف یې د ښځو د مشکلاتو حل کول او د هغوی عزت

۴۴- صحیح البخاري، کتاب الأدب ، باب الساعي علی الأرملة

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوړول وي، او د پروژو په تطبیق کې داسې اړخونو یا موسساتو ته اجازت ورنکړ شي چې د ښځې عزت او مقام ته صدمه رسوي او که داسې نه وي، نو زموږ د ټولنې د بې وزله ښځو ستونزې به حل نه، بلکې زیات به شي. دې او دې ته ورته نورو سپیڅلو موخو ته موږ هله رسیدای شو چې په هېواد کې مو په واقعي معنی سره اسلامي شریعت حاکم او واکمن وي.

دویم:بې وزله ماشومان:

د اسلام سپیڅلی دین د انساني ټولنې د غوښتنو په لړ کې د ماشوم پالنې او تربیې ته هم پوره پاملرنه کړې او د هغې د عزت او ساتنې په هکله یې لازمي لارښوونې کړې دي. له اسلام نه مخکې د جاهلیت په زمانه کې مشرکانو خپل اولادونه د فقر او لوږې له ویرې وژول، نو الله تعالی په قرانکریم کې د دې کار غندنه او مخنیوی وکړ، الله تعالی فرمایي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَـٰقٍۖ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْۚ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَبِيرًا ﴿٣١﴾)).[۸۹] تاسې خپل بچیان د لوږې له وېرې مه وژنئ هغوی او تاسې ته خو روزي موږ درکوو. بیشکه د هغوی وژل لویه ګناه ده. همدارنګه فرمایي: ((وَلَا تَقْتُلُوٓاْ أَوْلَـٰدَكُم مِّنْ إِمْلَـٰقٍۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْۖ)). [۹۰] او تاسې خپل اولادونه د لوږې له ویرې مه وژنئ موږ تاسې او هغوی ټولو ته روزي درکوو.

په اسلام کې د ماشوم سرپرستي او د هغه د پالنې مسئولیت لومړی د هغه د پلار مور او بیا د هغوی د نه موجودیت په صورت کې د هغه پر

[۸۹]- الاسراء ۳۱
[۹۰]- الأنعام ۱۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلوانو باندې دی، مګر د خپلوانو د نشتوالي یا د بې وزلۍ په صورت کې دغه مسئولیت حاکم ته راجع کیږي او د دې مسئولیت په اړه به پوښتل کیږي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((كُلُّكم راعٍ، وكُلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ)).[۹۱] هر یو له تاسې شپونکی دی او له هر یو به د هغه د رعیت او ماتحت په هکله پوښتل کیږي.

په عمومې توګه په فقیرو او نیستمنو ټولنو کی د ماشومانو په وړاندې په درسته او سهي طریقه مسئولیت نه ادا کیږي، نو داچې ټولنه او هېواد له غربت سره مخې دلته ماشومان د خورا زیاتو ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان دي، د هغوی حقوق ورکول خو لاپرېږده، بلکې پر هغوی باندې ظلم او تیری کیږي. ځینې هغه ماشومان چې د منډې او تړې جوګه دي د روزۍ او رزق تر لاسه کولو په خاطر د لوی خطر سره مخ دي. د تنکي ماشومانو په سختو کارونو کې مشغولیدل، د هغوی ناوړه استخدام، ګدایګري کول، دا ټولې هغه ناخوالې دي چې زموږ د ولس د بې وزلۍ او فقر له امله رامنځ ته شوي دي.

د یو راپور له مخې ((کال ۱۳۹۶ لمریز، د قوس په ۶مه نېټه)) د افغانستان د کار او ټولنیزو چارو وزارت ویلي: په هېواد کې ۱.۳ میلیونه ماشومان د بېلابېلو خطرونو له ګواښ سره مخ دي. د ځینو ارقامو له مخې، ۱، ۲ میلیونه ماشومان دا مهال په درنو کارونو بوخت دي. افغان ماشومان وایي چې لا هم له سختو ستونزو سره لاس او ګریوان دي، د دولت لخوا یې لاسنیوی نه دی شوی او د خپل ژوند د تأمین لپاره خپل راتلونکي ته اند ښمن دي.

تاسې څه فکر کوئ زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د سختو کارونو په کولو مجبور شوي او یا له خپل توان څخه څو چنده زیات بار وړي ایا هغوی د خواخوږۍ، همدردۍ او ترحم زیات وړ نه دي ؟

[۹۱]. متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقیقت دادی چې موږ په خپله ټولنه کې دغه ماشومانو ته د څارویو په څیر هم ونه کتل، اسلام چې کله څاروي باندې د مهربانۍ امر کوي، څو یې خاوند ورباندې د هغه له توان څخه پورته بار یو نه سي، نو په طریقه اولی سره دغه مهرباني او ترحم پر یو ماشوم باندې په کار دی.

زموږ د ټولنې هغه ماشومان چې د ژوند یوه برخه یې په ډېرانونو کې د کباړ راټولو په خاطر تیریږي، د صحت ، او روغتیا د خرابوالي له یو ستر ګواښ سره هم مخ دي او څه فکر کیږي هغه ماشومان چې ګدایګري او سوال کول یې پیشه ګرځیدلې او یا د قاچاق په نقلولو کې استخدامیږي انساني طبیعت به یې روغ او سالم پاتې شي او که داچې ټولنه دې له هغوی نه صرف نظر شي ؟

باید یادونه یې وکړو چې زموږ د هېواد د بې وزلیو په لړیو کې ماشومان هم په زیاته کچه له بې وزلیو او زیانمن کیدو سره مخ کیږي، د کورونا ناروغۍ پدې اوسنیو شرایطو کې چې په هېواد کې بې وزلې لا پسې زیاته شو، د هغې ل جلمې یې ماشومانو ته هم یو زیاته برخه رسیدلې.

د اقتصاد وزارت د شمېرو پر بنسټ، د هېواد له نیم نفوذ څخه زیات خلک د بې وزلۍ له کرښې لاندې ژوند کوي. ورته مهال، د ملګرو متلونو سازمان له ماشومانو د ملاتړ صندوق (یونېسېف) وایي اندېښنه لري چې د قرنطین په لړ کې ماشومان له لوږې سره مخ شي.

په افغانستان کې د یونېسېف ویاند وایي: ((موږ اندېښمن یوو چې کورونا ویروس هغوی د لوږې له خطر سره مخامخ کړي دي)).افغانستان د نړۍ تر ټولو بې وزله او ناداره هېواد دی.

دماشومانو دملاتړ نړیوال دفتر پدې وروستیو کې ریوټ ورکړی چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې اوه نيم مېليون ماشومان له خوارځواکۍ او لوږې سره مخ دي.[92]

د ماشومانو ژغورنې ته پاملرنه:

بايد چې حکومت او عام ولس د بې وزلو د لاس نيوي په برنامه کې د بې وزله ماشومانو لاس نيوي ته هم پوره پاملرنه وکړي،هغه چارواکي چې د حکومت او بيت المال په مالونو او شتمنيو کې ناوړه تصرفات کوي، خيانت او درغلي پکې کوي، يا داچې خپل مسئوليتونه په پوره توګه نه داء کوي، پدې باندې دې باور ولري چې الله تعالی به ورځخه د دې بې وزلو پوښتنه کوي..

راځئ چې د خپلو بچيانو د پالنې په څېر د ولس د بې وزله ماشومانو غم وخورو، د هغوی حقونه ورکړو ،د هغوی د ژغورنی لپاره متې را بډ وهو، او پداسې لارو چارو باندې غور وکړو چې د هغوی بې وزلي او خوارځواکي ختمه او احتياج يې رفع شي.

د و لس او هېواد د بې زولو ماشومانو د زده کړې او پالنې په لړۍ کې بايد چې دا لاندې نکات په نظر کې ونيول شي:

الف- د قوم او ولس هر ماشوم د تعليم او تربيې له اساسي زده کړو برخمن شي.

ب- هغه خيريه بنسټونه چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کار کوي لږ او محدود دي، نو دې ته اړتيا ده چې د ماشومانو د ژغورنې لپاره کافي او مطلوب خيريه بنسټونه تاسيس شي.

ج- د ماشوم د پالنې او هغې ته د روزئ د ګټلو د کسبونو ترڅنګ د هغوی د سالمې تربيې او روزنې لپاره لارې چارې هوارې شي.

د- که يو بنسټ يا يا کومه موسسه غواړي د بې وزله ماشومانو لپاره د حرفوي

---

[92]. وګوره:ـ د کورونا ويروس د خپرېدو په لړ کې د بې وزلۍ او ناداری زياتوالی...

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کړو مرکز پرانيځي، نو د هغوی د توان برابر کسبونه او پروګرامونه ورته داير کړي، چې د هغوي د عمر او جسمي طاقت په نظر کې نه نيولو سره پداسې څه مکلف نه کړای شي چې له وسې او توان يې پورته وي، څو پرهغوی باندې د ظلم کولو په وعيد کې رانه شي، اود دښمنانو د هغې نيوکې مورد ونه ګرځي چې وايي: په اسلامي هېوادونو کې ماشومان په درنو کارونو مکلف کيږي.

دريم: يتيمان:

په اسلامي شريعت کې يتيم هغه چا ته وايي چې پلار يې مړ شوي وي، پداسې حال کې چې دې بلوغ ته نه وي رسيدلای.[۹۳]

يتيمان او يا پلار مړي د ټولنې د زياتو بې وزلو او محتاجو طبقو څخه شمېرل کيږي؛ دا ځکه چې يتيم د پلار له نعمت او د هغې له سرپرستۍ نه بې برخې او محروم وي او پدې طبقه کې ځينې هغه ماشومان چې پرته له مور نه د کورنۍ بل کوم سرپرست هم نلري زيات محتاج بلل کيږي؛ ځکه چې د ژوند له سختو تکليفونو او کړاوونو سره مخ وي.

نو راځئ چې د دې بې وزله طبقې په لاس نيوي او ژغورنه کې دا لاندې مهم نکات په نظر کې ونيسو:

۱– يتيم پالنه يوه مهمه فريضه ده:

د اسلام سپيڅلي دين د داسې بې وزلو ماشومانو سره په غوره چلند، ښې سرپرستۍ او هغوی ته په پوره پاملرنې باندې تاکيد کوي، له هغوی سره د هر ډول بدچلند مخنيوي کوي او د هغوی د حقونو د ضايع کولو په کلکه سره غندي، چې دغه مفهوم د قرانکريم او نبوي احاديثو په يو شمېر نصوصو کې ذکر شوی دی، د نمونې په توګه:

[۹۳]- وګوره :الفقه الاسلامي وأدلته د کتور وهبة الزحيلي ، ۸ \ ۷۹ ،چاپ دار الفکر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- الله تعالی فرمایي: ((وَلْيَخْشَ ٱلَّذِينَ لَوْ تَرَكُواْ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَٰفًا خَافُواْ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلْيَقُولُواْ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾)).[٩٤] او ودې ویرېږي هغه خلک که چیرته د هغوی له مړینې وروسته د هغوی کمزوري اولادونه (ماشومان) پاتی شي، نو د هغوی په هکله به اندیښنه وکړي، همداسې دې د نورو د اولادونو په هکله له الله تعالی څخه وډارشي او له هغوی سره دې سم چلند وکړي او سمه خبره دې ورته کوي.

ب- الله تعالی فرمایلي: ((وَلَا تَقْرَبُواْ مَالَ ٱلْيَتِيمِ إِلَّا بِٱلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُۥ ۖ)).[٩٥] او مه نږدې کیږئ د یتیم مال ته، مګر په هغه طریقه چې سمه وي، څو چې زلمیتوب ته ورسیږي.

پدې آیت شریف کې الله تعالی د یتیم د مال په ساتنه امر کوي او پدې تاکید کوي چې سرپرست یې باید په مال کې ناجایزه تصرف ونکړي، مال یې په پوره امانتدارۍ ورته وساتي او چې کله له یتیمتوب څخه ووځي (بالغ شي) په پوره توګه یې ورته وسپاري لکه چې پدې بل آیت کې یې هم وضاحت شوی دی:

((وَٱبْتَلُواْ ٱلْيَتَٰمَىٰ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغُواْ ٱلنِّكَاحَ فَإِنْ ءَانَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْدًا فَٱدْفَعُوٓاْ إِلَيْهِمْ أَمْوَٰلَهُمْ ۖ وَلَا تَأْكُلُوهَآ إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُواْ ۚ)).[٩٦]" تاسې یتیمان وازمایې تردې چې کله زلمیتوب ته ورسیږي، نوکه هوښیارتیا مو ورڅخه ولیده خپل مالونه ورته وسپارئ او د هغوی مالونه په اسراف سره مه خورئ؛ ددې له ویرې چې ستر به شي (او مالونه به یې ستاسې له تصرف نه ووځي).

---

[٩٤]- النساء ٩
[٩٥]- الأنعام ١٥٢
[٩٦]- النساء ۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فقهې پوهانو پدې خبره باندې اتفاق کړی چې کوم يتيم تصرف نه شي کولی د هغه سرپرست به يې په سمه طريقه په مال کې تصرف کوي. همدارنګه علماء پدې خبره اتفاق لري چې شتمن او غني سرپرست به د هغه له مال نه د ځان لپاره څه نه اخلي او نه مصرفوي او نه به ورڅخه خوراک کوي او فقير او نيستمن سرپرست (ځوک چې يې مال په کار اچوي) پداسې توګه به ورڅخه خوراک کوي چې اسراف او زياتی پکې نه وي، لکه څرنګه چې الله تعالی د همدغه مخکيني آيت په اخر کی فرمايي: ((وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۖ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۚ.او هغه ځوک چې غني وي، نو ځان دې د هغه له ماله وساتي، او که ځوک فقير وي، نو په جايزه طريقه دې (د حق زحمې برابر) ورڅخه دخپل خوراک لپاره اخلي)).

د مومنانو مور عايشه رضي الله عنها وايي:((دغه آيت د يتيم د سرپرست په هکله نازل شوی، نو که چيرې هغه نيستمن وي، د خپل کار او زحمت په اندازه دې ورڅخه خوراک کوي)). او د حديثو په يو بل يو روايت کی ذکر شوي: يو سړي له رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه پوښتنه وکړه چې زما هيڅ مال او داراي نشته او يتيم مې له سرپرستۍ لاندې دی، نو هغه ورته وفرمايل: د خپل يتيم له مال نه داسې خوراک کوه چې اسراف او زياتی کوونکی نه وې، د هغه له مال څخه د ځان لپاره بچت کوونکی نه وې، همداراز د هغه پر مال باندې خپل مال ساتونکی نه وې.[97]

---

[97] - وګوره: الفقه الإسلامي و أدلته ، دكتور وهبة الزحيلى ، ۵\ ۴۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د يتيم پالنې اجر او ثواب:

الله تعالی فرمايي: ((وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلۡيَتَـٰمَىٰۖ قُلۡ إِصۡلَاحٞ لَّهُمۡ خَيۡرٞۖ)).[۹۸] ای پيغمبره! دوی له تا څخه د يتيمانو په باره کې پوښتنه کوي، نو ورته ووايه د هغوی لپاره ښېګڼه غوښتل غوره کار دی)). پدې وينا کې الله تعالی د يتيمانو د اصلاح ، د هغوی سره ښه چلند او د هغوی ښه سرپرستي يو بهترين عمل ګڼلی دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم په خپله يوه وينا کې د يتيم د سرپرستئ او پالنې ثواب او اجر داسې ذکر کوي: ((**كَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ**)) [۹۹] د يتيم سرپرست که يتيم يې خپلوان وي او يا ورڅخه پردی وي، زه او هغه به په جنت کی داسې يو (د دووه ګوتو - مسواکه او منځنې - په څير نژدې).

رسول ل الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((**خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ، وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ**))[۱۰۰] د مسلمانانو په کورونو کې بهتر کور هغه دی چې پکی يتيم وي، ښه چلند ورسره کيږي او د مسلمانانو په کورونو کې بد کور هغه دی، چې پکې يتيم وي او بد چلند ورسره کيږي.

۳- د يتيم پالنې په اړه احساس:

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د يتيم ، او پلار مړي د مقام، د هغه سهي تربيې او سالمې پالنی ته توجه نه ده شوې، پدې خبره باندې ډېر ښکاره دليل په ټولنه کې د ځينو يتيمانو بد رالويدل او بيا د شر په کارونو کې اخته کيدل دي، نو که غواړو ټولنه د پرمختيا ، آرامئ او تمدن په لور روانه کړو، بايد چې د يتيم پالنې او سالمې روزنې ته ځانګړې پاملرنه وکړو، ترڅو ټول يتيمان په ټولنه

[۹۸]- البقرة ۲۲۰
[۹۹]- صحيح مسلم ، كتاب الزهد ، باب فضل الإحسان إلى الأرملة و المسكين و اليتيم
[۱۰۰]- سنن ابن ماجه ، كتاب الأدب

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې مصلح او نيک وګړي وګرځي او د هېواد په پرمختيا کی يې له استعدادونو کار واخستل شي.

يتيمتوب څه عيب نه دی بلکې عيب پدې کې دې چې په ټولنه کې د يتيمانو سالمې پالنې ته پاملرنه ونه شي، زموږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم هم يتيم ؤ، الله تعالی د هغه پالنې لپاره ډېر ښه اسباب برابر کړل، الله تعالی فرمايي: ((أَلَمۡ يَجِدۡكَ يَتِيمٗا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾)).[۱۰۱] ايا ته مو يتيم نه وې ګرځولی، چې استوګنه او د سرپرستۍ اسباب مو درته برابر کړل.

د عربو په جاهلي ټولنه (او د مکې په ښار کې) کې الله تعالی د خپل پيغمبر استازي صلی الله عليه وسلم پالنې او سرپرستۍ ته غوره لارې چارې برابرې کړې، د هغه مبارک زيږېدل داسې مهال رامنځ ته شول چې پلار يې وفات ؤ، نو نيکه يې عبدالمطلب ډېره ښه پالنه وکړه، بيا د هغه له وفاته وروسته تره يې ابوطالب سرپرستي او پالنه پر غاړه واخيسته..

د دغه احسان په يادولو سره الله تعالی خپل استازي صلی الله عليه وسلم ته بيا دا امر کوي چې د يتيم سرپرستۍ او پالنې ته خاص توجه کوه او له هغه سره له بد او ناوړه چلند نه ځان وژغوره چې دغه خطاب يې امت ته هم شامل دی:

((فَأَمَّا ٱلۡيَتِيمَ فَلَا تَقۡهَرۡ ﴿٩﴾)).[۱۰۲] نو پر يتيم باندې قهر او غصه مکوه.

بايد په ياد ولرو د جهاد او هجرت پر مهال چې د يرغلګرو (روسانو او کمونستانو) د ظلمونو او د هغوی پر ضد د جهاد او مقاومت له امله زموږ په قوم او ولس کې زيات شمېر يتيمان راپاتې شول او د هغوی د کفالتونو او

---

[۱۰۱] - الضحی ۶

[۱۰۲] - الضحی ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرپرستی په لړۍ کې نه يوازې د هغوی خپلوانو يې سرپرستي وکړه، بلکې د اسلامي نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانانو د هغوی همدردۍ او مرستې ته راودانګل. د يو شمېر اسلامي مؤسساتو لکه :اسرا (الوکالة الإسلامية..) جمعية قطر الخيريه، لجنة الدعوة الاسلامية، هيئه الإغاثة الاسلامية, هيئة التراث الإسلامي، اونورو د هجرت او جهاد پر مهال په پاکستان کې زمونږ د هېواد د زيات شمېر يتيمانو کفالتونه وکړل، د نومړو موسسو زياتره کفالتونه او مرستې له خليج هېوادونو څخه وې.

له بده مرغه چې د سپتمبر ۱۱ پېښې (کال ۲۰۰۱م) څخه وروسته دغه کفالتونه او مرستې کمې شوې او د زيات شمېر يتيمانو کفالتونه لغوه شول، چې لدې امله يو زيات شمېر ييتميان او د هغوی کورنۍ له اقتصادي ستونزو سره مخ شوې.

په موجوده وخت کې چې د هېواد په داخل کې د حکومت له لارې د يتيمانو د مرستې لپاره کومې برنامې رواني دي، د نومړو مؤسساتو له کفالتونو او مرستو سره يې هيڅ مقارنه او پرتله نه شي کيدای؛ دا ځکه چې د حکومت اړونده اداري د دې کارلپاره خاصه او معلومه بوديجه نه لري او هغه کومې مرستې چې د حکومت له بوديجې يا له يو ځای او بل ځای ترلاسه کيږي، لومړۍ له خاينو لاسونو تيريږي او بيا يتيم او کورنۍ ته يې چې څه رسيږي هغه ډېر کم او نا چيز وي.

نو بايد چې زموږ مسلمان ولس هم د اسلامي مسئوليت او ديني وجيبي پربنسټ - لکه د خليجي اوعربي نړۍ د ولسونو په څير - د يتيمانو کفالت او سرپرستې ته راودانګي، څو له هغو سترو اجرونو او ثوابونو برخمن شي، کوم چې د يتيم په پالنې او کفالت سره حاصليږي. زموږ وطنوال بايد د نورو خلکو مرستو او کومکونو ته نور سترګې په لار نه شي، بلکې د خپلو محتاجو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړمنو وګړو اړتیا په خپله پوره کړي او د یتیمانو د لاس نیوي په خاطر باید چې له داخل څخه د کفالت لړۍ پیل شي. زموږ په شتمنو وګړو کې باید دغه احساس پیدا شي او با احساسه وګړي باید پدې ډګر کې ډېر څه وکړي.

دا یو حقیقت دی چې زموږ په ټولنه کې د بې وزله خلکو د حقوقو د ناخبرۍ، هممداراز په ټولنه کې د ظلم او تیري د عام کیدو له امله د یتیمانو حقوق هم ضایع کیږي، د یتیمانو ځینې ظالم وارثان د هغوی شرعي او ثابت حقوق ورڅخه تروري، همداراز ځینې حکومتي چارواکي یتیمانو ته په راغلو کفالتونو او مرستو کې ناجایزه تصرفات کوي، د دغه انفرادي او ټولنیز ظلم د مخنیوي په خاطر پدې ځای کې موږ د هغو نصوصو یوه نمونه ذکر کوو چې د یتیمانو حق خوړونکو او پر هغوی باندې د ظلم کوونکو سزا پکې بیان شوې:

الف. الله تعالی فرمايي: «إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ﴿١٠﴾» [۱۰۳] بیشکه هغه کسان چې د یېتمانو مالونه په ظلم سره خوري، بیشکه چې دوی په خپلو خیټو کې له اوره پرته بل څه نه اچوي او ژ دی چې اور ته به ننوځي.

ب. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په یوی وینا کی د یتیم مال خوړل له اوو تباه کونکو ګناهونو څخه شمېرل شوی، هغه فرمايي: «**اجتَنِبوا السبْعَ الموبِقاتِ، قالوا: يا رسولَ اللهِ! وما هُن؟ قالَ: الشِّرْكُ باللهِ، والسحرُ، وقتْلُ النَّفْسِ التي حَرمَ اللهُ إلا بالحق، وأكلُ الربا، وأكلُ مالِ اليتيمِ، والتَّوَلي يومَ الزَحْفِ، وقذْفُ المُحْصَنَاتِ المؤمِناتِ الغافلاتِ**». [۱۰۴] له اوو تباه کوونکو ګناهونو ځانونه وساتئ! صحابه و وویل: ای د الله پیغمبره! هغه کوم دي، هغه وفرمایل: له الله سره شرک کول، جادو کول، په ناحقه سره څوک وژل، سود خوړل، د یتیم مال خوړل، په جنګ کې شاه اړول

[۱۰۳] ـ النساء ۱۰

۵۸- متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د پاکو ناخبرو مومنو ښځو په ناپاکۍ سره تورنول.

ج. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايلي: ((**اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعِيفَيْنِ: الْيَتِيمِ، وَالْمَرْأَةِ**)).[۱۰۵] ای الله! زه هغه څوک ګنهګار بولم چې د دوه کمزور: ښځې او يتيم حق ضايع کوي (او خپل امت د هغوی له حق تلفۍ نه ويروم).

نو راځئ چې په ټولنه کې د تييمانو، ښځو او کمزورو او بې وسه خلکو پالنې او مرستې ته پوره پاملرنه وکړو، ترڅو مو دخپل حبيب صلی الله عليه وسلم په خوښۍ ترلاسه کولو سره رب العالمين او پالونکی ذات مل او مدد ګار شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**))[۱۰۶] تاسې زما رضا او خوښې د کمزورو خلکو په لاس نيوي کې ولټوئ، بيشکه له تاسې سره د کمزورو له مخه مدد کيږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کيږي.

۴– د يتيم ښوونې او روزنې ته پاملرنه:

بايد چې په هېواد او ټولنه کې د يتيمانو ښوونې او روزنې ته زياته پاملرنه وکړو او که داسې ونه شي او هغوی لدې نعمت نه بې برخې پاتې شي، نقصان او تاوان به يې خپلو کورنيو او خپلوانو پورې منحصر نه وي، بلکې ضرر او اذيت ټولنې ته هم رسيږي. حکومت، خيريه ټولنې او شتمن خلک د دې طبقې د کفالت او مرستې په لړۍ کې د هغوی لپاره د ښوونې او روزنې بيلابيل فرصتونه برابر کړي، که له يوه پلوه د يتيم له کورنۍ سره نقدي او مالي مرسته کيږي، بايد چې د هغې ترڅنګ د يتيم تعليمي کفالت هم وشي.

يتيمانو ته د تعليمي فرصتونو او تعليمي چاپيريال په برابرولو کې بايد دې ته

---

[۱۰۵]- سنن ابن ماجه (کتاب الأدب)

[۹]- سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(۷۷) فى الانتصار بذى الخيل و الضعفة، وفي صحيح البخاري كتاب الجهاد، باب من استعان الضعفاء و الصالحين فى الحرب، بلفظ "هل تنصرون الابضعفاءكم".

(c) ketabton.com: The Digital Library

زير شو چې په ټولو حالاتو او شراطو کې يتيمانو ته پر روزنتونونو باندې اکتفاء ونه شي، بلکې د هغې پر بديلو موثرو لارو باندې هم غورو شي، د مثال په توګه:

الف- د روزنتونو ترڅنګ بايد چې په حکومتي او شخصي نمونه يي ښونځيو او مدرسو کې د يتيمانو لپاره هم د خاصې پالنې تر سيورې لاندې د زده کړې فرصتونه برابر شي؛ دا ځکه چې پداسې يو چاپيريال کې - چې ټول پکې د روزنتون په څير يتيمان نه وي - يتيم ته په طبيعي چاپيريال کې د وخت تيريدو موقع ورکول کيږي او له بله پلوه د پلار لرونکو زده کوونکو له همدردۍ او ملګرتيا څخه هم برخمن کيږي.

ب- د يتيمانو سرپرستان او کفالت کوونکي بايد چې د نقدي کفالت ترڅنګ يتيمانو ته په ځانګړو نمونه يي او ممتازو ښونځيو او مدرسو کې د زده کړې په موخه زمينه برابره کړي اوبيا پدې پروسه کې هغوی د خپلې څارنې او ارزونې لاندې ونيسي، پداسې طريقه چې د ښونځي او يا مدرسې له ادارې سره وخت په وخت تماس کې وي او د مکفول يتيم د ارزونې لپاره يوه خاصه فورمه ولري چې په اړونده معلوماتو باندې مشتمله وي..

ج- که د ځينې ظروفو او شرايطو پر بنسټ دا اړينه وي چې يتيم بايد په روزنتون کې تعليم وکړي، نو بيا د هغو يتيمانو لپاره چې خپلو کورونو ته تګ او راتګ کولی شي دا ضروري نه ده چې حتما دې د دار الايتام په ليله کې ووسيږي؛ ځکه چې د خپل کلي او يا د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د کورنۍ، خپلوانو او ګاونډيانو ترڅنګ د يتيم وسيدل هغه له طبيعي نشأت څخه برخمن کوي.

ج- بايد چې په روزنتونو کې اداري او تدريسي عمله، همداراز کار کوونکي د يتيم له حقوقو څخه خبر وي او د هغوی د پالنې پر غوښتنو باندې پوهه ولري ، ترڅو د هغوی سالمه روزنه ترسره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- په روزنتونو او يا په نورو تعليمي مرکزونو کې د يتيم د زدکړې او تعليم سره سره بايد هغو يتيمانو ته چې عمرونه يې د بالغوال] مرحلى ته نژدې وي کسبونه او حرفوي پروګرامونه هم وښودل شي، څو په خپل راتلونکې کې د هغې له لارې که اړتيا يې وي روزي لاس ته راوړي.

څلورم: معيوبين:

هغه څوک چې د بدن کوم غړى يې له منځه تللى او يا له کاره ولويدلى وي، يا دائمي رنځور وي او يا د جسم د کمزورئ له امله کار او کسب نه شي کولى معيوب او معذور بلل کيږي.

د بدن د غړو جوړوالى او په کار باندې توانايي يو نعمت دى، خو په مختلفو سببونو سره ځينې وګړي لدې نعمت نه محروميږي، چې بيا دغسې انسان د شريعت د لارښوونو پر بنسټ له ځينو مکلفيتونو څخه معاف کيږي او په ټولنه کې د خلکو د مرستې او همدردى زيات وړ ګرځي. په قرانکريم کى الله تعالى فرمايلي دي:

الف- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ)). [۱۰۷] په نابينا باندې کوم حرج او ګناه نشته او پر ګوډ باندې هم او په رنځور باندې هم کوم حرج نشته (کله چې له جهاد څخه کيني).

ب- ((لَّيۡسَ عَلَى ٱلضُّعَفَآءِ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرۡضَىٰ وَلَا عَلَى ٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ)). [۱۰۸] نشته ګناه پر کمزورو، رنځورانو او پر هغه چا چې په جهاد کې د لګښت لپاره مال نه

[۱۰۷]- الفتح ۱۷
[۱۰۸]- التوبة ۹۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري، کله چې هغوی په الله او د هغه د استازي په وړاندې اخلاص لرونکي وي.

ج. ((لَا يَسۡتَوِى ٱلۡقَـٰعِدُونَ مِنَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ غَيۡرُ أُوْلِى ٱلضَّرَرِ وَٱلۡمُجَـٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٲلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ‌ۚ فَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَـٰهِدِينَ بِأَمۡوَٲلِهِمۡ وَأَنفُسِهِمۡ عَلَى ٱلۡقَـٰعِدِينَ دَرَجَةً۬‌ۚ وَكُلاًّ۬ وَعَدَ ٱللَّهُ ٱلۡحُسۡنَىٰ‌ۚ وَفَضَّلَ ٱللَّهُ ٱلۡمُجَـٰهِدِينَ عَلَى ٱلۡقَـٰعِدِينَ أَجۡرًا عَظِيمً۬ا ﴿٩٥﴾)).[۱۰۹] له جهاد څخه ناست مومنان پرته له خاوندانو د معيوبيت څخه او هغه خلک چې د الله په لار کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي برابر نه دي، الله تعالی په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوونکو ته پر ناستو خلکو باندې يوه درجه غوره والی ورکړی دی او لدې ټولو سره الله تعالی ښه وعده (د جنت) کړې ده او الله فضيلت ورکړې محاهدينو ته پر ناستو خلکو په لوی اجر سره.

زمونږ په تير جهاد او قربانيو کې – د روسانو او کمونستانو پر ضد - زيات شمېر خلک معيوب او معذور شول ، چې لاتر اوسه پورې يې يو زيات شمېر د ژوند د سختيو او مشکلاتو سره لاس په ګريوان دي او د خلکو مرستې ته سترګې په لار دي.

همدارنګه د کمونستي حکومت له سقوط څخه وروسته په داخلي جنګونو کې او بيا له هغې وروسته د امريکا په بريدونو او بمباريو او داسې نورو بېلابېلو حالاتو کې يو زيات شمېر هېوادوال د معيوبۍ په ټغر کيناستل.

د معيوبو وګړو له جملې نه يې ځينې داسې هم شته چې د ډېرې بې وسې له امله د سرکونو او لارو په سرونو او خواو کې د خير خيرات غوښتنې په موخه ناست وي، آن تر دې د کال په سختو موسمونو کې هم په ډاګ او آزاده فضاء

[۱۰۹]- النساء ۹۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې وخت تيروي. بايد چې دغسې ډېر بې وزله معيوب لدې خوارئ او سختيو نه وژغورل شي، با احساسه او شتمن خلک د هغوی پوره لاس نيوی وکړي.

همداراز د هېواد او ټولنې ټولو معيوبو وګړو لاس نيوي او مرستې ته پوره پاملرنه وشي، البته هغه معيوب او معذور وګړي چې د کار کولو يو څه توان لري د هغوی لپاره مناسبې پروژې په کار واچول شي:

۱– د عامو معيوبونو لپاره پروژې:

بايد چې د معيوبينو لپاره د هغوی د جسمي توان او غوښتنې برابر د مناسبو کسبونو زده کولو په پروژو کې زياتوالى راشي؛ دا ځکه چې تراوسه پورې د دوی لپاره دغه پروګرامونه محدود دي او زياتره د اطرافو او قريو معيوبين لدغسې پروګرامونو څخه بې برخې پاتې دي.

او که د حرفوي او علمي زده کړې سره سره د معيوبينو سره نقدي مرسته هم کيږي، نو دا به ډېره ښه وي، ترڅو هغوی د خپلو کورنيو د اقتصادي ستونزو په حل کولو کې برلاسي شي، همداراز د کار او کسب له پوره کولو وروسته هغوی ته د کسب ماشين آلات ورکول او بيا هغوی ته بازار موندنه لدې ټولو لارو چارو نه خلاصی نه شته دی.

په کال ۱۳۸۱المريز کې چې کله مو پدې ليکنه باندې پيل وکړ، نو د معيوبو وګړو لپاره د پروژو په برخه کې د پلټنې پر مهال مې وليدل چې د عامو معيوبينو لپاره د کسبونو د زده کړې په موخه په پېښور کې هغه مئوسه چې پدې ميدان کې يې زيات شهرت درلود د سيدجمال الدين افغان رفاهي مئوسسه وه. د نوموړې مئوسسې مرکزي دفتر د پېښور په بورډ نعمت محال کی واقع و، د دفتر د مرکز ترڅنګ او په ځينو کيمپونو کې يې د معيوبينو د ټرينګ بيلابيله پروګرامونه درلودل چې ډېرو معيوبونو پکې کسبونه زده کړل، او د کسب له زده کولو وروسته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې اړوند ماشین یا د کار آلات او وسایل هم ورکول، همداراز دې مئوسسې په جلال آباد ښار کې هم د ټریننګ مرکز درلود چې یو شمېر معیوبو وګړو پکې بیلابیل کسبونه زده کړل. هغه کسبونه چې د نوموړې مئوسسې لخوا معیونو ته ښول کیدل مهم یې: نجاري، حلبي سازي، ویلډنګ، بوټ ګنډنه او چپل جوړونه وو.

۲- د نابینایانو لپاره پروژې :

پدغه میدان کې چې تر اوسه پورې د هجرت په مهال او یا داخل د هېواد کې پخوا کومې هلې ځلې شوي دي کافي نه وې او اوس چې پدې میدان کې کومې مرستې کیږي، نو هغه هم بسنه نه کوي؛ځکه چې موږ په خپل شاوخوا کې ډېر نابینان لدغسې مرستو بې برخې ګورو، همدارنګه د لرې سیمو او اطرافو یو زیات شمېر نابینان ورڅخه محروم دي.

د لیکنې په پیلیزه مرحله کې مو د هجرت په دیار (پېښور) کې د نابینانو د حالاتو معلومولو په موخه مو (دافغانستان د نابینایانو د تنظیم) له ځینو غړو سره لیدنه وکړه او د نوموړي د فتر د فعالیتونو په اړه مو ورڅخه پوښتنې وکړې، چې په نتیجه کې لاندې معلومات ترلاسه شول:

۱ = هغه مهال د نوموړئ مئوسسې دفتر چې د پېښور په ګل حاجي پلازه کې موقعیت درلود، د هېواد په داخل او خارج کی یې ۳۶۰۰ نابینایان راجستر کړي و، چې (۲۸۰۰) نابینایانو په داخل د افغانستان کې او د ۸۰۰ په شاوخوا کې یې د پاکستان په خاوره کې زندګي کوله.

۲ - دنوموړی دفتر د معلوماتو مطابق ځینې نابینایان لداسې کورنیو څخه هم و چې په کورنۍ کې دوه، درې او یا څلور وګړي نابینا و، د هغې د احصایې پر بنا دوه کورنۍ داسې هم موجودې دي چې ټول افراد یې نابینا و، یوه کورنۍ هغه مهال د کچه ګړهۍ په کیمپ او بله یې د ناګمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کیمپ کې وسیدله.

۳- یو نابینا وویل: زمونږ د هېواد د نابینایانو عمده ستونزې اقتصادي دي، او دهغو نابینانو د ژوند کړاوونه لازیات دي چې د کورنۍ مسئولیت لري، ماشومان اولادونه ورپه غاړه وي.

۴ - نوموړې مئوسسې د نابینایانو د اقتصادي ستونزو د حل په خاطر څه حرفوي او مسسلکي زدکړې پیل کړې وې (چې سترنجیو اوبدل، پزکي او چوکي اوبدل ، جاروجوړول او جالئ جوړول) کسبونه پکې زده کیدل.

همداراز د ښځینه نابینایانو لپاره د موره بافئ، نساجي، ښکلا سامان جوړول، بافت سیخ ، اوداسې نور کسبونه ښودل کیدل.

۵ - د دغه دفتر د ساحوي زدکړو مشر ښاغلي احسان فیاض چې په خپله نابینا دی د نابینایانو د استعداد په اړوند داسې څرګندونه وکړه: په علمي او ادبي میدان کی نابینا د هغه استعداد او توان له مخې چې الله تعالی ورته ورکړی دی کولای شي د الله تعالی کتاب په اسانۍ سره حفظ کړي، له هغه څخه خطیب، ښوونکی، ادیب، او شاعر جوړشي. همداراز د ژوند د وسایلو په ډګر کې هغوی ته تایپستي، د خط او لوست د زده کړې ځانګړې ماشین او داسې نور وسایل ښودل زیات مناسب کار دی، ترڅو په روزمره ژوند کې ورسره مرسته وشي.

له پخوا راهسې د نابینایانو زدکړې او د هغوی پالنې ته کومه خاصه توجه نه ده شوې، اوس چې د هغوی لپاره کوم ښونځې او د حرفوي زده کړو مرکزونه جوړ شوي کافی نه دي، زمونږ د ټولنې ډېر نابینایان په خاصه توګه د اطرافو وسیدونکي لدغسې سهولتونو محروم دي، نو باید چې حکومت، خیریه موسسې او شتمن وګړي دې قضیې ته پاملرنه وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپر کی
د کار او کسب په وسيله د فقر مخنيوی

په ټولنه کې په هر وګړي لازم دي چې کار وکړي، او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډې ترړلې ووهي، له ځمکې ښکته او له آسمان لاندې کوم د ژوند وسايل چې الله تعالی ورته برابر کړي هغه ولټوي، د کار او کسب توان په ځان کې پيدا کړي لکه: دهقاني، سوداګري، ميرزاتوب، اداره کول، او داسې نور ګټه لرونکي کسبونه. چې پدې طريقه به ځان شتمن کړي، د خپل ځان او کورنۍ اړتيا به پوره کړي، او بل چا ته له لاس نيولو څخه به بچ شي. او که چېرته يو څوک په خپل وطن کې د کار او کسب کولو زمينه ونه مومي، نو په کار ده چې د الله تعالی په ځمکه او د هغه په وطنونو کې سفر وکړي تر څو روزي پيدا کړي.

په اسلامي ټولنه کې دا لازم دي چې د يو بيکاره وګړي سره په کار پيدا کولو کې مرسته وکړای شي، همدارنګه د اسلامي نظام دا فرض دي چې بې کاره وګړو ته د کار زمينې برابرې کړي.او که چېرته يو بيکاره وګړی د کار د پيداکولو په خاطر دکومې حرفې زده کړي، د کسب آلې او ماشين، پانګې، ځمکې او داسې نورو ته اړتيا ولري، نو حکومت پدې مکلف دی چې دغه وسايل ورته برابر کړي، چې په کار بوخت شي او خپل ځان او کورنۍ ته حلاله روزي پيدا کړي.

نو ددې لپاره چې زموږ په هېواد او ټولنه کې د بې کارۍ مخنيوی وشي، وزګارو او بيکاره وګړو ته د کارونو فرصتونه برابر شي، په رعيت او حکومت کې دغه احساس پيدا شي پدې اړه دې لاندې نقاطو ته ځير شئ!

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱– په اسلام کی د کار اهمیت:

کار کول د فقر په مقابله کې لومړنۍ اسلحه، همدارنګه د شتمنۍ او پانګې لاس ته راوړلو مهم لامل او د ځمکې په آبادۍ کې لومړی عنصر بلل کيږي. کله چې الله تعالی ځمکه پيداکړه، نو په هغې کې يې برکت کيښود، روزي يې پکې پيداکړه، د هغې په داخل او دباندنې کې يې د ګټې د ځيزونو زخيرې پيداکړې، څو انسان د هغې په واسطه ژوند وکړي او په زندګۍ کې يې هوسائي او ارامي راشي، الله تعالی فرمايي:((وَلَقَدْ مَكَّنَّـٰكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَـٰيِشَ ۗ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾)).[۱۱۰] او په تحقيق سره موږ تاسې ته په ځمکه کې ځای او قدرت درکړ، او په هغې کې مو درته د ژوند وسايل او اسباب وګرځول (پيداکړل))، نو لږ دي هغه څه چې تاسې يې شکر وباسې. او الله تعالی فرمايلي: ((وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِىٓ ءَادَمَ وَحَمَلْنَـٰهُمْ فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَرَزَقْنَـٰهُم مِّنَ ٱلطَّيِّبَـٰتِ)). [۱۱۱] او يقينا چې عزت مو ورکړی زوزات د ادم ته، او په وچه او لمده کې مو د سورلۍ پر وسايلو بار کړي، او له پاکيزه ځيزونو مو روزې ورکړې.

پدې کې شک نشته چې الله تعالی خپلو بندګانو ته روزي ورکوي لکه چې فرمايي: ((وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا عَلَى ٱللَّهِ رِزْقُهَا. [۱۱۲] او نشته هيڅ خوځنده (ساه لرونکی) مګر داچې روزي يې په الله تعالی ده)). لکن دغه روزي يې د انسان کوښښ او منډې ترړې پورې ترلې ده، لکه چې فرمايي: ((هُوَ

[۱۱۰] ـ الأعراف ۱۰
[۱۱۱] ـ الاسراء ۷۰
[۱۱۲] ـ هود۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ ذَلُولاً فَٱمۡشُواْ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزۡقِهِۦ ۖ.[۱۱۳] الله تعالی هغه ذات دی چې ځمکه يې تاسې ته تابع کړې، نو وګرځئ دهغې په اطرافو کې او خورئ له (حلال) رزق د هغه څخه)). او الله تعالی فرمايي: ((فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِى ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ.[۱۱۴] نو کله چې له مانځه (د جُمعې) نه فارغ شې نو په ځمکه کې خپاره شئ او د هغه (الله) روزي ترلاسه کړئ.

ځينې مسلمانان داسې هم شته چې د توکل په بهانه سره له کوښښ او کار کولو څخه ډه ډه کوي، ددې انتظار باسي چې په خپله ورته روزي راشي. دغسې خلکو ته ويل په کار دي چې پر الله تعالی باندې توکل کول د کار او کسب کولو او د اسبابو اخستلو مانع نه دی.انسان به د دنياوي اسبابواخستلو ترڅنګ په الله تعالی باندې توکل کوي چې همدغه حقيقي توکل دی، په حديث کې راغلي دي رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((لَوْ أَنَّكُمْ تَتَوَكَّلُونَ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ، لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ تَغْدُو خِمَاصًا وَتَرُوحُ بِطَانًا)).[۱۱۵] که چيرې تاسې پر الله تعالی په ريښتيا سره توکل وکړې، نو خامخا به داسې روزي درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي (له ځالو) تشې ججرې وځي او بيګايي ډکې ججرې راګرځي.

نو پدې حديث کې له ريښتيا او حق توکل نه مراد د اسبابو اخستلو سره سره په الله تعالی باندې اعتماد کول دي؛ ځکه مرغان خو په ځالو کې نه کيني، بلکې د خپلې روزۍ لاس ته راوړلو لپاره وځي، حرکت کوي او د روزۍ پلټنه

[۱۱۳]- الملك۱۵
[۱۱۴]- الجمعة ۱۰
[۱۱۵]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي.حافظ ابن حجر رحمه الله په فتح الباري کې ويلي: د توکل اصل دادی چې ته يو کار چا ته وسپارې، هغې ته يې حواله کړې او پر هغې باندې اعتماد وکړې، او هغه څه چې په قرآن او حديث کې راغلي دي، دا يې معنی نه ده چې يو څوک اسباب او وسايل کارول پرېږدي، له امام احمد رحمه الله څخه د داسې يو سړي په هکله پوښتنه وشوه چې په کور يا مسجد کې ناست وي، او وايي چې هيڅ کار نه کوم، ما ته به مې خپله روزي راځي نو هغه وفرمايل: دا داسې يو سړی دی چې له علم او پوهې نه ناخبره او بې برخې دی، بيشکه رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((الله تعالی زما روزي د نيزې له سيورې ـ په جهاد سره ـ ګرځولې ده)) او فرمايي: ((که تاسې په الله تعالی باندې په ريښتيا سره توکل وکړې، نو داسې روزي به درکړي چې مرغانو ته يې ورکوي، هغو سبايي له خپلو ځالو وځي (د روزۍ تلاش کولو په خاطر) او بيګايي ډکې ججرې راګرځي)). نو پدې حديث شريف کې د دې يادونه وشوه چې مرغان د روزۍ په لټه او طلب کولو کې سبايي او بيګايي تګ راتګ او حرکت کوي. او د رسول الله صلی الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) به سوداګري کوله، د خرما په باغونو کې به يې کار کاوه، چې هغوی زموږ پيشوايان دي.[116]

د اسلام سپيڅلي دين بيکاري او تنبلي غندلې او د کار، او کسب کولو اهميت يې زيات کړې او ددې څرګندونه يې کړې چې حلال کسب يوعزتمند او لوی کار دی، که څه هم د ځينو خلکو په نظر ځينې کارونه او کسبونه سپک وي، لکن دا يې د سپکوالي دليل نه شي کيدلای .د الله تعالی استازی صلی الله عليه وسلم په يوې وينا کی فرمايلي: ((**لأنْ يأخذَ أحدُكم حبلَهُ فيأتيَ بحُزمةِ الحطبِ على ظهرِه، فيبيعَها، فيكُفَّ اللهُ بها وجهَهُ؛ خيرٌ لهُ من أنْ يسألَ الناسَ، أعطوْهُ أو منعُوه**)).[117] داچی له تاسی څخه يو څوک خپل پړی (رسۍ) راواخلي

---

[116]. وګوره: فتح الباري ۱۱/ ۳۰۵-۳۰۶

[117]- صحيح البخاري ، كتاب الزكاة ،باب(۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر خپلې شا باندې يو ګېډى خس راوړي، وه يې پلورې او خپل مخ (ځان) له سوال کولو وساتي، نو دا کار ورته لدې غوره دي چې سوال وکړي، څوک يې ورته ورکړي او څوک يې ورنکړي.

پدې وينا کې د الله تعالى استازى صلى الله عليه وسلم د دې څرګندونه کوي چې د خسو راوړلو کسب سره لدې چې کيداى شي ځينې خلکو ته کم ښکاري او ګڼه يې ورته لږه برېښي، خو له بېګارۍ او بل چا ته د لاس نيولو (ګدايګرۍ) ښه غوره دى.

دکار اوکسب په ميدان کى د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم يوازې په وينا او فکر ورکولو سره اکتفاء نه وه کړې، بلکې د خپل ژوند عملي ډګر يې هم خلکو ته ورپه ګوته کړى دى، هغه فرمايي: ((ما بَعَثَ الله نبياً إلاَّ رَعَى الغَنَمَ". فقالَ أصحابُهُ: وأنتَ؟ فقال "نَعَمْ، كُنْتُ أرعاها على قراريطَ لأهلِ مكَّةَ)).[118] الله تعالى هيڅ يو پيغمبر نه دى راليږلى، مګر دا چې ګډې يې څرولي دي، صحابه کرامو وويل: ايا تاسې هم څرولې؟ هغه وفرمايل: هو، ما هم د مکې يو څه خلکو ته د يو څه پيسو په بدله کې څرولې.

هغه مال چې د لاس په ګټلو حاصل شي، انسان ورباندې زيار وګالي او همت وکړي، ډېر ښه مال او ښه ګټه وي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي: ((ما أكَلَ أحدٌ طعاماً قطُّ خيراً مِن أن يَأكُلَ مِن عَمَلِ يَدِهِ، وإنَّ نبيَّ اللهِ داوُدَ عليهِ السلامُ كانَ يأكُلُ مِن عَمَلِ يَدِهِ)).[119] هغه خوراک چې يو انسان يې له لاس ګټې څخه خوري، هيڅ بهتر اوغوره ورڅخه نشته دى او بيشکه د الله تعالى پيغمبر داود عليه السلام به د خپل لاس کار او ګټې څخه خوراک کاوه.[120]

---

[118]- صحيح البخاري، كتاب الإجارة ، باب (٢٢)

[119]. صحيح البخاري

[120]- وګوره: مشكلة الفقر, يوسف القرضاوي، ص ٣٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د شتمنيو له سرچينو ګټه اخستل:

د ثروت او شتمنۍ سرچيني هغه څيزونه بلل کيږي چې د انسان د روزۍ اسباب دي لکه مالداري، زراعت، تجارت، صنعت، معدنونه، او داسې نور.

الله تعالی په خپل کتاب کې زموږ پام خپلو موجوداتو ته راړوي او دې ته مو متوجه کوي چې په ځمکه او اسمان کې يې موږ لپاره بيلابيلې فوائد او ګټې برابرې کړي او د ژوند وسايل يې ځای پرځای کړي دي. که فکر او غور وکړو، نو وبه ګورو چې زموږ په اوبو کې ثروتونه دي، زموږ په دشتو کې ثروتونه او شتمنۍ دي، زموږ په غرونو کې شتمني ده او په هر ځای کې شتمني ده. خو يوازې هغه څه چې موږ يې کمې لرو او ورڅخه بې برخې يو فکر او توجه ده، د پرمختللې اداري او نظام نشتوالی او د با احساسه کاري لاسونو لږوال دی. که چيرته د فکر قوت په کار واچوو، د قوي ارادې خاوندان شو او پياوړي کاري لاسونه ولرو، نو په هغه صورت کې به د ثروت او شتمنيو له منابعو څخه لازمه ګټه پورته کړو. د دې تصور د پخلي په اړوند په قرانکريم کې الله تعالی موږ داسې متوجه کوي: ((أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ أَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجْنَا بِهِۦ ثَمَرَٰتٍ مُّخْتَلِفًا أَلْوَٰنُهَا ۚ وَمِنَ ٱلْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ وَٱلدَّوَآبِّ وَٱلْأَنْعَٰمِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَٰنُهُۥ كَذَٰلِكَ ۗ إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾)).[۱۲۱] ايا نه ګورې (ای انسانه) چې بيشکه الله تعالی له بره اسمانه اوبه راتوی کړې او پر هغې سره يې مختلف رنګه ميوې رازرغونه کړې. او له غرونو څخه يې د سپينو او سرو لارو والا پيداکړي چې يو تر بله

[۱۲۱]- فاطر ۲۷- ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره په رنګ کې مختلف دي، او ځينې يې تک تور دي. همدا راز له خلکو او ژونديو شيانو او له څارويو څخه چې هغه هم بيلا بيل رنګونه دي، همدا سې الله کړي دي. بيشکه چې د الله تعالی په بندګانو کې له هغه څخه ويريدونکي علماء دي، په يقيني توګه الله غالبه او ببښونکی ذات دی.

امام حسن البناء رحمه الله د دې آيت په وضاحت کې ويلي: «زما په نظر دلته له علماو نه مراد هغه کسان دي چې د کائناتو په علم پوهيږي، په کائناتو کې چې د خلکو د ګټو او منافعو لپاره څه دي د هغې پر پيژندلو او کشفولو پوهه لري، او د ځمکې او اسمانونو د ښبتن په صنعت (جوړښت) کې د هغه د پراخه علم ژور او پټ رازونه رابرسيره کوي.[122]

بايد چې زموږ په هېواد کې د ثروت او شتمنيو منابعو ته پوره پاملرنه وشي، ترڅو له يوه پلوه بيکاره خلکو ته د کار فرصتونه برابر شي، او له بله پلوه د هېواد او ټولنې د اقتصاد کچه ورباندې لوړه کړی شي.

زموږ په هېواد کې د يو باتدبيره او باصلاحيته نظام د موجوديت په صورت کې دا ممکنه ده چې معدنيات په سهي توګه راويستل شي او د هغې له عايد څخه د هېواد د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي کې کار واخستلی شي. همدا رنګه د غرونو ځنګلونه چې زياتره يې په خپل سرې سره له منځه ولاړل لازمه ګټه واخستل شي.يوازې د يو مطلوب نظام او حکومت په موجوديت کې کيدای شي د طبيعي منابعو ساتنه وشي او د استخراج او کارولو ګټه او عايد يې شخصي جيبونو ته ولاړه نه شي.

---

[122]- اسلامي اقتصاد، حسن البناء، ژباړه صافی، ص ۲۸، چاپ ۱۳۶۷ لمريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳– د شاړو ځمکو آبادول:

په هېواد کې بايد د هغه ځمکو ابادولو ته پوره توجه وشي کومې چې دچا په شخصي ملکيت کې نه دي. هغه عامه ځمکې چې خلکو غصب کړي دي ورڅخه واخستل شي او د قوم او ولس د بېچاره خلکو ګټې او مصلحت ته وقف شي. همداراز هغه ځمکې چې شاړې دي او آبادولو ته يې اړتيا ده د يو منظم پلان او برنامې له لارې يې په اړه لازم اقدامات وشي.

علماء وايي: په اسلامي اقتصاد کې د ځمکې ابادول کليدي مقام لري چې د اسلام دين يې د انسان له مهمو فرايضو څخه بولي، نو په همدې اساس د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم دې مسئلې ته په خپلو زياتو ويناو کې پوره پاملرنه کړې او خپل پيروان يې د داسې ځمکو په ملکيت کې راوستلو ته هڅولي، ترڅو د هغې ابادول ټولنې ته محصول او انتاج وروبښي. [۱۲۳]

پدې هکله دا لاندې څو ويناوې د بيلګې په طريقه ذکر کوو:

الف- عَنْ عُرْوَةَ، قَالَ: أَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ الْأَرْضَ أَرْضُ اللَّهِ، وَالْعِبَادَ عِبَادُ اللَّهِ، وَمَنْ أَحْيَا مَوَاتًا فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. جَاءَنَا بِهَذَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِينَ جَاءُوا بِالصَّلَوَاتِ عَنْهُ. [۱۲٤] له عروه رحمه الله نه روايت روايت دی واي: زه ګواهي ورکوم چې رسول الله صلى الله عليه وسلم دا پريکړه کړې وه چې ځمکه د الله تعالى ده او بيندګان هم د هغه دي، څوك چې کومه مړه (شاړه) ځمکه ژوندې (آباده) کړي، نو هماغه يې زيات حقدار دی. دا قانون موږ ته د نبي صلى الله عليه وسلم نه د هغو ښاغلو (صحابه کرامو) له لارې رارسيدلی د چا په وسيله چې پنځه وخته لمونځ رارسيدلی دی.

ب – عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:

---

[۱۲۳]- وګوره: إحياء الأرض الموات، وزيرمحمد، ص ۱۸۳

[۱۲٤]- سنن ابي داود ، كتاب الخراج و الأمارة ، باب إحياء الموات ، ۳ \ ٤٥٤ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

«مَنْ أَعْمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ»، قَالَ عُرْوَةُ: «قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ».[۱۲۵] له عروه رحمه الله نه روایت دی هغه له عایشې رضي الله عنها نه روایت کوي، هغه له پېغمبر صلی الله علیه وسلم نه نقل کوي، هغه فرمایلي دي: ((څوک چې داسې ځمکه اباده کړي چې د چا په ملکیت کې نه وي، نو هماغه یې زیات حقدار دی)). عروه رحمه الله واي: پر همدې وینا او فیصله باندې عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په وخت کې عمل او فیصله کوله.

ج – عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: ((مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ)).[۱۲۶] له جابر بن عبدالله رضی الله عنهما نه روایت دی هغه وایي چې نبي صلی الله علیه وسلم فرمایلي:((چا چې شاړه ځمکه آباده کړه نو دهغه شوه.

د شاړې ځمکې د ابادولو په هکله امام ابوحنیفه رحمه الله د حکومت منظوري ضروري ګڼي او امام ابویوسف رحمه الله، امام محمد رحمه الله امام شافعي رحمه الله، او امام احمد بن حنبل رحمه الله دا نظر لري چې ابادوونکي د ملکیت حق د حکومت په اجازی او منظورئ پورې اړه نه لري ..

او امام مالك رحمه الله د کلي سره د نژدې ځمکو او لرې پرتو شاړو ځمکو ترمنځ فرق کوي، لومړی ډول ځمکه لدې حکم (ابادولو) څخه مستثنی ګڼي، او د دویم ډول ځمکې لپاره د امام بخشش او اجازه شرط نه بولي، چې یوازې ابادوونکي یې څښتنان کیدی شي.[۱۲۷]

د شاړې ځمکې ابادول د یو مملکت په اقتصادي نمو او د پیداوار په

---

۱۲۵ - صحیح البخاري ، کتاب الحرث و المزارعة ، باب (۱۵).
۱۲۶ . سنن الترمذي
۱۲۷ - وګوره :اسلامي اقتصاد ابوالاعلی مودودي.ص ۲۰۸-۲۱۱ ژباره :فضل مولا لتون، ۱۳۷۱ لمریز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زياتوالي کې زيات رول لري:

لومړی- د ملکيت قاعده پراخوي: او دا هغه څه دي چې په ټولنه کې د وګړو دنده ده. په اسلام کې د ځمکې ابادول د مال د حاصلولو يو مصدر دی، هغه چا ته يې د ملکيت سبب ګرځي څوک يې چې اباده کړي، او د هغې د ابادۍ ميوه او ګټه ولس او ټولنې ته رسيږي او په ټولنه کې د اقتصاد د پرمختګ يو مهم لامل ګرځي.

دويم- د دولت د موارد زياتوي: د اسلام دين خلک د ځمکې کرلو ته هڅولي، چې د هغې له محصولاتو څخه غذائي مواد ترلاسه شي، او د حاصلاتو لاس ته راوړل د دولت په بوديجه باندې مثبت اغير لري؛ دا ځکه چې له يوه اړخه په ټولنه کې اقتصادي موارد زياتيږي او له بله اړخه د حکومت بوديجې ته د ځمکو د حاصلاتو له درکه عشر، يا خراج او يا ماليه ورځي.

د اسلامي دولت تر ولکې لاندې چې يو مسلمان شاړه ځمکه اباده کړي، نو که عشري وي دولت ته به يې عشر ورکوي او که خراجي وي خراج به ورکوي. همداراز لکه څرنګه چې د ځمکې ابادول په کَر او کشت سره صورت مومي، د هغې له باطن څخه د معدن راويستلو پواسطه هم دا کار(آبادي) ترسره کيږي، دا د هغه چا لپاره چې توان ورباندی ولري، استفاده ورڅخه وکړای شي، او راويستل يې مسلمانانو ته ضرر ونه لري. نو د معدن د راويستلو په صورت به بيت المال ته د هغې معدن پنځمه برخه ورکوي. او ددولت د بيت المال د بوديجې زياتيدل د ټولنې په خدمتي کارونو (رفاهي کارونو) روغتيايي چارو او داسې نورو ته انکشاف ورکوي.[۱۲۸]

امام ابويوسف رحمه الله په خپل کتاب (الخراج) کې وايې: ((**ولا أرى أن يترك أرضا لا ملك لأحد فيها ولاعمارة حتى يقطعها الإمام، فإن ذلك اعمر للبلاد و أكثر**

[۱۲۸]- وګوره: إحياء الأرض الموات ،وزيرمحمد ، ص ۱۸۶- ۱۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

للخراج)).[۱۲۹] د هغې ځمکې په هکله چې بې څښتنه وي، او چا پکې آبادي نه وي کړې، زما نظر دادی چې حاکم دی يې چا ته ورکړي؛ ځکه چې پدې کار سره وطن ښه آبادېږي او په خراج کې زياتوالی راځي.

دربيم- د ځمکې ابادول په زراعتي او غذائي اړخ کې د اقتصاد په نمو کې مهم اغيز لري: د ځمکې ابادولو له مهمو موخو څخه يوه موخه د وګړو غذائي اړتياوې تامينول او پوره کول دي، چې دا کار پرته لدې عمليه نه ترسره کيږي.

ځمکه انسان ته د الله تعالی له لورې يو ستر نعمت دی، او د دې نعمت شکر اداء کول له هغې څخه په استفادې او د هغې په ابادولو سره رامنځ ته کيږي، الله تعالی د دې نعمت يادونه داسې کړې ده: ((أَنَّا صَبَبۡنَا ٱلۡمَآءَ صَبّٗا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقۡنَا ٱلۡأَرۡضَ شَقّٗا ﴿٢٦﴾ فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا حَبّٗا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبٗا وَقَضۡبٗا ﴿٢٨﴾ وَزَيۡتُونٗا وَنَخۡلٗا ﴿٢٩﴾ وَحَدَآئِقَ غُلۡبٗا ﴿٣٠﴾ وَفَٰكِهَةٗ وَأَبّٗا ﴿٣١﴾ مَّتَٰعٗا لَّكُمۡ وَلِأَنۡعَٰمِكُمۡ ﴿٣٢﴾)).[۱۳۰] نو ودې ګوري انسان خپلو خوړو (خوراکي موادو) ته چې موږ له وريځو څخه اوبه راتوی کړي او بيا مو ځمکه څيرې کړې (د بوټي او کښت پواسطه) بيا مو له هغې څخه دانې، انګور، ترکاري، خونه (زيتون) او خرما را زرغونه کړيا و ګڼ باغونه، ميوې (تازه او وچې) او واښه (ګياه) چې دا ټول څيزونه مو تاسې او ستاسې څارويو ته نفع اوګټه ګرځولې.

رسول الله صلی الله عليه وسلم د زراعت او کرنې د اهميت او ثواب په اړوند فرمايلي دي: ((ما مِنْ مُسلِمٍ يَغرِسُ غَرْساً، أو يَزْرَعُ زَرْعاً، فيأكُلُ منهُ طيرٌ، أو

---

[۱۲۹] - وګوره: د مخکنی مرجع ۱۸۹ صفحه

[۱۳۰] - عَبَسَ ۲۵ - ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

إنسانٌ، أو بَهيمةٌ إلا كانَ لَهُ به صَدَقَةٌ)). [۱۳۱] کوم یو مسلمان چې بوټی کري، او یا کوم کشت کوي چې له هغې څخه مرغان، انسانان او څاروي خوراک وکړي، نو د هغې لپاره به پدې سره د صدقې اجر وي.

څلورم _د ځمکې د مساحت زیاتیدل: د ځمکې مساحت او سطحه په ابادۍ سره زیاتیږي؛ ځکه چې کله ځمکه شاړه وي، نو د شګو، اوبو او نورو شیانو له خطر سره مخ وي، نو د شاړي ځمکې آبادول په خپل ذات کې فواید لري.. [۱۳۲]

۴- مستحقو وګړو ته ځمکې ویشل:

په عمومي توګه زموږ په هېواد کې شاړې ځمکې په دوه ډوله دي: هغه ځمکې چې مخکې ابادې وي ، اود انقلاب په موده کې شاړې ګرځیدلې.د تیر انقلاب (د روسانو د برید له مله د۲۳ کلونو په موده کې او بیا د کمونستي حکومت له ړنګیدو وروسته د داخلي جنګونو له امله د دهقانانو په هجرت کولو سره ډېرې ځمکې شاړې شوې. همداراز یو زیات شمېر ځمکې د اوبه خور سیمستونو د منځه تللو له امله شاړې وګرځیدې.نو باید چې په لومړي قدم کې د دې ځمکو آبادولو ته پاملرنه وشي. او دویم هغه ځمکې- چې له پیل نه شاړې دي –چې غرب او جنوب غرب ولایتونو پراخه دښتې یې یوه نمونه ده- ورڅخه کار واخستل شي او یا په مستحقو خلکو وویشل شي.

متاسفانه چې د کمونستي نظام له ړنګیدو څخه وروسته د مسلسلو ګډوډیو او آن د موجوده په نسبي توګه د شتون (جمهوري نظام) په وخت کې هم ځینې زور واکانو پراخه دښتې او ځمکې غصب کړې..

همداراز په ځینې مرکزي ولایتونو کې لکه کابل، ننګرهار، د قندهار او هرات ښارونو او داسې نورو په ځمکو او رقبو کې په غیر طبیعي شکل سره خلک

[۱۳۱]- صحیح البخاري ، کتاب الحرث و المزارعة باب (۱)
[۱۳۲]- وګوره: احیاء الارض الموات، وزیرمحمد،ص ۱۹۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

هستوګن شول او دغه پديده د دې ښارونو په ګڼه ګونه او د نورو سلبي اړخونو د زياتيدو لامل وګرځيده.

نو بايد چې د دغسې غير طبيعي پديدو د منځ وړلو په خاطر په داسې يو جامع پلان او برنامې باندې کار وشي، چې فقير او بې وزله خلک د هېواد د ځمکو پر تناسب له ځمکو برخمن شي او د موجوده ظالمانه طبقاتي پديدې مخنيوی وشي. پدې معنی چې له غير مستحقو او غاصبو جاګيردارانو ځمکې واخستل شي او مستحقو او اړمنو خلکو ته توزيع شي، ترڅو يو زيات شمېر غريب او بيچاره خلک د ځمکو خاوندان او پدې طريقه په هېواد کې د غريبۍ اندازه راکمه کړای شي.

۵– د ځمکو د غصب مخه ډب کول:

په تيرو کلونو کې وليدل شول چې د هېواد د اقتصاد د منابعو په نورو برخو کې د درغليو په څير د ځمکو په معاملاتو کې هم پوره درغلياني وشوې، همداراز يو زيات شمېر حکومتي عامې ځمکې د ځينو خاصو اشخاصو او يا مافيايي کړيو له لوري قبضه او غصب شوې.

د موموجوده نظام او حکومت د کمزورۍ له امله دا هم وليدل شول چې ځينو قومونو د ځمکو د رقبو پر سر باندې يو بل ته په مورچلونو کې کيناستل او يو بل يې ووژل.دا هم يو حقيققت دی چې د عدال او انصاف لپاره ګمارل شوو وګړو يعنې قاضيانو ځينې حکومتي ځمکې په رشوت او بډو اخستلو سره شخصي کړې او زور واکانو ته يې د پيسو په مقابل کې د هغې اسناد ورکړل.

د ولسي جرګې د فساد پر وړاندې د مبارزې کمېسيون د يوه راپور له مخې ويل شوي چې د ځمکو غصب په افغانستان کې خطرناکه مسئله ده، د ولسونو او حکومت ترمنځ يې واټن رامنځته کړی، په تېرو ۱۶ کلونو کې په ډېرې بې رحمۍ ځمکې د ښارګوټو په نوم غصب شوې دي، د غصب

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړی، اوس هم روانه ده.که څه هم د ټولو غصب شوو ځمکو په اړه دقیق ارقام په لاس کې نشته، خو د افغانستان د ځمکو خپلواکه اداره وايي د دوی موندنې ښيي چې په ۳۰ ولایتونو کې د غاصبینو له خوا یو اعشاریه درې میلیونه جریبه ځمکه غصب شوې، چې ډېری غصب شوې ځمکې په کابل، ننګرهار، کندهار، بلخ او هرات ولایتونو کې دي.

راپور وايي: په هغه وخت کې چې احصایه راټوله شوې د ۱۵۸۳۱کسانو له لوري تقریبا په ۳۰ ولایتونو کې یو اعشاریه درې میلیون جریبه دولتي ځمکه غصب شوې ده او دغه لړۍ تر ولسوالیو او کلیو پورې رسېږي..

دا چې دغه ځمکې د چا له خوا غصب شوې دي او تراوسه یې ولې غصب دی؟ پدې هکله اړونده ارګانونه دا جرات نه کوي چې د خلکو نومونه په ډاګ کړي، او له فساد سره د مبارزې عالي ادارې رئیس که څه هم د کوم ځانګړي کس نوم نه اخلي، خو وايي چې په غصب کې ځینې وزیران، ځینې وکیلان، ځینې رهبران او سیاسي ډلې لاس لري. هغه وايي: د ځمکو په غصب کې وزیران، وکیلان، رهبران او سیاسي ډلې لاس لري، له بده مرغه تراوسه حکومت نه دی توانېدلی، د ځمکو لوی غاصبین د قانون منګولو ته وسپاري)).

ځینې اړونده مسئولینو ویلي چې: څارنوالي او محکمې باید له جرات څخه کار واخلي د هغه چا نومونه افشا کړي چې د ځمکو په غصب کې لاس لري او که په دې سره غاصبین د حکومت په وړاندې کوم ګام پورته کوي، نو ولس به د حکومت تر شاه ولاړ و.[133]

---

[133]. ازداي راديو ويب سايت ۲۲ /۶/ ۱۳۹۶المريز.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید وویل شي چې د ځمکو د غصب د مخې ډب کول، د غصب شوو ځمکو راګرځول او په هېواد کې د نورو جرایمو د منځه وړلو لپاره یو مستحکم اسلامي نظام رامنځ ته کولو ته اړتیا ده، او هغسې نظام چې په نوم اسلامي وي، د سازشونو په نتیجه کې منځ ته راغلی وي.. نو نه شي کولی چې د دغسې ننګونو مقابله وکړای شي.

ایا په هېواد کې به داسې یو نظام به رامنځ ته شي چې د ځمکو د غصب او نورو بدو ناخوالو مخنیوی پکې وشي؟ له ظالمانو څخه د مظلومانو حق واخستل شي، خاینان محاکمه شي.. او هر چا ته خپل حدود وښودل شي، که هغه چارواکي وي او که رعیت، که مالداره وي او که فقیر که وزیر وي او که ګدا..؟!

په موجوده ظروفو او شرایطو کې چې حکومت او نظام ډېر کمزوری دی که موږ هر څومره د ځمکو د عادلانه ویش لپاره وړاندیزونه وکړو، نو غالب ګومان کیږي چې لازم غور ورباندې ونه شي، خو د دې لپاره چې موږ په خپل هېواد کې د یو قوي اسلامي نظام هیله لرو، هغه نظام چې د اسلامي شریعت پر بنسټ به فیصلې کوي، اسلامي قضاء او محکمه به یې له هر حاکمه او زورواکي بالاتره وي.. دغسې اسلامي او قوي نظام ته دا لاندې وړاندیزونه کوو:

۱ – د انقلاب او له هغې وروسته د ګډوډیو په بهیر کې چې څومره عامې او حکومتي ځمکې غصب شوي، دهغې د پلټنې او بیرته عام کولو په موخه یو ه مستقله اداره جوړه شي.

۲ – د احتساب د نظام له لارې له ټولو غاصبینو سره محاسبه وشي، او عام او خاص حقوق ورڅخه واخستل شي.

۳ – یوه اصیله، واقعي او خود مختاره قضاء رامنځ ته کړي، هغه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمبرداران يې حلال خواره علماء او شريعت پوه وي، ترڅو د واقعي قضاء کولو له لارې په ټولنه کې عدل او انصاف رايج شي، عام ملکيتونه او موارد -چې ځمکې پکې هم شاملې دي- خپلو واقعي مستحقينو ته د ګټې او فايدې اخستلو لپاره ورکړل شي، چې پدې کړنلارې سره به په هېواد کې د فقر او بېچاره ګۍ کچه راکمه شي.

۶- د ناروا کښت مخنيوی:

زموږ د ټولنې او هېواد له ستونزو او ناخوالو څخه يو هم په ځينې سيمو کې د ناروا کښت او فصل کرل دي چې لومړی يې بنګ (د چرسو بوټي) او بل کوکنار (د افين بوټي) دی، د دې بوټو دفايدې پر ځای نقصان او تاوان زيات دی، بلکې هغه څه چې لدې بوټو څخه توليد کيږي (چرس او افين) د ټولنې د وګړو تنبلۍ، کمزورۍ، رنځورۍ او نورو زياتو تاوانونو لامل ګرځي او طبيعي خبره ده چې په ټولنه کې څوک پدغسې مصيبتونو ګرفتار شي، نو ټولنه د نورو ستونزو ترڅنګ د اقتصادي ستونزې سره هم مخ کيږي؛ ځکه چې کار کوونکي لاسونه کميږي، بيکاره او لويدلي خلک پر نورو باندې بوج کيږي.

همدا راز د نوموړو بوټو او فصل د کرنې په نتيجه کې د ګټور فصل مخه نيول کيږي، د روزۍ سرچينې کميږي، د خوراکي توکو بيې لوړيږي او خلک له ګټورو خوراکي توکو څخه بې برخې کيږي..

زموږ په هېواد کې د مخدره موادو شاليد په هکله ويل کيږي د لومړي ځل لپاره مخدره مواد له چين څخه افغانستان ته د بدخشان ولايت له لارې راداخل شو. کله چې برتانيې (انګلستان) پر هندوستان باندې حکومت کاوه، نو لدغه هېواد څخه چين ته زيات مخدره مواد قاچاق کيدل چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړه وشوه او دې جګړې ته د (افيمو د جنګ) نوم ورکړ شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کومه وخته چې افغانستان ته د افين راداخل شو، نو په تدريجي شکل يې د بوټي کښت او کر رواج وموند. هغه ولايتونه چې د دې بوټي کرنه رواج شوه او افيون پکې توليد کيده: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات ؤ، چې د وخت په تيريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر پکتيا، وردګ او قندهار ته هم نوموړی بوټی نقل شو.

په افغانستان کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کيده، بلکط د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياوومو کلونو (اوومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. او د طلائي مثلث (تايلند، برما او لاوس) په سيمه کې د افيونو خراب محصولات هم د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) په سيمه کې د مخدره موادو د زيات توليد په واسطه جبيره شي.

د کوکنارو د کرهنې شاليد:

د برتانوي امبراطورۍ په دوران کې هندوستان چين ته د زياتو مخدره موادو قاچاق کونکی هېواد وو چې په نتيجه کې يې د برطانيې او چين ترمنځ جګړې رامنځ ته شوې، هغه چې دافينو جنګونو [۱۳۴] نوم ورکړ شو. نو زموږ هېواد ته د لومړي ځل لپاره دانګريز پلوو قاچاقبرانو لخوا د چين له ځمکې څخه د بدخشان له لارې کوکنار وارد شوی چې پدې توګه په سيمه کې د غه بوټی د انګريزي استعمار له خوا ترويج شوې دی.

له کومه وخته چې افغانستان ته د افينو د توليد بوټی (کوکنار) راداخل شو، په تدريجي شکل يې کښت او کر رواج وموند او هغه ولايتونه چې

---

[۱۳۴]. د برطانې او چين ترمنځ د افينو له امله جنګونه لومړی جنګ (۱۸۴۰ – ۱۸۴۲م) او دويم جنګ (۱۸۵۶ - ۱۸۶۰ م) کلونو کې رامنځ ته شوې دی. وګوره:Opium wars :
WIKIPEDIA The Free Encyclopedia

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پيل کې د دې بوټي کرهڼه پکې کيده او افيون يې توليداوه: بدخشان، هلمند، ننګرهار او هرات وو، چې د وخت په تيريدو سره لدې ولايتونو څخه نورو ولايتونو لکه: بلخ، کونړ، لغمان، لوګر، پکتيا، وردګ، او کندهار ته هم نقل شو.

له ډېر پخوا راهسې ساحران او محلي طبيبان هم د افيون پر استعمال بوخت دي چې د هغې اغيزې او تاثيرات سحري او جادوګري ځواک ته راجع کوي، خو په وروسته وختونو کې بيا له افيون څخه د هيروينو توليد رواج وموند.

زموږ په هېواد کې پخوا د هيروينو توليد نه پېژندل کيده او د هغو سياسي بدلونونو په نتيجه کې رامنځ ته شو چې د شلمې پيړۍ په اوياومو کلونو (اومې لسيزې) کې منځ ته راغلل. همدارنګه په آسيا کې د طلائي مثلث (تايلند، برما او لاوس) د افيونو خراب محصولات په سيمه کې د دې لامل شو چې د طلائي هلال (ايران، افغانستان او پاکستان) د مخدره موادو د زيات توليد په وسيله جبيره شي.

په افغانستان کې د افيونو توليد زياتيدو لومړی لامل په ايران کې د خميني انقلاب راتلل ؤ چې هلته پر مخدره موادو باندې بنديز ولګول شو او دويم لامل يې په افغانستان کې د کمونستي انقلاب له امله د جګړې او اسلامي مقاومت په دوران کې د نوموړي بوټي د کرنې لپاره زياته زمينه برابريدل ښودل شوي دي، چې پای کې زموږ د هېواد او پاکستان ترمنځ د ګډې پولې په دواړو خواو کې ځينې قبايلي سيمې د کوکنارو د کښت او د افيونو د توليد مرکزونه وګرځيدل او کله چې پدې دوران کې پاکستان ته د هيروئينو د توليد تکنالوژي راوارد کړای شوه، نو د پولې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دوارو خواو کې ورڅخه د هیروئینو تولید پیل شو.[۱۳۵]

د طالبانو د حکومت له سقوط څخه وروسته هېواد ته د امریکانیانو له رانتوتلو سره جوخت له ۲۰۰۱م کال راپدیخوا د افیونو تولید صعودي (پورته ختلو) بڼه اختیار کړه، د دې پدیدې ترشاه بیلابیل عوامل دي چې مهم یې دریښتینې مبارزې نشتوالی او په حکومت کې د مافیایي باندونو نفوذ او قدرت ښودل شوی چې د هغوی له لارې په سلونو وګړي د وچې له لارې اروپا او لرې پرتو هېوادونو ته هېرویین قاچاق کوي.[۱۳۶]

په کال (۱۳۹۶لمریز) د مخدره موادو سره د مبارزې د ملي بسیج (تحریک) د اوونۍ په مناسبت په کابل کې جوړې شوې غونډې ته د حکومت ځینو چارواکو وویل چې مخدره موادو د افغانستان حیثیت او اعتبار زیانمن کړې دی. همداراز له مخدره موادو سره د مبارزې وزارت مخدره مواد یوه سیمه یزه ستونزه وګڼله اود دې خبر دارې یې ورکړ چې په افغانستان کې دننه د مخدره موادو د کښت تقاضا کمه شوې، خو دا مواد په سلو کې ۹۸ د مافیایي ډلو له خوا د ګاونډیو هېوادونو له لارې اروپا ته قاچاقېږي.[۱۳۷]

دعامې روغتیا وزارت د راپور له مخې (په کال (۱۳۹۷لمریز د غوایې په میاشت کې) په هېواد کې د نه شیانو شمېر دریو ملیونو ته رسیږي. او په یوه تازه راپور کې- چې دجدي په ۲۹ مه نیټه خپور شوی - د نومورې وزارت د سروې له مخې ورکړې شوې شمېرې ښیي چې د دې هېواد په سلو کې ۱۱سلنه خلکو په معایناتو کې د نشه یي موادو د استعمال نښې نښانې لیدل شوي دي، دا کسان په مستقیم او غیر مستقیم ډول د نشه یي موادو له زیان سره مخ

---

[۱۳۵]. وګوره: د مخدره موادو په هکله اساسي معلومات، د اسرا مؤسسې خپرونه، ص ۶- ۸

[۱۳۶]. اصلاح ملي اوونیزه، کال ۱۳۹۵ لمریز، عقرب ۱۵ مه، ص ۱۳

[۱۳۷]. ازادي رادیو ویب سایت۳۱/ سرطان / ۱۳۹۶لمریز

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. دا یوه لویه ستونزه ده چې د ځینو عواملو له مخې د نشه یي موادو استعمال ورځ په ورځ ډېرېږي. د طبي خدمتونو او نشه یي موادو د غوښتنې را کمولو پر وړاندې یوه بله ستونزه دا ده چې ځیني معتادین طبي درمل او صنعتي مواد د نشه یي موادو په ډول استعمالوي[138]".

له بده مرغه چې زموږ د هېواد په ځینې سیمو کې د بنګو او د کوکنارو په کر باندې خلک اموخته او پر کښت کولو یې بوخت دي، له انقلابي شرایطو مخکې خو به عامو خلکو او ورسره ځینې علماو د کوکنارو د کر جواز لپاره دا دلیل وایه چې دا یو حکیمې بوټی دی، خو د کمونستي انقلاب له رامنځ ته کیدو او بیا د هجرتونو د لړۍ له پیلیدو نه وروسته خاصو او عامو وګړو ټولو ته دا معلومه شوه چې د کوکنارو د تولید ماده (افیون) په سلو کې له ۹۹٪ څخه د انسانانو په تباهۍ کې استعمالیږي. نو ایا اوس به هم د کوکنارو د کر او سوداګرۍ په حرمت کې څوک د علم او پوهې خاوند څه شک وکړي؟ پداسې حال کې چې زموږ په هېواد کې په خپله د مسلمان ملت یو زیات شمېر (لکه څرنګه چې یې مخکې یادونه وشوه درې نیم میلون) خلک د نشه کیدو او پوډري کیدو په ګرداب کې ورداخل شوي دي او دغه مصیبت لا په زیاتیدو دی. ځینې څېړونکي وایي چې په افغانستان کې د نشه یي موادو کارول په نړۍ کې ساري نه لري.[139]

له موجوده جمهوري او دیموکراسي نظام له راتګه مخکې افغانستان د نړۍ زیات تولیدونکی هېواد ګڼل کیده، خو متاسفانه چې اوس یې له تولید سربېره پدې هېواد کې له افین څخه د اړونده راویستل کیدونکو موادو استهلاک کوونکي (پوډریان) هم زیات شول، چې دا هم د دیموکراسۍ او غربي

---

[138]. ازادي رادیو ویبت سایت مرغومی ۲۹, ۱۳۹۷ لمریز

[139]. د ویجه ویله (D W) پښتو، افغانستان، ویب سایت (۱۲.۰۵.۲۰۱۵).

(c) ketabton.com: The Digital Library

پانګوال نظام د سیطرئ يو سوغات دی او نن سبا د معتادينو په اړه دا ګونګوسي هم اوريدل کيږي چې ګويا تر شاه يې ځينې بهرني لاسونه او داخلي مافيايي کړې دي. الله تعالی دې د اسلام او د ملت د دښمنانو لاسونه او لنډه او د هغو دسيسې هغوی ته ورګرځوي..

نو داچې د کوکنارو او بنګو بوټو کرنه د هغې د مخدره موادو (افين، اوچرسو) په خاطر ده چې انسان ته سراسر تاوان او ضرر کوي او د اسلام له سپيڅلو اهدافو سره ټکر خوري؛ نو فلهذا کرل، سوداګري او د هغې اړونده ټول معاملات په اسلامي سپيڅلي شريعت کې حرام دي.

د مخدره او نشه يزو توکو د او د روږدو خلکو د مخنيوي په ميدان کې د دې ليکنې په مخکې موضوع (په اړونده مبارزه کې اړين ګامونه) کې لازمې لارښوونې شوي، پدې ځای کې په لنډه توګه لاندې نقاط وړانديز شوې دی:

۱- د حکومت لخوا په اخلاص او ريښتيولی سره پر مخدره موادو پابندي او هغه يو ستر جرم ګڼل.

بايد چې حکومت د هغه شرعي قوانينو له مخې چې د حلال کار امر عملي او حرام کار منع شي په ريښتينې سره دغه اصل نافذ کړي او د مخدره او نشه يې توکو هر ډول معامله کوونکي ته سخته سزا ورکړي.

نو ايا زموږ د هبود حکومتي نظام به پدې قضيه کې جدي اقدامات واخستلای شي؟ کاشکې موږ لداسې چارواکو او حاکمانو برخمن شو چې د ټولنې په هره برخه کې داسلامي قوانينو عملي کولو ته ليواله او پدې هکله عملي اقدامات وکړي!

۲ – د هېواد هغه سيمې چې د کوکنارو په کر باندې يې زياته اتکا وي، بايد چې د دې کښت په معاوضه کې ورته مناسب بديل ولټول شي، لکه د هرات په ځينې ولسواليو کې چې د زعفران بوټي کښت او کر رامنځ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو، همدارار له دهقانانو سره لازمې مرستې وشي، چې د هغوی اقتصادي ستونزي حل شي او دغسې ناروا کښت ته بيا اړ نه شي.

۳ – د مخدره موادو معتادينو (روږدو) د علاج او درملنې لپاره ځانګړي انتظامات کول چې له يوه پلوه د هغوی د درملنې لپاره روغتيايي مرکزونه او له بله پلوه د هغوی د مشغولتيا لپاره تعليمي او حرفوي مرکزونه جوړ شي او تر هغه پکې وساتل شي چې اعتياد يې ختم شي.

په موجوده وخت کې د روږدو او معتادينو د درملنې لپاره چې کومې هڅې رواني دي هغه له نشت سره برابرې دي، بايد چې حکومت او اړونده اړخونه پدې هکله جدي پاملرنه وکړي او کيدای شي د ځينو هېوادونو له تجاربو څخه پدې هکله استفاده وشي.

۷ – د ناروا معاملاتو مخنيوی:

په يوه ټولنه کې د حرامو او ناروا معاملاتو په کولو سره عذابونه او ستونزي رامنځ ته کيږي، خلک له بې برکتيو او د روزئ د سرچينو له کموالي سره مخ کيږي. او هغه معاملات چې نن سبا يې ټولنې له عذابونو سره مخ کړي دي، مهمې يې سودي معاملات دي د کوم په اړه چې الله تعالی فرمايي: ((الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا)).[۱۴۰] هغه کسان چې د سود مال خوري، د قيامت په ورځ به دربدلای نه شي، مګر د هغه کس په شان چې شيطان يې حواس خراب کړی وي، دا سزا د دوی لپاره ځکه ده چې دوی ويل سود د پيروپلور (خرڅولو او اخستلو) په شان دی او حال دا چې الله جل جلاله بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی.

دا څرګنده خبره ده چې په سودي کارو بار باندې په ټولنه کې بې کاري

۱۴۰. البقره ۲۷۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رامنځ ته کیږي؛ ځکه چې شتمن وګړي به خپل مالونه داسې چا ته ورکوي چې بې تکلیفه د وخت په تیریدو سره ګټه ورکوي، یا به یې په سودي بانکونو کې دګټې لاس ته کولو لپاره ایږدي.. همدارنګه په ټولنه کې د اړتیا د توکو د نرخ د زیاتیدو سبب ګرځي، د قرض او پور مخه نیسي، او نورې زیاتې خرابۍ رامنځ ته کوي.

په خپله هغه انسان چې پېسې په سود سره ورکوي که په ظاهر کې ورته د پېسو ګټه لاس ته راځي، خو په حقیقت کې هغه ګټه نه ده، بلکې هغه تاوان او د مال بربادیدل دي، او دآخرت له سزا نه مخکې د سود خور انسان په ژوندکې بیلابیل غمونه، بې برکتي او تاوانونه راځي الله تعالی فرمایي:((يَمْحَقُ اللهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ())).[١٤١] الله تعالی سود له منځه وړي او خیراتونو ته وده او تازه ګي ورکوي او الله تعالی هیڅ ناشکره او بدعمله انسان نه خوښوي.

د سود له مصیبت او بلا څخه یو مسلمان ته د خلاصون لار داده چې که په سود سره یې پېسې ورکړي وي او توبې ویستلو ته آماده شو، نو د هغې ګټه دې نه اخلي بلکې همغه دسر پیسې دې واخلي، الله تعالی فرمایي:((يٰاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوْا مَا بَقِىَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْن ())[١٤٢] ای مومنانو له الله تعالی څخه ووېرېږئ او کوم سود مو چې له چا سره پاتې دی هغه ورپرېږدئ، که چیرې په ریښتیني مومنان یاست.

او که یو مسلمان دا معامله نه پرېږدي، نو د الله تعالی او د هغه د رسول صلی الله علیه وسلم جنګ ته دې چمتو شي، الله تعالی فرمایي:((فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللهِ وَرَسُوْلِه وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوْسُ اَمْوَالِكُمْ ۆ لَا تَظْلِمُوْنَ وَلَا

١٤١ . البقرة ٢٧٦.
١٤٢ . البقرة ٢٧٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تُظۡلَمُونَ﴿﴾ ». [۱۴۳] اوکه سود مو پرېنښود، نو د الله او د هغه رسول له خوا ستاسې پر خلاف جګړې ته تيار شئ، که اوس هم توبه وباسئ (او سود پرېږدئ) نو تاسې ته د سر پېسې دي (چې هغه واخلئ) تاسې تېرى مه کوئ او نه به پر تاسې تېرى وشي.

په موجوده عصر کې چې دنورو سترو ګناهونو ترڅنګ يو هم د سود معامله د خلکو ترمنځ په زياته اندازه رواج لري او اسلامي هېوادونو او مسلمانې ټولنې يې هم په خپل لعنت کې راګيرې کړي، دي، داځکه چې موجوده بانکي نظام سودي دى- پرته له ځينې لږو بانکونو څخه- او په لويه سطحه باندې په اسلامي هېوادونو او ټولنو کې سودي معاملات ترسره کيږي.

ترکومه چې زموږ هېواد او ټولنې پورې اړه لري، نو د پخوا راهسې د وګړو ترمنځ سودي معاملات موجود ؤ، او په اوسنيو ظروفو کې په سودي معاملاتو کې يو نوښت رامنځ ته شوى دى چې زيات خلک ورباندې نه پوهيږي، بايد چې مسلمان پدې هکله ځان اګاه کړي، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:«الرِّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ بَابًا، أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرِّبَا عِرْضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ». [۱۴۴] د سود درې اويا دروازې دي، آسانه يکې داده چې يو څوک له خپلې مور سره زنا وکړي او ببشکه تر ټولو لوى سود د يو مسلمان عزت پيمالول دي.

نو بايد چې لدې لوى ګناه، ستر جرم او په دنيا او آخرت کې تباه کوونکي عمل څخه ځانونه وژغورو، همداراز ټول هغه معاملات چې ناروا دي ورڅخه ځانونه وساتو او د خپل سپيڅلي شريعت حکم ته په لبيک سره ورڅخه ډډه وکړو.

---

۱۴۳ ـ البقرة ۲۷۹.

۱۴۴ المستدرک على الصحيحين

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام سيځلي دين مسلمان لدې څخه منعه کوي چې هغه دې په حرام کسب او يا حرام کار وبار کې مشغول شي او هغه دې ترويج کړي. نو پدې اساس بايد زموږ په ټولنه کې له هغو کارونو او کسبونو څخه ډډه وشي کوم چې مفيد نه دي او اسلامي شريعت حرام کړي دي لکه: د شرابو او مخدره موادو اړوند معاملات، د موسيقي الاتو، فحشو کيستونو ، سيډيګانو، فلمونو او نور د عياشۍ وسايلو توليد او يا د هغې واردولو کارو بار، د اسراف او فاحشوالي په انداز کی د خايست او ښکلا وسايل مهيه کول او داسې نور هغه شيان چې ملت او ولس ته پرته له وخت ضايع کولو او د بد اخلاقۍ د خپريدلو بله کومه ګټه نه لري .

رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۴۵] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

ددغه سخت وعيد په وړاندې به هغه خلک څه کوي چې د سود ، جوارئ (قمار)، مخدره موادو او داسې نور حرام معاملات يې کړي او د هغې له مدرکه يې خواړه ترلاسه کړي وي!؟

همداراز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې يې پيسې لاس ته راوړي، د ټي وي او فضايي خپرندويه چينلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکريدلو، په خرڅلاو کې عيب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، د يتيمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خيټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجايزه سره وکالت کولو او يا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغوليدلو سره مال او

۱۴۵. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني لاس ته راوړي. دا مخکې ذکر شوی وعید دغسې ټولو ناروا معاملات کوونکو ته متوجه دی، نو باید په خپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۸- صنعت ته وده ورکول:

په قرانکریم کې الله تعالی داود علیه السلام په صنعتي پرمختګ سره ستایلی دی او د پرمختګ هغسې باریکتیاوې یې راپه ګوته کړي چې د هغې له کړن څخه بشر عاجز پاتی او د هغې د سرته رسولو لپاره د پیریانو او شیطانانو له قوتونو څخه کار اخستل شوی دی.

پر هغه امت باندې دا حرام دي چې د الله تعالی په کتاب کې دې د حضرت داود علیه السلام دا ستاینه لولي او بیا دې هم دا سلحې د جوړولو فابریکه ونه لري. «وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ۝١٠ أَنِ ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ۝١١ ».[146] مونږ د هغه لپاره اوسپنه نرمه کړې وه (د دې ښودنې سره) چې زغرې جوړوه او د هغې حلقې په اندازې سره اوبده، ای د داود کورنۍ نیك عمل کوئ. بیشکه هغه څه چې تاسې یې کوي زه یې ګورم. او الله تعالی فرمايي: «وَعَلَّمۡنَٰهُ صَنۡعَةَ لَبُوسٖ لَّكُمۡ لِتُحۡصِنَكُم مِّنۢ بَأۡسِكُمۡۖ فَهَلۡ أَنتُمۡ شَٰكِرُونَ ۝٨٠ ».[147] او هغه ته مو ستاسې د فایدې لپاره د زغرې جوړول ښولي و، چې تاسې د یو بل له ګوزارونو څخه وساتي، نو ایا تاسې شکر کوونکي یاست.

او بیا دې د الله تعالی په کتاب کی دا ایاتونه لولي او هغه قوم دی بیا هم د

---

[146]- سبأ ۱۱
[147]- الأنبياء ۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسپنې د ويلی کولو بټۍ او د معدني ادواتو فابريکی ونه لري: ((وَلِسُلَيۡمَـٰنَ ٱلرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٢﴾ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَـٰرِيبَ وَتَمَـٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَـٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ ﴿١٣﴾)).[۱۴۸] او د سليمان (عليه السلام) لپاره مو هوا تابع کړې وه، د سهار وخت کې تګ د هغه د يوې مياشتې تر واټن پورې و او د ماښام تګ يې د يوې مياشتې د لارې واټن پورې و او د ويلي شوي قلعئي(يا ميسو) چينه مو ورته وبهوله. او داسې پيريان مو د هغه تابع کړل چې د خپل رب په حکم به يې دهغه په مخ کې کار کاوه او په هغوی (پيريانو) کې به چې کوم يو زموږ له حکم نه سر وغړاوه، نو سزا به مو وروڅکوله. هغو به د ده لپاره هغه څه جوړول چې غوښتل به يې له : لوړې ابادۍ، تصويرونو، لوی لګنونه په شان د تالاوونو او په خپل ځای ولاړ (دراندہ) ديګونه . ورته مو وويل ای د داود کورنۍ عمل کوئ د شکر(په طريقه سره) .

همدا راز بيا دې دا ايت لولې:((وَأَنزَلۡنَا ٱلۡحَدِيدَ فِيهِ بَأۡسٞ شَدِيدٞ وَمَنَـٰفِعُ لِلنَّاسِ. [۱۴۹] او سپنه مو رانازله کړه چې په هغې کې ډېر زور او د خلکو لپاره ګټې دي)).

[۱۴۸]- سبأ ۱۲-۱۳
[۱۴۹]- الحديد ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهمداسې مهمل او بیکاره دې پرېږدي هغه کانونه چې دا مواد لري. [۱۵۰]

زموږ هېواد افغانستان له زیاتوخامو موادو څخه برخمن دی، د معدنیاتو کانونه، د نفتو او گاز زخیری لري، باید چې د هغې د راویستلو او بیا د هغې په کار اچولو ته پوره توجه وشي چې و د هېواد په خود کفائې کې مرسته وکړي. همدارنگه صنایعتو ته وده او انکشاف ورکول او په خاص ډول کورنیو صنایعو ته ترڅو د بې وزلو او فقیرو کورنیو لپاره د روزئ گټلو یو مصدر او ذریعه وگرځي.

دالاندې ذکر شوي صنایع چې هنري او لاسي صنایع دي زموږ په هېواد کې زیات رواج لري:

الف- غالئ اوبدل: دغه صنعت د هېواد په شمالي واو شمال غرب ولایتونو کې زیات رواج لري. ویل کیږي چې له انقلاب څخه مخکې نوموړی صنعت د کیفیت په ښه والي کې خاص شهرت درلود، مگر د ښه پاملرنې د نشتوالي، د جنگونو له امله او د ځینې هېوادونو لکه ایران، چین، ترکیه او نورو د رقابت لامله یې په کار او کیفیت کې یو څه بدلون راغی او بازار یې راښکته شو. [۱۵۱]

باید په یاد ولرو: د هجرت په وروستیو کلونو کې د غالیو اوبدلو کسب په پېښور کې د افغانانو ترمنځ په پراخه پیمانه پیل شو. د پېښوربښار سره نزدې سیمې لکه: زریاب کالونی، افغان کالونئ، بورډ، ارباب روډ، جهانگیرآباد، او د مهاجرینو کیمپونه لکه د جلوزو کیمپ، شمشتو کیمپ او داسې نورو کې زیات مهاجرین د خپلو اقتصادي ستونزو د حل کولو په خاطر په نوموړي کسب باندې مشغول شول.

---

[۱۵۰]- وگوره: اسلامي اقتصاد، امام حسن البنا، ژباره صافی، ص ۲۴- ۲۷

[۱۵۱]- وگوره: افغانستان در سایه سیاست، اقتصاد و فرهنگ، محمد حلیم تنویر، ص ۱۵۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کورونو څخه علاوه په پېښور او خیبر پختونخوا ځینې سیموکې د نومونړي کسب لپاره سترې او کوچنۍ کارخانې هم جوړې شوی او تجارت یې زور واخست .لکن د بازار او بهرني تجارت په هکله یې دا مشهوره وه چې دغه غالۍ افغاني سوداګرو خارج ته په مستقله توګه نه شي صادرولی، بلکه هغو به پر پاکستاني تاجرانو خرڅولې بیا به هغوخارج ته صادرولې او هلته یې خرڅلاو د پاکستان په نوم تمامیده.

ب_ ګنډنه: دا کسب چې مختلفې برخې لري لکه: عادي لاس دوزي ، خامك دوزي، مرو ترل (موره بافي) او داسې نور. په خامك دوزۍ کې د کندهار ولایت خاص شهرت لري .

ج- پشمي لباسونو اوبدل: پدې کسب کې هزاره خلک ډېر شهرت لري .

د- پوست دوزي، زیورات سازي، شبکه کاري، ظروفبرنجي، ظروف چوبي.[۱۵۲] او داسې نور واړه او سپك صنعتونه هم زموږ په هېواد کې رواج لري.

۹- سوداګرۍ پاملرنه کول:

سوداګري او تجارت د مال او پانګې په حرکت راوستلو او د روزۍ لاس ته راوړلو مهمه سرچینه او د یو هېواد د صنعت او تولیداتو بشپړونکې عملیه ده. همداراز د کلتور او ثقافت د تبادلې یوه مهمه وسیله ګڼل کېږي.کله چې د یو هېواد سوداګر بل هېواد ته ځي، نو هغه ته د خپل مورني هېواد د استازي او سفیر په توګه کتل کېږي.

د تاریخ په اوږدو کې د اسلام په خپرولو کې ځینې مسلمانوسوداګرو ځانګړې رول لوبولی دی، د مثال په توګه د آسیا د لوی وچې د جنوب

۱۵۲- وګوره: مخکنی مرجع، ص ۱۵۵- ۱۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ختیځ ځینې هېوادونو لکه فلپین ته داسلام مبارک دین د مسلمانو سوداګرو له لارې رسیدلی دی.

په سوداګرۍ سره په ټولنه او هېواد کې کاري فرصتونه رامنځ ته کیږي او هغه د بیکارۍ او کار نه موندنې د ستونزې د مخنیوي یو هم عنصر هم دی. نو باید چې حکومت په هېواد کې د سوداګرۍ د پراختیا او پرمختیا لپاره لازم ګامونه واخلي او پدې ډګر کې هلې ځلې زیاتې کړي، ترڅو هېوادوالو ته کاري فرصتونه پیداشي، د ټولنې او ولس اقتصاد وده وکړي، غربت او نسیتي راکمه شي..

د سوداګرۍ په ډګر کې دې لاندې وړاندیزونو ته ځیر شئ:

الف. زموږ هېواد چې د میوو په برخه کې غني دی، باید چې د لمدې او وچې میوې د صادراتو لپاره په بهر کې له ګاونډیو هېوادونو پرته په نورو هېوادونو کې هم مناسبه بازار موندنه وشي لکه د خلیج عربي هېواد ونه، همداراز د اسیا ختیځ او جنوب ختیځ هېوادونه.

ب. د سوداګرۍ او پانګونې په برخه کې دې حکومت نړیوالو ته د افغانستان ورو پیژني، پانګونې ته دې لاره هواره کړي او د پانګه اچونې لپاره دې په هېواد کې د اسلامي شریعت پر بنسټ لوایح ترتیب شي.

ج. د ټکسونو په میدان کې اسلامي شرعي قوانین مراعات شي، ګمرکات - چې په هېواد کې له قضایي محاکمو نه وروسته په درغلیو کې ځانګړې شهرت لري - باید د هغې د اصلاحاتو لپاره یو جامع پلان جوړ شي.

د. د نورو ادارو ترڅنګ چې د سوداګرۍ په ادارو کې هم بې کفایتي شتون لري، باید د هغې ادراک، پلټنه او ارزونه ترسره شي او په اړوند ادارو او سوداګریزو خونو کې امین او مسلکي خلک په کار مشغول کړای شي. داسې خلک چې دعام ولس د هوساینې لپاره هلې ځلې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو ته د سوداګرۍ په ډګر کې لازمې آسانتياوې برابرې کړي.

هـ. هېواد ته يوازې د هغو شيانو په واردولو باندې فکر او غور وشي چې قوم او ولس ته ګټور وي. اوهغه شيان چې په اسلامي شريعت کې حرام دي لکه شراب او مخدره توکي، د فحشاء او عريانۍ اړونده توکې، نو د هغې په راوردولو باندې پابندي ولګول شي.

بايد هغو سوداګرو ته اجازه ورنکړ شي څوک چې د مومنې ډلې او د هغه پيغمبر صلی الله عليه وسلم- کوم چې د ښو اخلاقو او غوره خويونو د پوره والي لپاره راغلې و- د سنګر په لښکريانو کې بداخلاقي او چټلي خپروي، ولس دې دغسې وګړو ته دا موقع مه ورکوئ، ترڅو د امت د نوي نسل زړه او اندامونه د بدو خويونو او ناوړه عادتونو په مرض سره خراب کړي. او د يو څو پيسو په بدله کې ورته د فسق او فجور کارونه ښائسته کړي او د بداخلاقۍ په لور روان يې کړي.

يو مسلمان سوداګر بايد پدې پوره يقين ولري چې د حرامو توکو راواردول، يا په سوداګرئ کې دوکه کول.. او په هره ناجايزه طريقه سره ګټه ترلاسه کول حرامه ده.بايد پدې هلکه د رسول الله صلی الله عليه د غه وينا د سترګو په وړاندې او نصب العين وګرځول شي: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۱۵۳] او د چا غوښه چې په حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

[۱۵۳]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
د فقر په لمنځه وړلو کې د زکات اغیز

زکات د الله تعالی لخوا پر خپلو وسمنو او بډایا بندګانو باندې یوه فریضه ده، الله تعالی د خپلو بندګانو پر ګټو او مصلحتونو باندې ډېر ښه پوهیږي، اسلامي شریعت خلکو ته ګټې او مصلحتونه راجلبوي، بدي، شر او فساد ورڅخه دفعه کوي، د الله تعالی د دین د بلنې او دعوت لارې او د هغه په لار کې د جهاد لارې تامینوي.

د اسلام په اقتصادي نظام کې زکات بنسټیز مقام لري، د هغې له لارې د خلکو اړتیاوې پوره کیږي، د فقر او وزګارتیا مخنیوی کیږي،د کارګرو او ځوانانو لپاره د بوختیا لارې چارې هواریږي، او د هغې په وسیله د اړمنو وګړو لپاره ښه ژوند مهیه کیږي.

همدارنګه د انساني کرامت په ساتنه، د کورنیو او ماشومانو لپاره د لازمې غذاء برابرولو، د اقتصادي خوزښت په ډګر کې شریک کیدو، د ورکړې او انتاج فضا رامنځ ته کیدو، د فساد او جرایمو په کمیدو او مخنیوی کیدو کې زکات خپل ځانګړې اغیزې لري.[۱۵۴]

که زموږ په هېواد کې په منظمه توګه د زکات نظام فعالولو ته پاملرنه وشي، نو د ټولنې د اړمنو او بیچارو خلکو په نیستئ منځه وړلو کې به زیات رول ولوبوي. موږ په ټولنه کې په کافي اندازه د زکات مدارک او

۱۵٤. وګوره: الزكاة ودورها في معالجة البطالة والفقر - شبكة الألوكة
https://www.alukah.net/culture/۰/۷۳۹٤۲/

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې شتمن وګړي لرو چې پانګې يې تر مليونونو او مليا‌ردونو رسيږي، نو بايد چې حکومت د زکات د نظام فعالولو او په لازمه توګه رايجولو لپاره رغنده ګامونه واخلي. همدارنګه عام ولس د دې فريضې د اداء کولو او تطبيق په ميدان کې خپله مرسته او تعاون وکړي.

د دې فريضې د پېژندنې،اهميت او ی فقر او نيستئ په منځه وړلو کې يې اغيز پدې لاندې نقاطو کې واضح اوڅرګند شوی دی:

۱– د زکات مفهوم:

زکات په لغت کی زياتوالي او پاکوالي ته واي او د شريعت په اصطلاح کې: د مال هغه برخې ته ويل کيږي چې يو مسلمان يې د الله تعالی له طرفه له ورکړل شوي مال څخه مستحقينو ته ورکوي .

په قرانکريم کې الله تعالی زاکت په صدقې سره هم نومولی دی؛ځکه چې نفس او مال پاکوي او په مال کې د ودې او زيادت سبب ګرځي، الله تعالی فرمايې: ((خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ)).[۱۵۵] ای پېغمبره ! دوی (مسلمانانو) له مالونو څخه زکات واخله چې هغوی پرې پاك او صفا کړې.

همدا راز له ما ل څخه د زکات ويستلو په واسطه انسان د مدحې او صفت وړ ګرځي، د سپيرتوب او بخل، په ناحقه سره د نورو خلکو برخې خوړلو ،کينه،ظلم او داسې نورو ټولنيزو بدو خويونو څخه خلاصيږي.[۱۵۶]

۱۵۵- التوبی ۱۰۸

۱۵۶. وګوره: الضمان الاجتماعي فی الاسلام ، محمد امين الشعراني، ص ۶۲- ۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د زکات هدف او مقصد:

امام شاه ولي الله رحمه الله ویلي:((زکات ګناهونه له منځه وړي، د برکتونو او ګټې د زیادت سبب ګرځي، په زکات کې د مدنیت او ټولنې مصلحت او ګټه پرته ده، زکات اړمنو اوخوارو خلکو ته ورکول کیږي. د نیستۍ پېښې داسې ستونزې دي چې ځینې خلکو ته رسیږي او له ځینې خلکو څخه ځي، نوکه چیرته په ټولنه کې همدردي او مواسات نه وي، نو نیستمن او بې وزله خلک به له فقر او لوږې مړه او له منځه ولاړ شي.[157]

د اسلام سپځلی دین هر یو توان لرونکی وګړي ته امر کوي چې کار، اوکسب وکړي او د روزۍ د لاس ته راوړلو لپاره منډه تړله ووهي، ترڅو د خپل ځان او د خپلې کورنۍ مصارف او لګښت پوره کړي او د الله تعالی په لار کې یې هم مصرف کړي.او هغه څوک چې د کار او کسب کولو څخه عاجز وي او کوم زخیره شوی مال یا د میراث مال هم ورته نه وي پاتې، یا مال لري لکن اړتیا یې نه پوره کوي، نو د داسې وګړي لګښت به د هغه شتمن خپلوان پر غاړه اخلي، خو په ټولنه کې هر خپلوان شتمن نه وي چې پر خپلوانو باندې لګښت او خرچ وکړي، نو پدې صورت کې به هغه کمزوري وګړي چې شتمن یې خپلوان نه لري څه کوي؟

او څه به کوي هغه بیچاره خلک لکه: یتیمان، کونډۍ، زړې ښځې، او بوډاګان سړي ؟ څه به کوي لیوني او ساده وګړي، دایمي رنځوران، نابینایان او معذور خلک؟ څه به کوي هغه توان لرونکي خلک کومو ته چې کار او کسب نه پیدا کیږي ترڅو د هغې لارې روزي لاس ته راوړي او یا هغه کار کوونکي چې کار لري، خو د مزدورۍ عوض یې د خپل ځان او کورنۍ لپاره کفایت نکوي ؟

---

[157]. وګوره: حجة الله البالغة ۲ \ ۳۹،چاپ لاهور دار نشر الکتب الاسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايا دغه نومو‌ړي خلک سخت زړئ اړتيا او ماتوونکي فقر پرېښودل شي چې له پښو يې وغورزوي او مات يې کړي ؟ دا پداسې حال کې چې ټولنه دې ورته ګوري او شتمن خلک دې ورسره کومه مرسته نه کوي .

د اسلام سپيڅلي دين دغسې کمزوري او بېچاره خلک نه دي هېر کړي، بلکې دوى ته يې د شتمنو او مالدارانو په مالونو کې معلومه برخه مقرره کړې چې هغه زکات دى. نو د زکات لوم‍ړى هدف د فقيرانو او بېچاره خلکو غنا ده چې د هغې پدې وسيله يې اړتيا پوره شي او شتمن شي.[۱۵۸]

۳ – د زکات اهميت :

زکات د اسلام ددين له معجزاتو څخه شمېرل کيږي او پدې دلالت کوي چې دا دين د الله تعالى له طرفه راغلى او بشريت ته وروستنى پيغام دى. له نن څخه مخکې ډېرې زمانې او پېړۍ تيرې شوي چې دغه زکات پکې د فقر په منځه وړلو او د نيستمنو په اړتياو پوره کولو کې خپل کردار اداء کړ. په اسلامي امت کې د دې نظام پر ضد نه کوم انقلاب راغى او نه د ټولنې کوم وګړي يا ډلې د حقوقو مطالبه وکړه؛ ځکه چې دوى ته حقوق ورکړل شوي دي.

د زکات نظام قايمول په ټولنه کې کوم عارضي او يا دويمي حل نه دى، بلکې هغه د ټولنې د ټينګښت له ځانګړو او کلکو بنسټونو څخه شمېرل کيږي، او د اسلامي عباداتو له څلورو ستنو (ارکانو) څخه يوه ستن ده .

په هغه مشهور حديث کې چې امام بخاري او او امام مسلم رحمهما الله ورباندې اتفاق کړى ذکر شوي: عبد الله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې د الله تعالى استازي صلى الله عليه وسلم فرمايلي: اسلام پر پنځو ستنو ولاړ

[۱۵۸]- وګوره: مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي ص ۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی: ګواهي ورکول پدې چې پرته له الله تعالی بل څوک د عبادت مستحق نشته او پدې ګواهي ورکول چې محمد د الله پېغمبر دی، لمونځ درول، زکات ورکول، د روژې مياشت روژه نيول او د توان په صورت کې حج ته تلل دي.

په قرانکريم کی زکات ورکول د مومنانو، پرهيزګارانو او نيکانو له صفتونو او ښو څخه شمېرل شوی او د هغې نه ورکول د مشرکانو او منافقانو له ښو څخه ګرځول شوي..

پرته له زکات ورکولو مسلمان د نيکانو او هغو خلکو چې د کتاب په هدايت پسې روان دي په ډله کې نه شي داخليدای، هغه خلک چې الله تعالی يې داسې وصف کړی: ((هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ ۝٣ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ۝٤)).[۱۵۹]" دا کتاب سمه لار ښونکی دی او رحمت دی د نيکانو لپاره، هغه خلک چې لمونځ ودروي، زکات ورکوي او په آخرت باندی يقين (پوخ باور) لري.[۱۶۰]

قرانکريم زکات ورکول د شرک څخه د توبې ويستلو او لمانځه ودرولو سره يوځای ذکر کړي ګويا دا پدې دلالت کوي چې دا درې شيان په اسلام کې د داخليدلو عنوان دی، او دهغو په واسطه يو انسان د اسلامي ورورولئ حق پيدا کوي او اسلامي ټولنې ته يې نسبت او انتماء کيږي، الله تعالي فرمايي: ((فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ ۗ[۱۶۱] نو که چيرې هغو لمونځونه اداء کړل او زکات يې ورکړ، نو

[۱۵۹]. لقمان ۳- ٤
[۱۶۰]. وګوره: مشکلة الفقر، يوسف القرضاوي، ص ۷۱
[۱۶۱]. التوبة ۱۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاسې ديني ورونه دي». همدارنګه په زکات ورکولو سره وينه او مال محفوظ کيږي،الله تعالى فرمايي: «فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُاْ ٱلزَّكَوٰةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمۡ ».[١٦٢] نو كه چېرې هغوى (مشركانو) له شرك نه توبه وويسته، لمونځ يې اداء کړ او زکات يې ورکړ، نو بيا يې لار خوشې کړئ، (وينه او مال يې محفوظ شو).

او که چيرې په يو اسلامي هېواد او ټولنه کې څوک د زکات له ورکولو ډډه وکړي، نو بايد پرضد يې جنګ وشي؛ ځکه چې د دې امت لومړي خليفه ابوبکر رضي الله عنه او ورسره صحابو رضي الله عنهم د زکات د مانعينو پرضد لښکر کشي وکړه، او د هغوى په مقابل کې يې جنګ وکړ. نوموړي خليفه داسې وينا کړې ده: « په الله تعالى مې دې قسم وي چې خامخا به د هغه چا پر ضد جنګيږم، څوک چې د لمانځه او زکات ترمنځ فرق کوي، يقينا چې زکات د بيت المال برخه ده، پر الله مې دې قسم وي که دوى له ما څخه په زکات راکولو کې د اوښ د ګونډې پړې – که داالله پېغمبر صلى الله عليه وسلم ته به يې ورکولو – راڅخه ستون کړي، نو زه به د دوى په مقابل کې جنګ کوم.[١٢٣]

۴ – د زکات نه ورکولو سزا:

الله تعالى فرمايلي: «وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٣٤) يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ())).[١٦٤] او هغه کسان چې خزانه کوي سره زر او سپين زر او د الله په لاره کې يې نه مصرفوي، نو زيرى ورکړه دوى

[١٦٢]. التوبة ٥
[١٦٣]. متفق عليه
[١٦٤]. التوبة ٣٤- ٣٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته په عذاب دردناک سره، په هغې ورځې چې سختې سرې به کړى شي دغه خزانې د دوى د دوزخ په اور کې، نو داغلى به شي په هغه سره وچولى (تندى) د دوى او اړخونه د دوى او شاګانې د دوى (او ويلى به شي ورته) دا هغه شى دى چې خزانه کړې وو تاسې لپاره د ځانونو خپلو، نو وڅښئ تاسې (سزا) د هغه (مال) چې وئ تاسې خزانه کاوه به مو (په دنيا کې).

الله تعالى فرمايلي: ((وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ())).[١٦٥] او ګومان دې نه کوي له سره هغه کسان چې بخيلي کوي دوى په هغه شي چې ورکړى دى دوى ته الله تعالى له فضل خپله چې دا بخيلي (او شومتيا) خير دى (غوره دى) دوى ته، بلکې دا ناوړه کار او شر دى دوى ته، ژر به په غاړه کې ورته امېل کړاى شي، هغه چې بخيلي يې کړې ده دوى په هغه شي کې په ورځ د قيامت او خاص الله لره دى ميراث (پاتې کيدل) د اسمانونو او د ځمکې او الله په هغو کارونو چې تاسې يې کوې، ښه خبر دى.

په حديث کې شريف راغلي: عن أبي هريرةَ رضي الله عنه قال: قالَ رسولُ الله – صلى الله عليه وسلم –: ((مَن آتاهُ الله مالاً، فلم يؤدِّ زكاتَه مُثِّل له يومَ القيامةِ شُجاعاً أَقْرَعَ، له زَبيبَتانِ، يطوَّقُه يومَ الْقيامةِ، ثم يَأخُذُ بِلِهْزِمَتَيْهِ –يعني شِدْقَيْهِ– ثم يقولُ: أنا مالُكَ، أنا كَنْزُكَ، ثم تَلاَ: {لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ} الآية)).[١٦٦] ابوهريره رضي الله عنه له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه نقل کړي هغه فرمايلي: چا ته چې الله تعالى مال ورکړى وي او د هغه زکات يې نه وي اداء کړى، نو د قيامت په ورځ به د ګنجي مار په شان ورته جوړ کړاى شي، چې دوه لشې به يې وي او د قيامت په ورځ به په غاړه کې ورته تاو کړاى شي بيا به يې له دواړو ژامو نيسي او

[١٦٥]. آل عمران ١٨٠
[١٦٦]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وايي به زه ستا مال يم، زه ستا خزانه يم. بيا نبي كريم صلى الله عليه وسلم دا آيت{لا يَحْسَبَنَّ الذينَ يَبْخَلونَ}تر آخره پورې ولوست.

د زكات له وركولو پرته مومنان په دنيا كې د الله تعالى د هغه نصرت او مدد مستحق نه شي ګرځيدی د كوم چې يې ورسره وعده كړی، الله تعالى فرمايي: ((وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ ٱلَّذِينَ إِن مَّكَّنَّٰهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ أَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَمَرُوا۟ بِٱلْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا۟ عَنِ ٱلْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ ﴿٤١﴾)). [۱۲۷]او خامخا به الله تعالى مرسته او مدد كوي له هغه چا سره چې د هغه د دين مدد كوي، يقينا الله تعالى توانمند او غالب دی، دوی به هغه كسان وي چې(كله) الله تعالى ورته په ځمكه كې قوت (خلافت او دولت) وركړي، نو لمونځونه ودروي، زكات وركوي، پر نيكيو سره امر وكړي او د بديو مخنيوی وكړي. او دكارونو وروستنۍ پايله خاص الله ته ورګرځي.

د حديثو په يو روايت كې د زكات نه وركول په تړولنه كې د وچ كالۍ سبب ښودل شوی دی: ((مَا مَنَعَ قَوْمٌ الزَّكَاةَ إِلَّا ابْتَلَاهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ. [۱۲۸] هيڅ يو قوم زكات نه دی منع كړی، مګر دا چې الله تعالى پر وچكالۍ سره ازمايلي دي)). د حديثو په يو بل روايت كې راغلي: ((هيڅ يو قوم داسې نشته چې په مالونو كې د زكات وركولو څخه ممانعت وكړي، مګر دا چې له باران څخه به بې برخې شي او كه چيرته ځاروي او حيوانات نه وای، نو هيڅكله به پرې باران نه وی وريدلی.[۱۲۹]

---

[۱۲۷]ـ الحج ۴۰ـ ۴۱
[۱۲۸]. المعجم الاوسط، للطبراني
[۱۲۹]. سنن ابن ماجه، كتاب الفتن، باب ۲۲ (العقوبات).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د زکات مستحقین:

په عمومي توګه د زکات مستحقین اته ټولګي خلک دي چې په خپله يې الله تعالی په خپل کلام مجید کې یادونه کړې ((إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٦٠﴾)).[170] په تحقیق سره صدقې او زکاتونه - په اصل کې - د فقیرانو او مسکینانو لپاره دي او د هغو خلکو لپاره چې د زکات د چارو مامورین وي، او د هغوی لپاره چې د هغوی د زړونو په لاس راوړل مقصد وي. او د غاړو د ازادولو، او د پوروړو د مرستی لپاره، او د الله تعالی په لار کې، او د مسافر لپاره. دا د الله له لوري يوه فریضه ده او الله په هرڅه پوه او د حکمت خاوند دی.

الفقراء، المساکین: له فقیر نه مراد هغه څوک دی چې د خپل ژوندانه تیرولو لپاره د نورو مرستې ته محتاج وي. دا لفظ د ټولو اړمنو خلکو لپاره عام دی که هغوی د معیوب والي یا زوړوالي له امله په خپلواکه توګه مرستې ته محتاج شوي وي، یا په موقتي سبب سره موقتي مرستی ته اړمن وي، نو که ورسره څه پیدا شي پرمختګ کولای او په خپلو پښو باندې ودریدلی شي. د مثال په ډول: یتیم، کونډه، وزګار او هغه کسان چې ناڅاپي پېښو ځپلي وي.

د مسکین په لفظ کی د عاجزئ ، بیوزلئ ، بیوسئ، او خوارئ معناوې پرتې دي، پدې اعتبار سره مسکینان هغه خلک دي چې د عامو اړمنو خلکو په پرتله زیات بیوزله وي.[171]

---

[170]. التوبة ۶۰

[171]. وګوره: تفهیم القرآن، امام مودوي، ۲ / ۲۹۲ - ۲۹۳ ۱۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حنفي فقهې له نظره فقیر هغه چا ته واي چې د زکات له نصاب څخه کم مال ولري او یا د نصاب برابر شیزونه لري، خو هغه د استعمال لپاره وي، او مسکین هغه چا ته وایي چې هیڅ ونه لري.[۱۷۲]

العاملین علیها: هغه خلک چې د حکومت له خوا د زکات راټولو او د راغونډ شوي مال د ساتنې، د هغه د حساب کتاب د لیکنې، او د هغې د ویشلو لپاره ګمارل شوي وي، داسې خلک که فقیران او مسکینان هم نه وي، لیکن د هغوی تنخاګانې دې په هر حال د همدې مال څخه ورکړل شي.[۱۷۳]

مؤلفة القلوب: د زړونو تالیف یعنې د زړونو تسخیرول. لدې حکم نه مقصد دادی چې کوم خلک د اسلام په دښمنۍ کې په توده ولوله لګیا دي او د مال په ورکولو د هغوی جوش سړیدای شي، یا کوم خلک چې د کفارو په ډلې کې داسې وي چې که په مال سره مات شي، نو له ماتیدو وروسته د مسلمانانو ملاتړ ګرځول کیدای شي، یا هغه کسان چې نوي په اسلام کې داخل شوي، د هغوی د پخوانۍ دښمنۍ او نیمګړتیاو په لیدلو سره له هغوی څخه وېره وي، او که په مال سره د هغوي زړونه نرم نکړای شي بیرته به د کفر لوري ته واوړي. نو د داسې رامایله کیدونکو خلکو تپاره دې دایمي تنخاګانې وټاکل شي، یا دې موُقتي بخشش ورکړی شي او پدې توګه دې د اسلام ملاتړ او مرستندوي، یا حکم منونکي او فرمانبردار، یا دې لږ ترلږه بې ضرره دښمنان وګرځول شي.

پدی لار کې له ولجو (غنیمتونو) او له نورو عایداتو نه هم مصرف کیدای شي. او که اړتیا پېښه شي، نو د زکات له بودیجې نه هم ورکولی شي لکه څرنګه چې یې پدې ذکر شوي آیت کریمه کې یادونه شوې ده. دغه راز خلکو

۱۷۲. وګوره: فقه الزکاة، یوسف القرضاوي ۲ / ۵۴۶ – ۵۴۷

۱۷۳. وګوره: تفهیم القران ۲\ ۲۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره دا شرط نه ده چې که فقيران، مسکينان او مسافران وي، نو په هغه صورت کې د زکات په مال سره د هغو لاس نيوی کيدای شي، بلکې که هغوی شتمن او د قدرت خاوندان هم وي د زکات ورکولو مستحق دي.

پدې خبره خو د ټولو اتفاق دی چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په زمانه کې ځينو خلکو ته د زړونو تسخيرولو لپاره معاشونه او بخششونه ورکول کيدل، خو پدې خبره کې اختلاف شوی دی چې ايا له هغه نه وروسته هم دا مصرف پاتې شو که نه؟ د امام ابوحنيفه او د هغه د ملګرو (رحمهم الله) دا رايه ده چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما له زمانې راهسې پدې خوا دا مصرف له منځه تللی دی او اوس (مؤلفة القلوب) ته څه ورکول نه دي روا. د امام شافعي رحمه الله دا رايه ده چې فاسقو مسلمانانو ته د زړونو د تسخيرولو لپاره د زکات له بوديجې څخه ورکول کيدای شي، خو کافرانو ته نه. او د ځينو نورو فقهاو په رايه سره د (**مؤلفة القلوب**) برخه اوس هم باقي ده که ورته اړتيا پيدا شي نو ورکولی شي.[174]

فی الرقاب: يعنې د غاړو په ازادولو کې. له غاړو ازادولو نه مقصد دادی چې د غلامانو په ازادولو کې دې د زکات مال ولګول شي. د دې دوه صورتونه دي: لومړی کوم غلام چې له خپل بادار سره قرارداد کړی وي چې که دومره پيسې درکړم، نو ته ما ازاد کړه. لدغسې وګړي سره دې د ازادئ د بيې په اداء کولو کې مرسته وشي. دويم داچې په خپله د زکات په بوديجې سره دې غلامان واخستل شي او ازاد دې کړی شي.

پر لومړي صورت باندې د ټولو فقهاو اتفاق دی، خو دويم صورت حضرت علي(کرم الله وجهه)، سعيد بن جبير، ليث، ثوري، ابراهيم نخعي، شعبي، محمدبن سيرين، احناف او شوافع روا نه بولي .او ابن عباس (رضي الله

---

[174] - وګوره: مخکنی مرجع ۲\۲۹۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنهما) حسن بصري، مالك، احمد او ابوثور يې روا ګڼي.[۱۷۵]

الغارمين: د امام ابوحنيفه رحمه الله په نزد غارِمُ هغه چا ته ويل کيږي چې پر هغه پور(قرض) وي او له پور څخه زيات نصاب نه لري.[۱۷۶] او د يو شمېر فقهاو رايه داده چې کوم وګړي چې په بدو چارو او د اسراف په لارو کې خپل مال بايللى او ځان يې پوروړى کړى وي، له هغه سره دې مرسته نه کيږي، ترڅو چې يې توبه نه وي ويستلې.[۱۷۷]

په اسلامي او عربي نړۍ کې له پخوا راهسې داسې وګړي موجود وه چې د خلکو تر منځ د سولې په خاطر به يې خپل مالونه لګول او يا به يې ددې کار لپاره پور اخسته، ترڅو د دوو طرفونو تر منځ سوله وکړي، که څه هم هغه دوه طرفونه په اسلامي ټولنه کې اهل ذمه وي. د دې لپاره چې په ټولنه کې د ويني تويدنې، او د مالونو د ضياع کولو مخنيوى وشي، نو دغسې کار مطلوب دى، اوکه څوک دغسې کار وکړي په حقيقت کې يې د شرف او مروت (د سړيتوب او نيک خوي) سپيڅلى کار تر سره کړ، نو هغه ته شريعت د زکات په مال کې برخه مقرره ده څو يې پور خلاص شي.[۱۷۸]

في سبيل الله: يعنې د الله تعالى په لار کې. د الله د لارې لفظ عام دى د نيکۍ ټولې هغه چارې چې پکې د الله رضا وي ددې لفظ په معنى کې داخليداى شي. له همدې امله ځينو علماو ويلي چې ددې حکم له مخې د زکات مال د نيکۍ په هر ډول چارو کې لګول کيداى شي.

خو حق خبره داده او د سلفو امامانو غونډ اکثريت پر همدې قائل دى چې په

---

[۱۷۵] - وګوره: مخکنى مرجع ۲\ ۲۹۶ .

[۱۷۶] - وګوره: فقه الزكاة، يوسف القرضاوي ۲\ ۶۲۲.

[۱۷۷] - وګوره: تفهيم القران ۲\ ۲۹۶ ، ۲۹۷

[۱۷۸] - وګوره: فقه الزكاه يوسف القرضاوي ۲\ ۶۶۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

آيت کې له (سبيل الله) نه مراد د الله په لار کې جهاد دی. يعنې هغه هلې ځلې چې موخه يې د کفر د نظام نسکورول او د هغې پر ځای د اسلامي نظام برقرارول وي. پدی هلو ځلو کې چې هرڅوک برخه واخلي د هغوی د سفر خرچ لپاره، سپرلۍ لپاره، د وسائلو، وسلې او تجهيزاتو برابرولو لپاره له زکات څخه مرسته ورکول کيدای شي.که يو مجاهد په خپله شتمن وي او د خپلو شخصي اړتياو لپاره ورسره د مرستې کولو ضرورت نه وي، نو بيا به هم لدې مصرف څخه ورکولی شي. همدا راز کوم کسان چې په خپله خوښه خپل ټول فعاليتونه او خپل ټول وخت په موقتي ډول يا په دائمي ټوګه ددې کار لپاره وقف کړي د هغوی د اړتياو پوره کولو لپاره هم له زکات نه موقتي يا دائمي مرستې ورکول کيدای شي.[۱۷۹]

ابن السبيل: هغه مسافر چې په قدر د ضرورت ورسره مال نه وي- که څه هم په خپل وطن کی غني وي- نو ده ته زکات ورکولی شي,ترڅو د خپل سفر اړتياوې پوره کړي او خپل ټاټوبي ته پرې واپس ولاړ شي.[۱۸۰]

۶- د زکات نظام د سمون په موخه :

زکات يو ټولنيز عمل دی چی د نظام رايجول يې د اسلامي حکومت پورې اړه لري،او په اسلامي حکومت کې بايد ددې لپاره ځانګړې اداره موجوده وي، ترڅو له هغه چا راټول شي چې پرې فرض دی، او هغه چا ته ورکړ شي چی يې مستحق دی. د حکومت دا مسئوليت دی چې د زکات د ټولولو انتظام وکړي، په قران کريم کې چې لفظ د (والعاملين عليها) ذکر شوی دا پدی باندې پوره دلالت کوي چې د زکات نظام قايمول د حکومت او دولت مسئوليت دی. همدارنګه د رسول الله صلی الله عليه وسلم عملي

---

[۱۷۹]- وګوره: تفهيم القران ۲\ ۲۹۷ ، ۲۹۸

[۱۸۰]- وګوره: معارف القران مولانا محمد شفيع ۴\ ۲۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنت او طریقه پر همدې دلالت کوي. هغه به د زکات لپاره په بیلابیلو وختونو کې د مختلفو سیمو لپاره مامورین ټاکل، او د زکات په راټولولو به یې مکلف کول، او بیا له هغه وروسته خلفاء راشدینو همدغسې کول.

علماو ویلي چې د مسلمانانو پر حاکم دا لازم دي چې د زکات د راټولولو لپاره مامورین وګماري او اړونده سیمو ته یې ولیږي؛ د دې لپاره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغې وروسته خلفاء راشدینو زکات ټولونکي لیږل؛ ځکه چې په خلکو کې داسې وګړي شته چې مال لري، خو پر هغه څه نه پوهیږي کوم چې ورباندې فرض دي، او ځینې داسې وګړي هم شته چې سپیرتوب او بخل کوي..[181]

په اسلامي حکومت کې د زکات له مدرکه باید ځانګړې بودیجه موجوده وي چې حساب یې معلوم وي او په خپلو مستحقینو باندې وویشل شي. له پخوانیو پیړیو راهسې مسلمانانو د زکات لپاره ځانګړی کور (بیت الزکات) درلود. د حنفي فقهې پوهانو د بیت المال د پانګې او بودیجې خونې او ادارې پدې توګه ذکر کړې دي.

الف- د زکات خونه (**بیت الزکاة**): پدې کې به د چاراګاه د څریدونکو څارویو زکات، د ځمکې عُشر، او هغه څه چې به عشر ټولونکو مامورینو په لاره تیریدونکو تاجرانو څخه اخستل راغونډ اوخوندې کیدل.

ب- د جزیې او خراج د مالونو لپاره ځانګړې خونه.

ج- د غنیمت د مالونو خونه.

د- د بې څښتنه مالونو خونه: لکه هغه مال چې وارث نه لري ، موندل شوي

---

[181]- وګوره:: فقه الزکات یوسف القرضاوي ۲/ ۷۴۸،۷۴۷ ،۷۵۳ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځيزونه چې څښتن يې معلوم نه وي او داسې نور .[۱۸۲]

نو بايد چې د دولت له خوا د زکات لپاره ځانګړو خونې تاسيسولو او فعالولو باندې غور وشي، د زکات په ادارو او کميټيوکې پرمختګ رامنځ ته کړي. همدارنګه له ولايتونو څخه ولسواليو او قريو ته د زکات ادارې او کميټې وغزيږي، تر څو د هرې منطقې خلکو سره د زکات حساب وشي، له شتمنو څخه راټول شي او د همهغه سيمې پر فقيرانو او متسحقينو باندې توزيع شي .

بايد په ياد ولرو چې په اسلامي حکومت کې د بيت المال د شتون په صورت کې له زکات نه پرته د بيت المال نور موارد هم شته دی چې کولای شي له هغې لارې هم د فقيرو او بيچارو خلکو لاس وشي، دغه موارد پدې توګه دي:

الف- نفلي صدقات: له زکات نه پرته نور نفلي خيراتونه چې خلک يې په خپله د بې وزلو د مرستې او ګټې په خاطر بيت المال ته ورکوي ، بايد چې د هغې د راغونډولو تنظيمولو او ويشلوته پوره توجه وشي.

ب- خُمس: د غنيمت (ولجې) له مال څخه، او د خښو (ځمکې لاندې) خزانو او کانونو څخه راويستلي سرو زرو او سپينو زرواو داسې نورو څخه د بيت المال مقرره پنځمه برخه.

ج-فئ :هغه مال چې تريدلی او تښتيدلی دښمن يې تر شاه پريږدي او پرته له جنګ کولو مجاهدينو ته په لاس ورشي، چې دغه ډول مال هم بيت المال ته ورکرځي او خپل ځانګړي احکام لري.

د-خراج : هغه دولتي ټکس دی چې د نامسلمانو بزګرانو نه په نااخستل

---

[۱۸۲]- وګوره: مخکنی مرجع ۱۲ \ ۷۵۷، ۷۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوو ځمکو (هغه مفتوحه ځمکې چې بيرته نامسلمانه بزګرانو ته ورکړى شوي وي، يا هغوى ته پرېښودل شوي وي) چې دا هم ځانګړي احکام لري.

هـ- جزيه: هغه ټکس چې په اسلامي قلمرو کې د نامسلمانه وطنوالو څخه د هغوى په خوښه له فيصله شوې اندازې سره سم اخستلى کيږي، دا ټکس د دغو وطنوالو د مال، شتمنيو، عزت او ابرو د ساتلو په خاطر اخستل کيږي او تر شا يې خاص حکمت موجود دى.

و- وقف: هغه (پانګه، ځمکه، او داسې نور) چې د الله تعالى په نوم باندې له شخصي ملکيت څخه وويستلى شي او په ټولنيز ملکيت کې ورکړى شي.[183]

۷- لازمو نوښتونو ته اړتيا:

د فقر او بيکارۍ په مخنيوي او دهغې په کمولو کې زکات ځانګړې اغيزه لري او دا داسې يوه عمليه ده چې ودري نه، بلکې د کلونو او موسمونو په تکرار سره تکرار او د حاصلاتو او پانګو په زياتيدو سره زياتيږي.

بايد چې حکومت او د زکات اړونده ادارې پدې باندې هم غور وکړي چې د زکات او يا نورو اړونده مدارکو له لارې وخت په وخت د کار وړتيا لرونکو فقيرانو ته د کسب وسايل واخستل شي، يا هغوى ته د انتاج، پير او پلورلارې چارې برابرې شي، او پدې وسيله پر خپلو پښو ودرول شي.

پدې ميدان کې شتمن وګړي او خيريه اسلامي موسسات هم پر يوڅه نوښتونو باندې فکر او غور کولى شي او د مناسبو او معقولو پلان ګزاريو له مخې د فقر او بې وزلۍ په مخنيوي او يا کمولو کې خپل کردار اداء کولى شي، او دا داسې يوه تجربه او نوښتونه دي چې په ځينو ټولنو کې ترسره کيږي او ښه نتيجه يې ورکړې ده.

---

[183] - وګوره: د اسلام حکومتي نظام، مولانا انصاري، ژباړه: صافى، ص۵۶۷-۵۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی
د فقر په مخنيوي کې مسئول اړخونه

د دنياوي اسبابو تر قانون لاندې او د انساني کوښښ له مخې زموږ د ټولنې د فقر په مخنيوي کې د ټولنې بيلابيل اړخونه مسئوليت لري چې هغه: شتمن وګړي، عام ولس، حکومت، خيريه موسسې او ټولنې ، علمي او مصلح شخصيتونه:

۱ – شتمن وګړي:

موږ په ټولنه کې د الله تعالی په فضل په کافي اندازه شتمن خلک لرو، چې د بيچارو وګړو پر وړاندې دهغوی د احساس راپيداکولو څخه وروسته ټولنه يو څه اندازه د فقر له منګولو ژغورل کيدی شي، او دې موخې ته د رسيدلو په خاطر د دې اړتيا ده چې په ټولنه کې د زکات، صدقاتو او د بيچاره خلکو د لاس نيوي فضايل بيان شي، ديني آګاهي او بيداري اوځانګړي مبارزه پيل شي. راځئ د بې وزلو د لاس نيوي په ميدان کې دې لاندې قرآني آيتونو ته ځير شو:

الف. الله تعالی فرمايلي دي: ((لَّيۡسَ ٱلۡبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ قِبَلَ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡبِرَّ مَنۡ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلۡكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّـۧنَ وَءَاتَى ٱلۡمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ ذَوِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينَ وَٱبۡنَ ٱلسَّبِيلِ وَٱلسَّآئِلِينَ وَفِي ٱلرِّقَابِ)).[۱۸۴] نيکي دا نه ده چې تاسې خپل مخونه (په لمانځه) کې ختيځ يا لويديځ لوري ته واړوئ، بلکې نيکي

---

[۱۸۴] - البقرة ۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده چې انسان پر الله تعالی، په ورځ د آخرت، پر ملايکو، د الله تعالی په نازل شوو کتابونو او د هغه پر پيغمبرانو ايمان او باور ولري، او سره د مينې خپل ګران مالونه خپلو خپلوانو، يتيمانو، بې وزلو او مسافرو ته ورکړي ، او همدارنګه د مريانو په ازادولو کې يې ولګوي.

له پورتنې الهي ويناڅخه دالاندې څو ټکي هم استفاده کيږي:

لومړی : په ټولنه کې مال او مرسته بايد د اخلاص پر بنسټ وي په آيت کې دا ذکر شوي چې سره لدې چې له مال سره مينه لري، خو بيا يې هم د الله تعالی د خوښۍ لپاره ورکوي، او دا طبيعي خبره چې په کوم کار کې اخلاص نه وي، نو دالله تعالی په نزد يې اجر او ثواب هم نشته دی.

دويم : په آيت کې مال په معرفې سره ذکر شوی دی، پدې کې دې ته هم اشاره ده چې دا هغه پېژندل شوی مال دی کوم چې د الله تعالی دی او بنده يې پکې نمائنده ، او تصرف کوونکی ګرځولی دی، لکه څرنګه چې له يو بل آيت په ډاګه همداسې معلوميږي الله تعالی فرمايي: ((وَأَنفِقُواْ مِمَّا جَعَلَكُم مُّسۡتَخۡلَفِينَ فِيهِ ۖ)).[185] او ولګوئ هغه مالونه چې تاسې يې پکې ځای ناستي او تصرف کوونکي ګرځولي ياست.

دريم : د (وفي الرقاب) څخه مراد د مريانو خلاصول دي.د مريتوب سلسله د اسلام نه مخکی د جاهليت له دور څخه راپاتې وه، او اسلام کې د هغې د مخنيوی او منځه وړلو کوښښ شوی دی، ، فعلا په نړۍ کې په هغه شکل مريتوب نشته، لکن د هغې ورته اشکال يې موجود دي لکه: د انسانانو پلورل او په ځانګړې توګه له ځينو فقيروهېوادونو څخه ښځې او ماشومان اخستل او بيا يې بډايا هېوادونو ته قاچاق او هلته يې خرڅلاو..

[185]. الحديد ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

او تر څو چې زموږ افغاني ټولنې پورې اړه لري، نو دا باید په ډاګه شي چې د قوم او ولس ځینې تورسرې، ماشومان، او حتی ځوانان د خوارئ او اړتیا په وجه د غلامئ پر څیر چلند او یا له هغې نه خطرناک چلند سره مخ دي، یاخو داچې زیات شاقه کارونه ورباندې کیږي، له تربیې او ادب له نعمت څخه محروم دي، او یا خو د بد اخلاقیو ښکار ګرځیدلي، نو باید چې د ولس شتمن د هغوی د خلاصون په لار کې خپل مالونه ولګوي.

ب. الله تعالی فرمایي: ((وَٱبۡتَغِ فِيمَآ ءَاتَىٰكَ ٱللَّهُ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَاۖ وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ إِلَيۡكَۖ وَلَا تَبۡغِ ٱلۡفَسَادَ فِي ٱلۡأَرۡضِۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُفۡسِدِينَ ﴿٧٧﴾)).[۱۸۶] ای قارونه ! کومه شتمني چې الله تعالی درکړی په هغې سره د آخرت کور جوړ کړه، او له دنیا څخه هم خپله برخه مه هېروه، د خلکو سره ښیګڼه او مرسته وکړه لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی، د فساد راولاړولو هڅه مه کوه، بیشکه الله تعالی فساد کوونکي نه خوښوي.

لدې آیت څخه دا لاندې یو څو ټکې هم استفاده کیږي:

لومړی: د مسلمان قوم چې د یو بدن حیثیت لري – لکه څرنګه چې په حدیث شریف کې ذکر شوي دي - نو د قوم ځینې وګړي دا حق لري چې شتمنو وګړو ته ووای چې خپلو مسلمانانو ورونو سره مرسته او ښیګڼه کوئ لکه څرنګه چې پر تاسې باندې الله تعالی احسان کړی دی، لکه څرنګه چې قارون ته یې خپل قوم وویل: ((وَأَحۡسِن كَمَآ أَحۡسَنَ ٱللَّهُ

---

[۱۸۶]. القصص ۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

إِلَيۡكَ ۖ - له خلکو سره ښيګڼه او احسان کوه، لکه څنګه چې الله تعالی پر تا احسان کړی دی.

دويم :شتمن وګړي بايد لدې څخه ونه ويرېږي چې په مرسته کولو سره به يې مالونه کم شي، او يا به د هغوی په اقتصادي پرمختيا او وده باندې منفي اثر وغورزو ي، بلکې هغوی ته دا اختيار دی چې په جايزه لارو سره څومره پرمختګ کولی شي (وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ ٱلدُّنۡيَا ۖ).

دريم: په ټولنه کې د فساد شکلونه له يو وخت څخه تر بل وخت پورې توپير لري، د قارون د فساد کولو هوبهو څه نمونې کيدای شي اوس مهال ونه ګورو، لکن د هغې پر ځای د فساد نورو شکلونو ځای نيولی دی.

هر هغه شتمن چې په ناجايزو لارو چارو سره مال جمع کوي او هر هغه شتمن چې خپل مال په حرامو لارو کې لګوي، او هر هغه شتمن چې په خپل مال کې د فقيرو، بيچارو او مستحقو خلکو حق نه ورکوي، په اصل کې د دوی مال قاروني مال دی چې لدې امله به له عذابونه سره مخ کيږي.

۲- عام ولس:

د فقر او نيستمنئ په منځه وړلو کې دا اړينه ده چې په عام ولس کې د همدردئ او خواخوږئ فضاء رامنځ ته کړو، د دې ستونزې په وړاندې ولس سره پيوست او يو موټی کړی شي، ترڅو د دې پديدې او د دې په څير نورو په مقابل کې يو ولسي ملاتړ جوړ شي، پدې معنی چې ټول هېوادوال او يا په هره سيمه کې ميشت مسلمانان يو بل ته د تعاون او مرستې لاس ورکړي، او په خپلو کې د جسد واحد (يو تن) حيثيت غوره کړي، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((**مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ**

(c) ketabton.com: The Digital Library

الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)).[۱۸۷] د مومنانو په خپلو منځونو کې یو بله سره محبت کول، یو پر بل مهرباني ، او یو له بله سره مرسته کول داسې دي لکه یو بدن کله چې یې یو غړی دردمن شي، نو ټول بدن یې نا آرامه او په درد شي.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَبَرِئَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْهُ، وَأَيُّمَا أَهْلُ عَرْصَةٍ أَصْبَحَ فِيهِمُ امْرُؤٌ جَائِعٌ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُمْ ذِمَّةُ اللَّهِ تَعَالَى**)).[۱۸۸] څوک چې څلویښت شپې د اړتیا خواړه وساتي (زخیره کړي)، نو له الله تعالی نه بیزاره کړی شو ، او الله تعالی ورڅخه بیزاره شو، او د هرې کومې سیمې خلک چې څوک پکې په لوږه سره سبایي کړي، نو د الله تعالی د ساتنې ذمه ورنه لرې شوه.(د هغه له ساتنې څخه ووتل).

پدې حدیث کې دا لاندې څو نقاط راپه ګوته کیږي:

لومړی: د یوې سیمې خلک باید په خپله سیمه کې فقیراو بې وزله تشخیص او وپیژني، چې دا کار د خیریه مئوسسو د معلوماتو راغونډولو (سروې) لپاره هم یو دلیل کیدای شي.

دویم : د ولسونو او قومونو ساتنه د هغوی ترمنځ د همدردئ اومرسته کولو په واسطه را منځ ته کیږي.که چیرته په یو ولس کی همدردي نه وي، نو هلته امن او استقرار نه شي راتلای. او دا عملا ولیدل شول، له کومو ټولنو څخه چې عدل، انصاف او همدردي کډه وکړي، ظلم او تیري پکې ځای ونیس، نو له ګډوډیو سره مخ شي، او د ناامنیو ښکار وګرځي.

دریيم : د حدیث د یوې برخې تائید یو بل مشهور حدیث هم کوي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ**

---

[۱۸۷]. صحیح مسلم
[۱۸۸]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

بضُعَفَائِكُمْ)).[۱۸۹] تاسې زما رضا او خوښي د کمزورو خلکو په لاس نیوي کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي هم د هغوی په خاطر درکول کیږي.

د دې دواړو احادیثو په رڼا کې موږ دا ویلای شو چې د مسلمانو ولسونو د ناخوالو، ستونزو، او د دښمنانو په مقابل کې د هغوی د ناکامئ یو مهم لامل او سبب کمزورو، او بې وزلو وګړو ته پام نه کول دي.

ځلورم : له حدیث څخه دا هم څرګندیږي چې د مسلمانانو همدردي او مرسته باید شامله وي؛ځکه چې دحدیث دا لفظ(امْرُؤٌ) عام دی، که چیرته د هغوی ترمنځ غیرمسلم وګړی هم دلوږې په حال کې شپه سبا کوي، نو هغوی پرې موخوذ دي، او مسئولیت لري چې مرسته یې وکړي.

یو مسلمان وګړي او یوې مسلمانې ټولنې ته بیلګه او نمونه خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم او دهغه کردار دی، همدا راز هغه ټولنه چې د هغه مبارک په لاسونو سره جوړه شوې وه.

د الله تعالی استازي صلی الله علیه وسلم د خپل عمر په اوږدو کی له نبوت څخه مخکې او له نبوت څخه وروسته د همدردئ او خواخوږئ یو رمز او او چته نمونه وه، ((کله چې په غار حرا کی هغه ته د وحې ملک (جبرایل) راغی او د الهي وینا د لوستلو امر یې ورته وکړ، او د هغې نا اشنا حالت په لیدو سره بیا هغه څه اندیښمن شو، کله چې خپلې بي بي خدیجې رضي الله عنها ته یې تشریف راوړ او هغه قیصه یې ورته بیان کړه، او خپله اندیښنه یې هم ورته څرګنده کړه، نو هغه ورته په تسلې ورکولو کې دا وویل چې: ((په الله تعالی قسم چې هیڅکله به الله تعالی تا پریشانه اوشرمنده نه کړي، بیشکه چې ته خپلوي پالې، بې وزلو او بیچارو سره مرسته کوې، میلمه نوازي

[۱۸۹]. سنن ابي داود، کتاب الجهاد، باب (۷۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوې، او د پېښو ځېل شوو لاس نيوی کوې.[۱۹۰]

په يو حديث شريف کې ذکر شوي چې: ((د الله تعالى استازى صلى الله عليه وسلم له ټولو خلکو څخه زيات سخي او د هغه سخاوت به د روژې په مياشت کې خورا زيات و، هغه مهال به چې جبريل (عليه السلام) ورته راته او قرنکريم به يې ورسره لوسته)).

د رسول الله صلى الله عليه وسلم ملګرو (صحابه کرامو) رضي الله عنهم د هغه ډېره ښه پيروي وکړه ، او راتلونکو نسلونو ته يې ښې بيلګې او نمونې پريښودې، د هغه لومړني يار ابوبکر رضي الله عنه په مکه کې به چې کوم بې وزله مرئي، ياوينځې اسلام ومنلو، او د مشرکانو له سزا او تعذيب سره به مخ شو، نو هغه به يې په پيسو واخست، او ازاد به يې کړ، چې د مشرکانو له تعذيب څخه وژغورل شي.کله چې د هغه پلار ابوقحافه دا کار وليد ، نو ورته يې وويل: زويګيه! زه ګورم چې ته بې وسې خلک ازادوې، که تا د قوي ځوانانو په ازادولو دومره پيسې لګولې وای، نو هغوی به ستا ملاتړ ؤ، هغه ورته وويل پلارجانه! زه خو هغه اجر غواړم چې له الله تعالى سره دی، پدې سبب دا اياتونه رانازل شول : ((وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعۡمَةٍ تُجۡزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبۡتِغَآءَ وَجۡهِ رَبِّهِ ٱلۡأَعۡلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوۡفَ يَرۡضَىٰ ﴿٢١﴾)).[۱۹۱] او پرهغه باندې د چا احسان نشته چې بدله يې ورکړي، بلکې يوازې د خپل رب خوښي لټولو لپاره، نو ارو مرو به هغه ترينه خوشحاله شي.[۱۹۲]

کله چې رسول الله صلى الله عليه وسلم له مکې مکرمې څخه مدينې منورې

---

[۱۹۰]- دا د هغه حديث د يوې برخې مفهوم چې په البخاري (بدء الوحي) کې ذکر شوی دی.

[۱۹۱]. الليل ۱۹- ۲۱

[۱۹۲]- وګوره: تفهيم القران : ٦ \ ٤٨٩ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته هجرت وکړ او هلته يې اسلامي ټولنه جوړه کړه، د هغې ټولنې د پيوستون او پياوړتيا په خاطر يې د ورورولۍ نظام قايم کړ. چې د هغې په پايله کې شتمن وګړي او ځاي خلک (انصار) دې ته چمتو شول چې خپلو راغلو ورونو (مهاجرينو) ته په خپلو مالونو او جايدادونو کی برخې ورکړي، آن تر دې چې يو انصاري خپل مهاجر ورور ته له خپلو دوو ښځو څخه د يوې د نکاح کولو وړانديز هم وکړ.[193]

په مدينه منوره کې د نبوي ټولنې د خواخوږۍ او همدردۍ يو انځور په قرآن کريم کې داسې هم ذکر شوی دی:((وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَـٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾)).[194] او هغه کسان چې د مهاجرينو له راتګ څخه مخکې يې ځای نيولی (په مدينه کی استوګن دي) او ايمان يې خالص ګرځولی، دوي له هغو سره مينه کوي کومو چې دوي ته پناه راوړې ده او هغه څه مالونه چې هغوی (مهاجرينو) ته ورکولی شي دوی يې په خپلو سينو کې د اړتيا احساس نه کوي، او په خپلو ځانونو نورو ته ترجيح ورکوي که څه هم په خپله زيات محتاج وي.

د دې آيت په تفسير کې مفسرين د مهاجرينو په وړاندې د انصارو د خوخوږۍ او همدردۍ يو دوه کيسې ذکر کوي:

لومړۍ کيسه: مهاجرين چې کله د انصارو ښار (مدينې منورې) ته راغلل، نو

---

[193]- وګوره: الرحيق المختوم، المباركفوري، ص ۱۸۵ ـ ۱۸۶

[194]- الحشر ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته دا وړانديز وکړ چې: دادي زموږ باغونه ستا په واک کې دي، زموږ او د دغو مهاجرينو ورونو تر منځ يې وويشه! .د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم وفرمايل: دوي خو پر باغوالۍ نه پوهيږي، دوی له هغه سيمې څخه راغلي چې هلته باغونه نشته ، ايا داسې نه شي کيدای چې په خپلو دغو باغونو کې کار وکړئ او له حاصلاتو نه يې دوي ته څه برخه ورکړې؟ هغوي وويل: ((سَمِعْنَا واَطَعْنَا – موږ واوريدل او ومو منل)). بيا مهاجرينو عرض وکړ: موږ هيڅکله داسې خلک نه دي ليدلي چې پدې اندازه ، او دومره ايثار کوونکي وي چې کار دې دوی په خپله وکړي او برخه دې موږ ته راکړي، موږ خو فکر کوو چې ټول ثواب همدوی وګټه، نو د الله تعالی استازي صلی الله عليه وسلم وفرمايل : ترڅو پورې چې تاسې د دوي ستاينه وکړئ او د دوی په حق کې د خير دعاکوونکي اوسئ تاسې ته به هم ثواب درکول کيږي.[195]

دويمه کيسه: يو مهال رسول الله صلی الله عليه وسلم ته يو سړی راغی او ورته يې وويل: لوږه راته رسيدلې ده. رسول الله صلی الله عليه وسلم خپلو بيبيانوته ته د کوم خوراکي څيز په موخه خبر ورولیږه، خو له بيبيانو سره د خوراک کوم څيز نه ؤ. بيا يې صحابه کرامو ته وفرمايل: ايا داسې څوک شته چې دا سړی نن شپه ميلمه کړي او الله تعالی وربandi رحم وکړي ؟ له انصارو څخه يو سړی ودريد او وويل: ای د الله تعالی استازيه! زه به دا کار وکړم. نو هغه ميلمه يې له خپل ځان سره خپل کور ته بوته. په کور کې يې خپلې ميرمنې ته وويل : دا د الله تعالی د استازي ميلمه دی په کور کې چې د خوراک څه وي هغه راواخله ! ميرمن يې وويل: قسم په الله تعالی چې له ماسره د ماشومانو له خوراک پرته بل څه نشته. هغه ورته وويل: کله چې

[195] - وګوره: تفهيم القران ۱٦\ ٥٤٧-٥٤٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماشومانو خوراک وغوښت، نو ویده یې کړه او څراغ مړ کړه! نن شپه به موږ څه نه خورو. میرمن یې همدا اسې وکړل. کله چې سبا دغه سړی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، نو هغه ورته وفرمایل: الله تعالی حیرانتیا وکړه (یایې وخندل) د فلانکي د چلند په وجه، او دا آیت یې نازل کړ: ((وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ - او دوی پر خپلو ځانونو نورو ته ترجیح ورکوي که څه هم سختنه ولږه لري)).[196]

۳ – حکومت:

د حکومت او حاکمانو د رعیت په وړاندې له مهمو دندو څخه یوه هم په اقتصادي لحاظ سره د رعیت پالنه ده. دولت مسئولیت لري چې خپل رعیت لپاره د روزئ واردولو لارې چارې برابرې کړي ..د خلفاء راشدینو او د اسلام په تاریخ کې د نورو خلیفه ګانو او حاکمانو له کردار څخه دا جوتیږي چې هغوي د رعیت او ټولنې د هوساینې او د معیشت د تامین لپاره هلې ځلې کولې او دای خپله مهه وجیبه ګڼله.

پدې اړوند د عمر رضي الله عنه کردار یو جهاني شهرت لري چې د رعیت تر منځ د هغوی د احوالو څخه د خبریدو په خاطر به ګرځیده، ترڅو یې له ستونزو ځان خبر کړي او په حل کې یې ورسره همکاري وکړي، هغه به په ځینې حالاتو کې پر بې وزلو او بیچارو خلکو باندې په خپله مالونه او خوراکي څیزونه ویشل. یو وار یې دا وینا وکړه: که چیرته زه نور ژوندی پاتې شوم، نو یو کال به د رعیت ترمنځ وګرځم؛ ځکه چې خلک حاجتونه او اړتیا وې لري، کیدای شي زما والیان او حاکمان یې ماته راونه رسوي، او هغه محتاج خلک په خپله ما ته راتګ نه شي کولی. هغه وویل : ((زه به شام ته ځم هلته به دوه میاشتې تیروم بیا

---

[196]- وګوره: تفسیر ابن کثیر ٤ \ ٣٦٢ ، چاپ : نشر مکتبة حقانیة بشاور .

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې نور لوي ښارونه او د خلافت ولايتونه ياد کړل، او وويل چې پدې ټولو کې به دوه دوه مياشتې تيروم .[۱۹۷]

کله چې د هغه د خلافت په وخت کې وچکالي راغله، نوهغه کال يې غوړي ونه خوړل، هغه به له اسراف څخه لرې د تقشف ژوند تيرولو، د مسلمانانو د بيت المال ساتنې ته يې خاصه توجه کوله او د هغې اړونده مالونه يې د خلکو ترمنځ په برابرۍ سره ويشل او د خپلوی لحاظ يې نه ساتلو ..[۱۹۸]

زموږ د ولس د نيستئ په مخنيوي يا کمولو کې د حکومت او دولت کردار ډېر مهم او مسئوليت يې خورا زيات دی.که چيرته له پخوا راهسې زموږ د هېواد د فقر لاملونو، او اسبابو ته ځير شو، نو وبه ګورو چې مهم لامل او سبب يې د حکومت بې پروای، د حاکمانو بې کفايتي او د مسئوليت نه احساس دی، همدارنګه په بيت المال کې درغلي او خيانتونه او په ټولنه کې عدالت نشتوالی دا زموږ د هېواد د فقر له مهمو عواملو څخه دی لکه څرنګه چې د لومړي څپرکې څرګندونه وشوه.

د ظالمانه نظام لمنځه وړلو په موخه:

داچې زموږ په هېواد کې د حکومتي دوايرو له لارې ستر خيانتونه وشول، چور او چپاول ته لارې هوارې شوې، او د حکومتدارۍ او زورواکې له لارې په بيچاره ولس باندې طبقاتي نظام مسلط شو..نو ترڅو چې د دې طبقاتي نظام جرړې ونه ويستل شي، ولس به مو له فقر او بيچاره ګۍ څخه خلاص نه شي، او نه به په هېواد کې امن او استقرار شي؛ ځکه چې د الله تعالی دا قانون دی چې له ظالمانو سره نظام نه پايي..
امام ابن خلدون -رحمه الله - په خپله مقدمه کې پدې نامه يو عنوان ايښی

[۱۹۷]- وګوره: تاريخ الأمم الإسلامية (الدولة الأموية) الشيخ محمد خضری بك ۲\ ۱۳-۱۵

[۱۹۸]- وګوره: تاريخ الخلفاء ،الامام السيوطي رحمه الله ۱۲۸-۱۳۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران** _ تيری او ظلم د ابادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی) او بيا يې د واقعيت پر بنسټ د نوموړې موضوع پوره شننه کړې ده [۱۹۹] همدارنګه امام مودودي رحمه الله په خپله يوه ليکنه کې پوښتنه کوي چې : له دنيا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ په ځواب کې واي: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، اميرانو پيرانو او شتمنو وګړو) بد او ناوړه تصرفات وکړل، او ځانونو ته يې امتيازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق يې تلف کړل، او په ټولنه کې وضعي قوانين رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي ختمه شوه. [۲۰۰]

په ټولنه کې همدردي ، انصاف ، او عدل يو له هغو شيزونو څخه دی چې استقرار او ارامتيا راوړي. په امتونو او ولسونو کې د الله تعالی طريقه داسې تيره شوې چې کله هم په يو ولس کې فساد ځای نيولی او ظلم او تيری پکې خپور شوی، نو الله تعالی د نابودۍ او تباهۍ سره مخ کړي دي، لکه څرنګه چې استاذ قرضاوي حفظه الله ويلي دي: ((د ولسونو د پناکيدو، کمزورۍ او د هغوي تاريخی کارنامو نه ترسره کولو او د وروسته پاتې کيدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي کوم چې قراني نصوصو رابرسيره کړي دي. قرانکريم د داسې قومونو له منځه وړلو څخه په (دمَار- رنګول)، او (هلاك - تباهی) سره تعبير کړی او دای په زغرده ويلې چې د هغوی د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پر هغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی ؤ.دا يو حقيقت دی چې د هغوی له منځه تلل (زوال) د هغې له مستلزماتو او کړو وړو څخه رامنځ ته شوي لکه : ظلم، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې

---

[۱۹۹] - وګوره: مقدمة ابن خلدون ۲۸۶-۲۸۷

[۲۰۰] - وګوره: برالأمان،امام مودودي، ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

درغلي او خيانت خپريدل، په ناجايزه سره د خلکو حقوق خوړل، او د شتمنو خلکو نورو وګړو لره سپکاوی کول. قرانکريم داسې صراحت کړی چې د داسې قومونو، او ټولنو کومو چې د تباهۍ اسباب په خپله برابرکړي دي هلاکت او تباهي حتمي ده، الله تعالی فرمايي: ((ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾)).[۲۰۱] دا تباهي پدې سره چې ستاسې لاسونو (کوم بد عملونه) وړاندې کړي ؤ او بيشکه چې الله تعالی پر خپلو بندګانو ظلم کوونکی نه دی.[۲۰۲]

د ولس او هېواد ژغورنې او په ټولنه کې د فقر او نيستمنۍ د مخنيوي لپاره حکومت بايد لاندې مسئوليتونو او وجايبو ته جدي پاملرنه وکړي:

۱- د حکومتي وظيفو لپاره اهل او باکفايته کسان وګماري.

۲ - منصب او وظيفه تکليف او مسئوليت وګڼل شي.

۳ - د مسئولينو د معاش اندازه د هغوی د کار په اندازه وي، او بايد چې حکومتي کار کوونکو ته ناجايزه امتيازات ورنکړل شي.

۴ - بايد مسئولين له بيت المال څخه ناوړه استفاده ونکړي، د احتياج او اړتيا پربنسټ له بيت المال څخه په استفاده کولو کې بايد د حکومتي مامورينو او عامو وګړو تر منځ کوم توپير موجود نه وي.

۵ - د طبقاتي نظام جرړې وويستل شي، او په ټولنه کې د اسلامي عدل او برابرۍ مبدء تامين شي.

۶ - د فقر او نيستۍ د مخنيوي په پروسه کې حکومت بايد چې شاملې

---

[۲۰۱]. آل عمران ۱۸۲

[۲۰۲]- وګوره: الحل الاسلامي، يوسف القرضاوي، ص ۲۸۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتصادي پروژې پيل شي، د شتمني او ثروت له منابعو څخه استفاده وشي، او د زکات او د بيت المال د نورو مالي وسيلو راپيدا کولو، دهغی ساتلو او په مستحقينو يې ويشلو ته پوره پاملرنه وشي.

۷ - د بيت المال عوايد او نورې مرستې پر محتاجو خلکو باندې وويشل شي، او کومك او مرسته بايد د احتياج پر اساس باندې وي.

۴– خيريه موسسې او ټولنې:

خيريه موسسات لکه له نوم څخه چې يې معلومېږي د اړمنو او محتاجو خلکو سره د تعاون او مرستې پر بنياد جوړې شوي، دای هدف دی چې په ټولنه کې بېچاره وګړو ته په مالي، اقتصادي او نورو ميدانونو کې خير او ښيګڼه ورسوي.

د اسلام سپېڅلي دين د خير او ښيګڼې کارونه ستايلي، او پر هغې باندې يې امر کړی دی، په قرانکريم کې الله تعالی فرمايي: ((وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ)).[۲۰۳] او يو تر بله د نيکيو په کارونو کې مرسته کوئ او د ګناه او تيري په چارو کې يو له بله مرسته مه کوئ. او الله تعالی فرمايي: ((فَٱسۡتَبِقُواْ ٱلۡخَيۡرَٰتِ)).[۲۰۴] د خير په کارونو کې مخکيوالی وکړئ!

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ويناو او عملي ښوونو کې پدې باندې تاکيد شوی چې يو مسلمان د بل بې وزله انسان د حاجت د پوره کولو لپاره هلې ځلې وکړي، چې د هغه حاجت پوره شي، همدارنګه

---

[۲۰۳]. المائدة ۲
[۲۰۴]. المائدة ۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسئولو خلکو- يا چا ته چې حاجت لري- دهغه په وړاندې يې سفارش وکړي، په حديث کې راغلي دي: ((عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَاءَهُ السَّائِلُ أَوْ ذُو الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا تُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ». وَقَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». وَقَالَ: «الْخَازِنُ الْأَمِينُ الَّذِي يُؤَدِّي مَا أُمِرَ بِهِ طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِينَ)).[۲۰۵] له ابوموسى اشعري رضي الله عنه نه روايت دى وايي چې کله به رسول الله صلى الله عليه وسلم ته کوم سوالګر يا کوم حاجت لرونکى (د سفارش په موخه راغى) نو وبه يې فرمايل: سفارش کوئ چې اجر درکول کيږي، او خامخا الله عز وجل د خپل پيغمبر پر ژبه هغه څه نافذوي د څه چې يې اراده وشى)).او ويې فرمايل:((امانتدار خانزانچي کوم چې څه ورته امر شوى دى د نفس په خوښۍ سره يې خپل حقدار ته ورکوي يو له صدقه ورکوونکو څخه دى)). او په بل روايت کې ذکر شوي: ((إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[۲۰۶] بيشکه هغه مسلمان امانتګر خزانه دار (د بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دى، کوم چې خپل کار په پوره توګه اجراء کوي (يا يې وويل: ورکوي) هغه څه چې ده ته يې امر شوى دى، په پوره توګه او د نفس په خوښۍ سره يې هغه چا ته ورکوي چې ورته يې د ورکولو امر شوى دى.

زموږ د ټولنې بېچاره ګۍ او فقر د منځه وړلو په پروسه کې د خيريه موسساتو رامنځ ته کېدل او تاسيس يو مطلوب کار ؤ، په خاصه توګه د هجرت په ديار کې چې زياتره د عربي اوخليجي دولتونو اړونده موسسې تاسيس شوې او د مهاجرينو لپاره يې د ژوند په بيلابيلو اړخونو کې زيات خدمتونه تقديم کړل،

[۲۰۵] . مسند احمد
[۲۰۶] - صحيح مسلم ، کتاب الزكاة ،، باب أجر الخازن الأمين

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه په داخل د هېواد کې هم د دغسې خيريه موسساتو خدمتونو ته زياته اړتياوه، او اوس مهال دغه هدف تر يوه حده ترسره شو.

د ملل متحد اړونده موسساتو او نړيوالو ټولنو هم د هجرت په چاپېريال او په داخل د هېواد کې په پراخه اندازې مرستې وکړې، خو لدې جملې او هغو موسساتو له جملې چې د غربي هېوادونو لخوا يې تمويل کيده او يا دکليساو د نړيوال کونسل لخوا اداره کيدې، د ځانګړو موخو د لاس ته راوړنې لپاره يې کار کاوه او زموږ مسلمانو هېوادوالو ته يې د ګټې په نسبت تاوان زيات ؤ.[۲۰۷]

د موجوده حکومت له راتګ سره سم چې زموږ پر هېواد باندې د شګو غوندې د پيسو باران وشو، او د ټولنې د بيلابيلو ډګرونو د بيا رغاونې لپاره بې شمېره مرستې ځانګړې شوې، او د دغسې مرستو او پيسو د اوربښت په مهال د دولتي يا نړيوالو موسساتو ترڅنګ محلي موسسې هم جوړې شوې، آن چې ځينې دغسې موسسې او دې ته ورته شرکتونه به له رئيس او ورسره يو بکسګوټي څخه عبارت ؤ، ترڅو له نړيوالو او لويو موسسو او يا له حکومت څخه د يوې خاصې پروژې په نوم پېسې واخلي، له هغې وروسته څه د لويې موسسې مامورينو او ياحکومتي مامورينو ته ورکړي او څه يې په خپل جيب کې واچوي، او يوه ډېره کمه برخه يې اصلي موخې ته ورسوي..

نو ايا د موسساتو کارمندانو کله هم د اتصور کړی او يا به يې وکړي چې دغه او هغه پيسې ټولې د ملت شريک مال (بيت المال دی) او هر ډول ناوړه او ناجايزه تصرف پکې په بيت المال کې له ناوړه تصرف څخه کم نه

---

[۲۰۷]. پدې اړه زموږ بله ليکنه: (د افغانانو ترمنځ د مسيحيت په نامه فتنه او د هغې مخنيوی ص ۳۰) وګوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ، او څوک چې دغسې یوه پیسه هم وخوري، نو له عادي حرام خوری څخه یې سزا زیاته ، او د الهي عدل له مخې به په دوزخ کې اچول کیږي.

په هېواد کې موسسات او د هغې کړنې اوږد تاریخ لري چې په بیلابیلو وختونو کې د عام ولس او حکومت له نیوکو سره مخ شوي دي، خو په ډیرو حالاتو کې سره له ډېرو اعتراضاتو او نیوکو د هغوی بدعنوانۍ کمې نه بلکې زیاتې شوې، په خاصه توګه د موجوده حکومت په لومړیو ، لکه څرنګه چې هغه مهال د پلان دوزیر ښاغلی رمضان بشر دوست نیوکې زیات شهرت لري کله چې نوموړی د پلان وزیر وټاکل شو، نو په خپل ړومبني کانفرنس کې یې وویل: موسسات د کارونو پر ځای پیسې خپلو جیبونو کې اچوي، نو د دې سخته اړتیا ده چې د حساب تصفیه اړونده نړیوالو کمپنیو په ذریعه د هغوی د حساباتو تصفیه وکړل شي ترڅو اصل حقیقت معلوم شي.[۲۰۸]

له موسساتو سره دغسې او هغسې غوښتنې چې په کراتواو مراتو له حکومتي چارواکو او حکومتي مقاماتو څخه وشوې، هیڅ مثبت ځواب ورته ونه ویل شو، پدې معنی چې د حکومت لخوا داسې کومه اداره او ارګان رامنځ ته نه شو ترڅو له موسساتو سره محاسبه وکړي. او اړونده حکومتي وزارتونه لکه د اقتصاد وزارت، دپلان وزارت او د هغې اړونده اداري پدې ونه توانیدې چې د موسساتو د درغلیو مخه ونیسي، بلکې په ډیرو حالاتو کې د اړونده ادارو او د هغوی د ځینو اشخاصو له پلوه له موسساتو سره معامله ګري او سازشونه وشول، او هغه پیسې چې د هېواد د بیارغاونې پروژو لپاره له بهر نه رالیږل شوې وې، زیاتره یې لومړی د موسساتو د بهرنیو کارمندانو، داخلي رئیسانو او مامورینو، او د موسساتو په غیرو

.[۲۰۸] وحدت اخبار ۳۱ مارچ ، ۲۰۰۴ م ۸۸ شماره ، ۲۸ جلد ، ۲-۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړينو لګښتونو کې ولګيدې، چې اصلي موخې او هدف ته پاتې شونې او لږ مبلغ پاتې شو. تاسې څه فکر کوئ هغه بوديجې چې حکومت او موسساتو ته د افغانستان د بيا رغاونې او آبادۍ لپاره ورکړل شوي دي، ايا د دې هېواد بشپړې او مکملې رغاونې لپاره کافي نه وې؟

د الله تعالی محاسبه را په ياد کړئ!

ای هغو مسلمانو وګړو چې د ملت او ولس موجوده او حاضرې بوديجې او پيسې مو د خپلو ځانونو د عيش او عشرت لپاره په ناجايزو لارو سره جمع کړي، او يا مو راروانو نسلونو ته زخيره کړې دي، مهربانې وکړئ د الله تعالی نه د وېرې او د قيامت په سخته ورځ کې د حساب ورکولو او د آخرت د بيلابيلو عذابونو او سزاګانو په رايادولو سره يې بيرته بيت المال ته وسپارئ!

ايا پدې حيثيت سره چې تاسې مسلمانان ياست، په مُؤْمِنْ بِهِ شيانو ايمان لرې او په ورځ د آخرت او حساب او کتاب هم باور لرئ، او دا خبره درته معلومه ده چې کومو کسانو په دنيا کې ظلمونه کړي وي او دخلکو حقوق يې اخستي وي د آخرت له مسئوليت نه د خلاصون لار يې داده چې په اخلاص او صفا (نصوح) توبه وباسي. او له حقوق العباد څخه په توبه ويستلو کې د توبې يو شرط دا هم دی چې حق خپل حقدار ته وسپاري، اويا ورڅخه معافي وغواړي.

خو که يو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شريکه دارايي او بيت المال وي، نو بايد چې هغې ته يې ور وګرځوي او که بيت المال موجود نه وي، بايد چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو، لارو جوړولو، او پداسې نورو خيريه او عام المنفعت چارو کې يې ولګوي. د دين علماو ويلي دي چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو د حاكم او بادشاه دا فرض دي چې كله په غصب او ناجائزه طريقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپيژندل شي غاصبين پدې مكلف كړي چې خپلو خاوندانو ته يې وروسپاري او كه خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، نو بايد چې د توبې ويستلو سره سره يې د مسلمانانو په عامو مصالحو كې ولګوي.[۲۰۹]

يو مسلمان بايد پدې باندې پوخ باور (يقين ولري) چې الله تعالى به په قيامت كې د ذرې ذرې عمل حساب كوي، الله تعالى فرمايي: ﴿وَنَضَعُ ٱلۡمَوَٰزِينَ ٱلۡقِسۡطَ لِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ فَلَا تُظۡلَمُ نَفۡسٞ شَيۡـٔٗاۖ وَإِن كَانَ مِثۡقَالَ حَبَّةٖ مِّنۡ خَرۡدَلٍ أَتَيۡنَا بِهَاۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ۝٤٧﴾[۲۱۰] او كيږدو به تلې د انصاف، په ورځ د قيامت (د خلكو لپاره) نو ظلم به ونه كړای شي پر هيڅ نفس د هيڅ شي، اګر كه وي دغه عمل په اندازه ديوې دانې د وري (يا سپيلني) چې پدغه اندازه عمل به هم راوړو او مونږ د حساب لپاره كافي يو. او فرمايي: ﴿يَوۡمَئِذٖ يَصۡدُرُ ٱلنَّاسُ أَشۡتَاتٗا لِّيُرَوۡاْ أَعۡمَٰلَهُمۡ ۝٦ فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ۝٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ۝٨﴾[۲۱۱] پدغه ورځ به وګرځي (له قبرونو) مختلفي ډلې او په مختلفو شكلونو سره ددې لپاره چې خپل عملونه ورته وښودل شي، نو پس چا چې د ذرې په اندازه د خير كار كړی وي، بدله به يې وويني او چا چې د ذرې په اندازه بد كار كړی وي، سزاء به يې وويني.

---

[۲۰۹]. وګوره: الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر، ابن تيميه، ص ۳۸

[۲۱۰]ـ الأنبياء ۴۷

[۲۱۱]ـ الزلزال ٦ـ ٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو مسلمان باید د مالي حقونو په باب کې د رسول الله صلی الله علیه دغه وینا د سترګو په وړاندې او نصب العین وګرځوي چې: (**لَا يَرْبُو لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ إِلَّا كَانَتِ النَّارُ أَوْلَى بِهِ**).[۲۱۲] نه رالویږي کومه غوښه (د بدن) په حرام مال سره مګر دا چې دوزخ ورته ښه لایق دی (چې پکې وسوځي).

الله تعالی دې ټولو مسلمانانو ته دا توفیق ورکړي چې په دنیا کې د خلکو له حقونو ځانونه فارغ کړي، ترڅو د آخرت له اور او عذاب نه بچ شي!

د کارونو د سمون په موخه:

د دې لپاره چې موسسات د هېواد د فقر وړلو او بیچارګئ مهار کولو په پروسه کې خپل لازم او مطلوب کردار اداء کړي، پدې باب کې دا لاندې وړاندیزونه او مشورې قابل دغور دي:

۱ - د افغاني ټولنې د فقر د مخنیوي په لار کې باید د موسساتو تر منځ همغږي، تفاهم ، او تعاون موجود وي، چې یو بل ته د تجربو او مهارتونو په نقلولو کې دریغ ونه کړي، یو بل رهنمائي او لارښوونه وکړي، او د پروژې پلې کولو او د کارونو په ترسره کولو کې یو له بله تعاون او مرسته وکړي، چې د دې په نتیجه کې به له یوه پلوه کارونه په سمه طریقه ترسره شي، او له بل پلوه به مرستې زیاتوارو خلکو ته ورسیږي او زیات محروم خلک به له مرستو څخه برخمن شي.

۲ - خیریه موسسات باید د کارونو او پروژو راپورونو او ارزونوته ځانګړې پاملرنه وکړي. داسې راپورنه چې د مرستو په څرنګوالي، د ګټه اخستونکو په اړه معلومات او نورو اړونده معلوماتو باندې مشتمل وي. همدارنګه وخت په وخت یې د کارونو ارزونه شوې وي، د پروژو په تطبیق کې د ستونزو راپیداکیدل، د هغې د حلال لارې چارې، د ګټه

[۲۱۲]. سنن الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخستونکو رضایت، اړونده تخنیکي مسایل او داسې نور شتون ولري، او بیا دغسې معلومات په مسلسله توګه د موسساتو ترمنځ تبادله شي.

۳- موسسات باید د ټولنې د مستحقو وګړو سره د مرستې او کومک له لارې په هغوی کې دکار او کسب احساس هم پیاوړی کړي، هغوی ته دا فکر وکړي چې هر وخت د بل په تمه نه اوسي، بلکې په خپله هم د حلال کار او کسب تلاش وکړي او د خپل لاس ګټې ته ترجیح ورکړي.

۴ - ځینې وطني او محلي موسسات د دې هڅه وکړي چې په داخل او بهر د هېواد کې له خپلو هېوادوالو لازمې مرستې راټولې کړي، او په اړو خلکو یې وویشي، یا پداسې پروژو باندې فکر وکړي چې د هېواد او ټولنې شمتن وګړي یې تمویل کولی شي مثلاً د تعلیم او تربیئې په برخه کې د قرآن کریم د زده کړې حلقو تاسیس، د ټولنیزو خدماتو په برخه کې د یتیمانو کفالت، د حرفوي زده کړو مرکزونه تاسیسول او داسې نور.

۵- ځینې محلي موسسات باید د هغو وګړو لپاره چې کار نه شي موندلی کوچنۍ صنعتي یا زراعتي پروژې جوړې کړي څو پکې په کار باندې مشغول شي، او که پدې لار کې د ځینو نړیوالو موسسو څخه پور اخستنې ته اړتیا وي، نو باید چې له سود سره یې وانخلي او نه په هېواد او ټولنه کې د سود رایجولو لپاره کومه اراده او حرکت ولري او که داسې وشي، نو د ګټې پر ځای به یې تاوان زیات او دالله تعالی او د هغه د پیغبمر صلی الله علیه وسلم له طرفه د جنګ اعلان مورد به وګرځي.

۵ – مصلح شخصیتونه:

دالله تعالی حمد او شکر دی چې موږ په خپله ټولنه او هېواد کې زیات شمېر دیني پوهان او یو شمېر مصلح خلک لرو، کوم چې د هېواد او ټولنې د نجات لپاره په بیلابیلو هلو ځلو بوخت دي. پدې ځای کې موږ د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاملرنه - د نورو ناخوالو دمخنيوي اومنځ وړلو ترڅنګ - په هېواد کې د خيانتونو، درغليو او ظلمونو قضاياؤ ته هم راګرځوو، چې د خپلو برنامو د لومړيتوب په جدول کې دغه مسئوليت ته هم ځای ورکړي. همدارنګه ديني علماو او مصلحو شخصيتونو ته مو دا وړانديز دی چې د خپلو اصلاحي هلو ځلو په ميدان کې دې لاندې نقاطو ته هم پاملرنه وکړي:

الف– د چارو واکو محاسبه کول:

د ولس چارو ته پاملرنه کول او هغه اداره کول د يو حاکم اساسي دنده او وظيفه ده، چې د هغې ټاکل د همدې موخې لپاره دي، نو چې کله هم يو مشر او حاکم په دې مسئوليت کې کوتاهي وکړي، محاسبه کول يې فرض دي.او اسلامي شريعت دمحاسبې دغه حق مسلمانانو ته ورکړی دی، او حکم يې فرض کفايي دی. رسول الله صلی ا لله عليه وسلم فرمايلي:((**سَيَكُونُ أُمَرَاءُ فَتَعْرِفُونَ وَتُنْكِرُونَ، فَمَنْ عَرَفَ بَرِئَ، وَمَنْ أَنْكَرَ سَلِمَ، وَلَكِنْ مَنْ رَضِيَ وَتَابَعَ قَالُوا: أَفَلَا نُقَاتِلُهُمْ؟ قَالَ: لَا، مَا صَلَّوْا**)).[۲۱۳] ژر دی داسې اميران به وي چې د هغوی څه کارونه ښه او څه بد وګڼئ، نو که چا د هغو بد کار وپيژانده (چې بد دی او په زړه کې يې بدوګانه او د منع کولو وس يې نه و) هغه له مواخذې خلاص شو او که چا د هغې بد کار منع وکړه، نو پر حق يې راتګ وکړ او سالم پاتې شو، خو هغه څوک چې د هغو پر بد کار باندې خوښ شي او متابعت يې وکړي (هغه به مواخذه کيږي) صحابه و وويل: ايا له هغوی سره جنګ نه کوو؟ هغه وفرمايل: ترڅو چې لمونځ کوي نو جنګ ورسره مه کوئ.

پدې حديث کې د حاکمانو د محاسبې حکم ذکر شوی. نو کله چې هغو بد کار وکړي، بايد چې رعيت يې منع کړي او په دې عمل کې ټول مسلمانان

---

۲۱۳. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شامل دي، خو د علماو او توانمندو وګړو مسئولیت زیات دی او که هیڅوک دا عمل (فرض کفائي) ترسره نه کړي، نو ټول ولس ګنهګار او ملامته ګرځي.

عن عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قال:دَعَانَا النبيُّ - صلى الله عليه وسلم فَبَايَعْنَا، فَقَالَ فِيما أَخَذَ عَلَيْنَا أَنْ بَايَعَنَا: عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وَأَنْ لا نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ، إِلا أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً، عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرهَانٌ).[۲۱۴] له عباده بن صامت رضي الله عنه څخه نقل شوي هغه وایي: مونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راوغوښتو او بیعت مو ورسره وکړ (وایي) هغه څه چې له موږ څخه یې ورباندې بیعت واخیست: داچې د خوښۍ او پریشانۍ (یا بد ګڼلو) آسانۍ او سختۍ ټولو حالاتو کې له هغه څخه واورو، او د هغه پیروي وکړو، او پدې سره چې یو چا ته پر موږ باندې ترجیح ورکول کیږي (څه اعتراض ونکړو) او داچې د یو حاکم امر ونه غورزو، مګر کله چې ورڅخه ښکاره کفر ولیدل شي چې په هغې کې تاسې ته دالله له طرفه کوم دلیل وي

دا حدیث پدې دلالت کوي چې د حاکمانو او مشرانو محاسبه پر مسلمانانو باندې فرض ده، که څه هم هغه د جنګ له لارې وي؛ دا ځکه چې په دغه حالت کې اسلحه راخستل د امت او ولس د تنفیذي قوت (**سلطان الأمة**) د دفاع لپاره وي، او د دې لپاره چې واکمني د شریعت وي، نه د اشخاصو.

رسول الله صلي الله علیه وسلم فرمایلي:((**أَفْضَلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِرٍ)).**[۲۱۵] د ظالم پاچا په وړاندې د عدل او حق خبره کول بهترین جهاد دی.

په حدیث شریف کې د ظالم بادشاه او حاکم په مقابل کې حق ویلو ته بهترین جهاد ویل شوی دی، نو لکه څرنګه چې ظلم حرام دی او د هغې منع کول فرض دي، همداراز د هر حرام کار لرې کول او منع کول لازم او فرض دي چې ولس او رعیت به ورڅخه سکوت نه کوي. همدارنګه هر هغه تصرف چې د شریعت د

---

[۲۱۴]. البخاري

[۲۱۵]. جامع الترمذي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نافذولو او د عدل د قایمولو په قضیه کې سلبي اغیز لري، باید چې رعیت پکې چوپتیا اختیار نه کړي، بلکې حاکم او امیر ورته متوجه کړي.[۲۱۶]

ب– په اسلام کې د یو مامور حیثیت:

حقیقت دادی چې په حکومت، موسسه او یا په عام المنفعت پروژه کې رئیس یا مامور د یو خادم او مزدور حیثیت لري. په یو روایت کې ذکر شوي (ابومسلم الخولاني رحمه الله- چې د لوړې مرتبې تابعي دی- د معاویه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام یې واچولو: ((**السلام علیك أیهاالأجیر!** سلام دې وي پر تا باندې ای اجیر او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وویل: داسې ووایه: ((**السلام علیك أیها الأمیر**! پر تا دې سلام وي ای امیر او مشره!)) نو هغه دویم او دریم ځل همهغه اولنی سلام تکرارولو، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وریادول، چې معاویه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وویل: تاسې ابومسلم پرخپلې وینا باندې پریږدئ هغه چې څه وایي د علم او پوهې پر اساس یې وايي. بیا ابومسلم رحمه الله معاویه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته یې وویل:((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْت مَرْضَاهَا، وَحَبَسْت أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۱۷] بیشکه ته یو مزدور یې چې د دې رمې (انساني رعیت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو (پالنې) لپاره ټاکلی یې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) ښخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنۍ او وروستنۍ یې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به یې پوره اجر درکړي، او که ته یې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج یې ونه کړې، او نه یې لومړنۍ او ورستنۍ سره رایوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

---

[۲۱۶]. وګوره: د اسلام د سیاسي نظام قواعد، لنډیز او ژباړه، محصل غازي زاده ص ۵۲

[۲۱۷]. وګوره: السیاسة الشرعیة فی اصلاح الراعي و الرعیة ، شیخ الاسلام ابن تیمیة ، ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو سړي دویم خلیفه عمر رضي الله عنه ته وویل: ای د مسلمانانو امیره! که د بیت المال له مصرف څخه پر ځان (او کورنۍ) باندې یو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وویل: ایا ته پوهه یې چې زما او د دې خلکو (رعیت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې یوه ډله مسافر خلک یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له خپل منځ نه یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیات واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي؟ [۲۱۸]

ج- د مامور وړتیا او امانتدري:

الله تعالی فرمایي: ((إِنَّ خَيْرَ مَنِ ٱسْتَـْٔجَرْتَ ٱلْقَوِىُّ ٱلْأَمِينُ ﴿٢٦﴾- [۲۱۹] بیشکه غوره د هر هغه چا چې تا په مزدورۍ ونیو همدا قوي او امانتدار دی)).

نو باید چې حکومتي ادارې او د بیت المال اړونده ارکانونه په وظیفو باندې توانمن او امانتدار خلک وګماري، چې پر مسئولیت باندې په ګمارلو کې دا دوه معیاري او اساسي صفتونه (قوت او امانتداري) دي، په نني وخت کې په کار باندې په توانمندۍ کې تخصص او مسلک هم داخلیږي، او په امانتدارۍ کې د امانت صفت چې ضد یې خیانت دی، که یو سړي هر څومره مسلکي وي، خو امین نه وي، نو بیا هم د وظیفې لپاره وړ نه دی، او که امین وي، خو د کار اهلیت نه لري، نو بیا هم مناسب نه دی.

۲۱۸- د مخکنی مرجع ۲۵ مخ .
۲۱۹- القصص ۲٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه مورږ په ادارو کې د دې دوارو اړخونو له نیګړتیاو سره مخ یو، پدې معنی چې ځینې چارواکي یاماموریڼ د کار وړتیا نه لري، او ځینې نور یې بیا امینان نه دي، آن تردې چې په شرعیاتو کې متخصص چارواکي د ملت د پیسو او دارایانو په چور کولو او درغلئ کولو کې تورن شول، ، نو کله چې دغسې خلک چې په دین باندې پوهه وي، له دین څخه سرغړونه کوي، له هېواد او ملت سره بې وفائي کوي..

د خلکو دعامه کارونو مامور چې کوم معاش اخلي پدې اساس يې اخلي چې خلکو ته به اړونده خدمت تقدیموي، خپله وظیفه به په قوت او امانتدارۍ سره اجراء کوي، هغه به بیګار او یو اضافي شی نه ګڼي، او که داسې وکړي او خپل مسئولیت په سمه توګه اداء نکړي، نو په بیت المال کې له خیانت کوونکو به وګرځي، او پدې طریقه به د ماموریت معاش ورته حرام وګرځي.

یو مامو به دغسې عامه مسئولیت او مکلیفیت له خپل شخصي کار وبار څخه پورته وګڼي، او لکه څرنګه چې یو څوک په خپل شخصي کارو بار کې ورځ په ورځ د پرمختګ کوښښ کوي، نو پدغسې عامه ماموریت کې هم باید چې د یو مامور اومسئول هڅه او کوښښ زیات وي، ترڅو یې خلکو ته ګټه ورسیږي، او بیت المال له تاوان او نقصان څخه بچ کړي، او دغسې کړنلاره هغه کارمندان تعقیبولی شي چې د کارتوانايي ولري، امتدار وي، او له الله څخه ویره او خوف لري..

د- د مامور عبادتي اړخ قوي کول:

د دې لپاره چې یو مامور خپل مسئولیت په سمه طریقه ترسره کوي، له خیانت نه ځان وساتي، په پوره قوت او امانتدارۍ سره خپل کارونه سر ته ورسوي، نو باید چې د خیانت، رشوت او نورو فسادونو څخه د منع کولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترڅنګ په سمه طريقه د لمانځه اداء کولو ته هم متوجه کړای شي. لکه څرنګه چې شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله ويلي دي: ((د يو مسئول او چارواکي لپاره په ځانګړې توګه او د يو عام مسلمان لپاره په عامه توګه د يو کار د تر سره کولو لپار ډېر مدد کوونکی څيز اخلاص لرل او په الله باندې توکل کول دی او دا هله منځ ته راځي چې څوک د بدن او زړه په حضور سره د لمانځه ساتنه او حفاظت کوي. دويم خليفه عمر رضي الله عنه به خپلو واليانو او مامورينو ته په خپلو فرمانونو او ليکنو کې د لمانځه دساتنې سپارښنه کوله، او دا به يې ويل چې زما په نزد ستاس لپاره په اړونده کارونو کې له ټولو څخه مهم کار لمونځ دی، څوک چې د لمانځه ساتنه وکړي، نو د خپل دين (منصب او مسئوليت) ساتنه به هم وکړي او که څوک د لمانځه ساتنه نه کوي، نو نورو مسئوليتونو ته به يې د ساتنې پر ځای ضايع کول زيات وي..

همداراز د يو چارواکي د باطن او ظاهر د دواړو د اصلاح کوښښ وشي، د مسئوليت اړونده مسايلو باندې پوهه شي، د رشوت او درغليو اړونده وعيدات ورته بيان شي، همداراز د ډالۍ (تحفې) حکم ورته څرګند شي، چې د مامور او يا چارواکي ډالۍ قبلول هم په رشوت دی، او دغه حکم زموږ په سپيڅلي شريعت کې د لمر په څير روښانه دی.[۲۲۰]

[۲۲۰] وګوره: السياسة الشرعية فى اصلاح الراعي و الرعية ، ابن تيمية ، ص ۱۸,۳۵ ,۳٦ ,۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی
په هېواد کې د عدل او انصاف تامینول

د خپل هېواد او ټولنې تیرو او موجودو بې وزلیو، ګډوډیو، ناخوالو او ستونزو ته په کتلو سره راته دا ثابته او جوته شوې ده چې د نورو لاملو سربېره یو ستر لاملي یې بې عدالتي نا انصافي، تیری او ظلم دی.

که موږ ښه په دقت سره متوجه شو، نو دې نتیجې ته به ورسیږو چې که له یوه طرفه په چارواکو کې ظالمان، په رعیت باندې تیری کوونکي او یا د ملت مال خوړونکي وګړي لیدل کیږي، نو له بله پلوه په ټيټه طبقه خلکو او رعیت کې هم په پراخه پیمانه سره ظلمونه روان او د حقوقو ضایع کیدل رواج لري. نو په حقیقت کې ظلم او د حقوقو ضایع کولو پدیده زموږ پر فردي او ټولنیز ژوند باندې برلاسه شوې ده. نو د عدل او انصاف تامینولو لپاره د هر ډول ظلم او بې انصافۍ مخنیوی اړین دی.

او لکه څرنګه چې یې د دې لیکنې په لومړي څپرکي یادونه وشوه، زموږ د ټولنې د فقر او بې ولزلۍ عمده لاملونه پدې توګه دي:

لومړی طبیعي لاملونه چې د هغې مخنیوی په پوره توګه نیکو عملونو ته مخ کول او توبه ویستل دي.

دویم د فقر بهرنی لامل یعنی بهرني یرغلونه (لومړی د روسانو یرغل، او ورپسې دامریکا او ناتو په مشرۍ یرغل).

دریيم لامل داخلي دی چې د حکومتي چارواکو په بې کفایتۍ، کمونستي کودتا، مسلسلې ګډوډۍ، خپلمنځي جنګونه، په پراخه پیمانه درغلۍ او ظلمونو کې خلاصه کیږي.

نو د دې لپاره چې په هېواد کې مو بې وزلي ختمه او اقتصادي پیاوړتیا رامنځ ته شي، امن، استقرار، هوسایي او آرامي راشي، ګډوډۍ، خلپسرۍ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظلم او تيرى پای ته ورسيږي، بايد چې د هېواد هر خاص او عام وګړی د عدل او انصاف د تامينولو په ارزښت باندې پوه او د عمل جامو اغستلو ته يې اړ کړای شي. هر هېوادوال دې دې ته وهڅول شي چې لومړی په خپل فردي او بيا په ټولنيز ژوند کې له ظلم او تيري څخه ځان وساتي، د عدالت،انصاف، همدردۍ او خواخوږۍ پر صفتونو باندې ځان برابر او ګانه کړي،ترڅو مو ټولنه او هېواد له موجوده ستونزو او ناخوالو وژغورل شي.

د فردي او ټولنيز ژوند د بدلون،او په هېواد کې د عدل او انصاف تامينولو په پار بايد چې د دې موضوع اړونده لاندې مهمو نکاتو باندې ځانونه پوه او پر غوښتنو باندې يې عمل کول پيل کړو:

۱ – عدل او انصاف يو الهي سنت:

په امتونو او ولسونو کې د الله تعالى يو سنت او طريقه دا هم ده چې د هغوی ترمنځ پرته له عدل او انصاف آرامي او استقرار نه رامنځ ته کيږي؛ دا ځکه چې عدل د الله تعالى هغه برابره تله ده چې هيڅ کمی او زياتی پکې نشته او پر همدې باندې په نړۍ کې استقرار او آرامي راځي. الله تعالى ځمکه او اسمان په عدل باندې اودرولي دي،الله تعالى فرمايي:((وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ۝٧ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ ۝٨)).[۲۲۱] الله تعالى اسمان پورته کړی دی او په ځمکه کې يې تله (د عدل قاعده) ايښې ده، ترڅو تاسې په تله کې تيری او بې عدالتي ونکړئ.[۲۲۲]

---

[۲۲۱]. الرحمن ۷-۸

[۲۲۲].وګوره: الذريعة إلى مكارم الشريعة , الراغب الأصفهاني , ص ۸۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تفسیر کابلي کې ذکر شوي: له اسمان څخه واخله ترځمکې او د دوی ترمنځ چې کوم کائنات دي الله تعالی پدې هر څیز کې د خپل حقانیت دلایل، عدالت او مساوات قائم کړې اوایښې دی او په اعلی درجه پکې توازن او تناسب ساتي. که په کائناتو کې د حق او عدل ساتنه نه وي، نو د نړۍ او نړیوالو او ګردو کائناتو دا ټول نظام اوساتنه او انظباط به سره ګډوډ شوی وای؛ نو ځکه پرموږ باندې هم لازم دي چې د عدالت او حقانیت په لارې سم او برابر لاړشو او پرهغې باندې مستقیم واوسو. د عدل او انصاف تلې ته هیڅ هسکوالی او ټیټوالی ورنه کړو.او نه پر چا باندې تجاوز او تیری وکړو.[۲۲۳]

۲ – پرته له عدالته یو نظام نه پایي:

لکه څرنګه چې په دنیا کې په فردي توګه یو انسان ته د ظلم او تیري سزا رسیږي په همدی توګه ټولنې هم د ټولنیزو ظلمونو او تیریو په سبب له ستونزو او مصیبتونو سره مخ کیږي. او ددې برعکس عدل اوانصاف داسې صفتونه دي چې د ټولنې د استقرار او آرامۍ تضمین کوي، شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وایي: (په دنیا کې د خلکو چارې په عدل او انصاف سره سمیږي، که څه هم عدل کوونکي په بیلابیلو ګناهونوکې اخته وي. او په حقونو کې ظلم کول د ټولنې استقرار ته تاوان رسوي. ظالم خلک که څه هم نورګناهونه ونه لري، خو د ټولنی د ګډوډۍ لپاره یې دغه کار کافي دی لکه څرنګه چې ویل شوي دي:((إن الله يقيم الدولة العادلة وإن كانت كافرة، ولايقيم الظالمة وإن كانت مسلمة)) الله تعالی عادل حکومت ودروي او پاتې کوي که څه هم کافر وي او ظالم دولت ړنګوي که څه هم د

---

[۲۲۳]. وګوره: تفسیر کابلی ۲/ ۱۳۰۳- ۱۳۰۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو وي.او ويل شوي دي:((**الدنيا تدوم مع العدل والكفر، ولا تدوم مع الظلم والإسلام**))دنيا له عدل او کفر سره پايښت اودوام لری، خو د ظلم او اسلام سره دوام نه شي کولای.او رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلي:((**مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يُعَجِّلَ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا- مَعَ مَا يَدَّخِرُ لَهُ فِي الآخِرَةِ- مِنْ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ وَالْبَغْي**)).[۲۲۴] له تيري او خپلوی پرې کولو پرته بله داسې ښه لايقه ګناه نشته چې کوونکي ته يې په دنيا کې په ډېره بيړه سزا ورکړل شي، پرته له خپلوۍ پرې کولو او تيري څخه.

نو معلومه شوه چې تيری او ظلم کول انسان له دنياوي عذاب سره مخ کوي، که څه هم په آخرت کې وبښل شي او د مهربانۍ وړ وګرځول شي؛ داځکه چې عدل د هرشي نظم ساتونکی او بنسټ دی. کله چې په کومه ټولنه کې دنياوي چارې په عدل سره بناء وي نو پايښت لري، که څه هم دغسې خلک په آخرت کې کومه برخه ونه لري. او په کومه ټولنه کې چې دنياوي چارې په عدل او انصاف سره نه ترسره کېږي، نو هغه ټولنه بيا پايښت نه شي لرلای، که څه هم خلک يې د هغه ايمان لرونکي وي په کوم باندې چې د آخرت ښه اجر (او له هميشني اور څخه نجات) مرتب دی.[۲۲۵]

بدرالدين ابن جماعة رحمه الله د هغو حقوقو له جملې څخه چې رعيت يې پر بادشاه باندې لري لسم حق د هغوی ترمنځ د عدل رايجول ښودلي دي، هغه وايي: « بايد چې مسلمان بادشاه په خپل حکومت او په خپلو ټولو چارو کې عدل وکړي؛ ځکه چې الله تعالى فرمايي:((**إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ**))يقينا چې الله تاسې ته پر عدل او ښېګڼه کولو باندې امر کوي). او

---

[۲۲۴]. سنن الترمذی..

[۲۲۵] - وګوره: **الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر ، شيخ الإسلام ابن تيميه : ص ۲۷-۲۸**

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمایي:((وَإِذَا قُلۡتُمۡ فَٱعۡدِلُواْ)).[226] او کله چې تاسې وینا کوئ، نو په عدل او انصاف سره یې وکړئ.

او د حکمت په خبرو کې راغلي دي: د بادشاه عدل کول د رعیت لپاره ژوندون او د باچاهي روح دی، او کله چې په بدن کې روح نه وي هغه نه پاتې کیږي. نو هغه چا ته چې الله تعالی پرخپلو بندګانو باندې حکومت ورکړی وي او له خپلو وطنونو څخه یې ورته د کوم وطن او هېواد واک ورکړی وي، ورباندې لازم او فرض دي چې د خپل اعتماد بنسټ او د کارونو تهداب عدل وګرځوي؛ دا ځکه چې په عدل او انصاف کې د بندګانو ګټې پرتې دي او د هغې په واسطه وطنونه آبادیږي)).[227]

تاریخ دا حقیقت ثابت کړی دی چې ظلم او په حقونو کې تیری کول د ټولنې د پاېښت علت او لامل نه، بلکې د هغې د منځه تللو او ګډوډیو لامل ګرځي، پدې اړه یونامتو تاریخ پوه امام ابن خلدون رحمه الله په خپله مقدمه کې پدې نامه یو عنوان لیکلی دی چې (**الظلم مؤذن بخراب العمران**- تیری او ظلم د آبادۍ د ورانولو اعلانوونکی دی). او بیا د تاریخي پېښو او د انساني ټولنې د واقعیتونو پر اساس یې د نوموړې موضوع تحلیل او څېړنه کړې ده.[228]

استاد یوسف قرضاوي صاحب وایي: ((د قومونو د پناکیدلو، کمزوري کیدو، د هغوی د تاریخی کارنامو د نه ترسره کیدو او وروسته پاتې کیدو ترشاه څه پټ اسباب او علتونه موجود دي، کوم چې قرآني نصوصو رابرسیره کړي دي. قران کریم دداسې قومونو له منځه وړلو څخه په دمار (ړنګول) او هـــــلاك(تباهي) سره تعبیر کوي. او دا یې په زغرده ویلي

---

[226]. الانعام ۱۵۲

[227]. وګوره : تحرير الأحكام في تدبير أهل الاسلام، للامام بدر الدين بن جماعة، ص۶۹

[228]- وګوره: مقدمة ابن خلدون ص ۲۸۶-۲۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې د داسې قومونو د تباهۍ او زوال لاملونه د هغوی د بدچلند په وجه برابر شول، نه داچې پرهغوی باندې الله تعالی زور او جبر کړی دی.
دا یو حقیقت دی چې د هغوی له منځه تلل د هغوی د کړوورو په نتیجه کې رامنځ ته کېږي لکه : ظلم ، د عدل نشتوالی، په ټولنه کې درغلي او خیانت خپریدل، په ناجایزه سره د خلکو حقونه خوړل او د شتمنو وګړو غریبو وګړو لره په سپکه کتل. قران کریم دا څرګنده کړی ده چې د داسې ولسونو او ټولنو کې د تباهۍ اسباب یې په خپله برابرکړي دي تباهي حتمي ده ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتۡ أَيۡدِيكُمۡ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَيۡسَ بِظَلَّامٖ لِّلۡعَبِيدِ ١٨٢﴾.[۲۲۹]
دغه تباهي اوعذاب په سبب د هغه چې ستاسې لاسونو وړاندې لیږلي و او بیشکه چې الله پر بندګانو باندې ظلم کوونکې نه دی.[۲۳۰]

امام مودودي رحمه الله په خپله یوه لیکنه کې د دې څرګندونه کوي چې کله په یوه ټولنه کې د خلکو ترمنځ په حقوقي مسائلو کې توپیر او امتیازي سلوک کیږي او د ظالمانه طبقاتي نظام د رامنځ ته کیدلو لپاره لاره هواریږي، نو لداسې ټولنې څخه عدل او انصاف کډه کوي او له بیلابیلو بربادیو او تباهیو سره مخ کیږي، هغه وایي: ((له دنیا څخه عدل او انصاف څنګه ولاړ؟ ځواب دادی: کله چې حاکمې طبقې (بادشاهانو، امیرانو، پیرانو، او شتمنو وګړو) په ټولنه کې ناوړه تصرفات وکړل، په معیشت کې یې ځانونو ته امتیازات ورکړل، د عامو خلکو حقوق یې تلف کړل او په ټولنه کې وضعي قوانین رامنځ ته شول، نو له ټولنې څخه انصاف او عدل کډه وکړه او همدردي پکې ختمه شوه)).[۲۳۱]

---

[۲۲۹] - آل عمران ۱۸۲
[۲۳۰] - وګوره: الحل الاسلامي ، یوسف القرضاوي ص۲۸٦
[۲۳۱] - وګوره: برالأمان ،امام مودودي ص ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم، او بې انصافۍ برخلاف کله چې په ځمکه کې عدل رايج وي، يو پر بل باندې زياتی نه کيږي او نه د خلکو حقونه پيماليږي، نو خلک له ډاډمن ژوند سره مخ کيږي، په روزۍ کې يې پراخي راځي او په ميوو او غلو کې يې برکت اچول کيږي لکه څرنګه چې امام احمد بن حنبل رحمه الله په خپل کتاب (مسند) کې د يو حديث په ضمن کې يادونه کړې «د بنو اميه د خلافت په زمانه کې د حکومت په خزانه (ګُدام) کې څه غنم ومونډل شو، چې د کجوري زړي په اندازه غټې و، يوه کڅوړه کې ساتل شوي و داسې ورسره ليکل شوي و: دا هغه څه دي چې د عدل په زمانه کې رازرغونه کيدل». [۲۳۲]

او کله چې د ظالمانو،بدکارانو او خائنانو څخه ځمکه پاکه شي، نو الله تعالى به خپلو بندګانو ته يو بنده (مهدي عليه السلام) راوليږي، ترڅو ځمکه له عدل څخه داسې ډکه کړي لکه څرنګه چې له هغه مخکې په ظلم او تيري ډکه شوی وي. [۲۳۳] هغه به د رسول الله صلى الله عليه وسلم له نسب څخه وي. همدا راز له هغه وروسته به د عيسى عليه الصلاة والسلام د راتګ په زمانه کې هم ځمکه خپل برکتونه او ګټې رابرسيره کړي او دغه مهال به يوټولې خلک له يو انار څخه خوراک کوي او هغه به ورته کافي کيږي.. د لنګې اوښې شيدې به يوې لوى ډلې خلکو ته کفايت کوي. [۲۳۴] په ځمکه کې به داسې برکتونه ځکه راپيداکيږي چې دغه مهال به له ګناهونو، شرك، کفر او ظلم څخه پاکه وي. [۲۳۵]

---

[۲۳۲] - وګوره: **الجواب الكافي لمن سال عن الدواء الشافي، الامام ابن القيم، ص ۱۰۰**

[۲۳۳] - لکه څرنګه چې په مسند احمد او نورو حديثو کتابونو کې پدې مفهوم حديث ذکر شوی.

[۲۳۴] - دغه خبرې په صحيح حديث سره ثابتې دي، وګورئ (**صحيح مسلم , كتاب الفتن**).

[۲۳۵] - وګوره: **الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي , الامام ابن القيم ص.۱۰۰-۱۰۱**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې مخکې ذکر شوو حقایقو ته په کتنه او ځیر کیدو سره، ایا موږ به دا حقیقت تسلیم کړو چې په هېواد کې مو د حکومتي تختونو نسکوریدل، او غیر مهذبانه شکل سره حکومتي نظامونه بدلیدل او ړنګیدل، ولس او هېواد ناارامیو و ښکار کیدل.. د دې ټولو ستر لامل ظلم دی؟

۳– پرته له اسلامي عدالته بل عدالت نشته:

الله تعالی ته د خپلو ټولو بندګانو حالات معلوم دي هغه یې ګوري او ورڅخه خبر دی،نو کوم قانون چې یې ورته رالیږلی دی په هغې کې د دوی ګټه او مصلحت دی، همدارنګه د انسانانو حریت او ازادي یوازې د اسلامي شریعت په سیورې کې متحقق کیږي،او د دې برخلاف کله چې هم په یوه ټولنه کې د بندګانو او یا د هغوی د نظریاتو او تصوراتو پیروي کیږي، نو په هغه صورت کې خلک د غلامۍ په ځنځیرونو تړل کیږي چې بیا هلته حریت او ازادي نه وي او نه په ټولنه کې عدل او نه مساوات رامنځ ته کیدای شي، نو هغه چې کفري نظامونه لکه پانګوال ،کمونستي او دیموکراسي نظامونه یې دعوې کوي له عدل او آزادۍ څخه دا تش په خولې دعوې دي چې هیڅ حقیقت نه لري.

موږ په خپل هېواد کې د کمونستي نظریې پیروانو سربېره د غربپالانو او دیموکراتانو کړنې هم ولیدلی، هغوی چې پر مجاهدینو (تش په نامه مجاهدینو) به یې ملنډۍ وهلې چې همدوی په هېواد کې د ګډوډیو ،چور او چپاول.. لامل دی، اوس نو د لمر په څیر روښانه شوه چې که څه هم د جهاد او اسلام په نامه باندې خیانتونه شوي دي - پداسې حال کې چې اسلام او د هغې ریښتوني پیروان ورڅخه بیزاراه دي- لیکن هغوی چې د سمون، عدالت تامینولو او داسې نورو شعارونو چغې به یې وهلې، د هغوی جنایتونو د تش په نامه مجاهدینو له جنایتونو او چور چپاول څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو چنده زيات دي. که يو مجاهد د ګډوډيو په شپو او ورځو کې د بيلګې په توګه د پنځو سوو په ارزښت يوه قالينه پټه کړې وي، نو اوس معلومه شوه چې غربپالانو او د هغوی همرازانو لدې مظلوم ملت څخه په ميلونونو ډالرو غلاوې وکړې..

يو مسلمان بايد پدې پوه شي چې د خلکو پر عمل او کړنو سره اسلام او يا حق نه پيژندل کيږي، بلکې لومړی اسلام پيژندل کيږي، بيا د خلکو کړنې لکه څرنګه چې حضرت علي رضي الله عنه ويلي: ((**إن الحق لا يعرف بالرجال، اعرف الحق تعرف أهله** - حق د سړو (د وګړو) پر کړنو سره نه پېژندل کيږي، ته لومړی حق وپيژنه، نو د هغې پيروان او پرې عمل کوونکي به درته معلوم شي)).

نو هغه خلک چې مسلمانان دي او د اسلام خلاف کارونه يې کړي دي، د هغې پړه په اسلام باندې نه اچول کيږي، په حققيت کې اسلام له هغې څخه بيزاره دی.

په ټولنه کې عدالت او انصاف هله پلې کيږي چې اسلامي شريعت پکې واکمن وي؛ دا ځکه چې د ټولنې سوکالي او غوره ژوند د اسلام تر سيوري لاندې رابرسيره کيږي، د تاريخ په اوږدو کې هغه خلک او ټولنې چې د اسلامي دولت او خلافت لاندې يې ژوند کاوه همغوی د عدل او انصاف خوږوالی ليدلی ؤ،او کله چې په اسلامي نړۍ کې د شريعت واکمني لمنځه ولاړه او اسلامي خلافت نسکور شو، نو خلک د ظلم او بې انصافيو له تريخوالي او ناخوالو سره مخ شول..نو مطلق عدل د اسلامي شريعت په واکمن ګرځولو او هغې ته د فيصلو په مراجعه کولو کې دی،الله تعالی فرمايلي: ((إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا (۵۸))).[۲۳۶]
بيشکه چې الله تعالی تاسې ته دا امر کوي چې امانتونه يې خپلو څښتنانو ته وسپارئ او کله چې د خلکو ترمنځ حکم او فيصله کوئ، نو په عدل سره فيصله وکړئ، بيشکه هغه څه ډېر ښه دي چې تاسې ته پرې الله نصيحت کوي، بيشکه الله تعالی اوريدونکی او ليدونکی دی.

پدې آيت کې حاکمانو ته امر شوی چې د خلکو ترمنځ عدل وکړي او د عدل تامين او راتلل پرته د شريعت له تطبيقه نه ترسره کيږي.او پدې قول (إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ) سره الله تعالی د خلکو ترمنځ د عدل کولو توصيف او مدحه کړې ده، نو ټول خير د شريعت په عدالت کې دی؛ دا ځکه چې په هغې سره د دنيا چارې سمېږي، انسان ورباندې جوړېږي او ټولو خلکو ته نيکمرغي او سعادت وربښل کيږي.او همدغه دالله تعالی حکم او فيصله ده، نو ايا لدې حکم څخه پرته بل حکم او فيصله ښه کيدای شي الله تعالی فرمايي: ((أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ())).[۲۳۷] او ايا (نامنونکي خلک) د جاهليت پريکړې وغواړي، نو له الله تعالی نه پرته بل څوک ښه پريکړه کوونکی شته، د هغه قوم لپاره چې يقين لري. بلکې يوازې الله تعالی ښه فيصله کوونکی دی.

د اسلام دين دانسان د هدايت او لارښوونې دين دی هغه څه يې بشريت ته راوړي چې دهغوی ژوندون پکې دی الله تعالی فرمايي: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ)).[۲۳۸] ای مومنانو د الله او د هغه د پېغمبر پريکړې او حکم ته لبيک ووايast، کله مو چې راوبلي هغه څه ته چې تاسې لره ژوند دربښي.

---

[۲۳۶]. النساء ۵۸
[۲۳۷]. المائدة ۵۰
[۲۳۸]. الانفال ۲۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په اسلام کې د مسلمانانو ژوندون دی او اسلامي امت بې له اسلامه نه ژوندی کیږي، او پرته له اسلامي شریعته بل داسې قانون نشته چې د انسان مصلحت، امن او هوساینه دې تامین کړي. کله چې د مسلمانانو د ژوند له بیلابیلو ډګرونو لکه: سیاسي، نظامي او اقتصادي څخه اسلامي ښوونې ووتې، نو له ناکامۍ سره مخ شول او لار ورکي وګرځیدل؛ ځکه چې پرته د حق لارې د نورو لارو پیروي ګمراهي او لارورکي ده الله تعالی فرمایي:((فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ ().[239] - نو وروسته له حقه پرته له ګمراهۍ بل څه نشته، نو کوم خوا ته ګرځولی شئ؟)).

۴– د ستونزو حل یوازې په اسلام کې دی:

اسلامي شریعت لکه څرنګه چې څوارلس پیړۍ مخکې د تطبیق وړ ؤ، د ژوند د ستونزو حل پکې شتون درلود، اوس هم د تطبیق وړ او د هر ستونزې او هرې قضیې حل پکې موجود دی.

پدې وروستي عصر کې چې کله اسلامي نړۍ له یرغل سره مخ شوه او د لویدیځ او ختیځ جنګیالیو یې پر سپیڅلو خاورو کې قدمونه کیښودل، نو د نظامي یرغل سربېره یې په فکري او فرهنګي جنګ باندې هم لاسونه پورې کړل، او خپلو لاس پوڅو او مزدورانو (داخلي خاینانو) له لارې یې داسې تبلیغات پیل کړل چې ګویا اسلامي شریعت د اوسنۍ زمانې لپاره مناسب نه دی، او نه خو د شتو قضایاو او ستونزو لره پکې کوم حل شتون لري.

په حقیقت کې د استعمار او یرغل دا یوه خطرناکه حربه وه، د دې ترشاه یې غوښتل د اسلامي امت نوي او راتلونکی نسل ته د خپل دین، کلتور او فرهنګ په اړه شک ورواچوي، له خپل تیر څخه یې وشلوي، د لادینیت

[239] یونس ۳۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

او الحاد په دایره کې یې نباسي، د ګوډاګۍ او غلامۍ په ځنځیرونو یې وتړي، لکه څرنګه چې په اسلامي نړۍ همداسې وشول یو زیات اسلام ته منسوب وګړي د هغوی غلامان، ګوډاګیان او لاس پوڅي وګرځیدل.

باید یو مسلمان پدې باندې پوره باور ولري چې د اسلام په سپیڅلي دین او د هغې په روښانه شریعت کې د هرې قضیې او هر ستونزي حل او موجود دی الله تعالی فرمایي: ((وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ.[240] او پرتا مو کتاب نازل کړی چې په هغې کې د هر شي څرګندونه او وضاحت دی)).

د الله تعالی دا قول د ثبوت او دلالت له مخې قطعي دی د دې خبر ورکوي چې قرآن کریم هیڅ شی مهمل نه دی پریښی. د رسول الله صلی الله علیه وسلم له مبعوث کیدو وروسته داسې یو څه نشته چې د هغه په شریعت کې یې حکم معلوم نه وي. کوم افعال چې بندګانو پورې اړه لري پر هغې باندې د حکم کولو دلایل په قرآني او نبوي نصوصو کې صراحتاً ذکر شوي او یا یې داسې علامې شته چې د هغې له مخې پرې حکم کیږي له وجهې د دې قول د الله تعالی (تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ)او د دې قول په اساس چې الله تعالی فرمايي: ((الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا)).[241] تاسې ته مې نن ورځ ستاسې دین مکمل کړ او خپل نعمت مې تاسې ته پوره کړ او غوره مې کړ تاسې لره اسلام په حیث د تګ لارې او دین.

هغه څوک چې وایي په اسلام کې د ځینې معاصرو ستونزو او بعضې قضایاو حل نه شته او یا وایي د بندګانو اړوند ځینې کارونه او افعال شریعت پریښي او اهمال کړي دي، چې نه یې ښکاره دلیل او یا نه یې داسې علامه اوکومه نښه شته چې ورباندې دلالت وکړي، نو دا داسې یو ګومان دی چې ګویا څه شیان او ځینې افعال د الله تعلی کتاب نه دي ذکر کړي او یا

[240]. النحل ۸۹
[241].المائدة ۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

داچې د اسلام دین نه دی مکمل.. نو دغسې خبرې او دا ډول ګومانونه بې ځایه او باطل دي.

او هغه دعوه چې ګویا په اسلام کې د حکومت چارې نشته، یا د هغې اړونده احکام پکې لږ دي، یا داچې لومړنی اسلامي دولت او نظام د همغې چاپیریال او د هغه وخت له شرائطو سره برابر او مناسب ؤ د اوسنیو شرائطو او حالاتو لپاره مناسب نه دی، نو دا هم یوه باطله دعوه ده چې شریعت او واقعیت یې په کلکه سره ردوي.

حقیقت دادی کوم شریعت او تګلاره چې د قرآن کریم د نزول په مهال راغلې ده لکه څرنګه چې د همغې چاپیریال او د وخت حالاتو لپاره مناسبه وه د اوسني عصر او د هر عصر لپاره مناسبه ده؛ دا ځکه چې اسلامي شریعت د هر ځای او هر وخت لپاره دی او لاربښوونې یې د ژوند ټولو برخو ته شاملې دي چې د بشر د اړتیاو په وړاندې هیڅ نیمګړتیا نه لري.

په همغه لومړي دور د اسلام او د قرآن کریم د نزول په مهال الله تعالی خپل دین او سپیڅلی شریعت په تدریج سره (د درویشتو کلونو په موده کې) مکمل کړ او د ژوند د بیلابیلو ډګرونو لکه سیاسي، اقتصادي، ټولنیز او نورو لپاره یې لازمي ښوونې وکړې، نو هغه څوک چې د دې الهي ښوونو یوې برخې یا یو جزء ته هم شا کړي او یا یې په مقابل کې ودري داسې دی لکه د ټول شریعت په مقابل کې چې بغاوت کوي.

اسلام داسې یوه عقیده او نظام دی چې د انسان او د هغې ژوند اړونده ټولو چارو لره شامل او دهغې تنظمونکی دی او اسلامي شریعت د انسان پر ټولو افعالو باندې احاطه کړې ده، د هغې اصول، فروع، کلیات او جزئیات یې ټول څیړلي او د هغې اړونده احکام یې معلوم کړي دي.

همدغه نظام لکه څرنګه چې د پخوانیو عصرونو لپاره مناسب ؤ، نن او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبا او د هر عصر لپاره مناسب دی؛ د دې لپاره چې په پوره والي، بشپړتیا ،له زمانې سره د مسایرت (روانیدو او لګیدو) او داسې نورو د کمال پر صفتونو باندې موصوف دی.

۵- د ظلم او زیاتي مخنیوی:

د اسلام سپیڅلي دین هر ډول ظلم او تیرې حرام کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم د حِجّة الوِداع (رخصتیدو حج) په خطبې کې داسې وفرمایل:((فإنَّ دماءَكم، وأموالَكم، وأعراضَكم، عليكم حرامٌ، كحُرمةِ يومِكم هذا، في بلدِكم هذا، في شهرِكم هذا". فأعادَها مِراراً، ثم رفعَ رأسَه فقال:"اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ اللهمَّ هل بلَّغتُ؟ هذا، الا هل بلغت)).[٢٤٢] بیشکه چې ستاسې وینې، ستاسې مالونه، او ستاسې عزتونه پر تاسې باندې داسې حرام دي لکه ددې ورځې (لوي اختر) حرمت، پدې ښار حرمت لرونکي (مکه مکرمه) او پدې حرمت والا میاشت (ذو الحجة) کې -د اوینا یې ځوځله تکرار کړه- بیا یې سر (مبارک) را جګ کړ او ویې فرمایل: ای الله ما ورساوه! ای الله ما ددې رسونه او تبلیغ وکړ!

په حدیث قدسي کې راغلي دي رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي چې الله تبارك وتعالی فرمایلي دي: ((**يَا عِبَادِي إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا**)).[٢٤٣] ای زما بندګانو ما پر ځان باندې ظلم حرام کړی او ستاسې ترمنځ مې هم حرام ګرځولی دی، نو یو پر بل ظلم مه کوئ.

الله تعالی په قرآنکریم کې دظالم انسان لپاره د آخرت د ډېرې سختې سزا خبر ورکړی دی هغه فرمایي: ((**مَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنۡ حَمِيمٖ وَلَا شَفِيعٖ يُطَاعُ** ﴿١٨﴾[٢٤٤] - په قیامت کې به د ظالمانو لپاره نه نژدې دوست او نه کوم سفارشي وي چې په اړه

---

[٢٤٢]. متفق علیه
[٢٤٣]. صحیح مسلم
[٢٤٤]. غافر ١٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې سفارش منظور شي)).او فرمايي:((وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِن نَّصِيرٍ ﴿٧١﴾[۲۴۵]-او ظالمانو ته به هيڅ مدد ګار نه وي)).

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ)).[۲۴۶] له ظلم څخه ځانونه وساتئ بيشکه چې ظلم په ورځ د قيامت کې تيارې دي.او له بخل څخه ډډه وکړئ، بيشکه چې بخل له تاسې نه مخکې خلک تباه کړي دي، هغوی دې ته وادار کړل چې په خپلو کې يې يو د بل وينې توی کړې او يو دبل مُحَرم حقونه يې حلال وګرځول.

نو ددې لپاره چې د دنيا او آخرت له سزا ګانو څخه وساتل شو، پکار ده چې له هر ډول ظلم او تيري څخه ځانونه او ټولنې وژغورو او د عدل او انصاف په صفاتو باندې خپل ځانونه او خپلې ټولنې رنګ کړو، الله تعالی فرمايي: ((إِنَّ ٱللَّهَ يَأۡمُرُ بِٱلۡعَدۡلِ وَٱلۡإِحۡسَٰنِ وَإِيتَآيِٕ ذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَيَنۡهَىٰ عَنِ ٱلۡفَحۡشَآءِ وَٱلۡمُنكَرِ وَٱلۡبَغۡيِۚ يَعِظُكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾))[۲۴۷] - بيشکه چې الله تعالی په عدل، ښيګڼه کولو او خپلوانو ته په ورکړې امر کوي او له قبيحو او بدو کارونو او له تيري څخه منع کوي. پدې سره تاسې ته پند درکوي، نو ښائيږي چې پند او نصيحت واخلې)). او فرمايي: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُونُواْ قَوَّٰمِينَ لِلَّهِ شُهَدَآءَ بِٱلۡقِسۡطِۖ وَلَا يَجۡرِمَنَّكُمۡ شَنَـَٔانُ قَوۡمٍ عَلَىٰٓ أَلَّا تَعۡدِلُواْۚ ٱعۡدِلُواْ هُوَ أَقۡرَبُ لِلتَّقۡوَىٰۖ

---

[۲۴۵]. الحج ۷۱
[۲۴۶]. صحيح مسلم
[۲۴۷]. النحل ۹۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ۝٨ ».[۲۴۸] ای مومنانو د الله لپاره په انصاف سره پر ګواهۍ ورکولو باندې محکم ولاړ اوسئ او د یو دښمن قوم دښمني دې پرتاسې ددې باعث نه شي چې عدل او انصاف ونکړئ. عدل کوئ چې هغه پرهیزګارۍ ته ډېر نژدې دی. او له الله نه ووېرېږئ بیشکه الله پوهېږي پر هغو کاروونو چې تاسې یې کوئ.

په ټولنه او هېواد کې د استقرار رامنځ ته کیدلو او د الهي مسئولیت رفع کیدو په خاطر دا ضروري ده چې د هر راز ظلم او زیاتي مخنیوې وشي او د یو مسلمان وینه، مال او ابرو وساتل شي، لکه مخکې یې چې څرګندونه هم وشوه. او د حقوقو د ساتنې او د ظلمونو د له منځه وړلو په لړۍ کې باید په یاد ولرو چې زمونږ په هېواد کې د چارواکۍ او منصب له لارې له پخوا راهسې ځینې چارواکي، مسئولین او قاضیان.. په خیانتونو باندې متهم دي. آن تر دې چې لدې رنځ څخه د جهاد او هجرت سپڅلې مرحله هم پاکه پاتې نشوه، چې ځینو خلکو پکې د جهاد او مهاجرینو په نامه راغلې ډېر مالونه او پیسې په خپلو جیبونو کې واچولې او خپل شخصي ملکیتونه یې وګرځول..او بیا د نجیب د حکومت له نسکوریدو وروسته تش په نامه د مجاهدینو حکومت د ګډوډیو په مهال په هېواد کې درغلیو ، چور او چپال لا زیات زور واخست.. همدارنګه نن ورځ هم د چارواکۍ او منصب له لارې د مسلمانانو په عامه مالونو او بیت المال کې په پوره جرات سره درغلې او خیانتونه کیږي.

[۲۴۸]. المائدة ۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ د هېواد موجوده حاکم نظام ته ځیر شو ، نو وبه ګورو چې له الف نه تر یا پورې د خیانت او درغلۍ ښکار دی، آن تر دې چې دغسې غږ یې د دنیا په کوز او بر سر کې واوریدل شو!

له حکومت او نظام څه راپدیخوا د ولس او رعیت ترمنځ هم بیلابیل ظلمونه او حقوق تلفي جریان لري، کمزوري او ضعیفان د زور او زر لرونکو وګړو د تیریو او ظلمونو ښکار ګرځي..

نو هېواد ته د امن او استقرار راوستلو په برنامه کې د نورو اصلاحاتو ترڅنګ د ظلم مخنیوی، د مظلومانو مرسته کول او حقدارانو ته یې د خپلو حقوقو ورکول هم خورا زیات اړین دي، او دې کار ته باید چې لومړیتوب ورکړ شي؛ داځکه چې ترڅو مو د مظلومانو او کمزوو خواخوږي او د هغوی دعاګانې له ځانونه سره مل کړي نه وي، نو پر دښمنانو باندې به مو سرلوړي او بریالتوب ستونزمن وي. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ((**ابْغُونِي فِي الضُّعَفَاءِ، فَإِنَّمَا تُرْزَقُونَ، وَتُنْصَرُونَ بِضُعَفَائِكُمْ**)).[۲۴۹] تاسې زما خوښي په کمزورو خلکو کې ولټوئ، بیشکه تاسې سره مدد د کمزورو له مخه کیږي او تاسې ته روزي د هغوی په خاطر درکول کیږي.

۶- مسئولیت اداء کولو ته بلنه:

د ولس ترمنځ د عدل تامینولو په برنامه کې دا اړینه ده چې لومړی چارواکي، قاضیان، دحکومتي او غیرحکومتي ادارو او موسسو کارمندان او مسئولین له الله تعالی څخه وډار کړای شي ترڅو په سمه توګه خپل مسئولیتونه اداء کړي ، همدارنګه عادلانه کړنلارې ته وهڅول شي او د عدل او انصاف په مهار باندې مهار کړای شي.

---

[۲۴۹]- رواه ابوداود(سنن أبي داود ، كتاب الجهاد ، باب(۷۷) فی الانتصار بذی الخیل و الضعفة و رواه البخاري في صحيحه (كتاب الجهاد ، باب من استعان الضعفاء و الصالحین فی الحرب- بلفظ : "هل تنصرون الابضعفاءکم" فتح الباري ٦ \ ٨٨

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو راځئ چې چارواکي، مسئولين، قاضيان او مامورين له خپل پالونکي څخه ووېروو، د مسئوليت او منصب په امانت کې له خيانت کولو څخه ډډه کولو ته يې اړ کړو، په صدق سره توبه ويستلو، او ولس ته د حقونو ورکولو مسئوليت ته يې وهڅوو! پدې ځای کې د اصلاح او سمون په موخه په لاندې نقاطو کې لازمې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوې دي:

الف – د مسئوليت احساس:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**كلُّكم راعٍ، وكلُّكُم مسؤُولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ، الإمامُ راعٍ، ومسؤُولٌ عن رعيَّتِهِ.** [250] - له تاسو څخه هر يو مسئول دی (چې پوښتنه به ورڅخه کيږي) نو هغه څوک چې د خلکو مشر وي هغه به د خپل رعيت په هکله پوښتل کيږي)). او فرمايي: ((**مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللهُ رَعِيَّةً، فَلَمْ يَحُطْهَا بِنَصِيحَةٍ، فيموت وهو غاشٌّ لهم، إلا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الجَنَّةِ**)). [251]
نشته هيڅ يو بنده چې الله تعالی ورته د رعيت چارې سپارلي وي، او هغه يې د حقونو ساتنه او خيرخواهي ونکړي، او پدغسې حالت کې مړ شي چې له هغوی سره خيانت کوونکی وي، نو د جنت بوی به هم ونه مومي.

ب – د آخرت سزا راپه يادول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَنْ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**)). [252] څوک چې مونږ په کوم کار (ماموريت) باندې وګماره او بيا له مونږ څخه يوه ستنه او يا له هغې څخه کم شی پټ کړي، نو دا به غلا او خيانت وي چې دقيامت په ورځ به يې راوړي. او فرمايي: ((**لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غَدْرِهِ**

[250]. متفق عليه
[251]. متفق عليه
[252]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

أَلَا وَلَا غَادِرَ أَعْظَمُ غَدْرًا مِنْ أَمِيرِ عَامَّةٍ)).[۲۵۳] د هر وعده ماتوونکی او دوکه مار لپاره به د قیامت په ورځ کې پر هغه باندې جنډه جګېږي د هغه د غدر په اندازه، او له عام امیر (رئیس دولت) نه زیات غدر کوونکی بل څوک نشته (کله چې غدر او خیانت کوي.

ج – د خائن لپاره بده بیلګه:

هغه چارواکی، هغه رئیس او هغه مامور چې په خپل مسئولیت کې خیانت کوي، د مظلوم حق ظالم ته د پیسو او رشوت په بدله کې ورکوي او یا د پیسو په بدله کې مجرم باندې حد جاري کول ترک کړي.. مشابهت یې د ډاکوانو د مشر او یا د لوط علیه الصلاة والسلام د بوډۍ ښځې سره دی، لکه څرنګه چې شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمه الله وايي: ((وولي الأمر إذا ترك إنكار المنكرات وإقامة الحدود بمال يأخذه كان بمنزلة مقدم الحرامية .. و كان حالها شبيهًا بحال عجوز السوء امرأة لوط التي كانت تدل الفجار على ضيفه)).[۲۵٤] کله چې د مسلمانانو چارواکی د مال او پیسو په مقابل کې د بدو کارونو مخنیوی او د حدودو نافذول پرېږدي، نو د لوټمارو او ډاکوانو د مخکښ او مشر په څیر وي، او یا د لوط (علیه الصلاة والسلام) د بوډۍ ښځې سره ورته والی لري چې د خپل خاوند له میلمنو څخه به یې فاجران خبرول او دهغوی رهنمايي به یې کوله.

همداراز نوموړی عالم امام وايي: ((وولي الأمر إنما نصب ليأمر بالمعروف، و ينهى عن النكر، وهذا هو مقصود الولاية، فإذا كان الوالي يُمَكّن من المنكر بمال يأخذه كان قد أتى بضد المقصود، مثل من نصبته ليعينك على عدوك، فأعان عدوك عليك, أو بمنزلة من أخذ مالا ليجاهد به فى سبيل الله فقاتل به المسلمين)).[۲۵۵] د مسلمانانو حاکم ددې لپاره مقرر شوی دی چې پر نیکیو باندې امر

---

۲۵۳. صحیح مسلم

[۲۵٤]. وګوره: لامر بالمعروف و النهى عن المنكر، شيخ الاسلام ابن تيمية ، ص ٥٦

[۲۵۵] -مخکینی مرجع ص ۵۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړی، خلک له بدیو څخه منعه کړي او په اسلام کې همدا د مشرۍ او چارواکۍ هدف دی، لیکن کله چې یو حاکم او مشر د مال په مقابل کې د منکر او ناروا مخنیوی پریږدي، نو په حقیقت کې ده د خپل هدف ضد کار وکړ. د دې مثال د هغه چا دی چې ته یې د دښمن په مقابل کی خپل ملاتړ وګرځوئ، خو هغه ستا په مقابل کې د دښمن ملاتړ وکړي. او یا یې مثال د هغه چا دی چې د الله تعالی په لار کې د جهاد او جنګ کولو لپاره مال او پیسې ورکړل شي، لیکن هغه د مسلمانانو په مقابل کې جنګ وکړي.

ج- د خائن حاکم په اړه بد دعائي:

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:((**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ، وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ**)).[٢٥٦] ای الله څوک چې زما د امتي د کومې چارې مسئولیت واخلي او سختي ورباندې وکړې، نو ته ورسره سختي وکړې! او چا ته چې زما د امت کوم کار وسپارل شي او نرمې ورسره وکړي ، نو ته ورسره نرمي وکړې!))امام مناوي رحمه الله د دې حدیث په شرحه کې وايي: پدې عبارت (**اللهُمَّ، مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا**) کې د (**شَيْئًا**) لفظ نکره ده چې عمومیت او شمولیت افاده کوي، یعنې هغه کار چې هر څه وي لکه: د خلافت او بادشاهي، قضاء، امارت او مشري، د نظارت چارې، د وصیت چارې او داسې نور. او دا عبارت چې (**فَشَقَّ عَلَيْهِمْ**) یعنې د هغوی د تکلیف لامل وګرځید او یا یې په وینا او یا فعل سره د سختۍ چلند ورسره وکړ، نو (**فَاشْقُقْ عَلَيْهِ**) ته ورسره سختي وکړئ او په تکلیف کې یې وګرځوئ، چې دعمل برابر سزا وويني. او کله چې د دې برعکس ښه چلند وکړي (**فَرَفَقَ بِهِمْ**) معنی داچې په نرمۍ، ښه وضعیت او شفقت سره یې چلند ورسره

---

[٢٥٦]. صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړ، نو د هغوی د دغه چلند برابر به ښه بدله ورکړ شي (فَارْفُقْ بِهِ) معنی داچې ای الله داسې څه ورسره کوي چې د هغه پکې ګټه وي، ددغه ښه عمل په سبب.[۲۵۷] او شیخ ابن عثیمین رحمه الله د حدیث په شرحه کې وایي: دا جمله (فَاشْقُقْ عَلَيْهِ- ته ورسره سختي وکړئ) د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خیرا ده هغه چا ته چې د مسلمانانو خاص یا عام کارونه ورته حواله شي، او پدې کې هغه څوک هم راځي چې د خپل کور مشري ورپه غاړه شي، همدارنګه یو چا ته د یوې مدرسې یا ښوونځې مدیریت ورکړ شي، آن تر دې چې یو ښوونکی چې د خپل ټولګي مسئولیت ورپه غاړه دی او هغه عالم چې د مسجد امام وي، دا ټول پکې داخل دي. او (من وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا) پدې جمله کې (شيئاً) نکره ده، او کله چې نکره په سیاق د شرط کې وي، نو عموم افاده کوي- لکه څرنګه چې د اصولو علماو ویلي دي –معنی داچې هر شی او هر کار چې وي.[۲۵۸]

د– د عادلو حاکمانو مقام:

رسول الله صلی الله عله وسلم فرمایي:((**إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا**)).[۲۵۹] د قیامت په ورځ به عادلان خلک د نور پر ممبرونو باندې د مهربان ذات جَلَالُه په ښي طرف کې وي او د هغه دواړه طرفونه ښی طرف دی، دا به هغه خلک وي چې په خپلو پریکړو، په خپلو کورنیو او په ورسپارل شوو چارو کې یې عدل کاوه. او فرمایي: ((**إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ**

---

۲۵۷. وګوره: فیض القدیر، المناوي، ۲/ ۱۰۶

۲۵۸. وګوره: شرح ریاض الصالحین، ۳/ ۶۳۳

۲۵۹. متفق علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقِيْن)).[٢٦٠] بيشکه هغه مسلمان امين خزانه دار (بيت المال مسئول) له صدقه ورکوونکو څخه دی کوم چې په پوره توګه او د نفس په خوښئ سره نافذوي (او يا ورکوي) هغه څه چې ورته يې امر شوی دی مستحقينو ته.

نو بايد چې چارواکي او مامورين خپل ځانونه عادلان ثابت کړي اوپه بيت المال کې ناوړه تصرفات ونکړي، همداراز د مئوسساتو مسئولين او مامورين دې ته متوجه اوسي چې د مئوسسو مالونه هم د بيت المال مالونه دي چې په هغی کې هر ناروا تصرف د مسلمانانو په بيت المال کې ناروا او ناجائزه تصرف دی. او د آخرت سزا يې همغه ده کومه چې د بيت المال پر خيانت او غلا کولو باندې مرتب کيږي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((إنَّ رجالًا يَتَخَوَّضونَ في مالِ اللهِ بغيرِ حقٍّ، فلَهُمُ النارُ يومَ القيامَةِ.[٢٦١] ځيني خلک د مسلمانانو په مالونو (بيت المال) کې په ناحقه سره تصرف او چلند کوي، نو پوه دې شي چې په قيامت کی به د دوی لپاره اور وي)). او په بل حديث کې ذکر شوي:((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ, فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[٢٦٢] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي،نو د دوزخ زيات وړ دی.(چې پکې داخل شي).

هـ– ځان خادم او اجير ګڼل :

په حکومت، مئوسسه يا عام المنفعه پروژه کی چی څوک د کار او وظيفې لپاره وګمارل شي که هغه لوړپوړی وي او يا ټيټ پوړی، د ټولنې او ولس په وړاندی د دی حيثيت لري چی ګويا د دوی يو خادم دی، نو بايد چې ځان خادم او يا اجير وګڼي په يو روايت کې ذکر شوي دي: ((ابومسلم

---

[٢٦٠]. صحيح مسلم ، كتاب الزكاة ، باب أجر الخازن الأمين.

[٢٦١]. البخاري

[٢٦٢]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

الخولاني رحمه الله- چې يو جليل القدر او د لوړې مرتبې تابعي دى- د معاويه رضي الله عنه مجلس ته راغی او داسې سلام يې واچولو: ((**السلام عليك أيهاالأجير!** سلام دې وي پر تا باندې اى اجير او خادمه!)) په مجلس کې ناستو خلکو وويل: داسی ووايه: ((**السلام عليك أيها الأمير**! پر تا دې سلام وي اى امير ه!)) نو هغه دويم او دريم ځل همهغه اولنی سلام تکراراوه، او د مجلس خلکو به ورته د سلام دغه نور الفاظ وريادول. معاويه رضي الله عنه د مجلس خلکو ته وويل: تاسې ابومسلم پرخپلې وينا باندې پريږدئ هغه چې څه وايي د علم او پوهې پر اساس يې وايي. بيا هغه معاويه رضي الله عنه مخاطب کړ او ورته يې وويل: ((**إِنَّمَا أَنْتَ أَجِيرٌ اسْتَأْجَرَك رَبُّ هَذِهِ الْغَنَمِ لِرِعَايَتِهَا؛ فَإِنْ أَنْتَ هَنَّأْتَ جَرْبَاهَا، وَدَاوَيْتَ مَرْضَاهَا، وَحَبَسْتَ أُولَاهَا عَلَى أُخْرَاهَا: وَفَّاك سَيِّدُهَا أَجْرَك، وَإِنْ أَنْتَ لَمْ تَهْنَأْ جَرْبَاهَا وَلَمْ تُدَاوِ مَرْضَاهَا؛ وَلَمْ تَحْبِسْ أُولَاهَا على أخراها عاقبك سيدها**)).[۲۲۳] بيشکه ته يو مزدور يې چې د دې رمې (انساني رعيت) څښتن (پالونکي ذات) د هغې د څرولو(پالنې) لپاره ټاکلی يې، که ته د دې (رمې له ګډو او بوزو) څخه کومه پمنه غوړه کړې اود کومې رنځورې درملنه وکړې لومړنی او وروستنې يې سره راغوندې کړې، نو د هغې مالک به يې پوره اجر درکړي، او که ته يې پمنه غوړه نه کړې، او د رنځورې علاج يې ونه کړې، او نه يې لومړنی او ورستنی سره رايوځای کړې، نو د هغې څښتن به سزا درکړي.

يو سړي دويم خليفه عمر رضي الله عنه ته وويل: اى د مسلمانانو اميره! که د بيت المال له مصرف څخه په ځان (او کورنۍ) باندې يو څه پراخوالی راوړې، نو دا به ښه وي، هغه په ځواب کې وويل: ايا ته پوه يې چې زما او د دې خلکو (رعيت) مثال څه دی؟ زما او ددوی مثال داسې دی چې يوه

[۲۲۳] وګوره: السياسة الشرعية فی اصلاح الراعي و الرعية ، شيخ الاسلام ابن تيمية ص ۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډله مسافر یو ځای سفر کوي، نو خپل مالونه او د سفر توښې راټولې کړي او له په خپلو کې یې یو چا ته وسپاري، ترڅو یې پر دوی باندې خرچ کوي، نو ایا دغه سړي ته دا روا ده چې د هغوی له مالونو څخه ځان ته زیاته برخه واخلي او خپل ځان ته پر هغوی باندې ترجیح ورکړي ؟ [۲٦۴]

۷- له حرامخوریو څخه پاکه ټولنه:

باید چې مسلمان له هر نوعه حرام مال او ناروا شتمنۍ څخه ځان فارغ کړي او د پاک خوراک او حلالې شتمنې طلب او تکل وکړي لکه څرنګه چې یې الله تعالی امر کړی دی: ابوهریره رضي الله عنه روایت کوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلي دي: ((**أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ (يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنْ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وَقَالَ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ**)). [۲٦۵] الله تعالی پاك او منزه دی او پاك څیز خوښوي. او الله تعالی مومنانو ته پر همهغه څه باندې امر کړی چې پیغمبرانو ته یې ورباندې امر کړی دی چې: ای پیغمبرانو له پاکیزو شیانو څخه خوراک وکړئ او نیك عملونه کوئ. او الله تعالی فرمایي: ای مومنانو له هغو پاکو شیانو څخه خوراك کوئ چې تاسې ته مو روزي کړې دي او الله ته شکر ګوزاره شئ که یوازې د هغه عبادت کوونکي یاست. بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي یادونه وکړه چې اوږد سفر به کوي، د سر ویخته به ئې ګډوډ ((او غیر منظم)) وي، دوړې او ګردونه به ورباندې وي، خپل لاسونه به آسمان طرف ته د دعاء لپاره اوږده کړي وایي به: ای ربه! ای ربه! ((دا څیز او هغه څیز.. راکړئ)) حال دا چې د

۲٦۴- د مخکینۍ مرجع ۲۵ مخ .

۲٦۵- **صحیح مسلم**

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خوراک به حرام وي، د هغه څښاک به حرام وي، د هغه پوښاك به حرام وي، هغه به په حرامو تغذیه شوی وي، نو څرنګه به یې دعاء قبوله شي؟!

دعاء چې یو مستقل عبادت دی د هغې د قبولتیا لپاره یو شرط د مال حلالوالی دی. له امام احمد بن حنبل رحمه الله څخه پوښتنه وشوه چې زړونه پر څه شي باندې نرمیږي ؟ هغه وویل: د حلالو په خوړلو باندې. او عبد الله بن المبارك رحمه الله وايي: ((**رد درهم من شبهة أحب إلی من أن أتصدق بمئة ألف درهم**)).[۲۶۶] له مشتبه مال څخه د یوې روپۍ بیرته واپس کول دا ماته لدې غوره دي چې سل روپۍ صدقه کړم.

د پخوانیو نیکانو خلکو د مېرمنو او بیبیانو په هکله دا ویل شوي چې خپلو مېړونو ته (چې کله به دکار او کسب لپاره له کوره وتل) داسې ویل: ((**اتقوا الله فینا لا تطعمونا الحرام، فإنا نصبر علی الجوع، ولا نصبر علی الحرام- وفي لفظ فإنا نصبر علی الجوع ولا نصبر علی النار**)).[۲۶۷] زمونږ په باره کې له الله څخه وویریږئ! مونږ ته حرام مه راوړئ، بیشکه چې مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، خو پر حرامو باندې صبر نشو کولای. او یا به یې داسې ویل : مونږ پر لوږه باندې صبر کولای شو، لکن په اور باندی صبر نشو کولای.

او که یو څوک د خپلو کورنیو او اولادونو د خوشحالولو لپاره حرام خورئ او یا یې د هغوی د عیش او عشرت لپاره د عامو وګړو او عام ولس برخه زخیره کړي وي، نو پدې دې پوه شي چې: په خلکو کې هغه څوک ډیر بدبخته دی چې د بل چا د دنیا لپاره خپل آخرت خرابوي. نو ولې یو مسلمان د بل چا د مزو او چړچو لپاره خپل آخرت خراب کړي؟

۲۶۶.وګوره: **جامع العلوم والحکم ، ابن رجب الحنبلي ، ص ۱۹۲- ۱۳۳** .

۲۶۷. وګوره: تعلیق اشیخ عبد الفتاح ابو غدة علی: رسالة المسترشیدین للحارث المحاسبي، ص ۱۵۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ چې پدې ځای کې د پنځم عادل خليفه عمر بن عبد العزيز رحمه الله يو ډېر جالب موقف راپه ياد کړو: «کله چې هغه ته د مرګ شيبې رانژدې شوې يو مشاور يې ورته وويل: زامنو ته دې له بيت المال څخه د څه برخې وصيت وکړه! ځکه چې دوی نيستمن دي، نو هغه په ځواب کې د قرانکريم دا آيت ولوست: ﴿إِنَّ وَلِـِّۧىَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى نَزَّلَ ٱلْكِتَٰبَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ﴾[268] بيشکه زما ساتونکی الله تعالی دی، هغه ذات چې کتاب يې نازل کړی، هغه د نيکانو ساتنه کوي او د هغوی کار جوړوي. بيا يې وويل: زما زامن يو لدې دوو حالاتو خالي نه دي، که چيرته نيکان وي، نو الله تعالی د نيکانو ډېره ښه ساتنه کوي او که بدان وي، نو زه نه غواړم چې په بدکارۍ او فسق کې له هغوی سره مرسته وکړم.[269]

په ټولنه کې د حرمخوريو او درغليو د لمنځه وړلو او مخنيوي په خاطر باندې د حکومت او ولس لخوا دا لاندې مهم ګامونه واخستل شي:

الف– د هر ډول ظلم پر ضد ريښتينې مبارزه:

د حکومت او ولس په کچه د قضاء، څارنوالئ د اصلاح لپاره هلې ځلې وشي، او خاين قاضيان او څارنوالان، همداراز خاين او ظالم چارواکي له الهي عذاب څخه وډار کړی شي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي: ((**القُضاةُ ثلاثة: واحِدٌ في الجنة، واثنان في النار، فأما الذي في الجنة فرجلٌ عَرفَ الحقَّ فقضَى به، ورَجُلٌ عرف الحقَّ فجار في الحكم، فهو في النار، ورَجُلٌ قضى للنَّاس على جهلٍ، فهو في النار**)).[270] قاضيان په درې ډوله دي: د هغوی له جملې څخه يو ډول قاضيان به په جنت کې وي او دوه پاتې به په دوزخ کې وي. هغه قاضي چې په جنت کې به وي هغه سړې دی چې حق يې پيژندلی وي او د هغې برابر يې

---

[268]- الأعراف ۱۹۶

[269]- وګوره: البداية والنهاية امام ابن کثير ص ۱۳٤ (مکتبة الشاملة).

[270]- رواه ابوداد، وابن ماجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پریکړه کړې وي. او هغه سړی چې حق یې پېژندلی وي، لیکن په پریکړه کې یې تیری کړې وي دا به په دوزخ کې وي، همداراز کوم سړی چې د خلکو ترمنځ په ناپوهۍ سره پریکړه کړې وي دا به هم په دوزخ کې وي.

دا معلومه خبره ده چې چارواکی او قاضي په ټولنه کې د عدل او انصاف علمبردار ګڼل کیږي، هغوی خو ددې لپاره نه دي چې له ظالم څخه ملاتړ وکړي، بلکې د هغو مسئولیت او دنده داده چې له ظالم څخه د مظلوم حق واخلي او که داسې ونکړي، نو بیا خو دوی هم ظالما شو او د مظلوم د خیرو په وړاندې وګرځیدل، په حدیث کې راغلي دي: کله رسول الله علیه وسلم معاذبن جبل یمن ته د مشرئ او قضاء لپاره لیږه، نو یوه ځانګړې توصیه یې ورته دا هم وکړه ((اتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللهِ حِجَابٌ)).[۲۷۱] او وویرېږه د مظلوم له خیراو څخه، بیشکه چې د هغې او الله ترمنځ کومه پرده (د منع کیدو) نشته دی.

ب- د رشوت هره لار بندول:

باید چې د مصلحو او الله تعالی ویریدونکو چارواکو له پلوه د رشوت د پدیدې پوره مراقبت او دا یو ستر قانوي جرم ګرځول شي. همدارانګه په اخلاص او ریښتینولۍ سره د احتساب په نوم ځینې ارګانونه او یا ځینې خلک وټاکل شي، ترڅو د دې ناروغئ پوره درملنه وشي، او پدې ګناه سره ککړ او ملعون خلک لدې لعنتي کار څخه منع کړي، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژبه مبارکه باندې رشوت اخستونکی او رشوت ورکوونکی ملعون او د الله تعالی له رحمت څخه شړل شوی دي، هغه

---

[۲۷۱]. سنن الترمذي..

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرمايي: ((**لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي**)).[۲۷۲] د الله لعنت دی په رشوت ورکوونکي او په رشوت اخستونکي (دواړو) باندې.

مرحوم الشيخ مناع خليل القطان رحمه الله وايي: تاسې به د هغه قوم څخه د څه شي ارزو وکړئ او د څه هېله به ورته ولرئ چې رعيت يې چارواکي ته په بډو باندې ځان ورنژدې کوي او يا يې حاکمان او د چارو مامورين خپلې ورسپارل شوې دندې د خلکو د جيبونو وهلو او بډو اخستلو په بدله کې ترسره کوي ؟! ايا دغسې ټولنه چې د داسې درغليو او خيانتونه ښکار وي کوم پرمختګ به ولري او يا به يې د کارونو ميوه او ښه نتيجه واخستل شي ؟!

حقيقت دادی چې رشوت او بډې ستر خيانت، سخت تيرى او لوی فساد دی. او پدغه فساد کې متعدد اړخونه کار کوي، که له يوه اړخه چارواکي او د چارو مامورين پدې خيانت کې ککړ دي، نو له بله اړخه هغه وګړي هم سخت مجرمان دي څوک چې دوی ته د نورو خلکو د حقونو ترلاسه کولو لپاره بډې ورکوي. نو رشوت ورکوونکی د رشوت اخستونکي سره په ناحقه د خلکو مالونو په خوړلو کی مرسته کوي، دغسې بداخلاقيو ته وده ورکوي او د ناروا او حرامو کارونو لپاره زمينه برابروي...نو ددې ناوړه او خائن عمل په غندنه کې بايد دا لاندې نکات په ياد ولرو:

أ.غل يوازې هغه څوک نه دی چې د بل چا مال پټوي او غلا کوي يې، بلکې د يو هېواد او ټولنې د آبادۍ او بيا رغونې په پروژو کې رشوت او د مسلمانانو په بيت المال کې ناوړه تصرف هم غلا او د مالونو پټول دي، خو په پورته کچه باندې.

[۲۷۲]- سنن الترمذي، مسند احمد..

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. رشوت د امانت له منځه وړونکی عمل دی، چې لدې لارې د يو شخص له پلوه هغه ته د ورسپارل شوي امانت په ژمنه او وعده کې کوتاهي کيږي او د هغې د تړون په شرطونو کې خلل واقع کيږي.

ج. رشوت ورکوونکی په رشوت ورکولو سره د يو چارواکي او مامور ضمير د داسې څيز په بدله کی اخلي چې هغه ډير لږ دی، او هغه څه ورڅخه لاس ته راوړي چې دای غواړي او دده حق نه دی.د. رشوت د نفس ټيټوالی دی، د مروءت او ميړنتوب د منځه وړلو لامل او په ژمنه کې خيانت دی، چې يوازې هغه خلک يې مني څوک چې سپيره طبيعته او بد اخلاقه وي.

هـ. د هميش لپاره رشوت د خيانت او غدارۍ ملګری وي، چې دغه دواړه صفتونه د ټولنې لپاره يو لوي شراو په دين او اخلاقو باندې ستر جنايت اوتعرض دی، او دغسې مرض چې کله په کوم امت کې پيداشي، نو د زوال زنګ يې ووهل شي او د تباهۍ له ګوابښ سره مخ شي.[۲۷۳]

۸- حقوقو سپارلو ته بلنه:

بايد پدې پوه شو او پوره باور ولرو چې که په دنيا کې يو څوک دچا حق ورنکړي، نو په آخرت کې به يې خامخا ورکوي، نو راځئ چې د آخرت هغه ورځ په را په ياد کړو په کومه ورځ کې چې الله تعالی له ظالم څخه د مظلوم حق اخلي، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**مَن كانت له مظلمةٌ لأحدٍ مِن عِرْضِهِ، أو شيءٌ؛ فَلْيَتَحَلَّلْهُ منهُ اليومَ، قبلَ أنْ لا يكونَ دينارٌ ولا دِرْهَمٌ، إنْ كانَ لهُ عَملٌ صالِحٌ أُخِذَ منهُ بقدْرِ مَظلمَتِهِ، وإنْ لم يَكُنْ لهُ حسناتٌ أُخِذَ مِن سيئاتِ صاحِبِهِ، فحُمِلَ عليهِ**)).[۲۷۴] پر چا باندې چې د کوم مسلمان ورور د مظلوميت حق وي له پَت او عزت او يا بل څيز څخه، نو نن ورځ (په دنيا

---

[۲۷۳]. وګوره:**الحديث والثقافة الإسلامية للصف الثاني الثانوي، الشيخ مناع خليل القطان، ص ۱۸۸- ۱۸۹(موضوع: الرشوة والخيانة سبيل لهلاك الأمم).**

[۲۷۴]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې) دې ځان ورڅخه فارغ کړي، مخکې لدې چې بيا به په آخرت کې نه ديناراو نه درهم[۲۷۵] وي. او که هغه لره کوم نيک عمل وي د هغه ظلم په اندازه به ورڅخه واخستل شي او حق دار ته به يې ورکړل شي او که نيکۍ نه لري، نو د مظلوم بدۍ به راواخستل شي او پده به بار شي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنْ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ)).[۲۷۶] دقيامت په ورځ به خامخا حقدارانو ته د هغوی حق ورکوئ ، آن تر دې چې له ښکرورې ګډې (يا وزې) څخه به بې ښکرو ته (چې وهل شوې وي) هم بدله اخستل کيږي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ؟ قَالُواالْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ، وَيَأْتِي وقَدْ شَتَمَ هَذَا، وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ)).[۲۷۷] ايا تاسې پوهيږئ چې نيستمن او تش لاسی څوک دی؟ صحابو وويل: په مونږ کې خو تش لاسی هغه څوک دی چې روپۍ او دنياوي سامان ونه لري. نو هغه وفرمايل: زما د امت مفلس هغه دی چې د قيامت په ورځ به د لمانځه، روژې او زکات عملونه ورسره وي. پداسې حال کې به راشي چې يو چا ته به يې کنځلې کړې وي، په يو چا به يې تهمت لګولی وي، د يو چا مال به يې خوړلی وي، د چا وينه به يې توی کړې وي او يو څوک به يې وهلی وي. نو دې او هغې (ټولو مظلومانو) ته به د ده له نيکيو څخه نيکۍ ورکړل شي، او که نيکۍ يې ختمې شي مخکې لدې چې د هغوی حقونه اداء

---

[۲۷۵]. دهغې زمانې د دوه سيکو (پولې واحدونو) نومونه دي چې دينار يې د درهم په نسبت زيات قيمتي و.

[۲۷۶]. صحيح مسلم

[۲۷۷]- صحيح مسلم

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو د هغوی ګناهونه به راواخستل شي او پده باندې به واچول شي، بیا به دوزخ ته وغورزول شي.

نو کومو خلکو چې په دنیا کې ظلمونه کړي او دخلکو حقونه یې اخستي دي باید چې هغوی ته یې وسپاري اویا ورڅخه معافي وغواړي، چې دا د بنده په حق کې له ګناه څخه د توبې ویستلو یو شرط دی.[۲۷۸]

او که یو چا داسې مال او دارائي ترلاسه کړي وي چې ټاکلې خاوند نه لري، بلکې د ولسونو او ټولنو شریکه پانګه (بیت المال) وي، نو باید چې هغې ته یې ور وګرځوي او که بیت المال موجود نه وي، باید چې په عامه کارونو لکه د سرحداتو د بندولو او پیرئ په انتظاماتو کې، د جهادي لښکرو په لګښتونو او داسې نورو کارونو کې یې مصرف کړي. همدارنګه د مسلمانانو د حاکم او بادشاه دا فرض دي چې کله په غصب او ناجائزه طریقه سره لاس ته راوړل شوي مال او شتمنۍ خاوندان وپېژندل شي، نو غاصبین پدې مکلف کړي چې خپلو خاوندانو ته یې وروسپاري او که خاوندان او د هغوی وارثان نه وي، باید چې د توبې ویستلو سره سره یې د مسلمانانو په عامو مصالحو کی مصرف کړي.[۲۷۹]

د مالي حقونو په باب کې باید د رسول الله صلی الله علیه د غه وینا هم د سترګو په وړاندې وګرځوو: ((وَمَنْ نَبَتَ لَحْمُهُ مِنْ سُحْتٍ , فَالنَّارُ أَوْلَى بِهِ)).[۲۸۰] او د چا چې غوښه پر حرامو راغټه شي، نو د دوزخ زیات وړ دی.

---

[۲۷۸]. د بنده په حق ضایع کولو کې د توبې شرطونه لومړی: د هغه ګناه پرېښودنه، پر هغې پښېمانتیاکول، دا عزم کول چې بیا به ورته نه راګرځي، او څلورم شرط دا چې هغه حق ورته واپس کړي یا ورڅخه معافي وغواړي..

[۲۷۹]. وګوره :الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر، شیخ الإسلام ابن تیمیه، ص ۳۸

[۲۸۰]. المعجم الاوسط للطبراني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغه سخت وعید په وړاندې به هغه خلک څه کوي د چا غوښه چې د جواری (قمار) یا د کهانت د ګټې، یا د کوډو (جادو) یا دغیب ویلو، یا په باطله سره دم اوتعویذونو کولو له لارې رالویه شوي وي؟ همدا راز هغه خلک چې د فاحشو او چټلو کارونو او ډمبازۍ له لارې پیسې لاس ته راوړي. یا د شرابو، مخدره موادو، د تېي وي او فضائي خپرندویه چینلونو، غلا، اختلاس، د حقونو غصبولو، له حقوقو څخه منکریدلو، په خرڅلاو کې عیب پټولو، په تجارت کې چل او دوکې کولو، په وزن او تول کې کمي کولو، سود خوړلو، د یتیمانو مال په ناحقه خوړلو، د اوقافو پر مالونو باندې خیټه اچولو، د رشوت اخستلو او ورکولو، په ناجائزه سره وکالت کولو او یا په داسې نورو ناروا معاملاتو او کارونو کې مشغولیدلو سره مال او شتمني لاس ته راوړي، دغسې وعید ورته متوجه دې نو باید په خپلو کارونو کې تجدید نظر وکړي او د حلال مال او حلالې ګټې په تلاش کې شي.

۹- مخکې له بیا رغونې انسان جوړونه:

د موجوده حکومت له رامنځ ته کیدو وروسته دغه لفظ (بیا رغونه) او پدې مفهوم سره ډیرې جملې او خبرې مو ولیدې او واوریدې، خو متاسفانه چې دغسې او دې ته ورته شعارونه چې په ظاهر کې ځلیدونکي ښکاریدل، ولس ته په زیاترو حالاتو کې دوکه ورکوونکي تمام شول.

هغه په ملیاردونه ډالر چې د افغانستان د بیا رغونې او بیا آبادۍ لپاره راغلل، ایا د دې هېواد پوره اعمار ته کافي نه ؤ؟ ځواب دادی چې د هغې زیاتره برخه د ځینو خاینو ډلو جیبونو ته ولاړه.. او پدې خیانتونو کې بیلابیل اړخونه درګیر ؤ، لومړی په خپله بهرنیان او ورپسې ځینې داخلي متعدد ډلې او ما فیایي کړۍ. چې پدې طریقه زموږ په هېواد کې خیانت کول، رشوت اخستل، غصب کول، او د بل حق هضمول دغسې ډلو ته ډېر آسانه کارونه وګرځیدل، او که د دې ستونزې مخنیوی ونه شي، نو د ناسور په څیر لاعلاجه وګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بايد وويل شي د اداري فساد پر ضد د اداري اصلاحاتو په نوم سره چې په تيرو وختونو کې کومې اداري رامنځ ته شوې وې، په خپله د فساد اداري ښکار وګرځيدې...

نو ترڅو چې د حکومتي نظام د سمون لپاره داسې کړنلاره اختيار نه شي چې مخکې د هېواد له بيا رغونې د فرد او ټولنې بيا رغونې ته پکې پاملرنه شوي وي. همدارنګه لومړی حکومتي کارمندان او مسئولين سم او اصلاح نه شي، نو هيڅکله به حکومت او نظام اصلاح نه شي، او د هغه واقعيت له مخې چې کله اوبه له بره خړې وي ښکته هم خړې وی، بايد لومړی د لوړ پوړو چارواکو اصلاح ته پاملرنه وشي بيا د نورو.

داصلاح په ميدان کې تر ټولو د مخه په عامو او خاصو هېوادوالو کې ديني بيداري او د الله په وړاندې دمسئوليت احساس پياوړی کول... يو بنسټيز حل دی، خو د دې ترڅنګ وخت پر وخت د چارواکو محاسبه کول، د خاينو وګړو پر ضد عملي ګامونه اخستل هم اړين دي چې دا کار پرته له واقعي اسلامي او بې له عادلانه نظامه ناشونی دی.

همدارنګه په هېواد او ټولنه کې د عامو او خاصو وګړو اړيکه له خپل پالونکي ذات سره ټينګول، د هغوی د عملونو اصلاح د ستونزو اساسي حل دی.

۱۰– د لومړنيو خلکو د اصلاح لار خپلول:

رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي:((**صَلَاحُ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَالْيَقِينِ، وَيَهْلِكُ آخِرُهَا بِالْبُخْلِ وَالْأَمَلِ**)).[۲۸۱]د دې امت د لومړنيو خلکو اصلاح او سمون په زهد[۲۸۲] او يقين[۲۸۳] سره شوی و، او وروستني به يې په بخل

[۲۸۱]. الزهدلاحمد,المعجم الاوسط,للطبراني,حديث حسن (صحيح الجامع الصغير و زيادته, الالباني۲/ ۷۱۵).
[۲۸۲]. له دنيا څخه بې رغبتي.
[۲۸۳]. پوخ باور چې شک پکې نه وي او نيک عمل ته هڅونکی وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او اوږد امید لرلو سره تباه کیږي.او امام مالك رحمه الله ویلي: ((**لن یصلح آخر هذه الأمة إلا بما صلح به أولها**)).د دې امت وروستني به هیڅکله اصلاح نه شي مګر پر هغه څه چې د دې امت لومړنیو پرې اصلاح شوي ؤ.

نو که موږ پر دښمنانو باندې غلبه، په ژوند کې آرامي او هوساینه، په ټولنه کې عدالت او انصاف او نورې ښیګڼې رایجول غواړو، نو باید چې لومړی د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم پیروي وکړو، دویم د دې امت لومړنیو(صحابه کرامو) او بیا ورپسې د غوره پیړیو خلکو ژوند ته وګورو او د هغوی پسې اقتداء وکړو.

د امت په اصلاح کې د زهد او یقین راتلل بستیز رول لري لکه څرنګه چې یې پدې مخکې نبوي ارشاد کې یادونه شوې، همدارنګه نوموړی نسخه د موجوده اسلامي امت د حالاتو له سمون سره خورا زیات نژدې تړاو لري.

په حقیقت کې زهد په یقین باندې ودریږي. کله چې بنده د آخرت په سزا او ثواب باندې پوخ باور او یقین ولري، نو بیا ورته دنیا او مال سپک ښکاري چې د آخرت په مقابل کې ورته هیڅ ارزښت نه ورکوي. بلکې د دنیا ژوند اووسائل د آخرت د ژوند لپاره توښه ګرځوي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ژوند کې چې کوم زهد ؤ او صحابو رضي الله عنهم چې کوم زهد درلود هغه په پوره توګه د دنیا له نعمتونو څخه ځان محروموول نه ؤ، بلکې هغه زهد د ځان پاکوالي (تزکیې) او په سختیو باندې یې عادت کول ؤ، ترڅو دنیا او مال د دین په لار کې د مجاهدې کولو ، او دالله د رضاء د حاصلولو په مخ کې خنډ ونه ګرځي.

په ژوندکې زهد او له دنیاوي ګټو او نعمتونو څخه ځان سپکول او بې تکلفه او د ساده‌ګۍ ژوند اختیارول د ایمان له ځانګو څخه یوه ځانګه ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:((إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الْإِيمَانِ)).[۲۸۴] بيشکه چې په ژوند کې سادګي او تقشف له ايمان څخه دی.

له تقشف مراد دانه دی چې انسان په پوره ډول له نعمتونو څخه ځان بې برخې کړې، بلکې معنايې داده چې بنده بايد د ژوند له وسائلو او نعمتونو څخه ځان دروند نه کړي.. دا ځکه چې که مونږ د مال او نعمتونو په استعمال کې له سر څخه تر پښو پورې ډوب شو او همېش هوسا او آرام ژوند سره ځانونه عادت کوو، نوبيا به څنګه وکولای شو چې خپل ځانونه د الله تعالی په لار کې سرښندنې او قربانۍ ته وړاندې کړو؟ همدارنګه په عيش او عشرت باندې ځان عادت کول انسان حرام مال ته اړباسي، د دې لپاره چې د انسان په حالاتو کې تغيرات او بدلون راځي، کله نا کله له مالدارۍ وروسته پرې غريبي هم راځي، چې بيا ځينې خلک په غريبۍ باندې صبر کولو کې پاته راځي، او حرامو ته لاس اچوي..

د فتنو پدې زمانې کې او د خلکو د فکري او عقيدوي پراګندې پدې حالاتو کې چې ځوانان د بيلابيلو منحرفو افکارو او نظريو ښکار ګرځي. او داچې دنياوي وسائلو، مادي ګټو او منصب ته د رسيدلو په خاطر ډېر خلک دين او آخرت ته نه ګوري.. نو پداسې حالاتو کې دا اړينه ده چې يو مسلمان د زهد او يقين دې مفاهيمو ته پوره پاملرنه وکړي.

له دنيا څخه بې رغبتي، له نعمتونو او وسائلو څخه ځان سپکول او په هر کار کې د الله رضا لټول د يو مسلمان د کاميابۍ او فلاح تضمين کوي. الله تعالی ته محبوب او خوښ بندګان هغه دي چې په ژوند کې زهد اختيار کړي او د نعمتونو په استعمال کې زياتوالی ونکړي، رسول الله صلی الله فرمايي: ((ازْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللَّهُ، وَازْهَدْ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ

---

[۲۸۴]. سنن ابي داود

(c) ketabton.com: The Digital Library

يُحِبّوكَ)).[۲۸۵] له دنيا څخه بې رغبته اوسه چې الله به دې خوښ کړي او له هغه څه بې رغبته اوسه چې له خلکو سره دي چې خلک به دې خوښ کړي.

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيَمَنِ له معاذبن جبل رضي الله عنه څخه روايت دی، کله چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم هغه يمن ته (د والي په صفت) ليږه نو داسې يې ورته وفرمايل: ((**«إِيَّاكَ وَالتَّنَعُّمَ؛ فَإِنَّ عِبَادَ اللَّهِ لَيْسُوا بِالْمُتَنَعِّمِينَ**-[۲۸۶] له خوندونو او راحت طلبۍ څخه ځان وساته، بيشکه چې د الله بندګان خوندونه غوښتونکي او راحت طلبه نه دي)). ابو درداء رضي الله عنه وايي چې رسول الله صلی الله وسلم فرمايلي دي: ((**إِنَّ أَمَامَكُمْ عَقَبَةً كَئُودًا لَا يَجُوزُهَا الْمُثْقِلُونَ» فَأُحِبُّ أَنْ أَتَخَفَّفَ لِتِلْكَ الْعَقَبَةِ**- ستاسې په وړاندې سخته غونډۍ ده چې دراندە خلک ورباندې نه شي تيريدلی)). ابودرداء رضي الله عنه وايي: نو زه پر هغه غونډۍ باندې د تيريدلو لپاره ځان له مال څخه سپکوم.[۲۸۷]

انسان د خپل عمر په اوږدو کې له ځان سره جهاد کولو او مجاهدی ته اړتيا لري، پدې معنا چې خپل ځان د شريعت تابع کړي، د خپل هوس پسې لاړ نه شي، ځان په سختيو عادت کړي، د مزو او چړچو زندګۍ ته شاه کړي، او د الله تعالی اطاعت ته مخه کړي لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((**وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ الْخَطَايَا وَالذُّنُوبَ، وَالْمُجَاهِدُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ**)).[۲۸۸]اصلي مهاجر هغه څوک دی چې ګناهونه او شريعت خلاف کارونه پريږدي او اصلي مجاهد هغه دی چې د الله په طاعت او عبادت کې له ځان سره جهاد وکړي.

---

[۲۸۵]. سنن ابن ماجه
[۲۸۶]. مسند احمد
[۲۸۷]. مستدرك الحاكم
[۲۸۸]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو مسلمان بايد په لږې شتمنۍ او کم مال درلودلو سره خفه نه شي، او نه مال او دنيا لرل د کاميابۍ او کمال معيار وګرځوي، ځکه چې د انسان کاميابي او ارزښت په ديندارۍ او نيک عملۍ کې دى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: ((إِنَّ اللَّهَ قسمَ بَيْنَكُمْ أَخْلَاقكُمْ، كَمَا قسمَ بَيْنَكُمْ أَرْزَاقكُمْ، وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُعْطِي الدُّنْيَا مَنْ يُحِبُّ وَمَنْ لَا يُحِبُّ، وَلَا يُعْطِي الدِّينَ إِلَّا لِمَنْ أَحَبَّ، فَمَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ الدِّينَ، فَقدْ أَحَبَّهُ.. وَلَا يَكْسِبُ عَبْدٌ مَالًا مِنْ حَرَامٍ، فَيُنْفِقَ مِنْهُ فَيُبَارَكَ لَهُ فِيهِ، وَلَا يَتَصَدَّقُ بِهِ فَيُقْبَلَ مِنْهُ، وَلَا يَتْرُكُ خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ، إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بالسَّيِّئِ، وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ، إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ)).[۲۸۹] بيشکه چې الله تعالى ستاسې ترمنځ اخلاق ويشلي دي، لکه څرنګه چې يې ستاسې ترمنځ ستاسې روزي ويشلې دي، او بيشکه چې الله عزوجل دنيا هر چا ته ورکوي که يې خوښ وي او يا يې خوښ نه وي، اويو بنده چې کوم مال له حرامو لاس ته راوړي او بيا يې لګوي، نو برکت به پکې نه وي، همدارنګه کومه صدقه چې ورځخه ورکوي هغه به يې (د الله تعالى په نزد نه قبليږي) او هغه چې له ځانه وروسته يې پريږدي دوزخ ته به يې د لارې توښه وي، بيشکه چې الله عزوجل بدي پر بدۍ باندې نه محوه کوي، لېکن بدي پر نيکۍ باندې محوه کوي او بيشکه چې چټل شی پر چټل باندې نه لرې کيږي.

کوم خلک چې کوښښ او هلې ځلې يې يوازې د دنيا لپاره وي بې لدې چې آخرت په نظر کې ونيسي، او په حرامو لارو باندې مال لاس ته راوړي ، يا دنيا ته په آخرت او دين باندې ترجيح ورکوي پدې دې پوهه شي چې د آخرت له کاميابۍ به بې برخي وي، الله تعالى فرمايلي: ((مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡعَاجِلَةَ عَجَّلۡنَا لَهُۥ فِيهَا مَا نَشَآءُ لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلۡنَا لَهُۥ جَهَنَّمَ يَصۡلَىٰهَا

[۲۸۹]. مسند احمد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مَذۡمُومًا مَّدۡحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنۡ أَرَادَ ٱلۡأٓخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعۡيَهَا وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ كَانَ سَعۡيُهُم مَّشۡكُورًا ﴿١٩﴾)).[290] هرڅوک چې عاجله دنيا غواړي، نو په جلتۍ سره (مخکې له آخرته) په يې ورکړو ځومره چې مونږ غواړو چا ته مو چې اراده وشي، بيا به (په آخرت کې) د هغه لپاره دوزخ وي هغې ته به ورننوځي پداسې حال کې چې ملامت کړى شوى او د الله تعالى له رحمته شړل شوى به وي. او هرڅوکه چې آخرت غواړي او د هغې لپاره کوښښ کوي پداسې حال کې چې داى مومن وي، نو بيشکه د دغسې خلکو کوښښ او هلې ځلې (د الله تعالى په نزد) مقبولې دي.

بايد چې يو مسلمان په دنيا کې د مسافر په څير ژوند وکړي، عبدالله بن عمر رضي الله عنهما وايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم زه له اوګو څخه ونيولم راته يې وفرمايل: ((**كُنْ في الدُّنْيا كأنَّكَ غريبٌ، أو عابرُ سبيلٍ**)) په دنيا کې داسې اوسه لکه مسافر اويا لاروى (په لارې تيريدونکى).او عبدالله بن عمر رضي الله عنهما به ويل: ((**إذا أمْسيْتَ فلا تَنْتَظِرِ الصَّباحَ، وإذا أصْبحْتَ فلا تَنْتَظِرِ المساءَ، وخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لمرضكَ، وَمِنْ حياتكَ لموتِكَ**.[291] کله چې درباندې بيګا شو، نو د سبا انتظار مه کوه. او کله چې دې سبا کړ، نو د بيګا انتظار مه کوه. او له صحت څخه دې مرض ته واخله او له ژوند څخه دې مرګ ته)). امام نووي رحمه الله وايي: محدثينو د دې حديث په شرحه کې داسې ويلي: دنيا ته ميلان مه کوه او مه هغه خپل وطن ګرځوه چې ګويا ته به پکې ډېر پاتې شې او مه ورته پاملرنه کوه. د هغې له څيزونو سره تعلق مه ساته، مګر په هغه اندازه چې مسافر يې په پردي وطن کې (د اړتيا په اندازه)

[290]. الاسراء ۱۸- ۱۹
[291]. البخاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورڅخه اخلي. او مه پکې زیات مشغولیږه بلکې ځان داسې وګڼه چې ته پکې یو مسافر یې او بیرته به خپلې کورنۍ او وطن ته ورڅخه ستنیږې.[۲۹۲]

له عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی هغه وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم په پوزکي (بوريا) باندې ویده شوی و چې په اړخ (مبارک) کې یې د هغې (پټو) اثر کړی و، نو موږ ورته وویل: ای د الله پیغمبره! یو نرم فرش به درته هوار روو، نو ویې فرمایل: ((**مَا لِي وَلِلدُّنْيَا، مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكِبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا**)).[۲۹۳] زما له دنیا سره څه کار دی، نه یم زه په دنیا کې مګر د سپور غوندې چې د دمې لپاره د یوې ونې سیورې کې کیني بیا ولاړ شي او هغه پریږدي.

علي کرم الله وجهه ویلي: ((**ارْتحلَتِ الدنيا مُدبرةً، وارْتحلَتِ الآخرةُ مُقْبلةً، ولكلٍّ واحدة منهما بَنُونَ، فكُونوا مِنْ أبناءِ الآخرةِ، ولا تكونوا مِن أبناءِ الدُّنيا، فإنَّ اليومَ عملٌ ولا حِسابَ، وغداً حسابٌ ولا عَمَلَ.**)).[۲۹۴] دنیا شاته روانه ده او آخرت مخې ته راروان دی او ددې هر یوه لپاره زامن دي، نو تاسې د آخرت زامن شئ او د دنیا زامن مه کیږئ. بیشکه چې نن ورځ عمل دی او حساب نشته او سبا ورځ به حساب وي عمل به نه وي.

۱۱– د نیکمرغه ژوندون په لور:

نن سبا چې د تیکنالوژئ او مادي وسایلو په پرمختګ سره ټولې نړۍ د یوې قریې یا کلي شکل اختیار کړی دی، د مادیاتو، عیش او عشرت په اسبابو کې یو تربله بیلابیلې سیالۍ او مسابقې روانې دي.. په دنیاوي ژوند کې یو له بله اغیزمن کیدل، له پردیو له فرهنګ او کلتور څخه د مسلمانانو د نوي نسل متاثره کیدو پدیده او داسې نورې ناخوالې دا ټول

[۲۹۲] .رياض الصالحين، للنووي، ص ۱۸۷
[۲۹۳] .**جامع الترمذي**
[۲۹۴] . **البخاري**

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې لامل شوي چې باید اسلامي امت لکه څرنګه چې د متې او اسلحې په زور د یرغلګرو مقابله کوي، باید چې د هغوی په مقابل کې له فکري جګړې څخه هم ناخبره نه شي..

او د مادي مُغریاتو(دوکه کوونکو) شیانو په وړاندې، یو مسلمان د آخرت همیشنۍ ژوند را په یاد کړي، همیش دا فکر له ځانه سره حاضر کړي چې ژوند خو یوازې همدا د دنیا ژوند نه دی اونه یوازې د دنیا مزو، چړچو او ظاهري ښکلا ته نعمت او هوساینه ویل کیږي، دا خو د مادي خلکو تصور او معیار دی، الله تعالی فرمایي: ((يَعْلَمُونَ ظَٰهِرًا مِّنَ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ ٱلْءَاخِرَةِ هُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٧﴾)). [۲۹۵]هغو (کافران) د دنیا د ژوند په ظاهري اړخ باندې پوهیږي او په حقیقت کې هغوی له آخرت څخه ناخبره دي.

د ژوند په مادي اړخ باندې غولیدلي خلک او یا کمزوري مسلمانان دا تصور کوي چې ولې همیش همدا مونږ مسلمانان له ستونزو او مشکلاتو سره لاس په ګریوان یو نه کفري ټولنې؟!

نو دغسې خلک دې پدې کې لږ غور او فکر وکړي چې کفري ټولنې او په ځانګړې توګه لویدیځوال د اخلاقي زوړتیا په وجه پداسې عذاب کې راګیر دی چې زمونږ فقر او نیستي ورسره هیڅ پرتله کیدای نه شي. تاسې نه ګورئ چې غربي ټولنه د ایډز د تباه کوونکي مرض ښکار ګرځیدلې ده، هلته کورنۍ نظام له منځه تللی دی او غربي انسان لداسې پریشانۍ او سرګردانۍ سره مخ دی چې له امله یې د خپل ځان په وژلو باندې هم صرفه نه کوي!!!

که الله تعالی ځینې کافرانو ته دنیاوي وسایل پراخه کړي، او ژوند زیات وسایل یې ورکړي؛ داځکه چې هغوی د آخرت له نعمتونو څخه محرومه

[۲۹۵]- الروم ۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي، که الله تعالی هغوی ته د ژوند لدې نعمتونو او وسائلو پرته نور هم ورزیات کړي، نو د آخرت له هغو همیشنیو نعمتونو سره نه برابرېږي چې الله تعالی یې له خپلو مومنو او پرهیزګارو بندګانو سره وعده کړې ده، الله تعالی فرمايي: ((وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ ٱلنَّاسُ أُمَّةً وَٰحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِٱلرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَٰبًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ۚ وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۚ وَٱلْـَٔاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾)).[۲۹۶] که نه وای (دا وېره) چې ټول خلک یوه ډله (متفق په کفر) نو ګرځولي به مو ؤ هغه چا ته چې رحمان ذات نه مني کوټو د هغوی ته چتونه د سپينو زرو، او زينه پايي هم له سپينو زرو چې پر هغې چتونو ته ورخيژي. او د هغوی د کورونو دروازې او د هغوی تختونه به هم له سپينو زرو ؤ ترڅو دوی (پر هغو تختونو) تکيه کولی. او د سرو زرو ښيزونه او نور د زينت شيان به مو هم ورکړي واې (خو که داسې نعمتونه مو هم ورکړي وای) بيا هم دغه ټول د دنياوي پاتې کيدونکي ژوند سامان او وسائل دي، او ستا د پالونکي په نزد باندې پرهيزګارانو ته د آخرت نعمتونه دي.

د دنيا دغه وسائل بلکې ټوله دنيا د الله تعالی په نزد هيڅ قيمت او ارزښت نه لري.اوکه ارزښت يې درلودلای، نو بيا خو به الله تعالی دې کافرانو ته (چې د الله تعالی دښمنان دي) يو ګوټ اوبه هم نه وای ورکړې، لکه څرنګه چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلي ((لَوْ كَانَتِ الدُّنْيَا تَعْدِلُ

---

[۲۹۶]. الزخرف ۳۳-۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

عِنْدَ اللَّهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا سَقَى كَافِرًا مِنْهَا شَرْبَةَ مَاءٍ)).[۲۹۷] که چېرې د الله تعالی په وړاندې دنيا د ماشي د وزر برابر (قيمتي) وای، نو کافر ته به يې ورڅخه يو ګوټ او به هم نه وی ورکړې.

بايد پدې پوه شو چې د دنيا ظاهري ښکلا، دنيا وي وسائل او پراخي د انسان د نيکمرغۍ او خوشحالی يواځينی سبب نه دی، ترڅو چې ورسره د زړه اطمئنان، د نفس موړوالی او قناعت موجود نه وي. رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: ((لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ)).[۲۹۸] په زياتوالي د مال باندې بډاوالی نه راځي، بلکې د يو چا نفس چې موړ (او بې پروا) وي، نو همدا موړوالې دی. او فرمايي: ((قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَسْلَمَ وَرُزِقَ كَفَافًا وَقَنَّعَهُ اللهُ بِمَا آتَاهُ)).[۲۹۹] په يقيني توګه کامياب دی هغه څوک چې د اسلام پر دين باندې مشروف شي، کافي روزي ورکړ شي او څه چې الله ورکړي دي پر هغی يې قانع کړی وي.

او د زړه ارامتيا، اطمئان او سکون د الله تعالی په ذکر سره راځي الله تعالی فرمايي: ((أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾)).[۳۰۰] بيشکه د الله په ذکر او ياد باندې زړونو ته ډاډ او اطمنان په برخه کيږي

د دې دريو صفتونو: د زړه اطمنان، د نفس موړوالي او قناعت سره چې د الله تعالی په عبادت کې د خوند او لذت احساس يوځای شي، نو بيايې لرونکی پوره خوشحاله او نيکمرغه وګرځي، او د (حياة طيبة - سپيڅلي ژوند) واړه صفتونه پکې موجود شي، هغه ژوند چې الله تعالی يې په

[۲۹۷]. رواه الترمذي
[۲۹۸]- رواه مسلم
[۲۹۹].رواه مسلم
[۳۰۰]. الرعد ۲۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل کلام کې یادونه کړې ده ﴿مَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَنُحۡيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةٗ طَيِّبَةٗۖ وَلَنَجۡزِيَنَّهُمۡ أَجۡرَهُم بِأَحۡسَنِ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ۝٩٧﴾.[۳۰۱] څوک چې له تاسې څخه نیک کار وکړي که نارینه وي او یا ښځینه پداسې حال کې چې ایمان لرونکی وي، نو په دنیا کې به ورته سپیڅلی او پاکیزه(د خوشحالۍ او نیکمرغۍ) ژوند ورکړو او په آخرت کې به ورته د نیکو عملونو ښه بدله ورکړو.[۳۰۲]

په پای کې وایو: زموږ دا څېړنه یو بشري کوښښ دی چې له نیمګړتیاو به خالي نه وي، نو د لیکنې کره والی او مثبت ټکي یې د الله تعالی په توفیق او مرسته ترسره شوي، او کومه نیګړتیا چې لري هغه به زما له ځانه وي، له الله تعالی نه یې معافي او ښښنه غواړم.

سبحانك اللهم! وبحمدك، أشهد أن لا إله إلا أنت، أستغفرك وأتوب إليك.
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ و على آله وصَحْبِهِ وَ بَارَك و سَلِّمَ.

محصل غازي زاده

نېټه: ۱ اسد، کال ۱۳۹۹ لمریز

---

۳۰۱. النحل ۹۷

۳۰۲. وګوره: تفسیر کابلی **۱۵۷۵/۱**

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library